T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL'DA ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL BİNALARI (1923-1945)

BURAK GÜRTEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Arif MISIRLI

EDİRNE-2022

BURAK GÜRTEKİN'in hazırladığı "**İSTANBUL'DA ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL BİNALARI (1923-1945)"** başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalında bir **Yüksek Lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri İmza

Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN

Doç. Dr. Timur KAPROL

Dr. Öğr. Üyesi Arif MISIRLI

Tez Savunma Tarihi: ...../……/……

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Arif MISIRLI
Tez Danışmanı

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Hüseyin Rıza Ferhat KARABULUT

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

01 / 12 / 2022
BURAK GÜRTEKİN

Yüksek Lisans Tezi
İstanbul'da Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapıları (1923-1945)
T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Millî Mücadele'den sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti her alanda yenilikler getirmek için atılımlarda bulunmuştur. Hayata geçirilmeye çalışılan başlıca yenilikler; ekonomi, sosyal hayat, hukuk ve eğitim gibi alanlarda yapılmıştır. Eğitim alanında birliğin sağlanabilmesi için adımlar atılmış, Maarif Vekâleti kurularak bütün eğitim kurumları vekâlete bağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun bir zaman diliminde hüküm sürmüş olması nedeniyle eğitim sisteminde yıllar içerisinde reformlar yapmış ancak birlik sağlanamamıştır. Cumhuriyet ile birlikte eğitim birliği sağlanmış ve eğitimin temel hak olarak tüm halka ulaştırılması hedeflenmiştir. Öncelikle eğitimin verilebilmesi için fiziki alt yapının sağlanması ve tüm ülkeye yayılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu kapsamda Maarif Vekâleti içerisinde 1927 yılında bir İnşaat Bürosu kurulmuştur. Kurulan bu büro bir yandan kırsal alanlarda okul yapılarının yaygınlaştırılması için çalışmalar yaparken diğer yandan şehirlerde oluşan okul yapısı ihtiyaçlarını karşılayabilmek için tip projeler hayata geçirmiştir. Köy okulları için yapımı kolay ve köylü tarafından yapılabilecek aynı zamanda soğuk ve sıcak iklim bölgelerine uygun tip proje olarak okul yapıları için projeler hazırlanmıştır. Aynı zamanda şehirlerde de farklı planlarda hem tip proje olarak hem de münferit olarak okullar inşa edilmiştir.

Bu çalışmada İstanbul'da Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yapılmış ilkokul yapılarını belirlemek ve belirlenen yapıları kendi içerisinde yapım yılları, mimari üslupları, vaziyet planları, plan, cephe ve yapım tekniklerini referans alarak değerlendirmek amaçlanmıştır. Erken Cumhuriyet dönemindeki ilkokul binalarının değerlendirilmesi için eğitim sistemi ve mimarisinin gelişimi incelenmiştir. Bu süreçte etkin olan mimari üsluplara değinilmiştir. Daha sonra tip proje kavramının gelişimi irdelenerek Erken Cumhuriyet dönemindeki ilkokul yapıları incelenmiştir.

Çalışma kapsamında 31 adet ilkokul yapısı ele alınmıştır. Bu okullar içerisinde tip proje olarak tasarlanmış yapılar ile birlikte münferit plana sahip yapılar bulunmaktadır. Tip projeler özellikle planlama ve cephe karakteri üzerinden kendi içinde iki gruba (A ve B) ayrılmıştır. Tip plan özelliği göstermeyen yapılar ise ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

Çalışma kapsamındaki yapıların inşa edildikleri dönem ve şartlar ele alınarak, politikaların sadece toplumsal düzeni değiştirmediği mimarinin de bu şartlar altında değiştiği değerlendirilmiştir. Tip projelerin yaygın bir şekilde uygulanması Cumhuriyet'in eğitim politikasının halk genelinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. 1923-1927 yılları arasında inşa edilmiş okul yapıları Birinci Ulusal Üslup'un izlerini sergilerken; 1927 yılında Ersnt Egli'nin Maarif Vekâleti'nin İnşaat Bürosu'nun başına geçmesinden sonra üretilen okul yapılarında Cumhuriyet'ten önceki mimari üslubun özellikle cephede değiştiği tespit edilmiş ve yapıların cephelerinde sadeleşme eğilimlerinin görüldüğü saptanmıştır. Planlamada benzer özellikler görülse de cephedeki yalınlaşma Cumhuriyet'in benimsemek istediği modernleşme sürecinin yansımalarını oluşturmuştur.

Erken Cumhuriyet Dönemi tip planları Osmanlı Dönemi'nde yapılan tip plan anlayışının sonucudur. İdadi binalarının tip plan olarak tasarlanması ve kullanımlarına göre ayrılması ile başlayan süreç, Birinci Ulusal Akım'ın getirdiği ortak plan ve cephe kurgusu ile devam etmiştir. Geç Osmanlı Dönemi'ne ait bu plan ve cephe anlayışları Cumhuriyet Dönemi'ne kadar taşınmış ve 1927 yılından sonra tekrar yorumlanarak 1940'lara kadar sadeleşerek devam etmiştir. Sonuç olarak çalışmada ele alınan yapılar, Erken Cumhuriyet Dönemi okul mimarisi hakkında bilgi vermesi, yapıldıkları dönem itibariyle bulundukları çevrenin bir parçası olmaları açısından belge değeri taşımaktadırlar. Kütlesel anlamda değişiklik yaşamadıkları ve dolu-boş oranları korundukları için özgünlük değerine sahiptirler. Bu nedenlerden dolayı ele alınan yapılar günümüzde tarihi birer miras olup dönemin dinamiklerini günümüze kadar taşıyan şahitlerdir.

Yıl : 2022

Sayfa Sayısı : 228

Anahtar Kelimeler : Erken Cumhuriyet Dönemi, İlkokul Yapıları, Tip Proje, İstanbul

Master Thesis

Early Republican Period Elementary School Buildings in Istanbul (1923-1945)

Trakya University Institute of Natural Sciences
Departman of Architecture

ABSTRACT

The Republic of Turkey, which was established after the National Struggle, made breakthroughs to bring innovations in every field. The main innovations that are tried to be implemented are; made in areas such as economy, social life, law and education. Steps were taken to ensure unity in the field of education, the Ministry of Education was established and all educational institutions were connected to the mandate. Since the Ottoman Empire ruled for a long time, reforms were made in the education system over the years, but unity could not be achieved. With the Republic, the unity of education was ensured and it was aimed to deliver education to all people as a fundamental right. First of all, it was understood that physical infrastructure should be provided and spread to the whole country in order to provide education. In this context, a Construction Bureau was established in 1927 within the Ministry of Education. This office, which was established, while working on the dissemination of school buildings in rural areas, on the other hand, has implemented typical projects in order to meet the school building needs in cities. Projects for school buildings have been prepared as a type project that is easy to construct for village schools and can be made by the villager, and is suitable for cold and hot climate regions. At the same time, schools were built in different plans, both as a type project and individually.

In this study, it is aimed to determine the primary school buildings built in the first periods of the Republic in Istanbul and to evaluate the determined buildings by reference to their construction years, architectural styles, site plans, plans, facades and construction techniques. In order to evaluate the primary school buildings in the Early Republican period, the development of the education system and architecture was examined. The architectural styles that were active in this process were mentioned. Then, the

development of the concept of type project was examined and the primary school buildings in the Early Republic period were examined.

Within the scope of the study, 31 primary school structures were discussed. Among these schools, there are buildings designed as type projects and buildings with individual plans. Type projects are divided into two groups (A and B) within themselves, especially on the basis of planning and facade character. The structures that do not show the characteristic of a type plan are examined under separate headings.

By considering the period and conditions in which the buildings within the scope of the study were built, it was evaluated that the policies did not only change the social order, but the architecture also changed under these conditions. Widespread implementation of type projects enabled the education policy of the Republic to become widespread among the people. While the school buildings built between 1923-1927 exhibit the traces of the First National Style; After Ersnt Egli became the head of the Construction Bureau of the Ministry of Education in 1927, it was determined that the architectural style before the Republic had changed in the school buildings, especially on the facades, and it was determined that the facades of the buildings were simplistic. Although similar features are seen in the planning, the simplification on the front has created the reflections of the modernization process that the Republic wanted to adopt.

Early Republican Period type plans are the result of the type plan understanding made in the Ottoman Period. The process, which started with the design of the high school buildings as a type plan and their separation according to their use, continued with the common plan and façade setup brought by the First National Movement. These plans and façade conceptions of the Late Ottoman Period were carried back to the Republican Period and were reinterpreted after 1927 and simplified until the 1940s. As a result, the buildings discussed in the study are of document value in terms of giving information about the Early Republican Period school architecture and being a part of the environment they were built in as of the period they were built. They have originality value because they do not experience any change in mass and their full-empty ratios are preserved. For these reasons, the structures discussed are today historical heritage and are the witnesses who carry the dynamics of the period until today.

Year : 2022

Number of Pages : 228

Keywords : Early Republican Period, Primary School Buildings, Type Project, İstanbul

TEŞEKKÜR

Hazırlanmış olan bu tezin yazım sürecinde sahip olduğu bilgi ve tecrübelerini aynı zamanda değerli zamanını esirgemeden her an benim ile paylaşan saygıdeğer hocam, çalışma hayatı ile bana örnek teşkil eden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Arif MISIRLI' ya,

Yüksek lisans eğitimim sürecinde her kelimesinden fazlasıyla istifade ettiğim, benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, hazırlamış olduğum tez çalışmasının konusunu belirlemede bana yol gösteren ve eserleriyle katkıda bulunan meslek hayatımda örnek aldığım saygıdeğer hocam, Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN' e,

Hayatıma kattığı her şey için minnettar olduğum, akademik hayatımın temellerini oluşturan merhum babam Ramazan GÜRTEKİN' e, desteğiyle her zaman yanımda olduğumu hissettiğim annem Munise GÜRTEKİN' e, akademik hayatımın planlanmasında ve sürdürülebilmesi konusunda desteklerini her zaman yanımda hissettiğim kıymetli abilerim Tahsin GÜRTEKİN ve Ahmet GÜRTEKİN' e,

Yıllardır maddi manevi her zaman yanımda olan değerli meslektaşım, arkadaşım M. Zübeyr TEL' e,

Hayatıma renk katan ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Hilal GÜRTEKİN' e,

Teşekkürü borç bilirim.

Burak GÜRTEKİN

Aralık, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET……iv
ABSTRACT……vi
TEŞEKKÜR……..ix
İÇİNDEKİLER……..x
ŞEKİLLER DİZİNİ……xiii
SİMGELER VE KISALTMA DİZİNİ……...xvii
ÇİZELGELER VE ŞEKİLLER DİZİNİ……...xviii
BÖLÜM 1……..1
GİRİŞ ……..……...1
1.1. Tez Çalışmasının Amacı…….....2
1.2. Literatür Araştırması……..3
1.3. Yöntem……..7
1.4. Tez Çalışmasının Kapsamı ve Sınırlılıkları……...8
BÖLÜM 2……12
OSMANLI ve CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI…….……..12
2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Eğitim Sistemi……..12
2.1.1. Tanzimat Öncesi Dönem……13
2.1.2. Tanzimat Öncesi Modernleşme……...16
2.1.3 Tanzimat Dönemi……17
2.1.4 II. Abdülhamit Dönemi……21
2.1.5 II. Meşrutiyet Dönemi……..26
2.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitim Sistemi……..27
2.2.1 Milli Mücadele Dönemi……..27
2.2.2 Erken Cumhuriyet Dönemi……28
2.3. Osmanlı Dönemi Batı Tarzı Eğitim Yapıları Mimarisine Kısa Bir Bakış…….30
2.4. Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu……....39
2.5. Erken Cumhuriyet'te Ernst Egli'nin Yeri……...40

2.6. Egli ve İnşaat Bürosu……..47
2.7. Margarete Schütte-Lihotzky ve İnşaat Bürosu……..53
2.8. Bruno Taut ve İnşaat Bürosu…….…….54
2.9. Köy Okulları Yarışması……..55
BÖLÜM 3……58
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE MİMARLIK AKIMLARI VE İLKOKUL MİMARİSİ……58
3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisine Kısa Bir Bakış…….59
3.1.1. Birinci Ulusal Akım Dönemi……..59
3.1.2. Yabancı Mimarlar Dönemi…….62
3.1.3. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı…….66
3.2. Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapıları ve Mimarisi……..69
3.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Tip İlkokul Yapıları ……...71
3.4. Tip Proje Uygulamasının Olumsuz Yönleri…..…….78
BÖLÜM 4……82
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE İSTANBUL'DA Kİ İLKOKUL BİNALARI……82
4.1 İstanbul'daki İlkokul Binalarının Sınıflandırılması……87
4.1.1 A Tipi Okullar…….87
4.1.1.1 A1 Tipi Okullar…….89
4.1.1.2 A2 Tipi Okullar…….96
4.1.2 B Tipi Okullar…….....99
4.1.3 Farklı Plan Tipine Sahip Okullar……...103
4.1.3.1 Fatih-Vezneciler İşitme Engelliler Ortaokulu ……..103
4.1.3.2 Şile Anadolu Lisesi (Şile 1.İlkmektep..…….....104
4.1.3.3 Beykoz-Paşabahçe Ortaokulu (Paşabahçe 39.İlkmektep..……...107
4.1.3.4 Kadıköy- Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu(Talimhane35.İlkmektep)……..109
4.1.3.5 Silivri – Piri Mehmet Paşa İlkokulu (Silivri 1.İlkmektep)…...……...113
4.1.3.6 Kadıköy Moda İlkokulu (Moda 8.İlkmektep)…….....114
4.1.3.7 Pertevniyal Lisesi (Valde Mektebi)……..116
4.1.3.8 Beyoğlu-Namık Kemal İlkokulu (Fındıklı 13.İlkmektep)…...…….117
4.1.3.9 Fatih-Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu (Cibali 40.İlkmektep)…….120

BÖLÜM 5……..122
DEĞERLENDİRME……..122
BÖLÜM 6……..138
SONUÇ……..138
KAYNAKLAR……..142
EKLER……..153
Ek 1. İncelenen Yapıların Bilgi Fişleri ……..153
Ek 2. İstanbul Okulları Kılavuzu isimli kaynaktan elde edilen okulların listesi……..184
Ek 3. A1 Tipi Okul Planları……195
Ek 4. A1 Tipi Okul Cepheleri……199
Ek 5. A2 Tipi Okul Planları……204
Ek 6. A2 Tipi Okul Cepheleri……205
Ek 7. B Tipi Okul Planları…….....206
Ek 8. B Tipi Okul Cepheleri……...207
ÖZGEÇMİŞ…….....210

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Tez Kapsamının Şematik Gösterimi……10
Şekil 1.2. Okulların Bölgelere Göre Dağılımı……..11
Şekil 2.1. Çatalca İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı…….....31
Şekil 2.2. Söğüt İdadisi Zemin Kat Planı ve Cephesi……..…….…..…....32
Şekil 2.3. Balıkesir İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı…….32
Şekil 2.4. Balıkesir İdadisi Giriş Cephesi…….32
Şekil 2.5. Kastamonu İdadisi Zemin Kat Planı ve Giriş Cephesi …….33
Şekil 2.6. Bursa İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı……..33
Şekil 2.7. Bursa İdadisi Yan Cephesi ve İç Avlusu…….……..33
Şekil 2.8. Koca Mustafa Paşa Askeri Rüşdiyesi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı……..34
Şekil 2.9. Koca Mustafa Paşa Rüşdiyesi Cephesi……..……..34
Şekil 2.10. Fatih Askeri Rüşdiyesi Zemin Kat Planı ve Cephesi……..35
Şekil 2.11. Diyarbakır Hamidiye Sanayi Mektebi Zemin Kat Planı, Birinci Kat Planı ve Cephesi…….35
Şekil 2.12. Üsküp Sanayi Mektebi Planı ve Cephesi……..……..36
Şekil 2.13. Konya Sanayi Mektebi Birinci Kat Planı ve Cephesi…….…….36
Şekil 2.14. Reşadiye Mektebi Cephesi ve Planı……..…….37
Şekil 2.15. Sultan III. Mustafa Mekteb-i İbtidaisi Cephesi ve Planı…….37
Şekil 2.16. Göztepe İlkokulu Giriş Bölümü ve Planı……..…….....38
Şekil 2.17. Göztepe İlkokulu Yan Cephesi……...38
Şekil 2.18. Konya Erkek Lisesi Cephesi ve Planı…….……38
Şekil 2.19. Çapa Fen Lisesi Cephesi (Darülmuallim)……...39
Şekil 2.20. Musiki Muallim Mektebi Planı ve Avlusu……..43
Şekil 2.21. Musiki Muallim Mektebi Cephesi……..44
Şekil 2.22. Ankara Ticaret Lisesi Planı ve Cephesi……..44
Şekil 2.23. Gazi Eğitim Enstitüsü Planı ve Cephesi……..45

Şekil 2.24. Jimnastik Okulu Planı ve Cephesi……..45
Şekil 2.25. Beş sınıflı üç derslikli 180 talebelik köy okulu planı ve cephesi.....52
Şekil 2.26. 30 talebelik bir sınıflı öğretmen ikametli köy okulu (üst), 60 talebelik bir sınıflı öğretmen ikameti yok (orta), 60 talebelik bir sınıflı öğretmen ikametli köy okulu (alt)……..54
Şekil 2.27. 100-120 talebelik iki ve üç sınıflı öğretmen ikametli köy okulu…….54
Şekil 2.28. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (Sol) ve Cebeci Ortaokulu (sağ)…55
Şekil 2.29. Ilıman ve Soğuk İklim Tipi İlkokul Projesi……56
Şekil 3.1. Bursa Atatürk İlkokulu Cephesi……...61
Şekil 3.2. Hariciye Vekaleti Cephesi ve Giriş Kat Planı……...62
Şekil 3.3. Ankara Gazi Muallim Mektebi……62
Şekil 3.4. Genelkurmay Başkanlığı……..64
Şekil 3.5. Cumhurbaşkanlığı Köşkü…….....64
Şekil 3.6. Sümerbank Planı ve Cephesi…….....65
Şekil 3.7. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi……..65
Şekil 3.8. Cebeci Ortaokulu……65
Şekil 3.9. 1939 New York Türk Pavyonu……67
Şekil 3.10. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi …….....68
Şekil 3.11. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ……68
Şekil 3.12. Gazi ve Latife Okulları Planı ve Cephesi……70
Şekil 3.13. Edirne Karaağaç Mektebi Planı ve Cephesi……70
Şekil 3.14. Valde Mektebi Planı ve Görseli……..70
Şekil 3.15. Karma İlkokulu Cephesi……70
Şekil 3.16. Karaağaç Mektebi Planı ve Cephesi……...71
Şekil 3.17. Karaağaç Mektebi Planının Farklı Bir Cephe ile İnşa Edilmiş Hali, Ödemiş Suludere Köyü İlkokulu……..71
Şekil 3.18. Tuzlukçu Merkez İlkokulu ve Tuzlukçu Erdoğdu İlkokulu…….....72
Şekil 3.19. Akşehir Üçhüyük İlkokulu ve Akşehir Gözpınarı İlkokulu…….....72
Şekil 3.20. Valde Mektebi Ön Görünüş……....72
Şekil 3.21. Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Planı ve Görünüşü……...74
Şekil 3.22. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Cephesi……...74
Şekil 3.23. Hakimiyeti Milliye İlkokulu Planı ve Görünüşü……74
Şekil 3.24. Hakimiyeti Milliye İlkokulu Cephesi……75
Şekil 3.25. İsmetpaşa İlkokulu Planı ve Görünüşü……...75
Şekil 3.26. Akşehir Cumhuriyet İlkokulu Cephesi……...76

Şekil 3.27. Karma İlkokulu Zemin Kat Planı……76
Şekil 3.28. Karma İlkokulu Cephesi……77
Şekil 3.29. Akçakoca Orhan Gazi İlkokulu Planı ve Cephesi……...77
Şekil 3.30. Uşak Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Cephesi……..78
Şekil 3.31. Ödemiş Konaklı Adagüre İlkokulu……78
Şekil 4.1. Mimar Şemsettin Şeniz'e ait tip proje……..83
Şekil 4.2. Fatih Akşemsettin İlkokulu'nun Giriş Cephesi……84
Şekil 4.3. Mimar Şemsettin Şeniz'e ait okul planları……84
Şekil 4.4. Büyükdere 30. Mektep ve Kireçburnu Mektebi'nin keşfine dair not ve çizimler……85
Şekil 4.5. İnceleme komisyonu tarafından Maârif Vekâleti Celîlesi'ne hitaben yazılan mektep inşalarına dair 18 Temmuz 1339 tarihli ve 6326/1369 numaralı emirnamenin cevabı…….....86
Şekil 4.6. İnşa edilecek mektep binalarının planlarının tespit edilmesi hususunda Mimar Şemseddin'in de aralarında bulunduğu komisyonun toplanacağını haber veren belge……..86
Şekil 4.7. Fatih 31. İlkmektep (Engin Sever Anaokulu) Planları……..90
Şekil 4.8. Salacak İmam-Hatip Ortaokulu (Üsküdar 19. İlkmektep) Ön, Arka ve Yan Cephe Çizimi……91
Şekil 4.9. Ahmet Emin Yalman İlkokulu Zemin Kat Planı……...97
Şekil 4.10. Ahmet Emin Yalman İlkokulu Birinci Kat Planı……97
Şekil 4.11. Ahmet Emin Yalman İlkokulu Giriş Cephesi……98
Şekil 4.12. Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Giriş Kat Planı……..101
Şekil 4.13. Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Giriş Cephesi……102
Şekil 4.14. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Vaziyet Planı …….....103
Şekil 4.15. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Zemin Kat ve Birinci Kat Planı …....104
Şekil 4.16. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Cephesi ……..…….....104
Şekil 4.17. Hali Hazır Haritada Şile Anadolu Lisesi ve Hava Fotoğrafı ……..…….16
Şekil 4.18. Şile Anadolu Lisesi Ön ve Arka Cepheleri ……..….106
Şekil 4.19. . Şile Anadolu Lisesi Arka Giriş Kapısı ve Ön Giriş Kapısı …….....107
Şekil 4.20. Şile Anadolu Lisesi Arka ve Yan Cepheleri ……..……...107
Şekil 4.21. Hali Hazır Haritada Paşabahçe Ortaokulu ……...107
Şekil 4.22. Paşabahçe Ortaokulu Hava Fotoğrafı ……..108
Şekil 4.23. Paşabahçe Ortaokulu Ön Cephesi ……108
Şekil 4.24. Paşabahçe Ortaokulu Yan Cephesi ……..……..109
Şekil 4.25. Paşabahçe Ortaokulu Giriş Cephesi……..……...109

Şekil 4.26. Paşabahçe İlkokulu Ön Cephesi ……..……..109
Şekil 4.27. Pervıtıtch Haritası'nda Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu ……...110
Şekil 4.28. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Zemin Kat Planı ……..110
Şekil 4.29. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Ön Cephesi …….……111
Şekil 4.30. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Hava Fotoğrafı ……112
Şekil 4.31. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Yan Cephesi …….....112
Şekil 4.32. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Giriş ve Yan Cephesi ……..…112
Şekil 4.33. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Arka Cephesi ……..113
Şekil 4.34. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Eski Fotoğrafı……..113
Şekil 4.35. Hali Hazır Haritada Piri Mehmet Paşa İlkokulu ve Giriş Cephesi ……114
Şekil 4.36. Piri Mehmet Paşa İlkokulu Yan Cephesi ve İç Mekân Merdiveni ……..144
Şekil 4.37. Pervititch Haritası'nda Moda İlkokulu ……115
Şekil 4.38. Moda İlkokulu Ek Binası……..115
Şekil 4.39. Moda İlkokulu Giriş Cephesi……...116
Şekil 4.40. Valde Mektebi Planları …….……...117
Şekil 4.41. Valde Mektebi Görünüşü …….……...117
Şekil 4.42. Namık Kemal İlkokulu Hava Fotoğrafı ……..……118
Şekil 4.43. Okulun doğu Cephesi ve Cumba……...……...118
Şekil 4.44. Namık Kemal İlkokulu Cephesi …….……119
Şekil 4.45. Okulun Yönetim Girişi ve Teraslama……..……119
Şekil 4.46. Okulun Güney Cephesi ……119
Şekil 4.47. Okulun Giriş Saçağı ……..……...119
Şekil 4.48. Pervititch Haritası'nda Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu ……..…....120
Şekil 4.49. Akşemsetin İmam-Hatip Ortaokulu ……121
Şekil 4.50. Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu Arka Cephesi ……121
Şekil 5.1. Fatih Bölgesi'nde Bulunan A tipi Okulların Birbirlerine Göre Uzaklıkları…124
Şekil 5.2. A1 Plan Tipi Okul İnşaat Fotoğrafı……127
Şekil 5.3. Katip Çelebi İlkokulu Yapım Tekniğini Gösteren Detay…….....127
Şekil 5.4. Ulubatlı Hasan İlkokulu Hol ile Koridoru Ayıran Kapı……129
Şekil 5.5. Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu Hol İle Koridor İlişkisi…….....129
Şekil 5.6. Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu Teneffüshane…….129
Şekil 5.7. Ulubatlı Hasan İlkokulu Teneffüshane……..129
Şekil 5.8. Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Bodrum Kat……..134

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
KVKBM	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
PVC	Polivinil Klorür
cm	santimetre
m	metre

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1. Bir sınıflı 60 talebelik köy okulları……...49
Çizelge 2.2. Üç sınıflı 180 talebelik köy okulları……..50
Çizelge 2.3. Üç sınıflı bir derslikli 60 talebelik köy okulları…….51
Çizelge 2.4. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'a ait köy okulu tipolojileri…….....56
Çizelge 4.1. A Tipi Plana Sahip Okulların Listesi……88
Çizelge 4.2. A Tipi Plana Sahip Okulların Ebatları……..89
Çizelge 4.3. B Tipi Plana Sahip Okulların Listesi……..100
Çizelge 4.4. B Tipi Plana Sahip Okulların Ebatları……100
Çizelge 5.1. A Tipi Okulların Vaziyet Planları……...125
Çizelge 5.2. A1 ve A2 Tipi Yapıların Plan Karşılaştırması……130
Çizelge 5.3. A1 ve A2 Tipi Yapıların Cephe Karşılaştırılması……...131
Çizelge 5.4. Göztepe İlkokulu ve B Tipi Okulu Plan Karşılaştırılması……...133
Çizelge 5.5. Göztepe İlkokulu ve B Tipi Okulunun Cephe Karşılaştırılması.……134
Çizelge 5.6. 1927 Yılından Önce Yapılan Tip Olmayan Okullar……...136
Çizelge 5.7. 1927 Yılından Sonra Yapılan Tip Olmayan Okullar……...137

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumsal ve devlet düzeni ile ilgili birçok yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden bazıları; Cumhuriyet'in ilan edilmesi (1923), Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924), kadınlara erkekler ile eşit haklar verilmesi (1926-1934), Teşvik-i Sanayi Kanunu (1927) olarak sıralanabilir. Yapılan bu düzenlemelerden tez çalışmasında eğitim alanı ele alınmıştır. Eğitim alanı bir devletin bekası için büyük bir önem arz etmektedir. Bu bakımdan Cumhuriyet, eğitimi temel haklardan birisi olarak görmüş ve ülkenin her yerinde eğitimin yaygınlaşması için çalışmalar başlatmıştır. İlk olarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924) çıkarılmış ve okullar Maarif Vekâlet'ine bağlanarak eğitim alanında birlik sağlanmıştır. Ayrıca medreseler kapatılarak eğitimde mektep-medrese karışıklığına son verilmiştir. 1928 yılında Latin harflerinin kabulü eğitim alanında yapılan diğer bir yeniliktir. Çalışmalar müfredat düzenlemeleri olarak devam etmiştir. İlkokul eğitiminin tüm halka yayılabilmesi Cumhuriyet'in en büyük hedeflerinden birisi olmuştur. Ancak eğitimin yaygınlaştırılabilmesi için gerekli olan mekânsal ihtiyaçlar da ortaya çıkmış ve bunun için bir politika belirlenmiştir. Bu politika kapsamında 1927 yılında Maarif Vekâlet'ine bağlı olarak inşaat bürosu kurulmuş; büronun başına Alman mimar Ernst Egli getirilmiştir. İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçildiği için eğitim sistemi ve müfredatında çok büyük değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanılan bu değişiklik kendisini ise mimari alanda hızlı bir şekilde gösterememiştir. İmparatorluk yapıları ve mimari anlayışı ile yapılan binalarda Cumhuriyet'in hedeflediği eğitim müfredatının işlenmesi bir tezatlık olarak görülmüştür. Bu noktada Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu devreye girmiş, Cumhuriyet'in anlayışını yansıtan eğitim yapıları yapılmasını sağlamış ve köy okulları için projeler hazırlamıştır. Cumhuriyet eğitim yapılarına çok önem

vermiş, özellikle 1927 yılından sonra yabancı mimarların ülkeye getirilmesi ile ilkokul, lise, üniversite ve enstitü gibi farklı eğitim düzeyinde yapılar tasarlanmıştır. Bu çalışmada ise ilkokul yapıları incelenmiştir.

1.1. Tez Çalışmasının Amacı

Çalışmanın kapsadığı dönem olan Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1945) İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş döneminin en sancılı yaşandığı yıllardır. Bu geçiş dönemi toplumsal olarak her alanda bazı zorlukların yaşandığı bir dönem olmuştur. Eğitim alanı da bu zorlukların yaşandığı alanlardan birisidir. Çalışmada, imparatorluk geçmişi olan Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat gibi mimarların yanı sıra 1940'larda Sedat Hakkı Eldem'in gündeme getirdiği milli mimari semineri ile Cumhuriyet'in getirmeye çalıştığı modern mimarlık anlayışı ile olan çatışmalarına yer verilmiş; bahsi geçen çatışmalar eğitim yapıları gibi geniş bir alandan ele alınarak ilkokul yapıları düzeyinde değerlendirilmiştir.

Tezin ana amacı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'da inşa edilmiş ilkokul yapılarını belirlemek, ulaşılan yapıları plan tiplerine göre ayırmaktır. Elde edilen bulgular ışığında yapıların vaziyet planı, plan ve cephe düzlemlerinde değerlendirilmesi ve karşılaştırılması hedeflemiştir. Tip proje olarak belirlenen yapıların mimari özelliklerinin çıkış noktası saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan karşılaştırma ile okul yapılarının üslup değerlendirmeleri yapılmış olup, Birinci Ulusal Akım ve modern mimarinin hangi özelliklerini ne kadar taşıdığı analiz edilmiştir. Okulların yapıldıkları yıllar ile Cumhuriyet'in izlemiş olduğu politikalar arasındaki bağ kurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca okullara ait bilgi fişleri (Ek 1) hazırlanarak bir katalog çalışması yapılmıştır. Kataloglamanın sonucu olarak ileride Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait eğitim yapıları ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara dönemi analiz ederken bir altlık oluşturulması ve veri sağlanması çalışmanın diğer amaçlarındandır.

Çalışmanın yan amaçları;

- Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim yapılarını kurumsal kimlikleri ile birlikte incelemek ve mimarilerini irdelemek,
- Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanında belirlenen yeni politikalara değinmek,

- 1908'de başlayan ve 1940'ların ortalarına kadar geçen süre içerisinde ülkemizdeki mimari akımları incelemek,
- Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ülkemizin çeşitli bölgelerinde yapılmış olan ilkokul yapılarına değinmek,
- Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmekte olan ve tipleştirilerek yayılan eğitim yapılarının yeni kurulan ülkemizde olumlu ve olumsuz yönlerini irdelemektir.

1.2. Literatür Araştırması

Literatür araştırması, Cumhuriyet öncesi ve Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim politikaları ve kurumları, Erken Cumhuriyet Dönemi mimari akımları, Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul mimarisi ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'daki ilkokul yapıları olarak dört grupta yapılmıştır.

Osman Ergin'in "Türkiye Maarif Tarihi" kitabında Osmanlı dönemine ait eğitim kurumları ile ilgili geniş bilgiler bulunmaktadır. Kitap çalışmada Cumhuriyet öncesi eğitim kurumlarının irdelenmesi aşamasında fikir vermesi için altlık olarak kullanılmıştır (Ergin, 1977).

Sibel Bozdoğan tarafından kaleme alınan "Modernizm ve Ulusun İnşası" adlı kitapta modernizmin doğuşu aktarılmış, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine olan etkisini incelenmiştir. Eser, Cumhuriyet'in ilanı ile gerçekleşen modernleşme çabalarını anlamak adına bu çalışmada altlık olarak kullanılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı mimarların ve Sedat Hakkı Eldem'in çalışmalarına da yer veren kitap; Cumhuriyet'in modernleşme çalışmalarını irdelemek adına önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır (Bozdoğan, 2002).

Mustafa Ergün tarafından hazırlanan "Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme" adlı makalede; Osmanlı Dönemi'nde klasik eğitim sistemine değinilmiştir. Bu sistemde sıbyan mekteplerinin çıkış noktası, müfredatı, işlev ve işleyişlerinden bahsedilmiştir. Bir diğer klasik eğitim kurumu olan medreselerin doğuşuna değinilmiş ve Selçuklu devrinden Osmanlı devrine kadar geçen süredeki gelişimi anlatılmıştır. Osmanlı Devleti'nin sürdürmüş olduğu klasik eğitim tarzının batıda gerçekleşen gelişmeler ışığında neden değişme zorunluluğu duyduğuna

değinilmiştir. Değişen eğitim sistemi askeri ve sivil alan olmak üzere iki alanda yapılmıştır. Bu bakımdan Mustafa Ergün'ün makalesi Cumhuriyet öncesi döneme ait eğitim sistemi ve kurumlarına anlamak adına zemin oluşturmuştur (Ergün, 2005).

Burcu Özgüven tarafından ele alınan "Idadi Schools: Standard Secondary School Buildings in The Ottoman Empire (1884-1908)" isimli yüksek lisans tezi Osmanlı eğitim tarihi ve mimarisi hakkında yön verici bir çalışmadır. Detaylı olarak idadi binaları anlatılmıştır. Bu çalışma kapsamında ele alınan tip proje kavramı, Geç Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen eğitim yapılarının Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapılarını etkilediğinin anlaşılması adına önem arz etmektedir (Özgüven, 1989).

Leyla Alpagut tarafından hazırlanan "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları" adlı doktora tezi; Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eğitim alanındaki gelişmeleri ele almıştır. Öncelikle Cumhuriyet'in milli eğitim politikalarına değinilmiş ve gerekli yasal düzenlemelerden bahsedilmiştir. Aynı zamanda Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mimari alandaki gelişmeleri ele alınmış ve eğitim yapıları üzerinde durulmuştur. Bu noktada tez çalışması için Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşen eğitim yapıları ve politikalarını anlamak amacıyla söz konusu tezden yararlanılmıştır (Alpagut, 2005).

Fikret Özturna tarafından hazırlanan "Sinan Dönemi Sıbyan Mektepleri" yüksek lisans tezi çalışmasında sıbyan mekteplerinin fonksiyonları, eğitim sistemi, mimarisi, malzemesi gibi konularda geniş bilgiler bulunmakta olup çalışmada gerekli olan Cumhuriyet öncesi eğitim sisteminin aktarılması adına tezden yararlanılmıştır (Özturna, 1991).

İnci Aslanoğlu'na ait "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938" isimli kitapta ele alınan 15 yıllık süreçte ekonominin mimarlığa etkisi üzerinde durulmuştur. Osmanlı mimarlığına kısaca değinilerek Erken Cumhuriyet Dönemi'ne etkisi üzerinde durulmuştur. Kitapta Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda Birinci Ulusal Akım'ın üslupsal özelliklerinin uygulandığı, 1932 sonrası dönemde yabancı mimarların etkinliğinin hem sahada hem de mimarlık eğitiminde arttığına ve bunun sonucu olarak İkinci Ulusal Mimarlık'ın doğuşuna değinilmiştir. Mimarlığı toplumsal gelişmişlikten ve ekonomik refah seviyesinden bağımsız olarak ele alınamayacağından hareketle çalışmanın sağlıklı bir zemine oturabilmesi adına yararlanılmıştır (Aslanoğlu, 1992,

s.124).

Afife Batur'un Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 5'te Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı bölümünde Cumhuriyet'in ilanı ile ülkenin bayındırlık faaliyetlerine ekonomik, toplumsal ve mimari olarak değinmiş ve bu açıdan Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisini geniş bir perspektifte değerlendirmek için yararlanılmıştır (Batur, 1993).

Metin Sözen ve Mete Tapan tarafından kaleme alınan "50 Yılın Türk Mimarisi" adlı kitapta Cumhuriyet öncesi dönemin mimarisi ile 1950 sonrası ülkemiz mimarisi hakkında geniş bir değerlendirme yapılmıştır. Tez çalışması kapsamında Cumhuriyet'in ilanı ile ülkemizde dönem dönem kendisini gösteren mimari yansımaları daha iyi kavrayabilmek için kitaptan yararlanılmıştır (Sözen & Tapan, 1973).

Maarif Vekâleti tarafından yayınlanan "İlk Mektep Albümü" adlı kitap, Cumhuriyet'in köy okullarına verdiği önemi göstermektedir. Farklı yapı malzemeleri ve farklı ebatları ile geniş bir seçenek sunulmuştur. Bu kitap, köy okulları için tip proje uygulamalarının yapıldığını ve farklı tiplerin ortaya koyulduğunu aktarması adına önem taşımaktadır (İlk Mektep Albümü, 1933).

Fatma Nurşen Kul tarafından hazırlanan "Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları" adlı makale, tez çalışmasında ele alınan Erken Cumhuriyet Dönemi'nin eğitim politikalarını anlamak ve ilkokul yapılarına verdiği önemi anlamak adına bir zemin oluşturmuştur. Makalede ilkokul yapılarının yasal mevzuat çerçevesinde nasıl inşa edildiği ve ilkokul yapılarının yaygınlaştırılması için yönetim tarafından atılmış adımlar ele alınmıştır. Ayrıca Erken Cumhuriyet Dönemi'ni; 1920, 1930 ve 1940'lı yıllar olarak farklı zaman aralıklarında değerlendirmiştir. Bu sayede Cumhuriyet'in kat etmiş olduğu yol görülebilmiştir (Kul, 2011).

Zeki Selah öncülüğünde 1931 tarihinde yayın hayatına başlayan Arkitekt Dergisi tarihi bir kaynak olarak tez çalışmasında yardımcı olmuştur. Dergi ayda bir ya da iki ayda bir olarak yayınlanmıştır. Bu bakımdan tez çalışmasında 1930 yılından sonra ülkede mimarlık alanında gündemde olan konular ile ilgili verilere ulaşmak kolay olmuştur. Çalışmanın konusu olan ilkokul yapıları ile ilgili olarak çok sayıda makaleye ulaşılmıştır. Özellikle tip ilkokul projelerinin sakıncaları konusunun ele alındığı alt başlıkta Zeki Selah'ın çok sayıdaki makalesinden yararlanılmıştır (Selah, 1931a, 1931b,

1931c, 1931d, 1936, 1950;).

Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapıları ile ilgili farklı tezler hazırlanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları (Alpagut, 2005) isimli doktora tezinden, Kayseri'de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları (Işık, 2010) isimli yüksek lisans tezinden ve Kütahya-Simav Çevresi Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları ve Gökçeler Köyü İlkokulu Koruma Projesi (Çalbay, 2017) isimli yüksek lisans tezinden Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ülkemizin diğer illerindeki eğitim yapılarını algılamak ve yansımalarını görmek açısından yararlanılmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapı Tipolojileri ve Konya'daki Eğitim Yapılarının Analizi (Parlak, 2018) isimli yüksek lisans tezinden Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının genel özellikleri ile ilgili değindiği noktalardan dolayı yararlanılmıştır. Ayrıca tezde Cumhuriyet'in ilanından sonra Mukbil Kemal Taş tarafından hazırlanan ve Maarif Vekâleti tarafından gönderilmiş olan tip projelerin Konya'da bulunan okullarda uygulanmasından bahsedilmektedir. Bu çalışma içerisinde tip projelerin incelenmesi bakımından söz konusu tezden yararlanılmış olup bu çalışmada da İstanbul için bir analiz yapılmıştır. Anadolu'nun farklı kentlerinde ilkokul yapılarına ilişkin yapılmış çalışmalar olmasına rağmen İstanbul'da bu alanda şehir ölçeğine göre çalışmaların azlığı tez konusunun seçilmesinde etken olmuştur.

Melih Küçük tarafından hazırlanan "İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlkokul Mimarisi" yüksek lisans tezi, tarihi yarımada da bulunan Cumhuriyet'in erken dönemlerinde İstanbul'da yapılmış bazı okular ile ilgili bilgileri vermektedir. Bu kapsamda çalışma için tezde ele alınan okullara ulaşmak için öncül bir kaynak olarak yararlanılmıştır (Küçük, 2001).

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan "MEB Tarihe Tanıklık Eden Okullar" kitabından çalışma kapsamında ele alınan okulların bulunması için yararlanılmıştır. Kitabın içeriğini İstanbul'da bulunan tarihi okulların kısa tarihçesi ve geçirdiği süreçler oluşturmaktadır. Yapıların mimari kimlikleri ve özellikleri ile ilgili geniş bir bilgi verilmemektedir (Turan, 2010).

Maarif Bakanlığı tarafından yayınlanan "1936 İstanbul Okulları Kılavuzu" kitabı 1936 yılı itibari ile İstanbul ilinde bulunan bütün okullar ile ilgili bilgileri içermektedir. Kitaptan basıldığı yıl itibari ile kaç tane köy okulu kaç tane şehir okulu olduğu bilgisine

ulaşılmaktadır. Ayrıca okulların adlandırma sisteminin farklı olduğu kitaptan anlaşılmaktadır. Günümüzde olduğu gibi okulların isimleri bulunmamakta olup okullara numaralar verilmektedir (İstanbul Okulları Kılavuzu, 1936, s.8-23).

Tarihi Pervititch Haritaları 1922-1945 yılları arasında Türkiye Sigortacılar Merkezi adına hazırlanmıştır. Haritalarda okul yapıları tespit edilmiş ve çalışmanın yöntemi kısmında anlatılacağı üzere diğer kaynaklar ile karşılaştırarak çalışmanın konusu olan okulların bulunması konusunda yararlanılmıştır.

1.3. Yöntem

Çalışma literatür taraması ve alan çalışması olmak üzere iki aşamada tamamlanmıştır. Literatür taramasını haritalar, yazılı kaynaklar ve resmî kurumlardan elde edilen arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Öncelikle konunun bütünlüğü açısından Osmanlı Dönemi eğitim kurumları ve yapıları daha sonra Cumhuriyet'in ilanı ile değişen eğitim politikası ve eğitim yapıları için makaleler, tezler ve kitaplar taranmıştır.

Kaynaklar ışığında Erken Cumhuriyet dönemi eğitim yapılarını belirlemek için ilk önce tarihi haritalar olan 220 tane Pervititch haritası incelenmiştir. Pervıtıtch haritaları 1922-1945 yılları arasında hazırlanmış haritalardır. Haritalarda Cumhuriyet öncesi yapılar da işlenmiştir. Bu bakımdan haritalarda okul olarak belirlenen yapıların bulundukları konumları güncel uydu görüntüleri ile kıyaslanmıştır. Eğer yapılar güncel uydu görüntülerinde hala duruyorsa Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nün internet sitesinden ada-parsel numaraları öğrenilmiştir. Öğrenilen bu ada-parsel numaraları ile İstanbul Kültür Varlıkları Koruma Müdürlüklerine gidilmiştir. Söz konusu müdürlüklerde yapıların dosyaları incelenerek yapım tarihleri hakkında bilgi edinilmiştir. Yapılardan 1923 tarihi öncesi inşa edilenler çalışma kapsamı dışında tutulmuş, 1923 sonrası inşa edilenler ise çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmanın sağlam bir zemine oturması için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gidilmiştir. Müdürlükte tarihi yapılar birimi ile görüşülmüş ve İstanbul'da yer alan tarihi okullar için hazırlanmış "Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1 – Tarihe Tanıklık Eden Okullar 2" isimli kitaplar kurum içerisinde incelenmiştir. Kitapta yer alan yapılar hem Osmanlı Dönemi'ni hem de Cumhuriyet Dönemi'ni kapsamaktadır. Bu bakımdan kitapta 1923 tarihinden sonra inşa edilmiş yapıların tarihçeleri ile ada-parsel bilgileri öğrenilmiş ve bu bilgiler Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüklerinde

yapılara ait dosya numaralarını bulmak için kullanılmıştır.

Hem güncel uydu görüntülerinde hem Pervititch haritasında bulunan bazı okulların resmi internet sitelerinde bulunan tarihçe kısımları incelenmiştir. Bu yol ile bazı tarihi yapıların yıkıldığı ve aynı arsa üzerine yeni bina yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu çapraz araştırma sayesinde çalışma kapsamına giremeyecek okullar saptanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen okulların isimleri; 1936 İstanbul Okulları Kılavuzu kitabı, MEB Tarihe Tanıklık Eden Okullar kitabı, Pervititch haritaları gibi kaynaklarda belirlenmiş ve bir listeleme çalışması yapılmıştır.

Belirlenen yapılar;

- Vaziyet planı,
- Plan şemaları,
- Cephe kurguları,
- Üslupsal özellikleri
- İnşa edildiği yıllar dikkate alınarak,

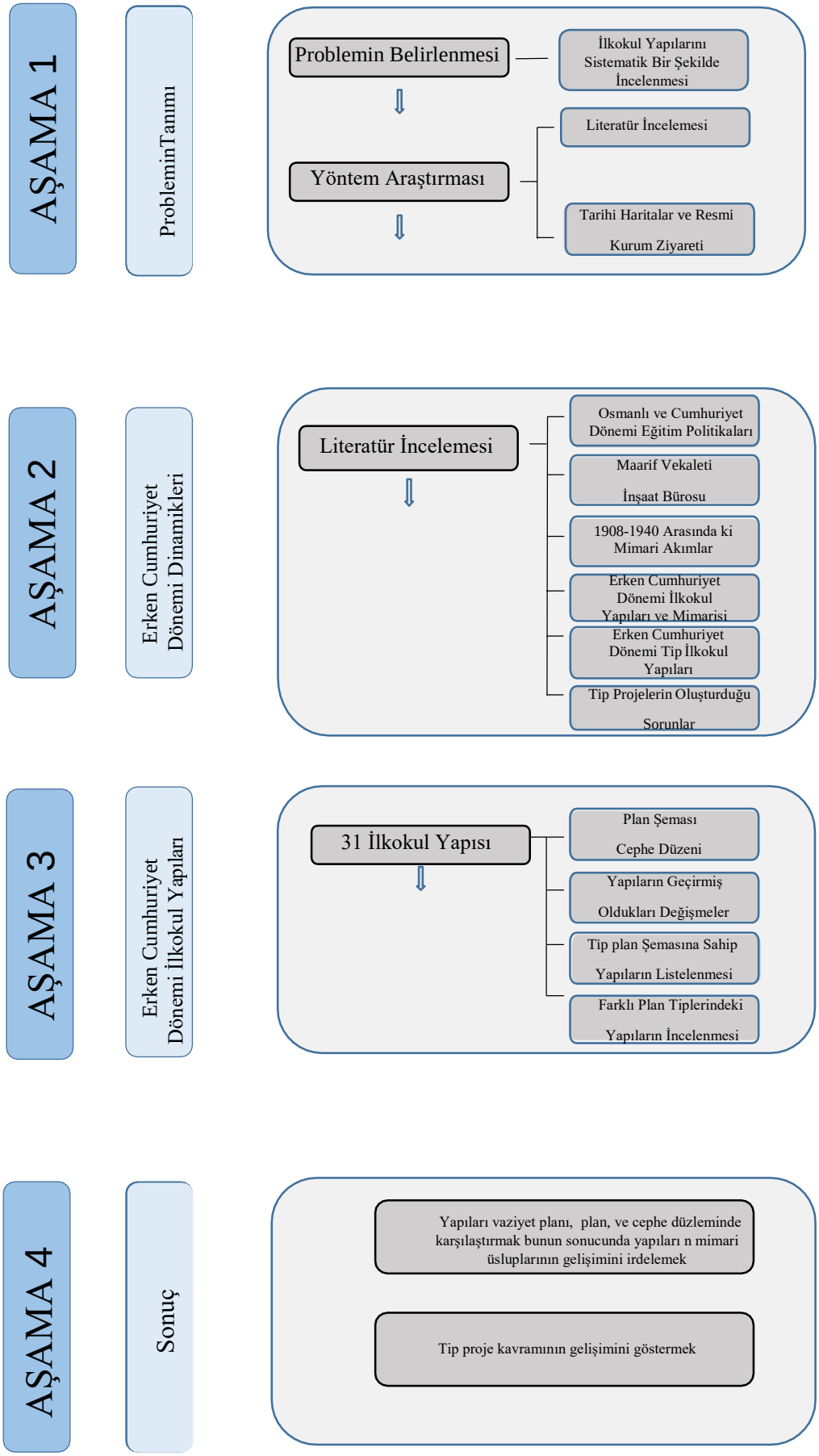
incelenmiş ve tip plan özelliği gösteren yapılar sınıflandırılmıştır. Tip proje olarak belirlenen yapıların mimari özelliklerinin çıkış noktası saptanmıştır. Çalışma kapsamında tip proje olmayıp münferit olarak yapılan okullar ise kendi içlerinde incelenmiştir. Alan çalışması kapsamında ise sınırlı okul binası ziyaret edilmiş, yerinde gözlem, ölçüm ve yetkili kişiler ile sözlü görüşmeler yapılarak bilgi elde edilmiştir.

1.4. Tez Çalışmasının Kapsamı ve Sınırlılıkları

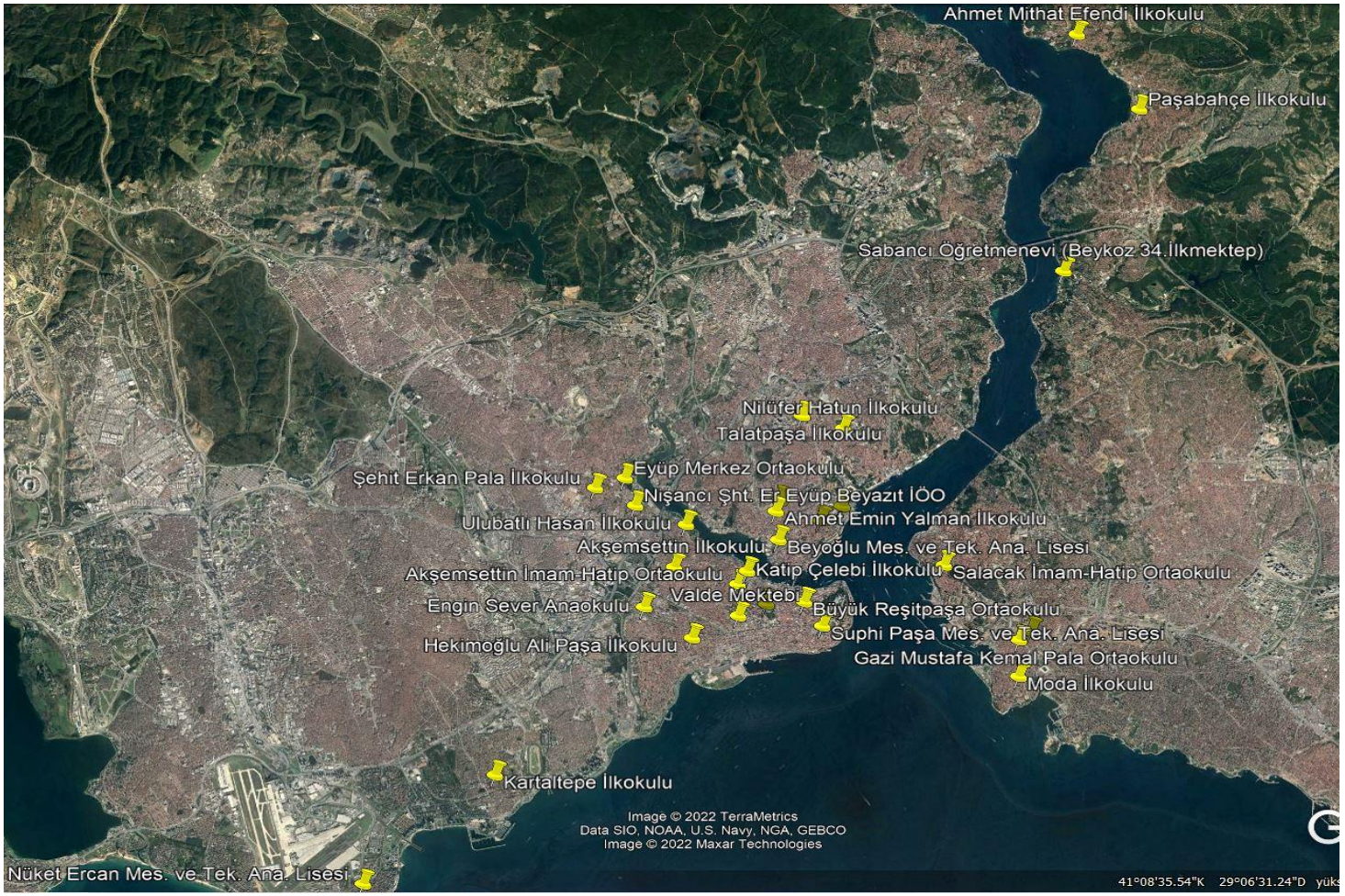
Çalışma kapsamında eğitim alanına ait tarihsel bir gelişim irdelenmiştir. Bu tarihsel sürecin devamı olarak Cumhuriyet'in eğitim alanına dair getirmiş olduğu yenilikler ele alınmıştır. Getirilen bu yenilikler politika olarak benimsenmiş ve yayılması için çalışmalar yapılmıştır. Eğitim alanındaki en önemli politikalardan birisi ise ilkokullar ile ilgili olarak geliştirilen ve kurulan kurumlardır. Çalışmanın kapsamı eğitim alanından ilkokul yapılarına doğru daraltılmıştır. Bu çalışma Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'da inşa edilen ilkokul yapılarını incelemek için gerçekleştirilmiştir. Literatür çalışmasında elde edilen kaynaklar incelenmiş ve elde

edilen bulgular değerlendirilmiştir (Şekil 1.1).

Çalışma kapsamında Fatih, Kadıköy, Üsküdar, Beykoz, Kasımpaşa, Şişli, Bakırköy, Beyoğlu, Eyüp, Silivri, Ümraniye, Bayrampaşa ilçelerinde bulunan 31 ilkokul yapısı tespit edilmiş ve incelenmiştir (Şekil 1.2). Çalışma, 1923-1945 yılları arasını kapsayan geniş bir zaman aralığında ve bunun yanında İstanbul gibi büyük bir şehirde yapılmıştır. Çalışma kapsamında İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüklerine gidilmiştir. İstanbul ilinde 6 adet Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü bulunmaktadır. 1 Nolu, 3 Nolu, 4 Nolu, 6 Nolu müdürlüklere şahsi olarak dilekçe ile başvurulmuştur. 2 Nolu ve 5 Nolu müdürlüklere ise Trakya Üniversitesi Rektörlüğü tarafından elektronik ortamdan izin yazısı gönderilmiştir. Her yapının koruma müdürlüklerinde dosyası bulunmamaktadır. Koruma müdürlüklerinde izin süreçlerinin uzun sürmesi çalışmanın akış hızını yavaşlatmıştır. Koruma müdürlüklerinde bilgi edinilemeyen yapılar için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvuru yapılarak okulların ölçümünün yapılması ve fotoğraflanması için izin süreçleri başlatılmıştır. İzin süreçleri iki aydan daha fazla sürmüş ve komisyondan çıkan karar olumsuz yönde olmuştur. Bu nedenle bazı okul yapıları sınırlı kaynaklarla incelenmiştir. Çalışmada okullara ait yer alan fotoğraf ve görseller Google haritalardan elde edilmiştir. Söz konusu durumlar tez çalışmasının kısıtlılıklarını oluşturmuştur.

Şekil 1.1. Tez Kapsamının Şematik Gösterimi

Şekil 1.2. Okulların Bölgelere Göre Dağılımı (Google Maps, 2022)[1]

[1] Şile Anadolu Lisesi ile Silivri- Piri Mehmet Paşa İlkokulu harita kapsamının sınırlı olması nedeniyle haritada bulunmamaktadır.

BÖLÜM 2

OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki 40 yıl Erken Cumhuriyet Dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti devleti hemen hemen her alanda yeni bir kimlik kazanma çabasına girmiş ve bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'na ait kimliklerin değiştirilme çabasına girildiği gözlenmektedir (Tekeli, 2009). Bu amaçla kazanılmaya çalışılan modern yaklaşımlar, eğitim politikalarından mimariye kadar uzanan geniş bir alanda etkisini göstermiş ve günümüze kadar uzanmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin kazanmaya çalıştığı yeni kimliği (eğitim politikalarını ve mimarisini) daha iyi anlamak için Cumhuriyet öncesi Osmanlı'sının koşullara bakmak ve bu dönemde alınan neticeleri incelemek gerekmektedir.

2.1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Eğitim Sistemi

Osmanlı Dönemi'ndeki eğitim sistemi devletin izlemiş olduğu politikalara bağlı olarak dört bölüme ayrılabilir;

- Tanzimat Öncesi Dönem
- Tanzimat Dönemi
- II. Abdülhamit Dönemi
- II. Meşrutiyet Dönemi.

Osmanlı'nın kuruluşundan 1839 yılı Tanzimat Fermanı'na kadar geçen süreçte askeri ve Enderun okulları hariç devlet eğitim ve öğretim faaliyetlerine doğrudan müdahil olmamıştır. Eğitim ve öğretim kurumlarının büyük bir bölümü halkın yardımlarıyla ya da yöneticilerin kurmuş olduğu vakıf idarelerinin gözetim, denetim ve koruyuculuğu altında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu dönem medreseler dönemi olarak da geçmektedir. Eğitim

halk tabanında medreseler ve sıbyan mektepleri ile sağlanmıştır. Tanzimat'ın ilanı ile birlikte sonraki dönemlerde mevcut dini kurumların yanında değişen dünya şartlarına ayak uydurabilmek için devlet eğitim işlerine müdahil olmuştur. Böylece merkezi bir eğitim modeline geçilmeye çalışılmıştır (Başar, 2004).

2.1.1.Tanzimat Öncesi Eğitim Kurumları

Osmanlı'da Tanzimat öncesi eğitim sistemini oluşturan en önemli kurumlardan ilki din eksenli eğitim veren kurumlardır. Sıbyan mektepleri ve medreseler bu kurumları oluşturmaktadır. Dini eğitim veren kurumların temeli Selçuklular dönemine kadar dayanmaktadır. Ancak bu kurumlar Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemine kadar önemini korumuş daha sonraki dönemlerde çağa ayak uyduramamışlardır (Ergün, 2005). Ahunbay'a göre Osmanlı eğitim sisteminde sıbyan mektepleri ilk, medreseler ise orta ve yüksek derecede eğitim veren kurumlardır. Medreseler genel olarak Hadis, Kuran ve Tıp ilimlerinde ihtisaslaşmış kurumlardır ancak mimari tasarım anlayışı olarak birbirlerinden herhangi bir farklılık göstermemektedirler (Ahunbay, 1998). Diğer eğitim kurumu ise mekteplerdir. Mektepler genellikle saray, hükümet ve askeri işlerde çalışacak devlet memurlarını yetiştirmiştir.

Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıflara bağlı olarak temel eğitim düzeyinde eğitim faaliyetini sürdüren okullardır (Başar, 2004; 31). Sıbyan kelimesinin kökeni Arapçadır ve buluğ çağına gelmemiş çocukları kapsamaktadır. Sıbyan mektebi ise Osmanlı Devleti'nde küçük kız ve erkek çocukların eğitim hayatlarına başladıkları ilk basamaktır (Hasol, 1979). Sıbyan mektepleri beş-altı yaşındaki erkek ve kız çocuklarına Kuran okumayı öğretmek, namazın nasıl kılınacağını, namazda okunacak dua ile ayetleri öğretmek ve yazı yazmayı öğretmek ve hesap yapmak gibi dört konu üzerinde eğitim vermiştir (Ergin, 1977). Sıbyan mektepleri halkın içerisinde bulunan varlıklı kimseler ya da devletin ileri gelenleri tarafından yaptırılmıştır (Aksoy, 1968). Kurulan bu mekteplerin yaşatılması mektebi yaptıran kişilerin kurdukları vakıflar ile sağlanmıştır (Bozdemir, 1991). Sınıflarda öğrenciler için sıra, yazı tahtası, masa gibi ders araç gereçleri yer almıştır. Ders kitapları rahlelerin üzerinde okunmuştur. Öğretmen ise yüksek bir yerde oturmuştur. Sıbyan mekteplerinde eğitim çoğunlukla dini ağırlıklı olduğu için günümüz ilkokulları ile gibi algılamak mümkün değildir (Başar, 2004).

Sıbyan mektepleri ya bir külliye içinde yer almış ya da mahallelerin içlerinde dağılmış olarak bulunan yapılardır. Külliyenin içerisinde bulunan sıbyan mekteplerinin külliye ile olan bağlantısı dikkat çekmektedir. Çünkü mektep yapıları külliyelerden ayrık bir şekilde inşa edilmişlerdir. Yapıldıkları külliyeler ile fiziksel bir bağları bulunmamaktadır, sadece mimari dil olarak bütünlük oluşturmaktadırlar. Mekteplerin külliyelerden bağımsız girişleri ve içe dönük avlu ya da kapalı oyun mekânları bulunmaktadır. Bu bakımdan külliyelerin dış köşelerinde yer almaktadırlar (Aksoy, 1968). Mahalle içerisinde yapılmış olan sıbyan mektepleri ise sokakların birleştikleri köşe parsellerde yapılmışlardır. Mektepler çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilmiştir. Ölçek olarak değerlendirildiğinde bir konut biriminin ölçek olarak küçük bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Mekteplerdeki bu ölçek oranı ufak yaşlarda yaşadıkları evlerden çıkıp mektebe gelen çocukların uyum sürecini hızlandırmıştır. Mahallelerin içerisinde tek yapı olarak bulunan mekteplerin konumlarına bakıldığında sokakların birleştikleri köşelerde, mahallelerin ortasında ve mahallede yaşayanların ulaşımının kolay olduğu yerlerde var olduğu görülmektedir (Özyalvaç, 2011). Mekteplerin sokak birleşim yerlerinde bulunmasının nedeni, iki cepheden de hem doğal ışık almak hem de havalandırmayı sağlamaktır (Aksoy, 1968). Sıbyan mekteplerinin çok fazla plan çeşitliliğine sahip oldukları görülmemektedir. Mektepler genel olarak kare plan üzerine tasarlanmışlardır. Mekteplerin ebatları genel olarak 6,5×6,5 metre ya da 8×8 metre oldukları görülmektedir (Aksoy, 1968).

Medreseler

Medreseler İslam dünyasında eğitim kurumlarının temelini oluşturmaktadır. Bu yapıların ilk olarak Türk-İslam kültür çevrelerinde örnekleri verilmiş olup, zaman içerisinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Medreseler ilköğretim kademesinin üstündeki ileri eğitim kademelerini temsil etmiştir. Medreselerin gelişimi Büyük Selçuklu Dönemi'nden itibaren başlamıştır. Çünkü Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkim olduğu ve elinde tutmaya çalıştığı topraklarda Şii inanca sahip İranlılar mevcuttur. Selçuklu veziri Nizamülmülk de devletin varlığı için halkı bilinçlendirerek Sünni inancı halk arasında yayacak ve devlete bağlılığın önemli olduğu vurgusunu yapacak âlimler yetiştirmek için ülkenin her köşesine ilerleyen dönemlerde Nizamülmülk Medreseleri olarak anılacak medrese sistemini yaygınlaştırmıştır (Ergün, 2005).

Medreselerin mimari gelişim süreci incelendiğinde medreseler açık avlulu ve kapalı avlulu kubbeli olarak iki tipte inşa edilmiştir. Kapalı avlulu kubbeli medreselerde dershane mekânları avluyu kapatan yüksek kubbeli mekâna bağlanmıştır. Açık avlulu medreselerde odalar avlu çevresinde konumlanarak dikdörtgen veya kare bir plana oturtulmuştur. Dershane ve hücreler eyvanlar ile bu açık avluya bağlanmıştır. Eyvan sayıları çeşitlilik göstermek ile birlikte büyük medreseler dört eyvanlıdır. Giriş aksının karşısında yer alan büyük mekâna dershane denilmektedir. Medreselerin genelinin içerisinde mescit bulunduğu için taç kapılarının yanında minare bulunmaktadır (Tayla, 2007). Medreselerde bulunan temel mekânlar hücreler, revaklar ve dershanedir. Ayrıca eyvanlar, şadırvan ve helalar bulunmaktadır. Medrese hücrelerinin biçimleniş şekilleri ele alındığında avlunun etrafında farklı şekillerde konumlandırıldığı görülmektedir. Genel olarak dershane ve hücreler kare planlıdır ancak dikdörtgen ve doğrusal olan örnekleri de mevcuttur. Hücrelerin konumlanma biçimi revakların biçimsel dizilişini de etkilemektedir. Medreseler ahşap, kâgir ve karma düzenlerden oluşan üç tür strüktürden inşa edilmiştir. Bunlardan ahşap medreseler günümüze kadar ulaşamamıştır. Kâgir strüktürlü medreselerde düşey taşıyıcılar, hücre ve dershanede duvarlar; revaklarda ayak ve sütunlardır. Düşey taşıyıcılar kemerle birbirine bağlanmaktadırlar. Kubbeyle örtülen hücrelerde geçiş öğesi pandantif ile sağlanmıştır. Revaklarda kullanılan örtü birimleri daha fazla çeşitlilik göstermektedir, kubbenin yanı sıra çapraz tonoz sıkça kullanılmıştır.

Tanzimat döneminden sonra dönemin ihtiyaçlarını karşılamak için yeni mesleki okulların açılması ve medreselerden pozitif bilimleri müfredattan çıkarılması sonucu medreseler etki alanlarını kaybetmişlerdir. Millî Mücadele'den sonra ülkedeki bütün eğitim kurumları 03.03.1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun birinci maddesi ile Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve zamanın Millî Eğitim Bakanı Vasıf Bey 13.03.1924 tarihli genelgesiyle medreseler üzerindeki tasarruf hakkını kullanarak medreseleri kapatmıştır (Ayasbeyoğlu, 1948).

Eğitim Veren Diğer Kurumlar

Enderun Mektepleri; Hristiyan halktan alınan yetenekli çocukların iyi yetişmiş ve güvenilir devlet adamı ile asker olmaları amacını taşıyan kurumlardır. Kuruluşu II. Murat'a kadar gitmektedir ancak geliştirilip düzenlenmesi Fatih Sultan Mehmet dönemine dayanmaktadır. 1909'da varlığını sürdüren Enderun Mektebi Türk eğitim

tarihinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Mektep, Saray-ı Hümayunda, Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi saraylarında faaliyette bulunmuştur (Akyüz, 1997).

Ayrıca padişah çocuklarının eğitiminin verildiği Şehzadegan Mektepleri bulunmaktadır. Saray içerisindeki eğitim kurumlarının dışında ordunun kendisi de bir eğitim kurumudur. Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocakları devlete asker yetiştiren birer kurumdur. Ancak medreselerin çağa ayak uyduramaması gibi bu ocaklar da yapılmak istenen ıslahatlara direnmiş ancak 1826 yılında II. Mahmut döneminde kapatılmıştır (Akyüz, 1997).

2.1.2. Tanzimat Öncesi Eğitimde Modernleşme

Osmanlı Devleti savaşlarda almış olduğu yenilgilerden sonra, askeri alandan bazı yeniliklere gitmeyi gerekli görmüştür. 1734 yılında askeri okul olan Hendesehane (kısa ömürlü askeri okul), 1773 yılında Çeşme'de Rusların Osmanlı donanmasını yakması sonucu donanmanın yeniden yapılması için mühendis ve subay yetiştirmek için 1776'da Askeri Deniz Okulu (Mühendishane-i Bahri-i Hümayun) açılmıştır. I. Abdülhamit, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde başlayan yenilik hareketleri devam etmiştir (Akyüz, 1997). 1796 yılında kara ordusunu güçlendirmek için Mühendishane-i Berri Hümayun açılmıştır. Açılan Hendesehane Türkiye'de askeri ve sivil mühendislik okullarının temelini oluşturmuş ve pozitif bilimleri öğreten ilk meslek teknik eğitim kurumu olmuştur. 1826 yılında tabip ve cerrah yetiştirmek amacıyla Tıphane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure açılmıştır. Kaldırılan Yeniçeri Ocağı yerine 1834 yılında Mekteb-i Harbiye açılmış ve aynı yıl Izıka-i Hümayun Mektebi eğitime başlamıştır. Açılmış olan bu askeri ve teknik okullar devletin eğitim hayatına fiilen katılmasına yardımcı olmuştur. Daha sonra gelişecek olan sivil eğitimin olgunlaşmasında katkıda bulunacaktır. Aynı zamanda açılan bu okullara yeterli birikime sahip öğrenci bulmak sivil eğitime geçiş için zemin oluşturmuştur (Başar, 2004).

Askeri alanda yapılan yeniliklerden sonra II. Mahmut döneminde sivil eğitime devlet tarafından el atılmıştır. 1824 yılında II. Mahmut tarafından yayınlanan ferman ile ilkokul zorunlu hale getirilmiş ve uymayan ailelere ceza verileceği belirtilmiştir. Bu zorunluluk İstanbul'u kapsamaktadır. Eğitimin zorunlu hale getirilmesi eğitim tarihimiz açısından değer taşımaktadır. Tüm ülkede ilkokulun zorunlu hale gelmesi Tanzimat döneminde olmuştur (Tirfil, 2022). 1776 yılından itibaren açılmış olan askeri okullara

giren öğrenciler sıbyan mekteplerinden geldikleri için okuma-yazma oranları yüksek olmadığından, bu durum eğitim-öğretim sürecini geciktirmiştir. Bunun için sıbyan mektepleri ile askeri okullar arasında 1838 yılında Rüşdiye olarak adlandırılan yeni bir okul kurulmasına karar verilmiştir. Bu okulların ilki Mekteb-i Maarif-i Adliye'dir. Rüşdiyeler'in Şubat 1839 yılında kurulmasına karar verilmiş ancak 1846 yılından sonra açılmaya başlanmıştır (Başar, 2004).

Osman Ergin, "sıbyan mektepleri denen ana mekteplere el sürülmeden Rüşdiye adında ilk mektepler açıldı ve bugünkü ilk mekteplerin temeli atıldı." ifadesini kullanmaktadır. Rüşdiyeler ilk kuruldukları zaman sıbyan mekteplerinin üst kademesi olarak düşünülmüştür. Ancak ilerleyen süreçlerde orta öğretimin en alt düzeyine gelmiştir. Rüşdiyelerin eğitim süresi 2 yıl olarak planlanmıştır. Eğitim verilirken öğrencilerin sıralara oturarak sıbyan mekteplerindeki gibi teker teker değil sınıf olarak ders yapmaları öngörülmüştür (Ergin, 1977).

2.1.3. Tanzimat Dönemi

Tanzimat Fermanı, 3 Kasım 1839 tarihinde dönemin Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından İstanbul'da Gülhane Parkı'nda devlet erkânı ve halkın huzurunda okunan siyasi ve sosyal bazı düzenlemelerin yapılacağını duyuran bir fermandır. Osman Ergin Tanzimat Fermanı'nı, "Gülhane Hattı Hümayun 1789'da Paris'te ilan edilen 17 maddelik insanların tabii hakları beyannamesinin yarım asır sonra yapılmış eksik bir taklidi ve kaba bir taslağı…" olarak ifade etmektedir. Tanzimat Fermanı'nda eğitim konusuna değinilmemiştir. Ancak yeni bir düşünce zihniyetinin egemen olmasını sağlamıştır. 1839 yılından 1845 yılına kadar eğitim alanında önemli bir icraat yapılmamıştır (Başar, 2004). Bayram Kodaman Tanzimat Fermanı ile ilgili olarak, "Tanzimat Fermanı'nı siyasi bir belge olarak düşünürsek, yapılacak yenilikler arasında maarife hiç yer verilmemesi tabii karşılanabilir." ifadesini kullanmaktadır. Ancak bir reform belgesi niteliği taşıyan bu ferman ile Avrupa devletlerinin seviyesine çıkılmak istenmesi memleketin gelişmesine engel olan eğitimin yok sayılması bakımından yadırganacak bir durumdur. Dönemin siyasi şartları göz önüne alındığında Tanzimat adamlarının eğitim konusuna değer vermediği anlamına gelmediği söylenebilir (Kodaman, 1991).

Sultan Abdülmecit 1845 yılında yayınladığı ferman ile yöneticilerden eğitim probleminin giderilmesi ile cahilliğin ortadan kaldırılması için gerekli olan ilim, fen ve sanat eğitimi veren okulların açılmasına dair çalışma yapmalarını istemiştir. Bu ferman doğrultusunda 1845 yılında devlet erkânının katılımı ile "Melis-i Maarif-i Muvakkat" adı altında özel bir komisyon toplanmıştır. Komisyonun hazırladığı raporlar Meclis-i Vala'ya sunulmuştur. Raporda Darülfünun kurulması, ortaokulların açılması, ilkokulların tamamen devlet kontrolünde olması ve ders programlarının Avrupa'daki okullara göre düzenlenmesi gibi kararlar yer almaktadır. Bu doğrultuda 1846 yılında eğitim işlerinin yürütülmesi ve kontrolü için Meclis-i Maarif-i Umumiye, 1847 yılında ilk ve orta öğretim işlerini yürütmek için Mekatib-i Umumiye Nezareti kurulmuştur (Ünal, 2016). 1856 Islahat Fermanı ile Osmanlı devlet teşkilatı yanı sıra eğitim alanında da değişiklikler olmuştur. Devlet nezdinde eğitim işleri ile ilgili Meclis-i Vükelaya (bakanlar kurulu) mensup üye tarafından idare edilecek Maarif-i Umumiye Nezareti kurulmuştur. 1861 yılında yayınlanan talimatname ile askeri okullar hariç tüm okullar Maarif Nezareti'ne bağlanmıştır (Başar, 2004). 1869 yılında eğitim hukuku açısından önemli bir gelişme olan ve eğitime Batılı anlamda yeni bir şekil verilmek üzere 198 maddelik Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlanmıştır. Maddelerin iyi veya kötü, uygulanabilir olmasından çok Türk eğitim sisteminin sistemleştirilmesi hareketi olarak önemlidir. Bayram Kodaman'a göre maddelerde Avrupa eğitim sistemine göre eksiklikler görülmektedir. Batı tarzı ve İslam eğitim tarzının bir sentezi yapılmamıştır. Nizamname uygulanmaya çalışılmış ancak çok fazla başarılı sonuçlar alınamamıştır (Kodaman, 1991).

Tanzimat döneminde, medrese dışında yeni bir orta öğretim sistemi oluşturulması gerektiği görülmüştür. Tanzimat öncesi sıbyan mekteplerini ıslah etmeden rüşdiyelerin açılmasını Cevdet Paşa "binaya orta katından başlanılması" ifadesini kullanmıştır. Tanzimat'tan sonra orta öğretim üç tür halinde şekillenmiştir: Rüşdiye, İdadiye, Sultaniye (Akyüz, 2012).

Rüşdiyeler

Rüşdiyeler ilk kuruldukları zaman sıbyan mektelerinin üst kademesi olarak daha iyi eğitim veren kurumlar olarak düşünülmüştür. Tanzimat'tan sonra ise orta öğretimin en alt kademesinde eğitim veren okullar haline gelmiştir. Askeri rüşdiyeler dışındakilere Mülkiye Rüşdiyeleri denilmektedir. 1846 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırlığı

kurulduktan sonra açılmış ve sayıları artmıştır. 1852 yılında İstanbul'da 12 rüşdiye bulunurken 1874 yılında 18 olmuştur. 1848 yılında açılan Darülmuallimin-i Rüşdi Okulu mezunlarını verip öğretmen yetiştirdikçe rüşdiyelerin sayısı taşrada ve kentlerde artmaya başlamıştır. Mülkiye rüşdiyelerinden mezun olan öğrenciler devlet kademelerinde memur olarak çalışmışlardır. 1875 yılından itibaren ise İstanbul ve büyük il merkezlerinde askeri rüşdiyeler açılmıştır. 1857 yılında kızlar için İstanbul'da Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesi açılmıştır. 1870'ler kız rüşdiyleri yaygınlamıştır. Ancak kadın öğretmen bulma zorluğu nedeniyle bazen rüşdiyeler kapalı kalmıştır. Rüşdiyeler arasında kalitesi yüksek tutulan Bezmialem Valide Sultan tarafından İstanbul'da yaptırılan Darülmaarif'dir (Akyüz, 2012). 1869 yılında yayınlanan nizamnameye göre ilköğretimin ilk kademesini oluşturan sıbyan mektepleri ve ikinci kademesini oluşturan rüşdiyelerin 500 evi geçen kasabalarda kurulacağı belirtilmiştir. Öğretim süreleri 4 yıl olup sıbyan mekteperini bitirip şehadetname alan öğrenciler sınavsız kabul edilmişlerdir. Bin haneli kasabalarda ortaokul olan idadiler ve vilayet merkezlerinde sultanilerin açılması belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul'da Darülfünun, Darülmuallimin (erkek öğretmen okulu) ve Darülmuallimat (kız öğretmen okulu) mektebi zikredilmiştir. Belirtilen bu maddelerdeki kurumlar imkânlar dâhilinde eğitim faaliyetine geçmiştir (Ünal, 2016). 1869 yılına kadar rüşdiyeler azımsanmayacak şekilde artış göstermişlerdir ve Tanzimat eğitim siyasetinin temelini oluşturmuştur. 1868'de çeşitli şehirlerde 31 tane rüşdiye açılmıştır (Kodaman, 1991).

İdadiler

İdad'ın kelime anlamı hazırlamaktır. Kendisinden üstün bulunan başka bir mektebe öğrenci yetiştiren mekteplere denilmiştir. Örneğin, sıbyan mektepleri rüşdiyelerin idadisi olarak belirtilmektedir (Ergin, 1977). Ancak ilk idadiler askerlik mesleğine talebe yetiştirmek ve öğrenciyi hazırlayacak hazırlık sınıfları için kullanılmış olup 1845 yılında ordu merkezlerinde ve Bosna'da açılmıştır. İstanbul'da açılan ilk idadi Mektebi-i Fünun-ı İdadiye'dir (1845). Mekteb-i Harbiye öğrencileri sınavdan geçirilerek orta düzeyde bulunanlar Mekteb-i Fünun-ı İdadiye'ye ayrılmışlardır. İdadi teriminin orta öğretim kurumu olarak adlandırılması 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kesinleşmiştir. Dört sene süren rüşdiye eğitiminin üzerine öğretim süresi 3 yıl olan ve sancak merkezlerinde açılması düşünülmüş idadiler ile eğitim süresi 7 yıl olacak şekilde düşünülmüştür. Ancak ilk idadinin 1873 yılında İstanbul'da Darülmaarif'in yerinde Mülki İdadi olarak açıldığı görülmektedir (Akyüz, 2012).

Sultaniler

Ergin'in (1977) sultanilerin inşasına dair açıklaması dikkat çeker.

> 1838'de ilk sivil mektepler açılmak istenildiği zaman sıbyan mektepleri ıslah edilmeyerek ondan üstün bir tahsil verecek olan rüşdiyelerin açılmasına başvurulduğu gibi 1867'de de henüz orta mektep demek olan idadiler açılmadan ondan üstün bir tahsil müessesi olan liselerin vücuda getirilmesine çalışılması oldukça garip görünür. Fakat bunun sebepleri izah edilirse meselede garabet kalmaz. Bu devirde açılmak istenilen ve açılan liseler: Mektebi Sultani ile Darüşşafaka'dır. Birisi: Müslim, gayri müslim zengin, ötekisi: Fakir aynı zamanda anasız, babasız İslam çocuklarına tahsis edilmiş olan bu iki müessese Türk maarif tarihinde birer mühim varlık… (s.124)

Sultani terimi Galatasaray'da gerçek anlamıyla kurulan ilk liseye verilen Mekteb-i Sultani'den gelmektedir. Mekteb-i Sultani 1868'de açılan Fransız modelli ilk lisedir. Sultaniler 1869 yılından yayınlanan nizamname ile orta öğretimin üst basamağını teşkil edecek şekilde il merkezlerinde açılması öngörülmüş kurumlar olup rüşdiyelerin üzerine 6 yıllık eğitim verecek şekilde nizamnamede belirtilen kurumlardır. Galatasaray'da açılan sultaniden sonra Girit'te bir sultani açılmıştır. Ancak eğitim sistemi Mekteb-i Sultani kadar yeterli olmamış ve Girit'teki sultaniden mezun olan öğrenci eğitim masraflarından muaf tutularak Mekteb-i Sultani'de eğitimine devam etmiştir. Bunun dışında 1908'e kadar yeni bir sultani açılmamıştır (Ünal, 2016).

Sanayi Mektepleri

Sanayi okullarının kurulmasına dair ilk ciddi adım Midhat Paşa'nın Niş ve Tuna valilisi olarak görev yaptığı dönemlerde atılmıştır. Midhat Paşa'nın gayretleriyle 1863'de ilk defa Niş'te ve daha sonra Sofya ve Rusçuk'ta Islahhane adıyla anılan mektepler açılmıştır. Islahhanelerin işlevlerinden biri ülkenin kötüleşen sosyo-ekonomik durum, savaşlar ve savaşların neticesinde Osmanlı topraklarına yönelik göçlerin mağdur ettiği 5-13 yaşları arasındaki yoksul ve kimsesiz çocukların korunması olmuştur. Bununla birlikte ıslahhanelerin kuruluş ve yaygınlaşmalarını belirleyen bir neden de kalkınma çabaları olmuştur. Islahhaneler Tanzimat dönemi Osmanlılık ideolojisine uygun olarak dil, din ve ırk farkı gözetmeksizin herkese hizmet etmiştir. Okula alınma koşulu, 12-13 yaşın altında bulunan kimsesiz ve fakir çocuklara öncelik vermek olmuştur. Ayrıca çeşitli suçlardan dolayı bir veya daha fazla yıla mahkûm olmuş 13 yaşından küçük çocuklar içerisinde hapishanelerde kalması uygun görülmeyenler de ıslahhanelere kabul edilmiştir. Islahhanelerde ilköğretim seviyesinde teorik derslerin yanında usta-çırak ilişkisine dayalı pratik sanat dersleri de verilmiştir. Sanat dersleri vilayetlerin hammadde ve diğer üretim

özelliklerine göre belirlenmiştir. Islahhanelerde verilen sanatların başlıca dalları terzilik, kunduracılık, demircilik, matbaacılık, debbağat ve dokumacılık olmuştur. Üçüncü sınıftan itibariyle öğrenciler tarafından işlenen ürünlerin satışından her öğrenciye pay ayrılmıştır. Ayrılan bu paylar ile öğrencilerin mezuniyet sonrasında işyeri açmaları özendirilmiştir. Bununla birlikte çocuklar mezun olduktan sonra istedikleri kadar ıslahhanede kalıp ücret karşılığında çalışabilmişlerdir. Ayrıca diğer vilayetlerde de eğitim gördükleri sanat dalına göre istihdamda önceliğe de sahip olmuşlardır. II. Abdülhamid döneminin ilk yıllarında ekonomik sıkıntılar sebebiyle sanayi mektepleri büyük oranda kapatılmıştır. 1890 yılından itibaren yeniden faaliyete geçirilmiştir. Tanzimat döneminde açılan ıslahhaneler/sanayi mektepleri "Osmanlılık" ideolojisine uygun olarak açılmıştır. Ancak II. Abdülhamid döneminde açılan sanayi mekteplerinin ise ümmetçilik fikri ön plana çıktığı için daha çok Türk ve Müslüman kitleye hitap ettiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle Doğu Anadolu'daki vilayetler öncelikli olmak üzere sanayi mekteplerinin çoğaltılması ve böylece gayri Müslim ve yabancıların eline geçmesinden korkulan sanayi ve ticarete Müslümanların katılımının sağlanması düşünülmüştür. II. Abdülhamid döneminde birçok vilayette ya daha önce ıslahhane olan mektepler yeni binalara kavuşturularak sanayi mektepleri haline dönüştürülmüş veya yeniden sanayi mektepleri inşa edilmiştir (Ergin, 1977).

2.1.4. II. Abdülhamit Dönemi

1876 yılından 1909 yılına kadar geçen süre gerek siyasi olarak gerek ise eğitim alanında tarihe II. Abdülhamid dönemi olarak geçmiştir. Sultan II. Abdülhamid eğitim alanında önemli ıslahatlar gerçekleştirirken, tüm Osmanlı topraklarında yeni eğitim kurumlarının açılmasını sağlamıştır. Sultan Abdülmecit zamanında, 1845 yılında kurulan Meclis-i Maarif-i Umumiye II. Abdülhamid döneminde de eğitim ile ilgili olarak en üst merci olarak devam etmiştir (Birbudak, 2016). 23 Aralık 1876 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk yazılı Anayasası Kanun-u Esasi'n kabul edilmiş ve eğitim ile ilgili kanunlara yer verilmiştir. Bu maddelerde; öğretimin serbest olduğu ve ilgili kanunlara uymak koşuluyla her Osmanlı yurttaşının genel ve özel eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bütün okulların devlet gözetiminde olduğu ve eğitimin ilk kademesinin Osmanlı yurttaşlarına zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Anayasadaki bu maddeler ile devlet eğitim alanında eğitsel görev ve sorumluluklarını resmen kabul etmiştir. Bu durum ile beraber eğitim alanında düzenlemelerin yapılması zaruri hale gelmiştir. Ancak 1877

Osmanlı-Rus savaşı bu düzenlemeleri geciktirmiştir. Savaşın yankıları azalmaya başladığında maarif teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. 1879 yılında Maarif Nezareti modern bir teşkilat haline getirilmiştir. Nezaret bu düzenleme ile öğretim basamaklarına göre düzenlenmiştir (Kodaman, 1991).

1882 yılından itibaren 1891 yılına kadar ihtiyaç oldukça vilayet merkezlerinde maarif idareleri kurulmaya başlanmıştır. 1898 yılına kadar Hicaz hariç bütün vilayetlerde Maarif idaresi sağlanmıştır. Maarif Nezareti'nin teşkilatlanması ile eğitimle ilgili talimatların uygulanması ve takip edilmesi kolaylaşmıştır (Kodaman, 1991).

İlköğretim

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilköğretim sıbyan mekteplerinde yapılmıştır. Bu mektepler imparatorluğun güçlü olduğu dönemlerde ihtiyaca cevap vermiştir. Ancak gerileme dönemi ile Avrupa tarzı eğitim verilemediği için üst kademelere öğrenci hazırlayamamıştır. Tanzimat döneminde sıbyan mektepleri ile ilgili düzenleme yapmak için ilk teşebbüsü Sultan Abdülmecit atmıştır. II. Abdülhamid döneminde ilköğretimin zorunlu olması ve Maarif Teşkilatının yapılandırılması ile ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır. 1882 yılında Mekatib-i Sıbhaniye idaresinin adını Mekatib-i İptidaiye idaresi olarak değiştirilmiştir. İlköğretim bu dönemde iki kısım olarak devam etmiştir. Birisi geleneksel sıbyan mektepleri olurken diğeri yeni tarz olan iptidaiye mektepleri olmuştur. Her iki okul da Maarif Nezaretine bağlanmıştır. 1882 yılından sonra ise Maarif Nezareti ilköğretimdeki bu ikiliği kaldırmak için ağırlığını iptidai okullara kaydırmıştır. Bu tarihten sonra devlet vesikalarında çoğunlukla iptidai adı geçmektedir. 1876 yılından önce İmparatorluk genelindeki iptidai okullarının sayısı 200'ü geçmemektedir. Bu durum Tanzimatçı devlet adamlarının rüşdiye okullarını sıbyan ve iptidai okullara tercih ettiğini göstermektedir. II. Abdülhamid devrinde ise planlı ve olumlu bir ilköğretim siyaseti tercih edilmiştir. Ülke genelindeki vilayetlerde maarif teşkilatının sağlanması ilköğretimin yaygınlaştırılmasını sağlamıştır. Ancak maddi yetersizlikler ile taşralarda istenilen ölçüde ilköğretim hizmeti götürülememiştir. (Kodaman, 1991).

Rüşdiyeler

Rüşdiye okullarının eğitimdeki yeri tereddütlerle ve karışıklıklarla doludur. Eğitim tarihçilerinin bir kısmı rüşdiyeleri ilköğretime diğer kısmı ise ortaöğretim kademesine dâhil etmektedir. Rüşdiyeleri ilk ortaya çıktıkları zaman ilkokul üstü hazırlık

okulu, daha sonraları ise ortaokul kademesi olarak görmek mümkündür. 1845'te Muvakkat Maarif Meclisince rüştiyeler sıbyan okullarının üstünde, Darüfununa öğrenci yetiştiren orta dereceli okul kimliği vermiştir. 1876 yılından önce bütün ülkede 423 rüşdiye açılmıştır. Okul sayısı yönünden bu durum Tanzimat devrinin başarısı olarak görülebilir. Ancak okullar yapı olarak incelendiğinde okul niteliği taşımamaktadır. Okullar boş evler, konaklar ya da okul olmaya müsait olmayan binalarda açılmıştır. II. Abdülhamid döneminde yeni rüşdiye binaları yapılmıştır. 1879 yılında Maarif teşkilatının düzenlenmesiyle Mekatib-i Rüşdiye Dairesi açılmış ve rüşdiyelerin yaygınlaşması ve ıslah edilmesi sağlanmıştır. 1877 yılında İstanbul'da 21 adet rüşdiye var iken 1909 yılında 18'e düşmüştür. Okul sayısındaki düşüşe rağmen öğrenci sayısında artış yaşanmıştır. Çünkü eski rüşdiye binaları büyük olmayıp 40-50 öğrenciye hizmet etmiştir. II. Abdülhamid dönemi ile rüşdiyelere talep artınca mevcut binalar ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Bu sebeple hükümet büyük ve muntazam binalar inşa ederek eski rüşdiyeleri yeni binalara nakletmiştir. II. Abdülhamid döneminin son yılı olan 1909'da 33 resmi, 39 özel olmak üzere 72 rüşdiye ve 4 adette askeri rüşdiye bulunmaktadır. Bu rüşdiyelerin %80'e yakını 1877-1909 yılları arasında yeniden inşa edilmiş ya da tamir edilmiştir. Diğer vilayetlerde ise sayısı 400'e kadar çıkan rüşdiyelerden bazıları 1877 Osmanlı-Rus savaşı sırasında kapanmıştır. Berlin Anlaşması ile de 39 rüşdiye okulu elden çıkmıştır. Geriye 277 rüşdiye kalmıştır. 1880 yılından sonra ise idadilerin önem kazanmasıyla idadi bulunan yerlerdeki rüşdiyelerin kapatılmasına karar verilmiştir. Bazı rüşdiye okullarındaki öğretmenler idadi okullarında görevlendirilmişlerdir. Boş kalan rüşdiye binaları ise iptidai binalarına verilmiştir. Mali durumlardan dolayı idadi okulu bulunan yerlerdeki rüşdiyelerin mali tahsisatı idadi binalarının yapımına aktarılmış ve rüşdiye eğitimleri de idadilerin bünyesine alınmıştır. Bu durumda pek çok rüşdiye okulunun isimleri devlet arşivlerinden silinmiştir (Kodaman, 1991).

Hususi Mektepler

Hususi mektepler genellikle ibtidai ve rüşdiye düzeyinde eğitim vermişlerdir. Mektepler çoğunlukla Müslüman kesimin oturduğu bölgelerde 1880 yılından sonra 20-30 odalı konaklarda eğitim vermeye başlamıştır. Mektepleri memur, asker ve ilmiye sınıfına ait kimseler bazen bir araya gelerek açmışlardır. Kimisi maddi olarak kimisi idareci olarak görev dağılımını kendi aralarında yapmışlardır. Mimar Kemalettin ünlü Matematikçi Mehmet Nadir Bey'in Okulu olan Numune-i Terakki'de eğitim görmüştür.

II. Abdülhamit hususi mekteplerin açılmasını desteklemiştir. Çünkü hususi mekteplerin çoğalması devletin eğitim alanındaki yükünü azaltmaktadır. II. Abdülhamit'ten önce İstanbul'da 1 tane hususi mektep bulunmaktadır. 1908 yılında sadece İstanbul'da 49 tane hususi mektep sayısına ulaşılmıştır (Vurgun, 2018).

İdadiler

İdadi kelimesi Arapça kökenli olup hazırlamak ve geliştirmek demektir. 1869 yılından önce hangi seviyede okul olursa olsun içerisinde hazırlama sınıfı bulunmaktadır ve bu sınıflara idadi sınıfları denilmektedir. Bu yüzden idadilerin eğitim tarihindeki yeri tartışmalı bir konu olmuştur. 1869 Nizamnamesi ile orta öğretimin bir kademesi olarak kabul edilmiş ve tartışmalar son bulmuştur (Kodaman, 1991).

1869 yılına kadar İmparatorlukta rüşdiye sayıları oldukça artmıştır. Rüşdiyeler dışında yüksekokullara öğrenci yetiştirecek Galatasaray Sultanisi'nden başka okul bulunmamaktadır. Bu bakımdan idadi okullarının açılması eğitim-öğretim olarak hem de siyasi olarak zaruret olmuştur. 1869 Nizamnamesi ile idadi okulları resmiyette kendisine yer bulmuş ve bazı hususlar belirtilmiştir. İdadi okulları rüşdiyelerden mezun olmuş müslim ve gayri müslim öğrencilerin bir arada eğitim gördükleri yerler olmuştur. Bin haneden fazla ve bulundukları konumun önemine göre seçilecek olan kasabalarda idadi binaları yapılacaktır. İdadi okullarının yapım ve personel masrafları vilayetlerde bulunan maarif idaresi tarafından karşılanacaktır. İdadilerin öğrenim süresi ilk olarak üç yıl olacak şekilde düzenlenmiş daha sonra ise dört yıla çıkarılmıştır. 1892 yılında ise beş ve yedi yıl olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Açılması öngörülen idadiler 1873 yılına kadar açılamamıştır (Ergin, 1977).

İdadilerin gelişimi Tanzimat Dönemi'nde ihmal edilmiştir. 1877 yılında İstanbul'da altı tane idadi bulunmaktadır. Bu idadilerde bina, öğretmen ve müfredat yönünden eksiklikler bulunmaktadır. İdadi binalarının yapımındaki en büyük engel mali sıkıntılar olmuştur. Sadrazam Sait Paşa bu konuda vergi düzenlemelerine gitmiş ve idadi yapımı için vergilerden kaynak aktarımı sağlamıştır. 1885 yılında birçok vilayette idadi binalarının yapımına karar verilmiş ve inşaatına başlanmıştır (Kodaman, 1991).

İdadilere verilen önem gittikçe artmaya başlamıştır. Bundan dolayı binaların mimarileri üzerinde durulmuş ve milli bir mimari ile yapılması istenmiştir. Ancak yetişmiş mimar bulunmaması ve ortak bir mimari bulunamaması nedeniyle

yapılamamıştır. Okul planları Paris'ten getirilerek vilayetlere gönderilmiş ve Fransız tarzı okullar inşa edilmiştir (Ergin, 1977).

Sultaniler

II. Abdülhamit döneminde vilayet idadileri yedi yıla çıkarılmıştır. Bu şekilde sultanilerin eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Yedi yıllık idadiler ve yatılı vilayet idadileri sultanilerden beklenen hizmeti II. Abdülhamit devrinin sonuna kadar gerçekleştirmişlerdir.

Yükseköğretim

Yükseköğretim kademesi uzun yıllar süren bir sorun olmuştur. 1870 yılında ilk darülfünun denemesi başarısız olmuştur. Ancak darülfünun açılması için hamleler devam etmiştir. II. Abdülhamit döneminde:

- Mülkiye Mektebi yeniden düzenlenmiş (1877),
- Hukuk Mektebi kurulmuş (1880),
- Mülikiye Tıbbiyesi, Askeri Tıbbiye'den ayrılarak Maarif Nezareti'ne bağlanmış ve yeniden düzenlenmiş (1879),
- Sanayii Nefise Mektebi açılmış (1883),
- Hendese-i Mülkiye Mektebi açılmış (1884),
- 1900 yılında darülfünun açılmıştır (Yelkenci, 2010).

Meslek ve İhtisas Okulları

Sadrazam Said Paşa, verilmekte olan genel eğitim ile meslek eğitiminin bir sistem içerisinde olması koşulu ile yaygınlaştırılmasını savunmuştur. Meslek ve ihtisas okulları mezunları 7 yıllık idadi mezunları ile eş değer tutulmuştur. Bu okulların genel adı "Hamidiye Mekteb-i Sanayii Alisi"dir. Said Paşa bu okullar ile ilgili olarak milli eğitim sistemi içerisinde tutulması gerektiğini ve meslek okul mezunlarının kendi işlerinde çalışmaları ve diğer işlere alınmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu dönemde açılan bazı okullar; Fenn-i Resim ve Mimari Mektebi (1876), Mekteb-i Fünun-u Maliye (1878), Ticaret Mektebi (1882), Gümrük Darüttalimi (1892), Aşı Memurları Mektebi (1892), Polis Dershanesi (1889)'dir (Yelkenci, 2010).

2.1.5. II. Meşrutiyet Dönemi

1878-1908 yılları arasında II. Abdülhamit tarafından yönetilen devlet 1908 tarihinde ikinci kez meşrutiyeti kabul etmiştir. II. Meşrutiyet ile yeniden anayasalı ve parlamentolu bir yönetime geçilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi padişahları sırayla; II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve VI. Mehmet Vahdeddin'dir. II. Meşrutiyet dönemi eğitim gelişmeleri yönünden üç dönem olarak sınıflandırılabilir (Birbudak, 2016).

Birinci dönem 1908 ile 1914 yılları arasında geçen dönemdir. Yedi sene süren bu dönem parlamentoda Türk olmayan milletvekillerinin, siyasi fırkaların ve yabancı hükümetlerin gösterdikleri zorluklar ve engellerden dolayı eğitim alanında geniş ölçüde bir adım atılamamıştır. Geçen yedi senede 15 Maarif Nazırı değişmiştir. Bu durum Maarifteki kararsızlığı göstermektedir (Ergin, 1977).

İkinci dönem 1915-1918 yılları arasında geçen dönemdir. Bu dört senede hükümet biraz daha güçlenmiştir. Yabancı milletvekilleri, gazeteciler susturulmuştur. Yabancı devletlere verilen kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Yabancı okulların bazıları Maarife verilmiştir. Savaş ile geçen bu dört seneden de beklenen sonuç alınamamıştır. Bu dönemde Şükrü Bey nazırlık görevini yürütmüştür. Bu kararlılık ile bir nebze olsa da eğitim alanında bazı işler yapılmıştır (Ergin, 1977).

Üçüncü dönem 1919-1923 yılları arasında mütareke ve imparatorluğun yıkılış sürecini kapsamaktadır. İstanbul işgal edilmiş ve Maarife ait okullar cebren boşaltılmıştır. Bu süreçte imparatorluk yıkılmış ve Anadolu'daki milli mücadele ile İstanbul geri alınmıştır (Ergin, 1977).

II. Meşrutiyet döneminde var olan özel ana mekteplerine ilave olarak devlet eliyle ana mektepleri açılmış ve okul öncesi eğitim yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ana mektepleri için kadın öğretmen bulunamaması nedeniyle Ermeni ve Musevi öğretmenler görevlendirilmiştir. Sayısı artan ana mektepler için 1915 yılında nizamname yayınlanmıştır. İlköğretim alanında ise 1913 yılında Emrullah Efendi tarafından hazırlanan ve Mebusan Meclisi'nin kabul ettiği Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (ilköğretim geçici kanunu) çıkarılmış ve bu kanunun birçok maddesi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yürürlükte kalmıştır. Bu kanun ile sıbyan mektepleri, ibtidailer ve rüşdiyeler birleştirilmiştir ve Mekatib-i İptidaiye Umumiye adı verilmiştir. Eğitim süresi her bir kademesi iki yıl olmak üzere altı yıla çıkarılmıştır. II. Abdülhamit döneminde vilayet

merkezlerinde açılan idadiler sultani haline getirilmiştir. Sultanilere lise adının verilmesi 1911 yıllarında gündeme gelmiş ancak 1922 sonundan itibaren kabul edilmiştir (Akyüz, 2012).

2.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitim Sistemi

Cumhuriyet dönemine ait eğitim sistemini iki aşamada incelemek Cumhuriyet'e giden süreçte olayların gelişimini izlemek adına yararlı olacaktır. İlk aşama Milli Mücadele Dönemi'dir. İkinci aşama ise Cumhuriyet'in ilanından sonraki Erken Cumhuriyet Dönemi olacaktır.

2.2.1. Milli Mücadele Dönemi

Bu dönem 1920-1923 yılları arasını kapsamaktadır**.** 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı topraklarında yabancı işgaller başlamıştır. Bu işgal ile devlet otoritesini kaybetmiş ve maarif işleri ile yeteri kadar ilgilenememiştir. Ayrıca yaşanan Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı ve I. Dünya Savaşı sonucunda ülkede yetişmiş insan kaynağı bakımından sorun yaşanmıştır. Bu durum öğretmen sayılarını da azaltmıştır. İşgale rağmen Osmanlı hükümeti ülkedeki maarifin yetkilisi konumundadır. Ancak Mustafa Kemal'in 1919'da Samsun'a çıkması ile başlayan milli mücadele sürecinde Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi, Maarif Vekili tayin etmiştir ve maarif işlerini düzenlemeye çalışmıştır (Birbudak, 2016).

Büyük Millet Meclisi 2 Mayıs 1920 tarihli kanun ile 11 vekilden oluşan İcra Vekilleri Heyeti'ni kurmuştur. Bu vekillerden birisi Maarif Vekili'dir. 1920'lerde en büyük sorun öğretmenlerin maaşları olmuştur. Bu durumda okullar kapanmaya başlamıştır. Bir diğer problem ise Anadolu okulları ve öğretmenlerinin üzerinde üç farklı yönetimin bulunmasıdır. Bunlar: TBMM hükümeti Maarif Vekaleti, Osmanlı Devleti Maarif Umumiye Nezareti diğeri ise Yunan işgali olmuştur. Ankara hükümeti Anadolu'daki öğretmenlerin kendilerini destekleyerek örgütlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda 1920'de Muallime ve Muallimler Cemiyeti kurulmuştur (Ergün, 2021).

TBMM eğitim politikasını belirlemek ve mevcut sorunlara çözüm bulmak amacıyla 16 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamıştır. Mustafa Kemal, açılış konuşmasında ülkenin bulunduğu duruma gelmesinin nedenlerinden birisinin izlenen eğitim politikası olduğunu belirtmiştir. Yeni eğitim sisteminin milli değerlerin ön planda olduğu ilkeler ile oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. 15 Temmuz

1923 tarihinde başlayan Birinci Heyet-i İlmiye toplantısı cephe savaşının kazanılmış ancak eğitim savaşının yeni başladığını gösteren ve Mustafa Kemal'in milli mücadele döneminde bile eğitim alanına vermiş olduğu önemi bir kez daha gösteren bir toplantıdır (Alp, 2017).

2.2.2. Erken Cumhuriyet Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra milli mücadele zamanında kurulan bakanlık örgütlerinin basit yapıda olmasından dolayı yapılacak inkılapların başarılamayacağı görülmüştür. Eğitim alanında da Vasıf Bey'in bakanlığında Genel Eğitim Yasası hazırlanması için çeşitli komisyonlar kurulmuştur. Yasada ortaöğretim bütün olarak kabul edilmiştir. Lise ve ortaokulları ayrılmamıştır. Ayrıca yeniden teşkilatlanmaya gidilmiştir (Ergün, 2021).

Osmanlı Devleti'nde ülke içerisinde üç farklı tarzda eğitim veren kurumlar bulunmuştur. Bu okullar medreseler, azınlık okulları ve batı tarzı eğitim veren devlet okullarıdır. Bu bakımdan 6 Mart 1924 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile eğitim ve öğretim alanında birlik sağlanmıştır. Ülke sınırları içerisinde bulunan bütün eğitim kurumları Maarif Vekâlet'ine bağlanmıştır. Şeriyye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflara bağlı olan medrese ve mektepler Maarif Vekâlet'ine devredilmiştir ve medreseler kapatılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile okulların müfredatları millileştirilmiş ve çağdaşlaştırılmıştır. Milli tarih ve kültür derslerinin yanında pozitif ilimlere ağırlık veren dersler müfredata dâhil edilmiştir. 1927-1928 öğretim döneminde karma eğitim modeline geçilmiştir. Tevhit-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra eğitim sisteminin daha sağlam temellere oturması için ülkeye yabancı uzmanlar çağrılmıştır. Ayrıca 1928 yılında harf inkılabı yapılarak okur-yazarlık oranının yükseltilmesi amaçlanmıştır (Demirtaş, 2016).

4 Kasım 1922 tarihinden itibaren İstanbul'a TBMM yönetimi egemen olmuştur. Böylece tüm eğitim sisteminin yönetimi resmi olarak Maarif Vekâlet'ine geçmiştir. Saltanatın kaldırılması ile okullardaki eğitim programlarının Cumhuriyet ilkelerine uygun olarak hazırlanması kaçınılmaz bir durum olmuştur. Bu bakımdan 1922 yılında hazırlanan müfredatta uyulması gereken esaslar tespit edilmiştir:

- Türkiye'de eğitim süresi 10 yıldır. Bunun 6 yılı ilköğretim son 4 yılı ortaöğretimdir. Buna göre okul yapısı ilk mektepler ve orta mektepler olarak ikiye ayrılmıştır.

- İlkokulun 4 yılı zorunludur.
- Nahiye, kaza ve vilayet merkezlerinde altı sınıflı ilkokullar açılacaktır.
- Her vilayet merkezinde dört senelik orta mektepler açılacaktır.
- Vekâletin belirleyeceği yerlerde açılacak yatılı orta mektepler 10 senelik olarak açılacaktır. Bu okulların mali denetimi tamamen bakanlığa ait olacaktır.
- Bu esaslara bağlı olarak öğretim bir bütündür. Sadece mali denetimleri ve bütçeleri bakımından ilk mektepler bulundukları bölgelere, orta mektepler ise tamamen vekâlete bağlı olacaktır.
- Orta mekteplerin yönetim ve eğitim heyetleri doğrudan vekâlete aittir (Alp, 2017).

1924 yılında ilkokul müfredatına göre 6 yıllık ilkokul 5 yıla indirilmiştir. Detaylı bir eğitim müfredatı hazırlanmıştır. 1924 müfredatı Cumhuriyet'i kuranların en az fen ve matematik eğitimi kadar insani ve toplumsal değerlerin temelini oluşturan Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye derslerine önem verilmiştir. Bu müfredata göre öğrenciler çağdaş, insani ve toplumsal değerlere sahip ve demokratik bir düşünüşe sahip vatandaş olarak yetiştirilmesi esas tutulmuştur. Ayrıca hazırlanan müfredat kitapçığının sonuna çocuk oyunları ve endaht[2] programı eklenmiştir. (Alp, 2017)

1924 müfredatı iki sene uygulandıktan sonra öğretmenler ve müfettişlerin raporları doğrultusunda revize edilmiştir. 1926 müfredatı; okutulacak dersler ve içerikleri, haftada ne kadar okutulacakları, hangi kaynaktan yararlanacakları açıklanmıştır. 1924 müfredatında yer alan endaht programına 1926 yılında son verilmiştir. 1926 müfredatında yabancı uzman John Dewey'in raporları doğrultusunda hayat bilgisi, toplu tedris[3] ve iş okulu kavramları yer almıştır. 1926 müfredatı 1930 yılında Latin alfabesiyle tekrar basılmıştır ve 1936 yılına kadar uygulanmıştır. 1936 yılında hazırlanan ilkokul programının hedef ve prensipleri Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programı doğrultusunda; milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı karaktere sahip olması doğrultusunda hazırlanmıştır (Alp, 2017).

[2] Öğrencilere atış talimi yaptırılmasıdır. Uzun yıllar üren savaşlar böyle bir eğitimi zorunlu hale getirmiştir (Alp, 2017).

[3] 5 sınıflı ilkokul iki devreye ayrılmıştır. İlk üç sınıf birinci devreyi son iki sınıf ise ikinci devreyi oluşturmaktadır. İlk devrede toplu tedris esasına göre eğitim yapılmıştır (Ergin, 1977).

2.3. Osmanlı Dönemi Batı Tarzı Eğitim Yapıları Mimarisine Kısa Bir Bakış

Osmanlı İmparatorluğunda 18. yüzyıla kadar iki tip eğitim modeli bulunmaktadır; saray okulları ve medreseler. Gerileme sürecine giren imparatorluk savaş meydanlarında aldığı yenilgilerden sonra askeri eğitim alanında okullar açmaya başlamıştır. Ancak askeri okullara yeterli seviyede öğrenci yetiştirmede sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunu gidermek ve aynı zamanda devlete yetişmiş memur sağlamak için sivil eğitim alanında da okullar açılmıştır ve eğitim sisteminde düzenlemelere gidilmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra halkın eğitimi için bir takım adımlar atılmıştır. Ancak ülke çapında gerek müfredat gerekse fiziki koşulların iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması II. Abdülhamit döneminde olmuştur. Kastamonu, Elazığ, Bursa, Kütahya, Diyarbakır, Çanakkale, Erzurum, Sivas, Çankırı, Selanik, Rodos, Üsküp gibi vilayetlerde idadiler açılmıştır.

Batı tarzı eğitim veren eğitim yapılarının geleneksel eğitim yapılarından en büyük farkı öğretim yöntemleridir. Geleneksel eğitim modelinde eğitim (medrese, sıbyan mektebi) sözlü, ezber ve karşılıklı tartışmaya dayalıdır. Öğretici ve öğrenciler yerde oturmaktadırlar. Öğreticinin oturduğu yer yükseltilmiş divandır. Ders ekipmanları da oldukça basit ve kullanışsız küçük masalardır. Sınıfların mimarisi de batı tarzı eğitim olanaklarına uygun değildir. Ayrıca geleneksel eğitimde eğitim modeli yüz yüze bire bir eğitim yöntemi batı tarzında yerini kitlesel eğitim modeline bırakmıştır. Batı tarzı eğitim yapıları olan idadi binaları, kitlesel eğitimin yapılabildiği ve kitlesel eğitimin gerektirdiği ekipmanlar olan sıra, sandalye, yazı tahtası gibi ders araç-gereçlerine sahiptir. Bu araç-gereçler için uygun mekânsal boyutlar ve uygun bir aydınlatma ile havalandırma için geniş pencereler mevcuttur. Kitlesel eğitim modeli ile öğrenci sayısının artması mimariyi, sınıf, öğretmen odası, kütüphane ve laboratuvar gibi mekânların eklenmesi ile değiştirmiştir. Eğitim sisteminde gerçekleşen bu değişiklik sürecinde geleneksel eğitim yapılarındaki kubbe ve taş yapı tarzı yerini ağırlıklı olarak kirişli döşeme ve daha sonra betonarme olarak çok katlı eğitim yapılarına bırakmıştır (Özgüven, 1989).

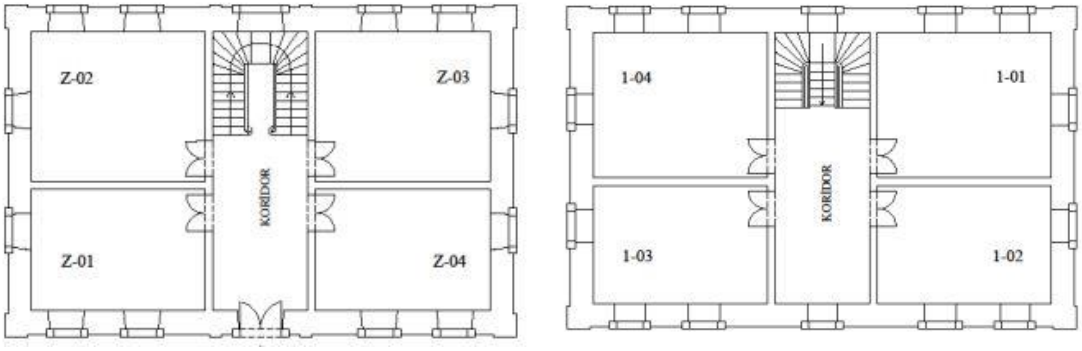
İdadiler geleneksel eğitim kurumu olan medreselerden ayrışmaktadır. Çağdaş eğitime geçiş ülke genelinde idadiler ile sağlanmıştır. Bu bakımdan idadi planları Maarif Nezareti tarafından idadinin yapılacağı yerin öğrenci sayısı tahmin edilerek ve her araziye uygulanabilecek şekilde tip proje olarak hazırlanmıştır. İdadilerin mimarları ile ilgili

yeterli bilgi mevcut değildir. Ancak Maarif Nezareti mimari Pavli Efendi'nin bu planlardan sorumlu olabileceği ifade edilmiştir (Özgüven, 1989).

Ülke genelinde yaygınlaştırılan idadi mektepleri ile ilgili olarak Sadrazam Sait Paşa şu ifadeleri kullanmıştır.

> Milli mimarimizi geliştirmeyi arzu ederdik, ama artık buna gönül vermiş mimar bulunmadığı gibi, bulunsa da bu tarzın inşası zahmetli olurdu. Ayrıca binalar için eski usul taksimat uygarlığın deneyleri ile kurulan yeni usul ve hazır gereksinmelere uygun düşmez. Bu nedenle, yapacağımız mekteplerin resimlerini, planlarını Avrupa'dan getirtmeye mecburiyet hasıl oldu. Paris Sefiri Esat Paşa'dan muhtelif mektep plan ve resimleri talep ettim. Bunlar gelince de Maarif nezaretine verilerek çoğaltmak suretiyle vilayetlere gönderildi. İdadi mekteplerinin eşkali ve taksimatı Paris mekteplerine uygundur (Özgüven, 1989: 44).

Özgüven idadi binalarını küçük, orta ve büyük olmak üzere üç tipe ayırmıştır. Rüşdiye küçük tipin başlıca ilham kaynağıdır. Dikdörtgen plana sahip bu türde genel olarak bir orta eksen bulunur. Orta eksende düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven bulunmaktadır. Bu tipe aksın iki yanında sadece iki oda bulunan Adana, Çatalca, Edirne ve Canik'te bulunan idadiler eklenebilir ve Adana veya Edirne'de olduğu gibi girişin üzerindeki bir oda öne çıkarılmıştır. Toplam oda sayısı sekiz ile dokuz arasında olup, bunlardan beşi sınıf, dördü ofis için kullanılmaktadır (Özgüven, 1989). Çatalca İdadisi ve Söğüt İdadisi küçük tip idadi binalarına örnektir (Şekil 2.1, 2.2).

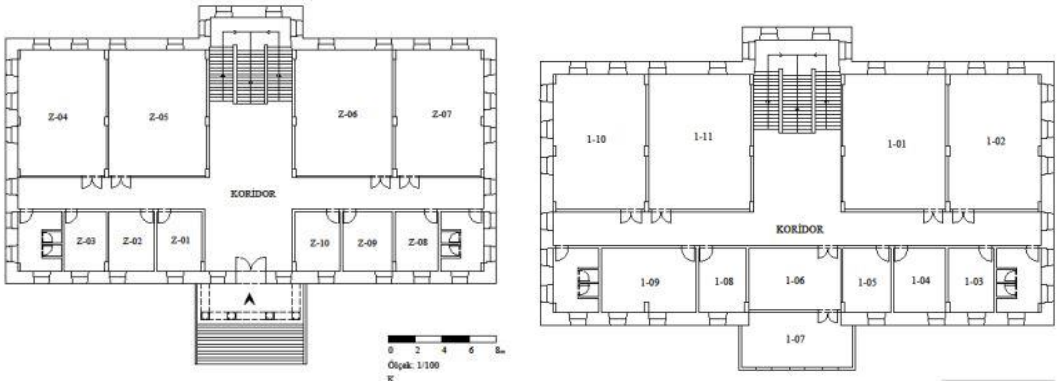

Şekil 2.1. Çatalca İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı (Toptaş, 2020)

Şekil 2.2. Söğüt İdadisi Zemin Kat Planı ve Cephesi (Toptaş, 2020)

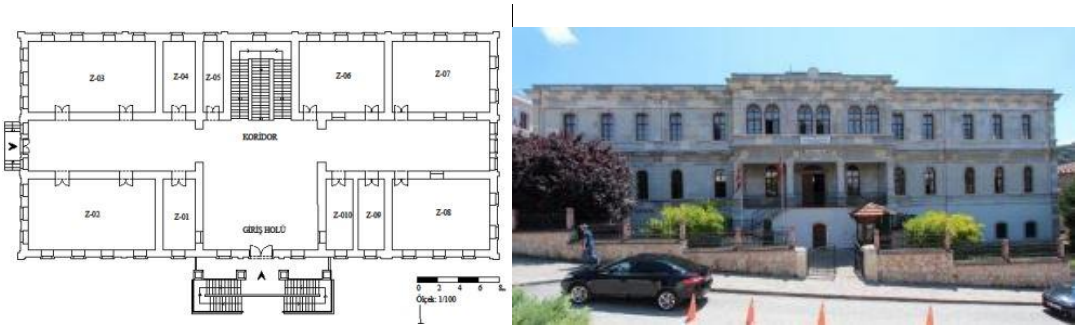
İkinci tip olan orta büyüklüğe sahip idadi binaları en sık kullanılan plan tipi olmuştur. Giriş ve merdiven aksı değişmezken yatay ve dikey iki koridor kesişmektedir. Bu sayede yapıya küçük tipteki merdiven ve bitişiğinde bulunan mekân arasına ikişer oda eklenmiştir ve yapı uzunlamasına dikdörtgen forma kavuşmuştur (Özgüven, 1990). Kastamonu ve Balıkesir İdadileri orta büyüklükteki idadi binalarına örnektir (Şekil 2.3, 2.4, 2.5).

Şekil 2.3. Balıkesir İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı (Toptaş, 2020)

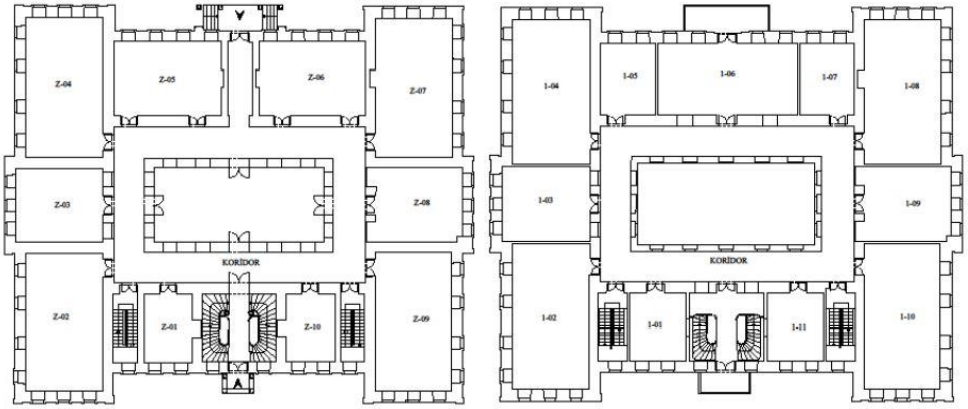

Şekil 2.4. Balıkesir İdadisi Giriş Cephesi (Toptaş, 2020)

Şekil 2.5. Kastamonu İdadisi Zemin Kat Planı ve Giriş Cephesi (Toptaş, 2020)

Üçüncü tip ise büyük merkezlerde yer alan idadilerdir. Bu tipte giriş ve merdivenlerin yanına eklenen mekânlara ek olarak yapının orta kısmına da mekânlar eklenmiştir. Orta kısma eklenen mekânların karanlıkta kalmaması için küçük bir avlu oluşturulmuştur. Eklenen kısımlar ile yapı kareye yakın dikdörtgen forma ulaşmıştır. Manisa, Bursa (Şekil 2.6, 2.7) ve Sivas İdadi Mektepleri'nde ana binanın çevresini saran laboratuvar, yemekhane, hamam, yatakhane gibi ek binalar yer almaktadır (Özgüven, 1989).

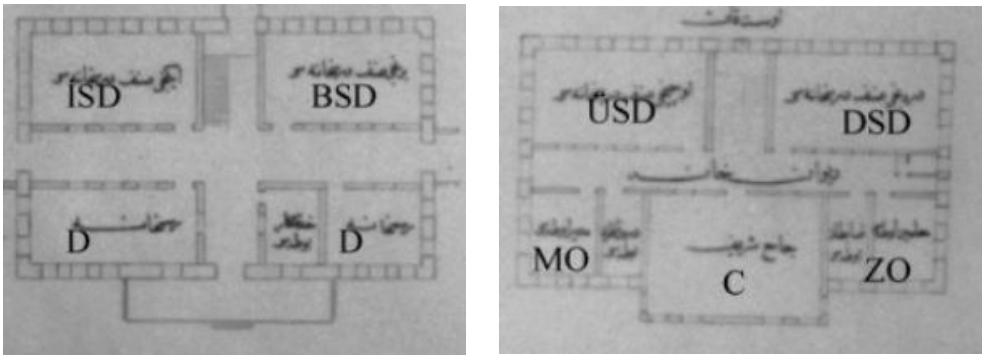
Şekil 2.6. Bursa İdadisi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı (Toptaş, 2020)

Şekil 2.7. Bursa İdadisi Yan Cephesi ve İç Avlusu (Toptaş, 2020)

İdadi binaların yapım sistemi yığma-kagirdir. Döşemelerinde ahşap kalaslar kullanılmıştır. Yığma duvarların statik olarak elverdiği ölçüde pencereler ikili veya üçlü gruplar halinde açılmıştır (Özgüven, 1990).

İdadi binalarının yanı sıra rüştiyeler de batı tarzı eğitim veren eğitim yapıları arasındadır. II. Abdülhamid Dönemi'nin ortalarına doğru, halkın rüşdiyelere olan ilgisinin artması sonucu rüşdiye öğrencilerinin sayısı Tanzimat döneminin 5-6 katına çıkmıştır. Rüşdiyelere olan bu ilgi ve talebin artmasıyla, mevcut rüşdiye binalarının ihtiyaca cevap veremediği ortaya çıkmış, yeni rüşdiye binaları inşa edilmiştir (Parmaksız, 2008). Askeri Rüşdiyelerin plan şeması Özgüven'nin idadileri sınıflandırdığı küçük tipteki idadiler ile bazı farklılıklar göstermesine rağmen benzerlik özellikler de taşımaktadır (Şekil 2.8, 2.9, 2.10). Rüşdiyeler çok katlı bir yapıya sahip olmasına rağmen, idadi gibi bir yatılı okul olmadığı için bina kapasitesi belirli derslik ve ofislerle sınırlıdır. Simetrik kurguya sahip plan şemasına sahiptir (Özgüven, 1989).

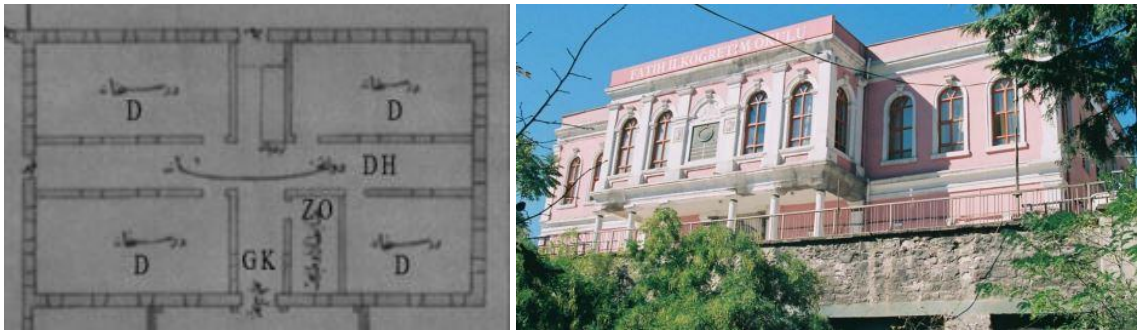

Şekil 2.8. Koca Mustafa Paşa Askeri Rüşdiyesi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı (Parmaksız, 2008, s. 131)[4]

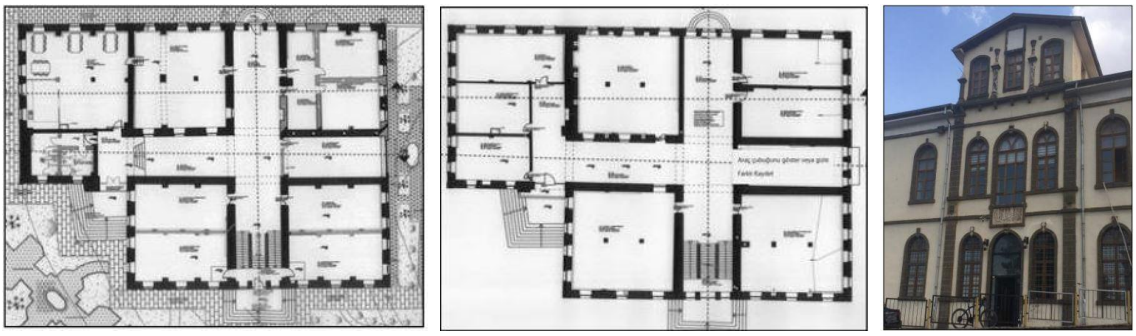
Şekil 2.9. Koca Musatafa Paşa Rüşdiyesi Cephesi (Fatih Kaymakamlığı, 2022)

[4] İSD: İkinci Sınıf Dershanesi, BSD: Birinci Sınıf Dershanesi, D: Resimhane. MO: Müdür Odası, ZO: Zabitan Odası, C: Cami Şerif, ÜSD: Üçüncü Sınıf Dershanesi, DSD: Dördüncü Sınıf Dershanesi

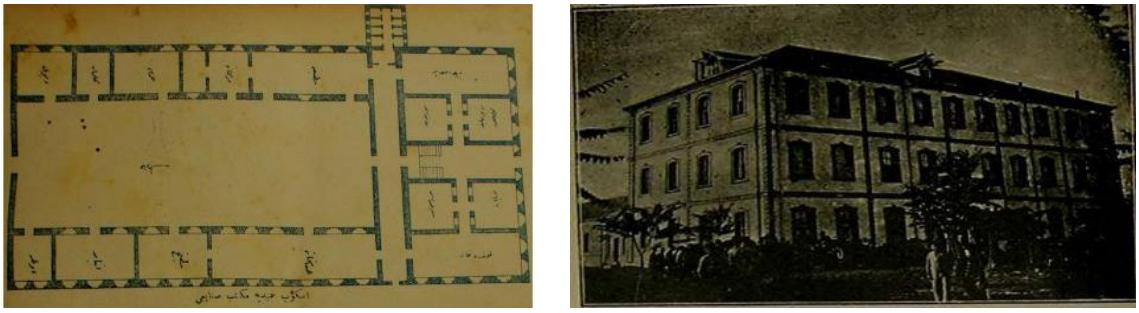
Şekil 2.10. Fatih Askeri Rüşdiyesi Zemin Kat Planı ve Cephesi (Parmaksız, 2008, s.125)[5]

Batılılaşma döneminin bir diğer önemli eğitim yapısı olan sanayi mektebi binaları da modern görünümleri ile vilayetlerde dikkat çekmektedir. Hamidiye Sanayi Mektepleri işlevlerine göre farklılık göstermiştir. Bursa Hamidiye Ziraat Mektebi'nin çevresinde ziraat uygulaması için geniş bir alan bulunmaktadır. Diğer vilayetlerde ise merkeze yakın mektepler de bulunmaktadır. 1880 yılından sonra inşa edilen mektepler yığma kâgir olarak inşa edilmiştir. Bu binalar iki-üç bloktan meydana gelmektedir. Bunun dışında, ön bahçe ve avlu düzenlemesine sahip olup geniş bir alana yayılan binalar topluluğunu içermektedir. Ana binada idari birimler ve sınıflar, diğer bloklarda ise atölyelere yer verilmiştir (Şekil 2.11, 2.12). Yatılı öğrenciler için hamam, yemekhane, çamaşırhane, terzihane gibi bölümleri bulunmaktadır. 1880 yılından sonra mekteplerin cephe anlayışında yeni-klasik üslubun (Şekil 2.13) etkin olduğu görülmektedir (Özgüven, 2016).

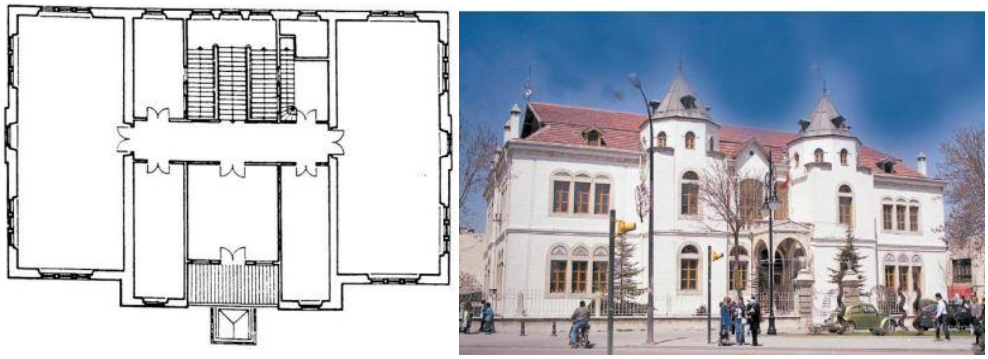

Şekil 2.11. Diyarbakır Hamidiye Sanayi Mektebi Zemin Kat Planı, Birinci Kat Planı ve Cephesi (Işık, 2019)

[5] D: Derslik, GK: Giriş Kapısı, ZO: Zabitan Odası, DH: Divanhane

Şekil 2.12. Üsküp Sanayi Mektebi Planı ve Cephesi (Özdemir, 2015)

Şekil 2.13. Konya Sanayi Mektebi Birinci Kat Planı ve Cephesi (Öner, 2016)

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Ziya Gökalp'le başlayan Türkçülük akımı kendisini mimari alanda da göstermiştir. Plan şeması olarak idadi binalarında olduğu gibi simetri hâkimdir. Ancak cephe anlayışı olarak Türk mimari öğeleri ağırlık göstermektedir. Yapım tekniği olarak bütün yapılarda olmasa bile beton ve demir kullanılmaya başlanmıştır. O dönemde yaşayanlar tarafından Milli Mimari Rönesans'ı olarak adlandırılan mimarlıkta ki bu gelişme ilerleyen yıllarda Birinci Ulusal Mimarlık olarak isimlendirilmiştir (Bozdoğan, 2002). II. Meşrutiyet döneminde eğitim alanında II. Abdülhamit zamanında olduğu gibi sistematik hizmetler verilememiştir. Bu duruma eğitim yapılarının bir tip proje haline getirilmesi de eklenebilir. Ancak Birinci Ulusal Mimarlık Akımı eğitim yapıları Cumhuriyet'in erken dönemlerinde uygulanan tip projeler için bir altlık teşkil etmiştir.

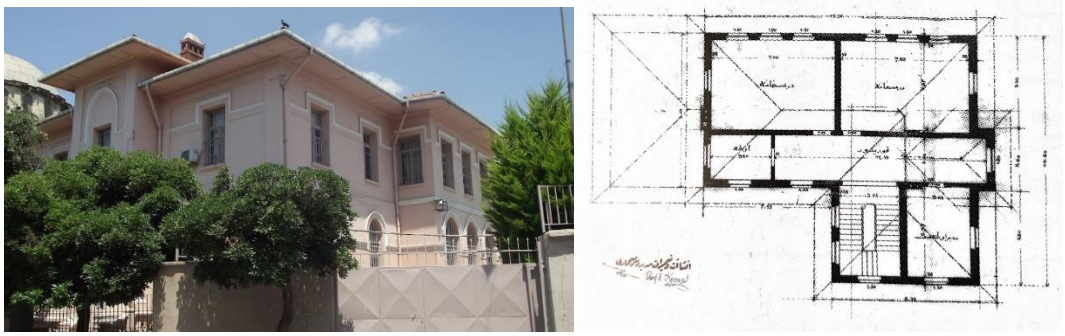
1911 yılında Mimar Kemaleddin tarafından Eyüp ilçesinde tasarlanan Reşadiye Mektebi "L" plan şemasına sahiptir (Şekil 2.14). Döneminin eğitim programlarına uygun açık ve okunaklı işlevsel bir planı vardır. Yapı iki katlı, altı derslikli ve kesme taşla yapılmış olan giriş bölümü dışında taşıyıcı tuğla duvarlar üzerine oturan volta döşemeli bir yapıdır. Okulun uzun tarafında bulunan kubbeli kısım mescit olarak yapılmıştır ve bu

kısımda kubbe ile sivri kemerler görülmektedir. Sınıfların bulunduğu kısım ise modernist plan ve kitle düzenine sahiptir (Batur, 2017).

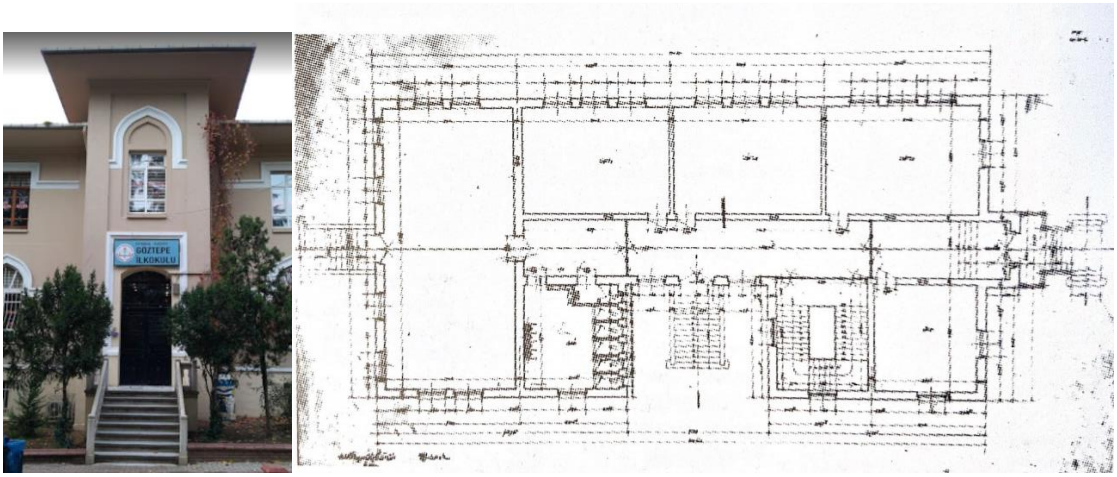
Şekil 2.14. Reşadiye Mektebi Cephesi ve Planı (Kasap&Arslan&Irmak, 2018)

1913 yılında Üsküdar'da Mimar Kemaleddin tarafından Sultan III. Mustafa Mekteb-i İbtidaisi (Şemsipaşa İlkokulu) tasarlanmıştır. Bodrum ile beraber üç katlı ve altı dersliklidir. Tuğla duvarlı ve volta döşemelidir. Yalın bir cepheye sahiptir (Şekil 2.15). Binanın bezemeli sayılabilecek tek bölümü öne çıkarılmış ve çatısı yükseltilmiş girişidir (Batur, 2017).

Şekil 2.15. Sultan III. Mustafa Mekteb-i İbtidaisi Cephesi ve Planı (Batur, 2017)

1914 yılında Göztepe Mekteb-i İbtidaisi Kadıköy'de Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanmıştır. Binanın yapımı savaşlar nedeniyle 1924'te bitirilmiştir. Bodrum üzerine üç katlı olarak inşa edilmiş kagir bir yapıdır. Okul yalın bir plana sahip olup dikdörtgen planlıdır. Ana giriş kısa kenardan sağlanmıştır. Koridorun sağ tarafında derslikler devam ederken sol tarafında yapı geri çekilerek ikili bir gruplama yapılmıştır ve orta eksenine merdivenli bir giriş yerleştirilmiştir (Şekil 2.16). Birinci Ulusal Mimari'nin göstergesi olan kemerli veya düz pencereleri çevreleyen profil zinciri bu yapıda da bulunmaktadır. Öne çıkarılmış ve çatısı yükseltilmiş giriş bölümü profilli çerçeve içerisinde basık kemerlidir (Şekil 2.17) (Batur, 2017).

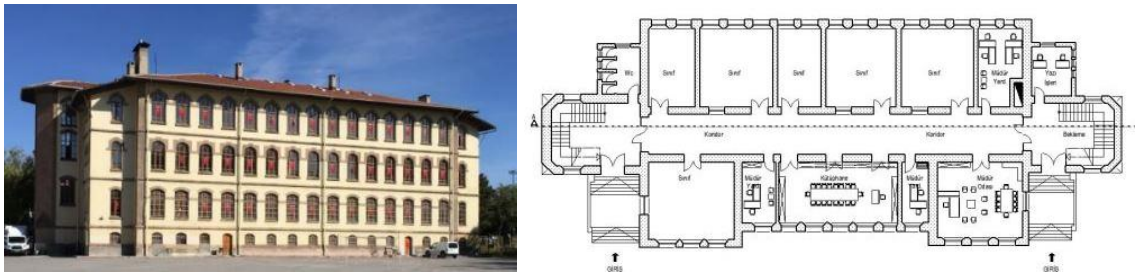

Şekil 2.16. Göztepe İlkokulu Giriş Bölümü ve Planı (Batur, 2017)

Şekil 2.17. Göztepe İlkokulu Yan Cephesi (Ölmez, 2018)

Konya Erkek Lisesi (Şekil 2.18), Mimar Muzaffer Bey tarafından Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda yapılmış bir yapıdır. Dikdörtgen plan düzleminde simetrik bir plana sahip olan yapı; geniş çatı saçakları, sivri kemer pencereleri ve çini süslemeleri ile Birinci Ulusal üslubun örneklerinden birisini oluşturmaktadır.

Şekil 2.18. Konya Erkek Lisesi Cephesi ve Planı (Parlak, 2018)

Tanzimat'ın ilanından sonra İstanbul'da 1848 yılında öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Darülmuallim binası 1894 yılında deprem sırasında çıkan yangın ile tahrip olmuştur. Mimar Kemaleddin tarafından 1900 yılında yeniden yapılmıştır. Bodrum

katında kareye yakın dikdörtgen pencere formu yer almaktadır. Zemin ve birinci katta ise düz lentolu dikdörtgen pencere düzeni yer alırken ikinci katta ise sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır. Pencereler ikili ve tekli olmak üzere simetrik olarak yerleştirilmiştir. Cephede hareketlilik sağlamak için giriş cephesinde giriş aksı ile köşe akslar dışarıya taşırılmıştır. Ayrıca bu kısımların çatıları yükseltilerek anıtsal bir izlenim verilmiştir. Ayrıca cephelerde çini süslemeler bulunmaktadır (Şekil 2.19). Yapının inşa edildiği dönemde Birinci Ulusal Akım'dan söz edilmese bile cephe düzeni, çini süslemeler, anıtsal bir görünüm ve sivri kemerler ile Birinci Ulusal Akım'a geçiş örneği olarak değerlendirilebilir.

Şekil 2.19. Çapa Fen Lisesi Cephesi (Darülmuallim) (Facebook, 2015)

2.4. Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle eğitim alanında ilköğretim örgütlenmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda kabul edilen 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati'sine dayanmakta olup zaman içerisinde değişiklikler geçirerek 1942 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kanunun 15. maddesi gereği, ilkokulların açılması için gerekli arsanın sağlanması, okul binasının inşa edilmesi, öğretmen ve müdürlerin maaşlarının ödenmesi ve okul binalarının onarımı, kullanılacak olan ders araç gereçlerinin temin edilmesi, okulda çalışacak hizmetlilerin ücretlerinin ödenmesi gibi konularda okulların giderlerinin köylü ve mahalleliler tarafından karşılanması zorunlu tutulmuştur. Bu giderlerin köy veya mahallenin bağlı olduğu kaza ya da il meclis idarelerince toplanacağı belirtilmiştir. 1926 tarihli Maarif Teşkilatı kanununa göre yatılı olarak hizmet veren ilkokulların giderlerinin bakanlık bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir. Geriye kalan ilkokulların giderlerinin ise önceden olduğu gibi yerel yönetimlerce karşılanmasına devam edilmiştir. (Kul, 2011).

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim politikalarının önemli olan diğer bir ayağı ise eğitimde çağdaş seviyeye ulaşılmak için nitelikli ve donanımlı modern okulların inşa edilmesidir. Bu doğrultuda Maarif Vekâlet'inin bünyesinde inşaat bürosu kurulmuştur. 1927 yılında büronun başına Alman mimar Ernst Egli getirilmiştir (Aslanoğlu, 1992). Büro 1930 yılına kadar Ankara'da bulunmuştur. Ancak Ernst Egli'nin Güzel Sanatlar Akademisi'nde görev almasıyla İstanbul'a taşınmıştır. Büroda yerli ve yabancı birçok mimar görev almıştır. Ernst Egli 1936 yılında inşaat bürosundaki görevinden istifa etmiştir. Ernst Egli'nin istifasından sonra görevi kısa bir süreliğine Robert Vorhoelzer üstlenmiş daha sonra 1936-1938 yıllarında bu göreve Bruno Taut devam etmiştir. Erick Zimmermann, Franz Hillinger, Wilhelm Schütte, Margrete Schütte-Lihotzky, Friederich E. Grimm ve Paul Hoffman, İnşaat Dairesi'nde uzman olarak görev yapan isimlerdir (Bozdoğan, 2002).

Maarif Vekâleti inşaat bürosu 1934 yılına kadar ilkokul binalarının inşaatından sorumlu tek yetkili merci olmuştur. 1934 yılında ise Nafia Vekâletinin Teşkilatı ve Vazifelerine Dair Kanun ile Nafia Vekâleti "Devlet daire ve müesseselerine ait her türlü bina ve inşaatın Türk mimarisinin tarzını tayin ile birlik temin ve vasıta ve unsurlarını yetiştirme" görev ve sorumluluklarını üstlenmiştir. Ancak kendi bünyesinde mimari ofisleri barındıran kurumların yapıları tasarlama ve inşa etmelerine izin verilmiştir. Sadece bu kurumlarca tasarlanan projelerin hayata geçirilebilmesi için Nafia Vekâleti Yapı İşleri Umum Müdürlüğü'nden onay almaları gerekmektedir. Bu bakımdan 1934 yılından sonraki süreçte de Maarif Vekâleti ilkokul binalarının tasarımı ve inşasıyla uğraşmaya devam etmiştir. Bu süreçte Nafia Vekâleti, Maarif Vekâleti tarafından projesi çizilen ilkokulların uygulamalarını onaylamıştır (Kul, 2011).

2.5 Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ersnt Egli'nin Yeri

Cumhuriyet'in ilanı ile yeni hükümetin öncelikleri ülkenin yeniden inşasının ve teknik altyapısının sağlanması olmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile modern-ulus devlet oluşturulmak istenmiştir. Bunun için etnik kimlik içermeyen ve Osmanlı olmayan yeni bir Türk devleti kimliğinin halka anlatılması gerekmiştir. Çünkü ortada çökmüş olan bir imparatorluk ve son yüzyılda almış olduğu askeri ve siyasi başarısızlıklar ile toplumun sahip olmuş olduğu öz değeri sarsılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile bu öz değerin yeni kimlik ile topluma geri verilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında modern bir devlet olma

yolunda kılık-kıyafetten, yazıya, müziğe, hukuktan, ekonomiye, sosyal hayata ve mimarlık alanında yeni adımlar atılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı'ya yönelmesi, Osmanlı Devleti'nde var olan Batı'ya ait bilimsel ve medeni başarılara ortak olma çabası ile aynı doğrultudadır. Atatürk bu amaçla yeni başkent ilan edilen Ankara'yı planlamak, mimar yetiştirmek için Batı modernizminin temsilcilerini Türkiye'ye davet etmiştir (Franck, 2015).

Batı modernizmini Türkiye'de gerçekleştirilmesi adına ülkeye ilk çağrılan mimarlardan biri Ernst Egli olmuştur. Egli'den beklenenin sadece yapısal koşulları iyileştirmek olarak sınırlaması doğru bir yaklaşım sayılmamaktadır. Egli'den aynı zamanda ortaya koyduğu yapılar ile Türkiye Cumhuriyeti'ni modern ve medeni göstermesi ile ülkeye özgü Batılı bir kimlik inşa etmesi beklenmiştir. Bu sayede modernizmin ülkede hem mekânsal-yapısal ayrıca imgesel olarak temsil edilerek yerini alması hedeflenmiştir. 1923'te Cumhuriyet'in kurulması ile planlanan modern ulusun inşa edilmesi için gereken bilgi ve teknoloji sınırlı olarak ülkede mevcuttur. 1922-1926 yılları arasında oluşturulmak istenen yeni ulus devletin tüm ana organları ve yapıları kurulmuştur. Sonraki aşamalarda planlanan devrimlerin nasıl uygulanacağına karar verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu noktada imparatorluk döneminden kalma eğitimli yönetici, mimar, mühendis ve öğretmenler ile planlamış olduğu adımları yapmak durumunda kalmıştır. 1927 yılında Ernst Egli'nin Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başına geçmesi ile başlayan ve 1930'lu yılların sonuna kadar devam eden dönemde yurt dışından yabancı mimarlar ülkeye çağrılmışlardır. Ülkeye çağrılan mimarlar Cumhuriyet'in hedeflediği modernizmi somut örnekler ile hayata geçirmeye çalışmışlardır. Ayrıca yeni adı Güzel Sanatlar Akademisi ile ülkenin ihtiyacı olan modern mimarlar yetiştirilmiştir (Franck, 2015).

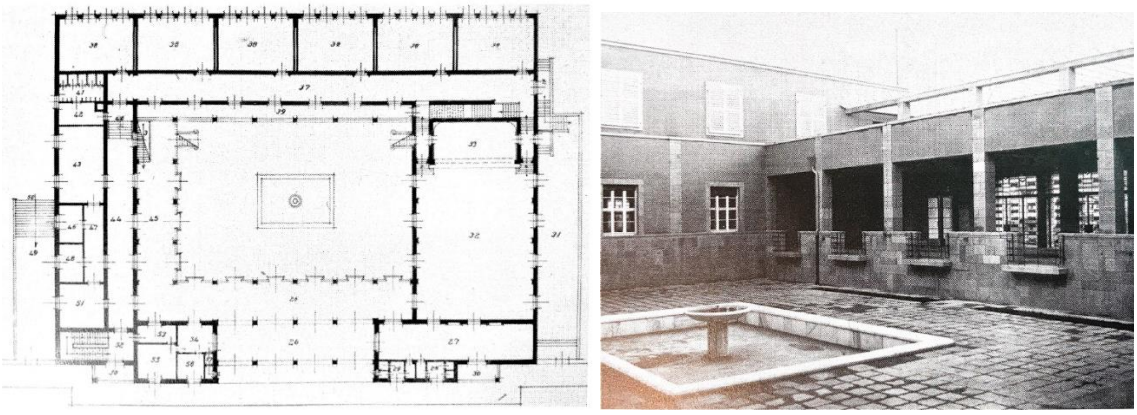
Egli, 1927 ile 1936 yılları arasında Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başında bulunmuştur. 1930 ile 1936 yılları arasında ise Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölüm Başkanlığı'na atanmıştır. 1936 yılında görevlerinden istifa etmesinden sonra Türk Hava Kurumu baş mimarı olarak 4 yıl çalışmıştır. 1953 yılında Türkiye'ye tekrar dönerek Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Örgütü'nde görev yapmıştır. Türkiye'de en fazla yapısı olan yabancı mimardır. Egli, 1920'lerde yaygınlaşan rasyonel fonksiyoncu uluslararası mimarlığın ilk başarılı örneklerini vermiştir. Sahip olduğu üslup Ankara'da yapmış olduğu yapılarında gözlenebilmektedir. Bu yapılar; Musiki Muallim Mektebi,

Ankara Ticaret Lisesi, İsmetpaşa Kız Enstitüsü, Türk Hava Kurumu İdare Binası yalınlıkları, kübik kütle düzenleri, düz ya da gizli eğimli çatıları ve yalın pencereleriyle Batı'daki çağdaş mimarlık biçimlerini yansıtmaktadır. Egli, evrensel ilkelerin yerel koşuların etkisi ve yorumu altında kalması gerektiği görüşüne sahiptir. Dolayısıyla yapılarını çağdaş uluslararası mimarlık ilkeleri ile biçimlendirmiştir. Bundan dolayı diğer yabancı mimarların Türk mimarlığında bulunan geleneksel öğeleri kullanarak düştüğü yanlışa düşmemiştir. Egli Anadolu'da yaptığı geziler ile Türkiye için geliştirilecek mimaride Anadolu'nun rolünün büyük olduğuna ve dışarıdan ithal edilmiş bir mimarlık yerine çevresi ile uyum içerisinde olacak ve yabancılaşmayacak bütüncül bir mimarlığı savunmuştur. Egli Türkiye'de Cumhuriyet'in oluşturmaya çalıştığı modern-ulus devlet inşası için önemli ikonik yapılar inşa etmiştir. Kamu kurumlarına ait yapılar, eğitimin her seviyesine ait eğitim yapıları, hazırlamış olduğu imar planları ülkemize yapmış olduğu katkılardır. Ayrıca Güzel Sanatlar Akademisi'nin başına geçerek eğitim reformu yapmıştır. Daha önceleri akademide sanat ve dış görünüşe ağırlık verilirken Egli'nin çabaları ile biçim-işlev arasındaki organik bağlantı ve biçimden fonksiyona varılacağı anlayışı ile bina bilgisi dersi Egli ile müfredata girmiştir ve eğitim süresi beş yıla çıkarılmıştır. Ayrıca Sedat Hakkı Eldem'in yürütücülüğünü yaptığı ve geleneksel Türk sivil mimarlığını belgelemek için başlatılan Milli Mimarlık Semineri de yeni müfredatta yerini almıştır (Aslanoğlu, 1984).

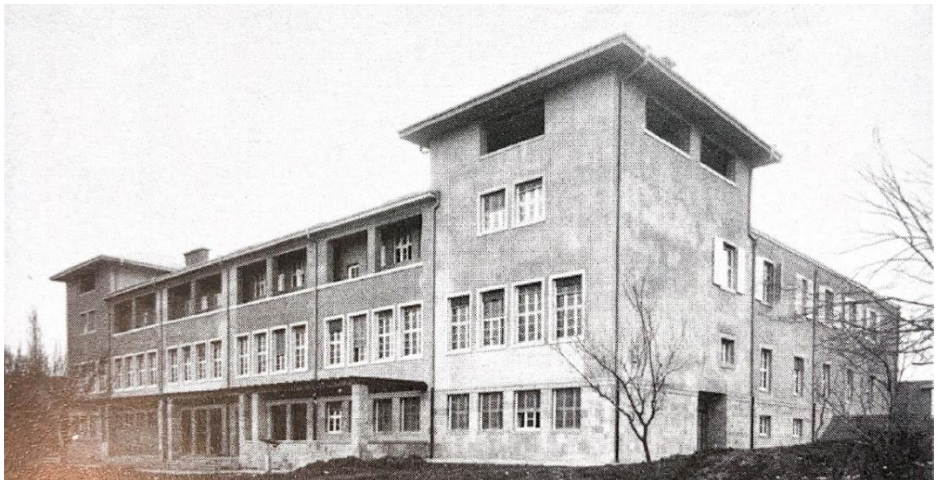
Egli'nin eğitim kademesinin her noktasında yapmış olduğu yapılar ile Cumhuriyet'in eğitimin her alanına vermiş olduğu önem anlaşılmaktadır. Ancak Egli Türkiye'ye geldiğinde özellikle eğitim alanında özel bir birikime sahip değildir. Kendisini geliştirmek için Wasmuth Monatsheftenfür Baukunst, Blaue Bücher gibi mimarlık dergilerini takip etmiştir. Ayrıca 1929 ve 1933 yılında yapmış olduğu Avrupa seyahatleri ile modern mimarlığın önemli binaları ve özellikle okul yapılarını incelemiştir. Egli'den Türkiye'ye geldiği ilk günlerde Mimar Kemaleddin'in tasarladığı ancak inşa edilemeden vefat ettiği Gazi Eğitim Enstitüsü binası Mustafa Kemal'in direktifi doğrultusunda bir kenara bırakılarak yeni bir proje yapılması istemiştir. Ancak Egli yeni bir proje yapma yoluna gitmemiş ve kat planlarında tadilat yapmıştır. Cepheleri ise değiştirmemiştir. Türkiye'de zor geçen ilk zamanının ardından Türkiye'yi gezerek geleneksel yapı malzemeleri ve basit yapım tekniklerini kullanarak ilkokullar için ekonomik tip projeler hazırlamıştır. Egli'nin ilk önemli binası 1927-1928 yılları arasında

yaptığı Musiki Muallim Mektebi olmuştur. Bu yapısı yurt dışındaki dergilerde de yer alır. Ankara Kız Lisesi ile Egli'nin mimari nitelikleri belirginleşmeye başlamıştır. Ziraat Enstitüsü yerleşkesi Türkiye için simgesel bir öneme sahip olmuştur. İsmet Paşa Kız Enstitüsü ise Türkiye'de ki Egli modernitesinin en parlak noktası olarak nitelendirilebilir. Egli'nin tasarım anlayışında anıtsallık arayışı bulunmaktadır. Bu anıtsallık arayışını büyüklük ve ölçekte bulmaya çalışmıştır. Ayrıca kolonad ve çıkmalar gibi elemanları temsiliyet açısından bilinçli olarak kullanmıştır. Yapılarındaki anıtsallık arayışının nedenlerinden biri olarak Türkiye'nin oluşturmaya çalıştığı yeni ulusal kimlik için mimarlık alanında katkıda bulunma çabası belirtilebilir (Tekeli, 2016).

Musiki Muallim Mektebi 1927 yılında Egli'nin yapmış olduğu önemli eğitim yapıları arasındadır. Musiki Muallim Mektebi'nde geleneksel Türk mimarlığına ait kütle biçimlenmesi göze çarpmaktadır. Mekânların orta avluda su öğesinin (Şekil 2.20) etrafında konumlandırılması medrese düzenini akla getirmektedir (Aslanoğlu, 1984). Ayrıca cephelerin subasmanları Ankara civarında bulunan kırmızı doğal taşla kaplıdır. Bütün bu geleneksel çağrışımların yanı sıra Musiki Muallim Mektebi yapıldığı günün koşulları göz önüne alındığında donanım olarak yüksek bir seviyedir. Çift duvarlar, ses yalıtımı için deri kaplamalı kapılar ve yalın bir cephe anlayışına sahiptir. Egli'nin bu yapısı döneminin avangard projelerinden ve Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'ndan uzaktır. Süslemesiz ve kübik biçimler, düz çatılar ile modernizmin biçimlerini kullanmıştır. Yapının anıtsal kurgusu ve kütle biçimlenişi (Şekil 2.21) ise Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın izlerini yansıtır. 1953 ve 1957 yılarında yapılan tadilatlar sonucu yapının cephesi büyük oranda değişikliğe uğramıştır (Franck, 2015).

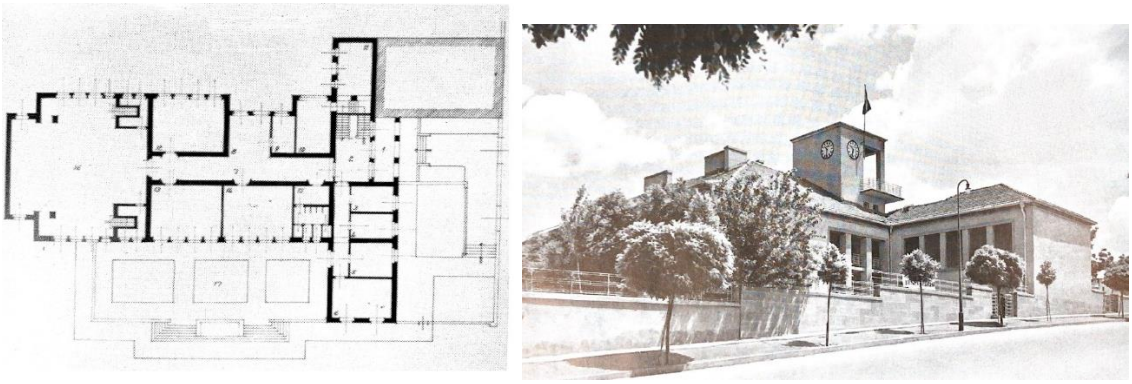

Şekil 2.20. Musiki Muallim Mektebi Planı ve Avlusu (Franck, 2015)

Şekil 2.21. Musiki Muallim Mektebi (Franck, 2015)

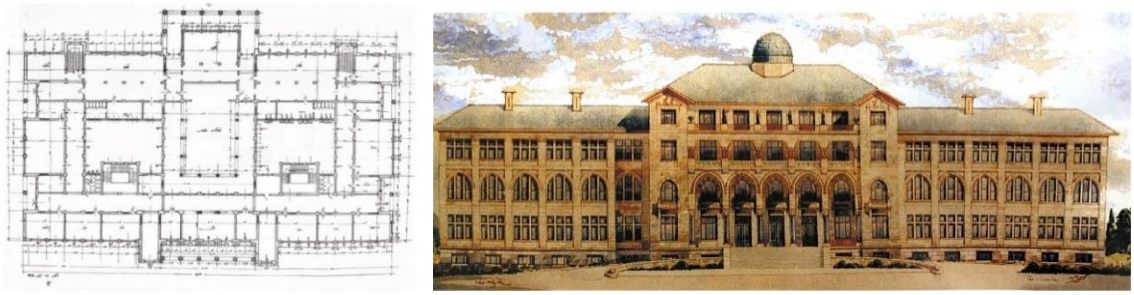
Ankara Ticaret Lisesi 1928-1929 yılları arasında yapılmıştır. Ticaret Lisesi Egli'nin tasarım donanımı ve yaklaşımının birleştiği yeni bir bağlam üzerinde ilişki kurduğu ilginç ilk örneklerindendir (Şekil 2.22). Plan kurgusu ve mekânların kütlesel biçimlenişi arazi ile uyum içerisindedir. Yapı kütle organizasyonu, boşaltmalar ve uzamalar gibi kütle hareketleriyle mekânların okunmasını kolaylaştırmıştır. Bu sayede modern mekân yaklaşımı sunmuştur (İmamoğlu, 2016).

Şekil 2.22. Ankara Ticaret Lisesi Planı ve Cephesi (Franck, 2015)

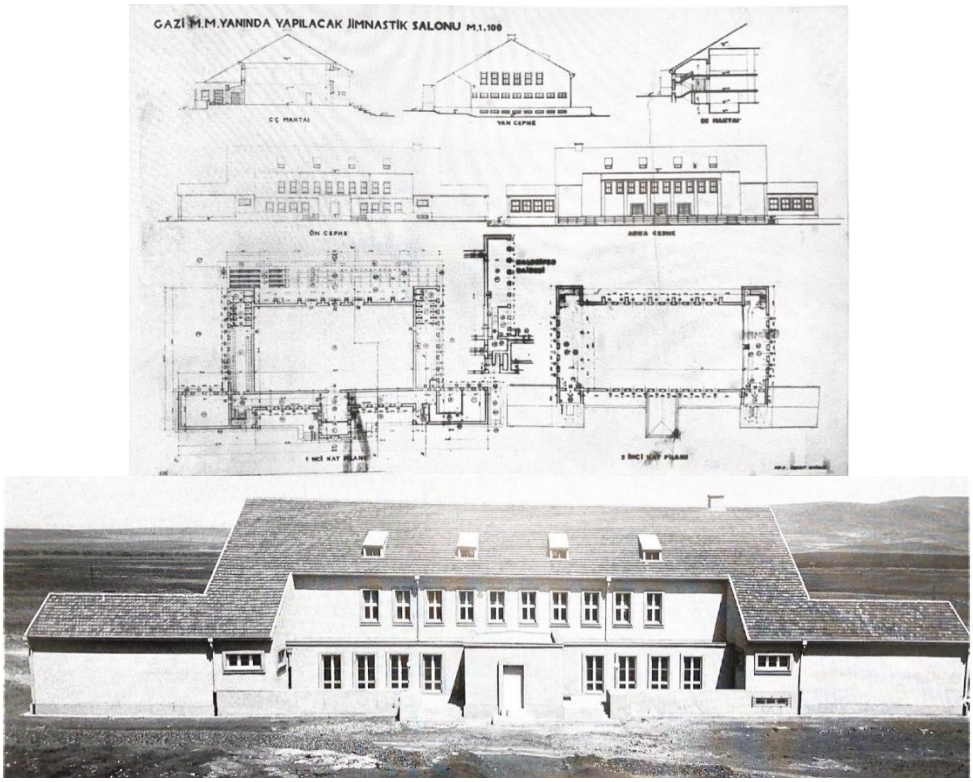
Mimar Kemaleddin Bey'in tasarlamış olduğu Gazi Eğitim Enstitüsü'nün inşası 1927 yılında başlamıştır ve Egli tarafından 1930 yılında bitirilmiştir. Ernst Egli'nin Türkiye'ye gelmesinden bir gün sonra Atatürk tarafından okulun inşaatını gezmesi rica edilmiştir. Egli inşaatı inceledikten sonra Atatürk tarafından okulun modern bir okul olup olmadığı sorulmuştur. Egli modern bir okul olarak görülemeyeceğini söylemiştir. Atatürk planların bir kenara bırakılarak Egli tasarından inşa edilmesini söylemiştir. Ancak Egli planları revize ederek projenin ana hatlarına ve görünüşüne dokunmadan koridor ve

sınıfların aşırı ölçülerini küçültmüştür (Şekil 2.23). Bu sayede inşaat maliyeti önemli ölçüde düşmüştür (Cengizkan&Bancı, 2016).

Şekil 2.23. Gazi Eğitim Enstitüsü Planı ve Cephesi (Cengizkan&Bancı, 2016)

Eğitim alanının her kademsinde büyük bir atılımın yapıldığı Cumhuriyet Dönemi'nde spor eğitimi için de Egli tarafından Gazi Eğitim Enstitüsü'ne komşu olacak şekilde 1930 yılında jimnastik okulu yapılmıştır (Şekil 2.24). 1930 yılında modern mimarlık anlayışının devlet tarafından benimsenmiş olmasına rağmen yapının çatısı oldukça dik bir eğime sahiptir ve kırma çatıdır. Modern mimarlığın gereği olarak spor salonu yapı dilinde okutulmamıştır. Yapıda simetrik biçimleniş göze çarpmaktadır. Yalın bir taraşıma sahip olan yapı aynı zamanda maliyet bakımından ekonomiktir. Yapı günümüzde özgün haliyle durmamaktadır (Boyacıoğlu, 2016).

Şekil 2.24. Jimnastik Okulu Planı (üst) ve Cephesi (alt) (Boyacıoğlu, 2016)

Egli'nin diğer eğitim yapıları ise şu şekildedir;

- Yapı Usta Okulu-1930-Ankara
- Balıkesir Necatibey Muallim Mektebi-1928/1931-Balıkesir
- Ziraat Enstitüsü-1930/?-Ankara
- İsmet Paşa Kız Enstitüsü-1930/1934-Ankara
- Ankara Kız Lisesi-1929/1935-Ankara
- Gazi Lisesi-1934/1936-Ankara
- Mülkiye Mektebi-1935/1936-Ankara
- Onuncu Yıl İlkokuu-1933-Ankara

Cumhuriyet tarafından benimsenen modernizmin halk tabanında çok fazla karşılığı olmamıştır ancak yönetici kadrolar tarafından uygulamaya konulmuştur. Bu duruma ek olarak nüfusun kırsal alanlarda yoğunluğu ile birlikte yol ve okul gibi yapıların eksik olması istenilen toplumsal düzene ulaşmayı güçleştirmiştir (Franck, 2015). Bunun için Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan ülkenin yeniden inşasında eğitime düşen pay oldukça büyüktür. Cumhuriyet'in planlamış olduğu modernleşme (kültürel, bilimsel, teknik, ekonomik) için eğitim ve öğretimin niteliği oldukça önemlidir. Eğitim ve öğretimin kalitesinin artırılması ve birliğin sağlanması için atılan politik ve siyasi adımların yanı sıra eğitimin verileceği fiziki eğitim yapıları da oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Eğitime verilen önem Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile başlamıştır. Dönemin önemli eğitimcileri Türkiye'ye davet edilmiş ve yapılması gereken reformlar hakkında raporlar istenmiştir. Türkiye'ye gelen uzmanlar arasından John Dewey "Türk Maarifi Hakkındaki Rapor"u hazırlamıştır. Dewey yaptığı incelemelerde okulların çoğunlukla eski konaklarda açıldığını görmüştür. Raporunda başarılı bir eğitim için okul yapılarının fiziki şartlarının eğitim amacıyla tasarlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada 1927 yılında Maarif Vekaleti'nde "İnşaat Bürosu" kurulmasına karar verilmiş ve Egli büronun başına getirilmiştir (Tekeli, 2016).

Egli Türkiye'de kırsal alanlara yaptığı ziyaretler ile vernaküler yapıyı inceleyerek peyzaj, iklim ve topografyanın yanı sıra gelenek, görenek ve toplumsal yapıları görme fırsatı yakalamıştır. Bu geziler sayesinde Anadolu'nun en ücra köylerinde yapılacak olan ilkokulların nasıl bir yöntem ile yapılacağı ile ilgili tecrübe edinmiştir. Bu gezi ile birçok ortaöğretim yapısı için tip proje hazırlanmıştır (Dere&Oral, 2020).

2.6. Egli ve İnşaat Bürosu

Ernst Egli toplam 16 yıl geçirdiği Türkiye'de büyük bir bölümü eğitim yapıları olmak üzere çok sayıda eser bırakmıştır. 1927 yılında Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başına geçirilmesi ile birlikte ülke olarak ihtiyaç duyulan modern okul binaları tasarımı kendisinden beklenmiştir. İnşaat Bürosu'nun başında durduğu 1936 yılına kadar farklı eğitim kademelerinde eğitim yapıları tasarlamıştır. Yapılarının çoğunluğu Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığına ait sembolik yapılar olmuştur. Bunun yanında köylerde inşa edilmek üzere üretmiş olduğu tip ilkokul projelerinin de olduğu bilinmektedir (Cengizkan&Bancı, 2016). Üretilen tip proje okulların mütevazılığı ile sembolik yapıların arasındaki farklılık Egli'nin bu yapılara ait biçimsel bir değerlendirme yapmamasını açıklayabilir. Üretilen tip projelerin sayısının çok olması özgün olarak değerlendirilmelerinin önüne geçmiştir. Ayrıca üretilen tip projeler ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Tip projelerin tasarım sürecinde sadece Egli'nin değil diğer büro çalışanlarının da etkin rol alması projelerin sahiplenilmesini zorlaştırmıştır (Kul, 2016). İnşaat Bürosu içerisinde Türk ve yabancı mimarların yer aldığı bir ekip çalışmaktadır. Egli'nin 1930 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin başına geçmesiyle büro akademiye taşınmıştır. Akademide başarılı son sınıf öğrencileri ve yeni mezunlar bürodaki ekipte yer almışlardır. Ekibin kalabalık olması ve projelerde müelliflerin belirtilmemesi tasarım sürecinde Egli'nin katkısını tam çözümlemede sorun oluşturmaktadır. Ancak büronun şefi olduğu için görev yaptığı yıllarda üretilen her tip projeden sorumlu en üst kişi olması üretilen tip projelerin Egli'nin yapı repertuarlarından bir parçası olarak kabul edilmesini gerektirmektedir (Cengizkan&Bancı, 2016). Ayrıca Maarif Bakanlığı ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin arşivinin yanması İnşaat Bürosu'nun oluşturmuş olduğu tip projeler ile ilgili bilgi ve belgelere ulaşılamamasına neden olmaktadır. Bilgisine ulaşılabilen en erken tarihli tip projeler 1933 tarihli İlkmektep Planları Albümü isimli Maarif Bakanlığı tarafından basılan kitapçıktır. Bu kitapçık içerisinde farklı büyüklüklere sahip okul ile öğretmen evleri bulunmaktadır. Ayrıca yapılar farklı iklim koşullarına göre ahşap-kerpiç-taş gibi malzemelerle yapılabilmektedir. Maarif Müdürlüklerine gönderilen bu kitapçık ile müdürlüklerin sorumlu oldukları kırsal alanlara uygun tipin seçimi ve inşa edilmesinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. İnşaat Bürosu'nun Egli dönemine ait çizimler İlkmektep Albümleri ile sınırlıdır (Kul, 2016). Ancak Egli'nin İnşaat Bürosu'nun başında bulunduğu dönemde Arkitekt dergisinde Mimar Zeki Selah'ın yazılarında İstanbul'da tip proje

olarak ilkokul binalarının yapıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Örnek olarak Kadıköy 10.İlkmektep binasını yazısında ele almıştır. Bu bakımdan şehirlerde yapılan tip projelere ait çizimler olmamasına rağmen tip projelerin şehirlerde uygulandığına dair bilgiler mevcuttur.

Ayrıca Egli'nin anılarında yapmış olduğu ikonik yapıların ayrıntılarından, proje süreçlerinden ve ihale sistemlerinden bahsederken; ilkokul yapılarının tasarımına ilişkin söyledikleri "Ülkedeki yapı malzemelerini kullanarak ve mümkünse yerel işgücüyle, en basit tasarımla ve en ekonomik şekilde uygulanacak ilkokul modelleri hazırladım. Batı ülkelerindeki pahalı ilkokul inşaatlarıyla mukayese edilmesi tehlikesine rağmen, bu projeleri Ankara'da sergiledim. Bu işin beni memnun eden tarafı, bütün ülkede bu modellere göre yapılmış çok sayıda yeni ilkokul binasının meydana çıkması oldu." ifadelerini kullanmıştır.

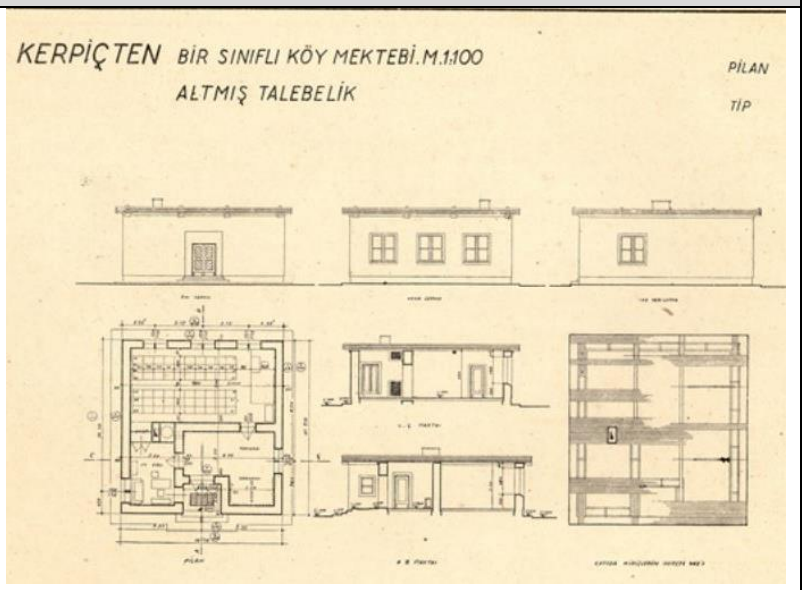
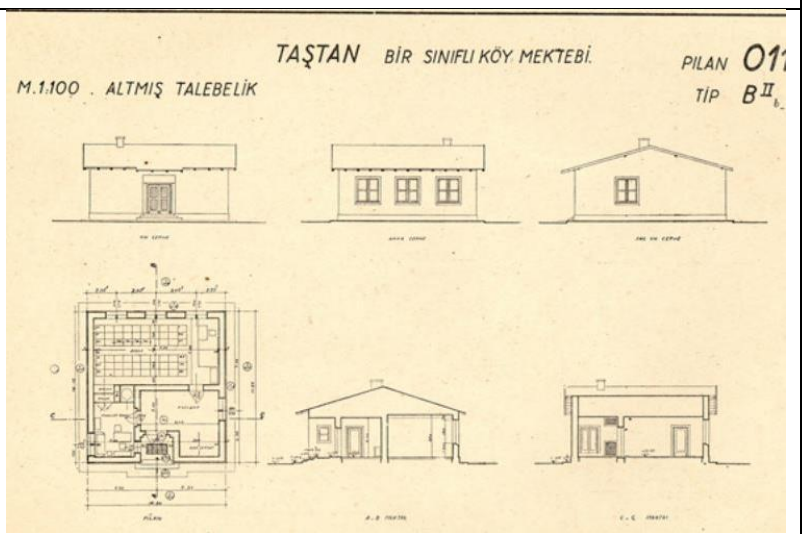
Köy okullarının tasarımlarını incelerken dönemin müfredat durumu göz önüne alınmalıdır. Şehir ve köyde bulunan okulların bulunduğu alanlardaki yaşayış tarzı dikkate alınarak şehir ve köy için iki farklı müfredat programı hazırlanmıştır. Köy okullarında ayrı bir müfredat programının tatbik edilmekte olması sadece köydeki hayat şartlarının şehirdeki hayat şartlarının uymaması neticesidir. Ancak birçok ders şehir okulları müfredatı ile aynıdır. Köy okullarında üçüncü sınıfı bitiren öğrenciye ilk tahsil diploması verilmektedir. Bu gibi çocuklar 5 sınıflı ilkokullara başvurdukları zaman sınavsız olarak 4. sınıfa alınmışlardır (İstanbul okulları kılavuzu, 1936, s.4).

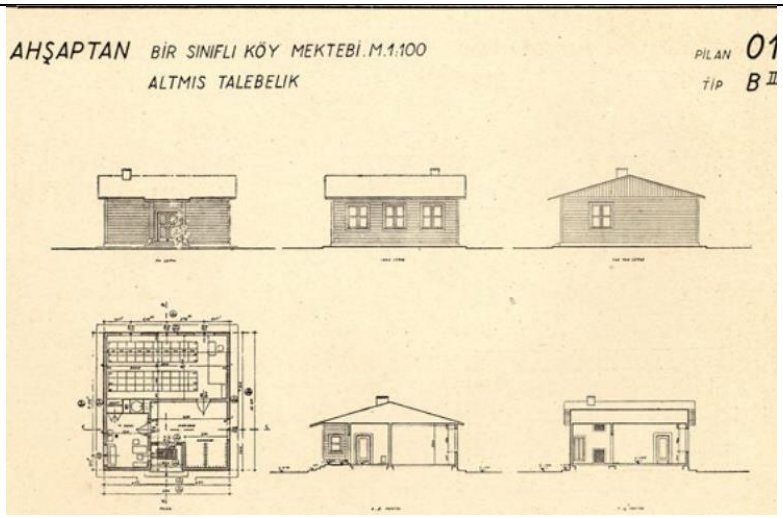
Bu bakımdan İlkmektep Albümü'nde yer alan köy okullarının kapasitelerine göre incelerken müfredat durumu göz önüne alınmalıdır. Ayrıca albümde öğretmenler için tasarlanan lojmanlar ve öğrencilere ait tuvalet çizimleri de bulunmaktadır. İlkmektep Albümü'nün ilk sayfalarında okulların ve öğretmenlere ait lojmanların; arsa seçimlerinin nasıl olması gerektiği, cephe tayin edilirken dikkat edilmesi gereken hususlar gibi tasarım yaklaşımları ile ilgili bilgiler verilmektedir. Daha sonra temelin kazılması, malzemelere ait hususlar, çatı, pencere gibi yapım teknikleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Bir sınıflı 60 talebelik olacak şekilde kerpiç, ahşap ve taş malzeme ile bulunulan bölgenin hususiyetine göre yapılabilecek planlar bulunmaktadır. Bir sınıflı köy okulunun temiz iç mekân ölçüleri aynıdır. Kerpiç malzeme ile yapılan okulda iç ve kabuk duvarı kalınlığı 60 cm, taş malzeme de 50 cm, ahşap malzemede ise 20 cm'dir. İnşa edilen

okulların malzemelerin mukavemetlerine göre dış ölçülerinde farklılıklar olmaktadır. Çatı seçimleri ise yapı malzemelerine değişkenlik göstermektedir. Kerpiç kullanıldığı zaman dam olarak adlandırılan düz çatı yapılırken. Ahşap ve taş malzeme kullanıldığı zaman beşik çatı kullanılmaktadır (Çizelge 2.1).

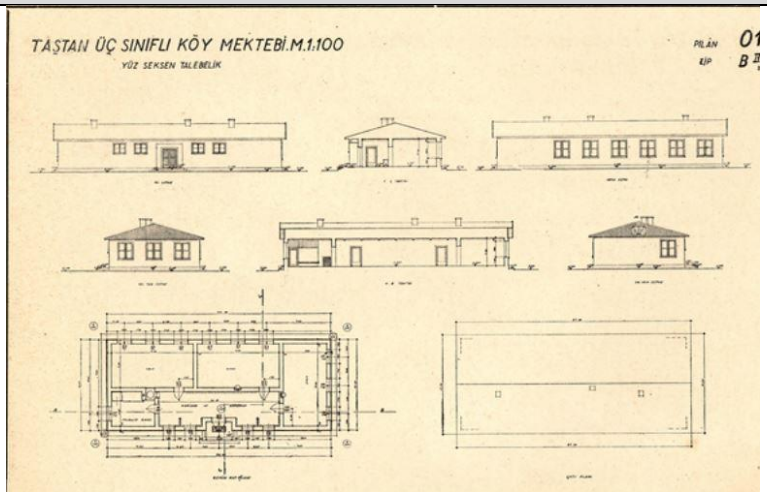
Çizelge 2.1. Bir sınıflı 60 talebelik köy okulları (İlk Mektep Albümleri, 1933)

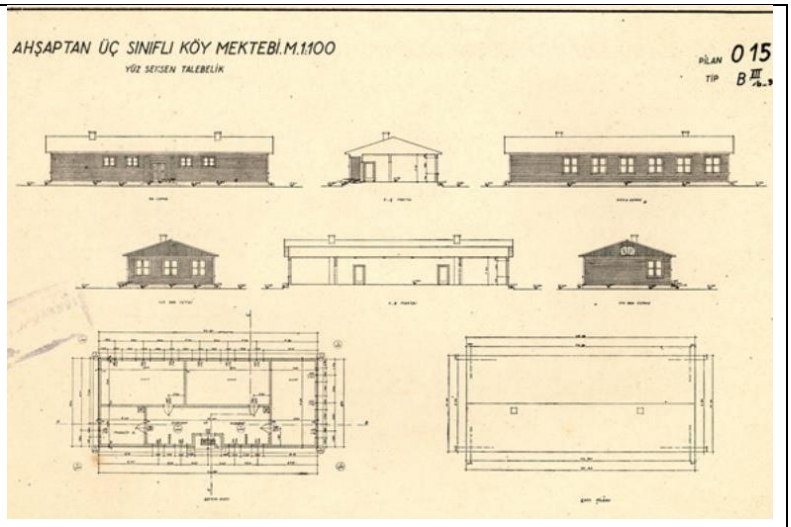
Malzemelere göre bir sınıflı 60 talebelik köy okulu ve dış ölçüleri	**Çizimler**
Kerpiç (11,8 m×11,7 m)	
Taş (10,5 m×11,5 m)	

Ahşap (9,9 m×10,8 m)	

Üç sınıflı 180 kişilik köy okulları taş ve ahşap malzeme ile yapılmıştır. Kerpiç malzemenin bu tip okul planında kullanılmamasının nedeni statik açıdan sağlıklı olmayacağı düşüncesi olabilir. Taş malzeme ile yapılan okullarda iç ve dış kabuk duvar kalınlığı 50 cm iken ahşap malzemede 20 cm'dir. Çatı seçimi beşik çatı olarak tercih edilmiştir (Çizelge 2.2).

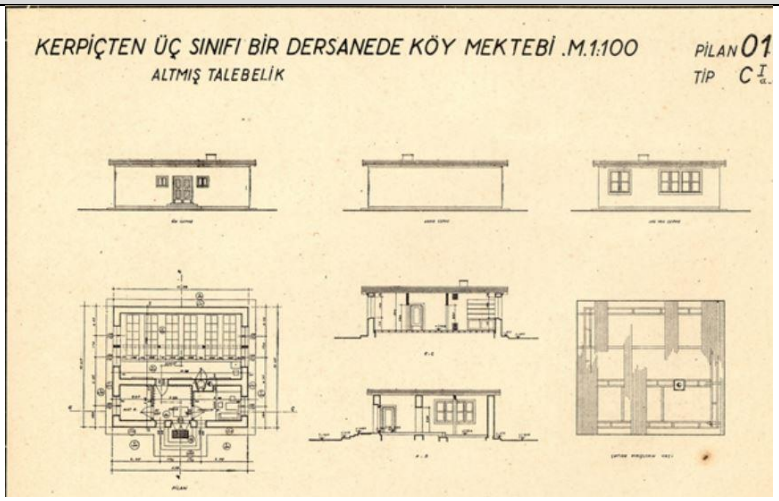
Çizelge 2.2. Üç sınıflı 180 talebelik köy okulları (İlk Mektep Albümleri, 1933)

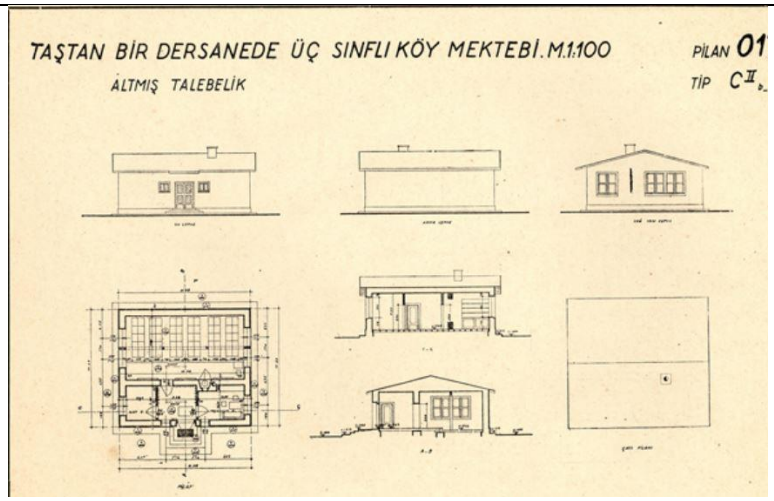
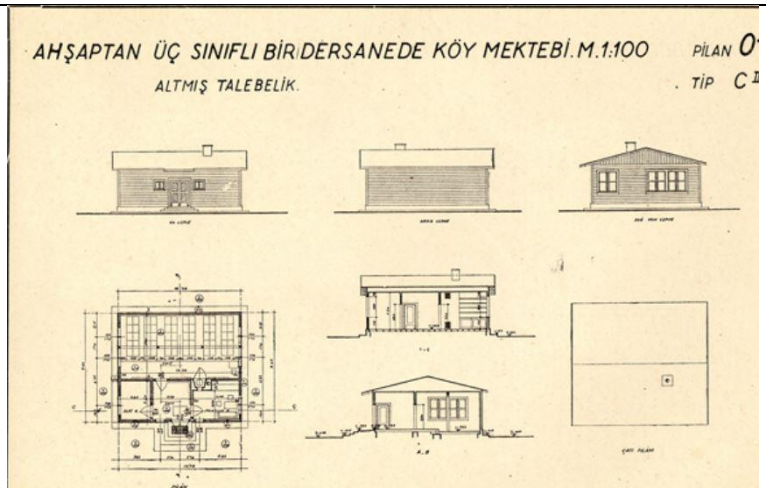
Malzemelere göre üç sınıflı 180 talebelik köy okulu ve dış ölçüleri	**Çizimler**
Taş (10,5 m×26 m)	

Ahşap (9,9 m×26 m)	

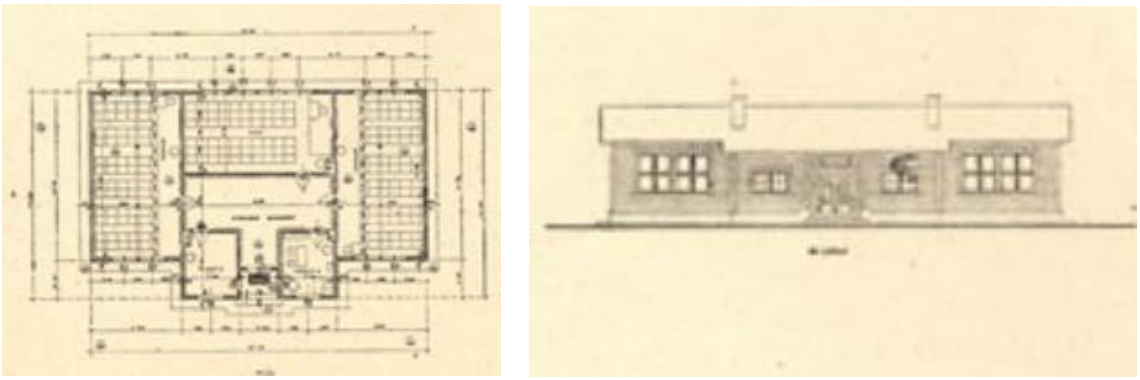
Üç sınıfı bir derslikte okutulan 60 talebelik okul tipleri de kerpiç, taş ve ahşap olmak üzere üç farklı malzeme türünde tasarlanmıştır. Kerpiç malzemede duvar kalınlıkları 60 cm, taş malzemede 50 cm, ahşap malzemede 20 cm'dir (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3. Üç sınıflı bir derslikli 60 talebelik köy okulları (İlk Mektep Albümleri, 1933)

Malzemelere göre üç sınıflı 60 talebelik köy okulu ve dış ölçüleri	**Çizimler**
Kerpiç (11,58 m×10,4 m)	

Taş (10,58 m×10,4 m)	
Ahşap (9,6 m×10,78 m)	

Beş sınıflı üç derslikli 180 talebelik köy okulu sadece ahşap malzeme ile hazırlanmıştır (Şekil 2.25). Kerpiç ve taş malzeme ile tasarımları albümde yer almamaktadır.

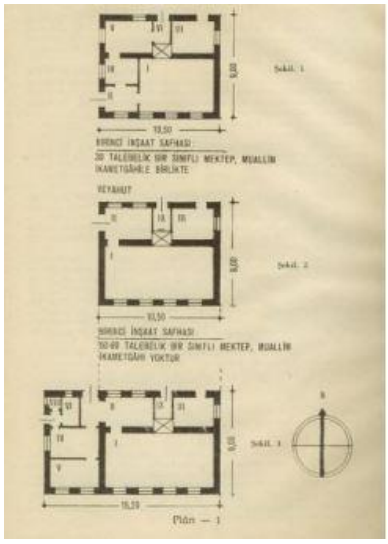
Şekil 2.25. Beş sınıflı üç derslikli 180 talebelik köy okulu planı ve cephesi (İlk Mektep Albümleri, 1933)

İlkmektep Albümü'nde okullar tip planlara ayrılırken sınıf ve derslik kelimeleri aynı anda kullanılmıştır. Bu iki kelimenin aynı anda kullanılması, planlar incelendiğinde ve köy okulları müfredatı dikkate alındığında bir anlam ifade etmektedir. Beş sınıflı üç derslikli okul tiplerinde eğitim kademesinin 1 ile 5. sınıflar arasının üç derslikte okutulduğu anlaşılmaktadır. Üç sınıflı bir derslikli tip projede ise bir derslikte 1 ile 3.sınıf arasının okutulduğu anlaşılmaktadır. Şayet köy okullarında 3. sınıfı bitiren bir öğrenci 5. sınıfa kadar eğitim veren başka bir ilkokulda 4. sınıftan başlamaktadır. Farklı ebatlarda ve farklı eğitim kademelerinde eğitim veren yapıların tasarlanması okulların yapılacağı muhitteki yoğunluğun dikkate alınmasını sağlamaktır. Bu sayede gereksiz inşaat harcamalarına gidilmemiştir ve duyulan ihtiyaç çerçevesinde kontrollü olarak kırsal alanlarda okullaşmaya gidilmiştir. Egli'nin Anadolu ziyareti sonrasında tasarladığı düşünülen bu tip projeler ya da İnşaat Bürosu şefi olmasıyla onayından geçmesiyle Anadolu'nun kırsal kesimlerinde okul sayısının arttırılmasına vermiş olduğu katkı görülmektedir. Yapılan bu tip projeler işlevsel, akılcı, sade ve yapım maliyeti düşük olan projelerdir.

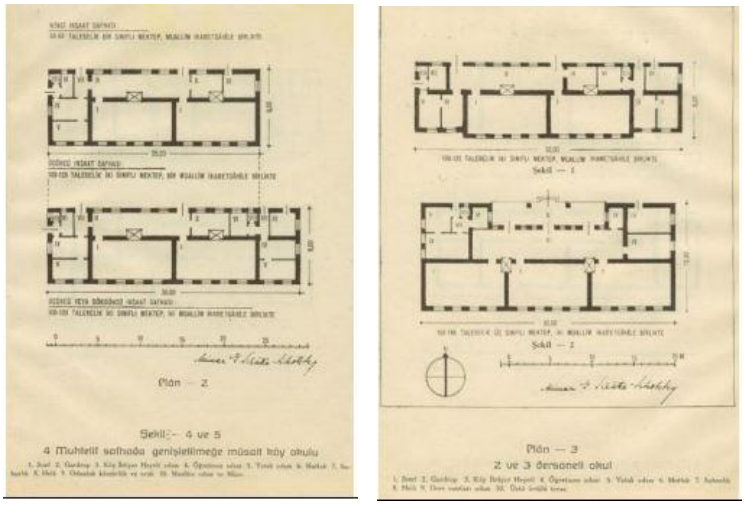
2.7 Margarete Schütte-Lihotzky ve İnşaat Bürosu

Margarete Schütte-Lihotzky ve eşi Wilhelm Schütte 1938 yılında Bruno Taut aracılığıyla İstanbul'a gelmişlerdir. Schütte-Lihotzky ve Schütte Sovyetler Birliği'nde yedi sene kaldıktan sonra okul, anaokulu yapıları ve çocuk mobilyaları tasarımında uzman kişiler olarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Margarete Schütte-Lihotzky Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nda mimar olarak on ay çalışmıştır. Schütte-Lihotzky Vekalet tarafından kadınlar için meslek okulları ve en basit inşa yöntemleriyle yapılabilecek okul binalarının planlanması için görevlendirilmiştir (Şekil 2.26, 2.27). Schütte-Lihotzky ilkokul ile ilgili çalışmalarından 1939 yılında yayınladığı anılarında bahsetmiştir. Schütte-Lihotzky iklim, coğrafi konum ve ekonomik koşulların ayrıca ahşap, kerpiç, taş gibi malzeme kısıtlarının da esnek bir yapı tarzı için belirleyici etkenler olduğunu belirtmiştir (Nicolai, 2011).

> Köy okullarının mimarisi, yörenin peyzajı ve köyün görünümüyle bütünüyle uyumlu hale getirilmelidir. Ancak bununla beraber küçük bir yerleşimde günümüz için önemli kültürel bir merkez görevini taşıyacak olan okul yapısı, bu özelliğini ortaya çıkaracak biçimde vurgulanmalıdır. Bu anlamda da yapının formu, çatısı ya da cephesinden ziyade, asıl önemli rolü renk unsuru oynamaktadır (Nicolai, 2011, s.241).

Şekil 2.26. 30 talebelik bir sınıflı öğretmen ikametli köy okulu (üst), 60 talebelik bir sınıflı öğretmen ikameti yok (orta), 60 talebelik bir sınıflı öğretmen ikametli köy okulu (alt) (Kul, 2011)

Şekil 2.27. 100-120 talebelik iki ve üç sınıflı öğretmen ikametli köy okulu (Kul, 2011)

2.8. Bruno Taut ve İnşaat Bürosu

Ernst Egli 1936 yılında inşaat bürosunda ki görevinden istifa etmiştir Egli'den sonra boşalan bu göreve, 1936-1938 yılları arasında görev yapacak, Yeni Türk Mimarlığının oluşumunda etkili olmuş sayılı mimarlardan biri olan Bruno Taut getirilmiştir.Kendisi, hem Akademi'de hem de Maarif Vekâleti'nin İmar Bürosu'nda yaklaşık iki yıl gibi kısa bir zaman çalışmasına karşın, Türkiye'de büyük etkiler bırakmıştır (Nicolai, 2011). BrunoTaut, Ernst Egli gibi hem Akademi'de hem de Maarif Vekâleti'nde çalışan yabancı mimar kategorisindedir. Başında bulunduğu Milli Eğitim

Bakanlığı Mimarlık Bürosu'nda ise, Bakanlığın okul binalarını, eğitim alanında yapılan yeniliklere uygun bir tasarım anlayışıyla gerçekleştirmekten sorumludur. Eğitim binalarının Cumhuriyet yönetimin modernleşme ve Batılılaşma ideallerinin sembolü olan mimari kimlikleri oldukça önemsenmekte, bu durum Taut'un sorumluluğunu daha da artırmaktadır (Alpagut, 2018). Taut'un yapmış olduğu eğitim yapıları; Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (1936-1940, uygulanmıştır.), Cebeci Ortaokulu (1938-1939), Trabzon Fen Lisesi (1938-1940) Atatürk Lisesi (1937-1938) ve İzmir Cumhuriyet Kız Meslek Enstitüsü (1938, kısmen uygulanmış) binalarını tasarlamışlardır. Ayrıca 1938'de de Taut, Hillinger ve Friedrich E. Grimm'le birlikte İzmir Enternasyonal Fuar'ında Maarif Vekâletine ait Kültür pavyonu yapmışlardır (Kopuz, 2018). 1938 tarihinde Bruno Taut'un ani ölümünden sonra Maarif Vekâleti, Tatbikat Bürosu'nun tasfiyesini istemiş, ancak başlamış olan işlerin bitirilebilmesi için Şinasi Lügal'in görevine devam etmesi kararlaştırılmıştır. Demir, Lügal'in büroda görev yaptığına ilişkin son belgenin 5 Nisan 1939 tarihli olduğunu belirtmektedir. Bu tarihten sonra kaynaklarda İnşaat Bürosu veya Tatbikat Bürosu ismi geçmemektedir (Kul, 2011).

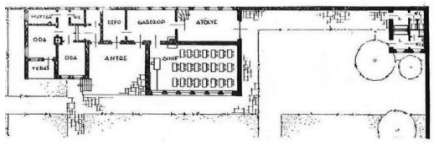
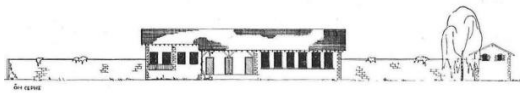
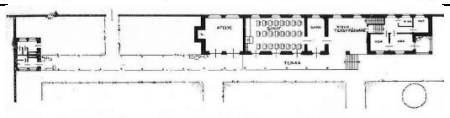
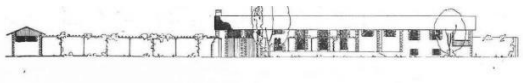
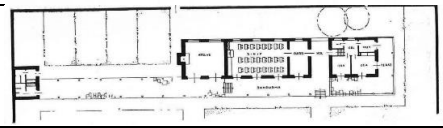
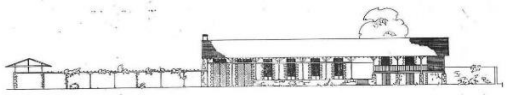
Şekil 2.28. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (Sol) ve Cebeci Ortaokulu (sağ) (Kopuz, 2018)

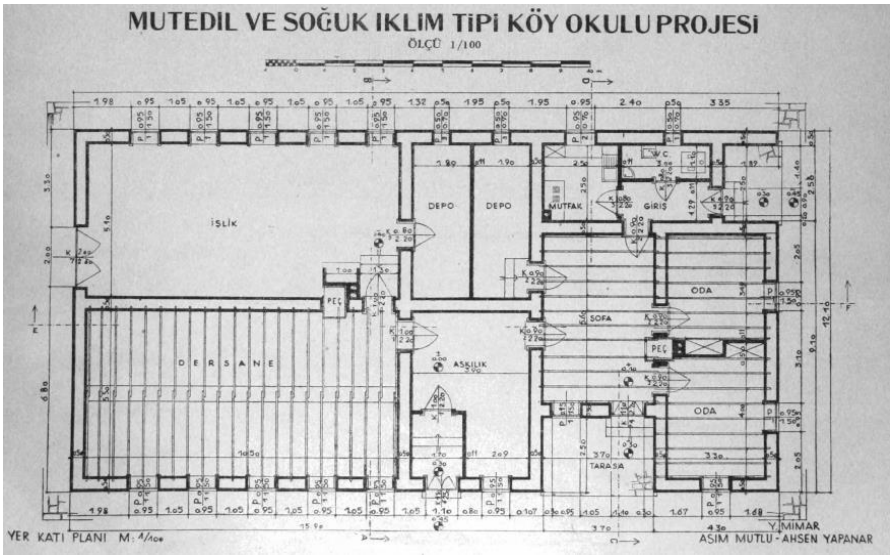
2.9. Köy Okulları Yarışması

Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar; Arkitekt dergisinin 1940 yılında yayınlanan 115-116'ncı sayısında köy enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin çalışacakları köylerde yapılacak okul binaları için müsabaka yarışması açıldığı görülmektedir. İlk Mektep Albümü'nde yer alan tip projelerden sonra tekrar tip proje yarışmasının açılmasını artan öğretmen ile artan nüfusun okul ihtiyacını arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yarışma şartnamesinde sıcak, soğuk ve ılıman iklime uygun üç tip projenin teklif edilmesi ve okulların yapılacağı bölgelerde bulunan yapı malzemelerinin

kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Eğitim politikası gereği köy okullarının yapımında köy halkı çalıştığı için tasarım yaparken halkın teknik bilgilerinin göz önüne alınması istenmiştir. İstenilenler kısmında ise 50 öğrencinin ders görebileceği bir derslik ve eşyaları için vestiyer, öğretmenin kalacağı bir ev, 10 öğrencilik bir atölye, odunluk ve tuvalet sıralanmıştır (Arkitekt, 1940). Yarışmanın kazananları Arkitekt dergisinin 1941 yılında yayınlanan 121-122'inci sayısında açıklanmıştır (Arkitekt, 1941). Yarışmanın kazananı mimar Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar olmuştur (Çizelge 2.4).

Çizelge 2.4. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'a ait köy okulu tipolojileri (Arkitek, 1941)

İklim Tipi	Plan	Cephe
Sıcak		
Ilıman (mutedil)		
Sıcak		

Şekil 2.29. Ilıman ve Soğuk İklim Tipi İlkokul Projesi (Maarif Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1945)

Maarif Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde bulunan yarışma şartnamesinde belirtilen derslik, atölye, vestiyer ve öğretmen evi için kompakt tasarım geliştirilmiştir (Şekil 2.28).

Projenin paylaşıldığı Maarif Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde kullanılması gereken malzemeler ve ölçüler gibi yapım teknikleri anlatılmıştır. Derginin 1951 yılında yayınlanan sayısında da köy okulları için yine tip projeler paylaşılmıştır. Sonuç olarak tip projelerin ülke genelinde uygulanmasına bakıldığı zaman, kırsal kesimlerdeki halkın eğitimi için büyük çaba sarf ettiğini söylenebilir. Çünkü kırsal kesimler için sürekli olarak tip projeler üretilmiş ve bu üretim aşamasında yapım malzemesinin ulaşılabilirliğinin yanı sıra yapım kolaylığı da göz önüne alınmıştır.

BÖLÜM 3

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE MİMARLIK AKIMLARI VE İLKOKUL MİMARİSİ

Cumhuriyet'in ilk yılları yenilikler ve reform hareketlerinin yapıldığı dönem olarak kabul edilebilir. Osmanlı'nın son zamanlarında etkisini gösteren Birinci Ulusal Akım ve yerel (vernaküler) mimari ile Batı tarzında yapılacak fabrika, hastane ve okul gibi yapıların yapılması olanaksız olarak görülmüştür (Franck, 2019). Çünkü imparatorluktan devralınan kurum ve yapılar Batı tarzında hizmet verecek işlevlikte değildir. Bu süreçte mimari anlayış da değişmiştir ve modernleşme çabalarının sonucu olarak mekân organizasyonları yeniden ele alınmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte benimsenen ulus-devlet politikası ve başkentin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasıyla yeni Türkiye'nin inşası için yurt dışından çok sayıca yabancı mimarlar, şehir plancıları ve tasarımcılar çağrılmıştır. Yurt dışından bu denli destek alınmasının temel nedeni ülkeyi, Batı'nın kültür ve teknolojik gelişmişlik seviyesine çıkarmaktır. Ülkenin mimarlık eğitiminin yönünü modernizme doğru değiştirmek amacıyla Ersnt Egli Sanayi-i Nefise Mekteb'ine getirilmiştir. Egli'nin yanı sıra Martin Wagner, Bruno Taut, Martin Elsaesser, Franz Hillinger, Wilhelm Lihotsky ve Margarete Schütte-Lihotzky gibi önemli isimler yurda çalışma yapmaları için davet edilmiştir (Bozdoğan, 2002). Bu bakımdan Erken Cumhuriyet yıllarında hâkim olan mimari anlayışlar; 1930'lara kadar geçen sürede Birinci Ulusal Mimarlık (Neo-Klasik Türk Üslubu), 1940'lı yıllara kadar yabancı mimarlar dönemi (Mimaride Sadeleşme Dönemi) ve 1950'ye kadar olan süre İkinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak sıralanabilir. Geçen bu süreçte çok fazla özel teşebbüs olmadığı için kamu binaları devletin benimsediği mimari anlayış ile inşa edilmiştir.

3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisine Kısa Bir Bakış

Bu bölümde 20. yüzyılın başlarından 1920'li yılların sonlarına kadar Osmanlı anıtsal yapılarından alınan mimari öğelerin farklı yorumlar ile kullanıldığı tarihselcilik olarak tanımlanabilecek Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (Neo-Klasik Türk Üslubu), ardından 1920'lı yılların sonlarından 1940'lara kadar mimaride sadeleşme eğilimlerinin görüldüğü Yabancı Mimarlar Dönemi ve 1940'lardan 1950'lere kadar geleneksel sivil mimarinin öğelerinin farklı yorumlar ile kullanıldığı ve ikinci bir tarihselci dönem olarak tanımlanabilecek İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi değerlendirilmiştir.

3.1.1. Birinci Ulusal Akım Dönemi (Neo-Klasik Türk Üslubu)

1789 Fransız İhtilali ile gelişen ulus devlet anlayışı, bünyesinde birden fazla farklı etnik köken ve milleti barındıran imparatorlukları zor duruma düşürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu da bu gelişmelerden nasibini almış ve sınırları içerisinde yer alan farklı etnik unsurlar bağımsızlık ve özgürlük mücadelesine girişmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu bu girişimlerin başarıya ulaşmasını engellemek için birçok reform yapmak zorunda kalmıştır. 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet ile beraber devlet politikası olarak sürdürülen ümmetçilik bırakılmış İmparatorluğu kurtarmak amacı ile Türkçülük akımı benimsenmiş ve Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra da 1920'li yılların sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür. Benimsenmiş olan Türkçülük akımın sonucunda birçok alan bu akımın etkisine girmiş; özellikle Ziya Gökalp ile başlayan süreçte mimarlık, sanat, edebiyat, felsefe gibi alanlarda eserler verilmiştir. Bu dönemde ülkede milli bir bilinç oluşturabilmek amacıyla geçmiş dönemlerde kullanılan mimari öğeler tekrar ele alınmıştır. Mimarlık alanında birçok mimar Klasik Osmanlı Dönemi'nde yer alan özellikle anıtsal yapı elemanlarından kubbe, sivri kemer, geniş saçak, sütun, çini kaplama ve mukarnaslı başlık gibi mimari öğeleri yapılara tekrar uyarlamaya çalışarak klasik Türk mimarlığı olan yapıtlar yeniden canlandırılmış ve yeni bir üslup oluşturulmaya çalışılmıştır (Aslanoğlu, 2001). Türk tarihinde kullanılan mimari öğelerin farklı yorumlar ile kullanılması ile Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak tarihe geçmiştir. Ancak adını 1970 yılından sonra almıştır. İkinci meşrutiyet ile başlayan akım 1930'lu yıllara kadar varlığını sürdürmüştür. Birinci Ulusal Mimarlık Akım'ının temelinde yatan fikir klasik Osmanlı mimarisinde kullanılan anıtsal mimari öğeleri Batı'da kullanılan yeni inşaat yöntemleri (betonarme, çelik) ile bir araya getirmektir (Bozdoğan, 2002). Cumhuriyet'in

ilan edilmesiyle etkisini kaybetmeyen akım gelişimini 1920'li yılların sonuna kadar sürdürmüştür. Akımın en önemli iki mimari Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat (Tek) beylerdir. Bu iki mimar yurt dışında eğitim görmelerine rağmen Türk mimarlığına gerek eser anlamında gerekse yetiştirdikleri öğrenciler ile önemli eserler bırakmışlardır. Afife Batur'a göre bu döneme ait yapıların mimari özellikleri genel hatları ile şu şekilde sıralanmıştır.

- Dönemin ekonomik koşulları ve şehirlerin kentsel ölçeği dikkate alındığında tüm yapılar olmasa da çoğunluğu büyük yapılardır.
- Yapım tekniği olarak çoğunda yeni sistemler kullanılmıştır.
- Yapılar milli mimari üslubunun biçim ve tasarım özelliklerini taşır.
- Genel olarak simetrik ve aksiyal kütle düzenlemeleri ve planları kullanılmıştır.
- Kullanılan şemalar, kütle ve mekânlardaki ölçü, oran ve kompozisyon kuralları bakımından Avrupa Neo-klasisizmine paralel bir yapı gösterirler.
- Kolon, kolon başlığı, kemerler ile parmaklık, kapı, pencere gibi strüktürel ya da strüktürel olmayan mimari öğelerde ve dekorasyonun tasarım ve motiflerinde ve cephe düzenlemesinde geleneksel Selçuklu, Osmanlı ve İslam mimarlığından seçilmiş ve alınmış çizgi ve biçimlere sahiptirler.
- Dönemin mimarları arasında tasarım yaklaşımı ve üslup açısından bazı ayırımlar olsa da akımın ana çizgisi belirgindir (Batur, 1993).

Birinci Ulusal Akım yukarıda belirtilen ilkeler ile son dönem Türk tarihine damga vurmuş olan Osmanlı ve Selçuklu devrine ait olan anıtsal yapıların mimari öğelerini çağdaş yapım teknikleri ve çağdaş mimarinin gereksinimleri doğrultusunda yorumlamıştır. Yapılara II. Meşrutiyet ile ortaya çıkan Türk milliyetçiliğinin tezahürü olarak Türk kimliği kazandırılmak istenmiştir. Cumhuriyet'in yeni ilan edilmesi ve Birinci Ulusal Akım'ın temelini oluşturan Türk milliyetçiliği ile Cumhuriyet'in tesis etmeye çalıştığı ulusal birlik ve ulus-devlet bilinci birbirini desteklemesi bazı toplumsal ihtiyaçlara karşılık gelmiştir. Ancak 1930 yılından sonra devletin ideolojisinin yönünün

değişmesi ile Birinci Ulusal Akım geçerliliğini ve devletin gözünde desteğini kaybetmiştir. Devlet tarafında desteğin çekilmesinin bir diğer sebebi ise ekonomik koşulların elverişli olmamasıdır. Çünkü Birinci Ulusal Akım'ın ana hatlarını oluşturan kemer, kubbe, çini pano ve cephe süslemeleri yapım maliyetlerini arttırmakta ve inşa kolaylığını zorlaştırmaktadır (Alpagut, 2005).

Cumhuriyet yeni bir ulus-devlet bilinci oluşturarak birlik ve bütünlüğü sağlamak istemektedir. Bunun için geçmiş ile bağları olabildiğince koparmak için gerekli devrimler ve adımlar atılmıştır. Ancak Birinci Ulusal Akım'ın yapılarda kullanılması oluşturulmak istenen yeni düzen ile hem teorikte hem de pratikte çelişmektedir. Birinci Ulusal Akım'ın en büyük savunucusu ve uygulayıcısı Mimar Kemaleddin Bey'in ölümü geçmiş ile bağlarını koparmak isteyen Cumhuriyet'in akılcı ve işlevsel modern mimarlık anlayışına geçilmesini kolaylaştırmıştır.

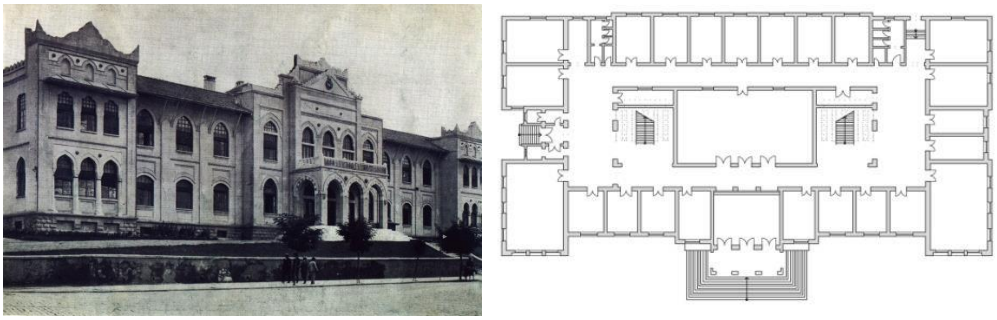
1920'lerin sonlarında, Birinci Ulusal Akım akademik çevrelerce sert eleştirilere maruz bırakılarak yıpratılmıştır. Bu sayede Cumhuriyet kadroları Alman ve orta Avrupa modernizmini Türkiye'ye getirecek bir grup yabancı mimarları ülkeye davet etmiştir. Mimar Kemaleddin Bey son eseri olan Ankara Gazi Öğretmen Okulu üzerinde çalışırken bile Birinci Ulusal Akım yoğun bir tartışma ve eleştiri konusu olmuştur. Aynı yıl akademi müfredatı modernist çizgiye kaydırılmış ve modernizmin uygulama sahası genişlemiştir. Birinci Ulusal Akım'ın mimarları olan Kemalettin Bey 1927 yılında vefat etmiştir. Guilio Mongeri 1928'de, Vedat Bey ise 1930'da akademiden istifa etmiştir (Bozdoğan, 2002).

1914-1915 yıllarında Bursa'da yapılan Atatürk İlkokulu (Şekil 3.1), Mimar Kemaleddin ve Vedat Bey'in öncülüğünü ettiği Birinci Ulusal Akım'ın izlerini taşıyan bir eğitim yapısıdır (Kaprol, 2000).

Şekil 3.1. Bursa Atatürk İlkokulu Cephesi (Aslan, 2020)

1927 yılında Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanan Hariciye Vekaleti Binası'nın giriş aksında yani orta aksta Osmanlı mimarlığında olduğu gibi ayaklar ile kemerler yapılmıştır. Aynı şekilde köşe akslarda da üst kısımlar taş rozetlerle bezenmiştir. Böylece anıtsallık etkisi arttırılmıştır (Aslanoğlu, 2001). Yine Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde görülen özelliklerin birisi de giriş aksının üzerinde balkonların yer almasıdır. Zemin kat pencereleri basık kemerli iken üst kat pencereleri sivri kemerli olarak uygulanmıştır. Bu yapının ön cephesi (Şekil 3.2) bezeme bakımından oldukça zengin iken arka ve yan cepheleri daha sade tasarlanmıştır.

Şekil 3.2. Hariciye Vekaleti Cephesi ve Giriş Kat Planı (Parlak, 2018)

Cumhuriyet'in ilk eğitim kurumlarından birisi olan Ankara Gazi Muallim Mektebi (Şekil 3.3) 1927 yılında Mimar Kemaleddin Bey tarafından Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın son örneği olarak başkentte yapılmıştır. Ancak Kemaleddin Bey binanın tamamlanmış halini göremeden vefat etmiştir. Yapıda giriş aksının altıncı katında bir gözlem evi bulunmaktadır. Bina cephe tasarımının yanı sıra giriş aksının dışarıya taşırılması ve yüksek kolonlar ile kemerlerin derinlik etkisi ile dikkat çekmektedir.

Şekil 3.3. Ankara Gazi Muallim Mektebi (1927) (Gazi Üniversitesi, 2022)

3.1.2. Yabancı Mimarlar Dönemi (Mimaride Sadeleşme Dönemi)

Cumhuriyet'in ilanını takip eden ilk yıllarda Birinci Ulusal Akım etkinliğini sürdürmüştür. Bu süreçte birçok sorun ve problemlerin çözümü için adımlar atılmış ve bazıları çözüme kavuşarak ülkedeki kaotik ortam yavaş yavaş durulmaya başlamıştır. Bu

dönemde devletin benimsediği ideolojiler için gerek pratik gerekse teorik olarak yol haritaları belirlenmiştir (Batur, 1993). Bu yıllarda ülkede hızlı ve geniş çapta bir yapılaşma çabasına girilmiştir. Bu süreçte hem devletin kurumları hem de toplum düzeyinde hissedilen kurumlaşma yönelimi kendisini mimarlık alanında da göstermiştir (Aslanoğlu, 2001). Cumhuriyet kadroları Birinci Ulusal Akım ile hedefledikleri müreffeh seviyeye çıkılamayacağını anlamışlar, Cumhuriyet'in kurumsallaşma anlamında Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın yeterli olmayacağının farkına varmışlardır.

Başkent Ankara'nın imarı için 1927 yılında açılan yarışmada ülkede mevcut olan yerli mimarlar yetersiz kalmışlardır. Bu süreçte ülkeye Ersnt Egli, Martin Wagner, Bruno Taut, Martin Elsaesser, Franz Hillinger, Wilhelm Lihotsky ve Margarete Schütte-Lihotzky gibi yabancı mimarlar gelmiştir. Bu nedenle 1930-1940'lı yıllar arasına Yabancı Mimarlar Dönemi adı verilmiştir (Bozdoğan, 2002). Bu dönemde her alanda yabancı mimarlar kendilerini hissettirmişlerdir. Gerek devlet kademelerinde gerekse yükseköğretim kurumlarında görev almaları ile teorik olarak kendilerini hissettirirlerken, bunun sonucu olarak da birçok alanda eserler vererek pratik anlamda da ülkemizde kendilerini göstermişlerdir. Cumhuriyet'in yeni kurulması ve ekonomi alanında devletten bağımsız olarak gelişmiş bir özel sektörün olmaması nedeniyle birçok alanda yatırımlar devlet eliyle yapılmıştır. Bu anlamda benimsenen devletçi ekonomik kalkınma ile bu dönemde yabancı mimarlardan her anlamda ve her alanda yararlanılmıştır. Ayrıca yükseköğretim kurumlarında da görev alan yabancı mimarlar ile ülkede sayıca az olan yetişmiş yerli mimarların sayısı da arttırılmaya çalışılmıştır (Batur, 1993). Bu dönemdeki yapıların cephe biçimlerinde daha yalın bir dil kullanılmış ve ülkenin kalkınması ile doğru orantılı olarak yeni mekân ve bina tipi arayışına da girilmiştir. Bu dönemde ekonomik yatırımların yapılmaya başlanması ile birçok bölgede endüstri yapılarının temelleri atılmıştır. Yabancı mimarların etkili olduğu 1930-1939 yılları arasında Cumhuriyet kadroları herhangi bir üslup konusunda yönlendirmede bulunmamışlardır (Sözen&Tapan, 1973). Yabancı mimarların dönemini Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'ndan ayıran temel fark Türk mimari öğelerinin terkedilmesidir. Ancak modernist dönemde tam anlamı ile çerçevesi çizilmiş bir üslup ve kavram terminolojisi bulunmamaktadır. Bu bakımdan yabancı mimarlar dönemi mimari üslup olarak detaylandırılabilecek bir akım değildir. Ama Cumhuriyet'in varmaya çalıştığı çağdaş seviye için neden yabancı mimarlara ihtiyaç duyduğu ve mimariyi bu yönde geliştirdiği

açıktır. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'na antitez olarak ortaya çıkan modernist mimari yerini 1940 yılından sonra kendisine antitez olarak ortaya çıkacak olan İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'na bırakmıştır (Batur, 1993).

Clemens Holzmeister; Türkiye'ye ilk olarak 1927 yılında Atatürk'ün modern mimariyi ülkede uygulamaya koymak isteği üzerine çağrılmıştır ve Milli Savunma Bakanlık Binası'nı tasarlama görevi verilmiştir. Daha sonra 1929 yılında Genelkurmay Başkanlığı Binası'nı tasarlamıştır. Yapılarını dikdörtgen ve U biçimli olacak şekilde dikdörtgen avlu etrafında konumlandırmıştır. Holzmeister'ın tasarladığı yapılarda simetrik cephe düzenleri, dışa taşarak kendini belli eden kütleler ve bunun sonucunda ortaya çıkan anıtsal giriş düzenlemeleri göze çarpmaktadır. Türkiye dışında Avusturya, Almanya ve İtalya'da da yapıları bulunmaktadır. Türkiye dışındaki tasarımlarında kemer göze çarparken Türkiye'deki tasarımlarında kemer öğesine rastlanılmamaktadır. Ülkemizde yapmış olduğu yapıların yanında eğitimci kimliği ile de ülkemize hizmet vermiştir. 1940-1949 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır (Alpagut, 2005). Holzmeister'in Ankara'daki yapıları arasında; Genelkurmay Başkanlığı (1929-1930) (Şekil 3.4), Ticaret Bakanlığı (1929-1934), Kara Harp Okulu (1930-1935), Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1931-1392) (Şekil 3.5), Bayındırlık Bakanlığı (1933-1934), Emlak Bankası (1933-1934) bulunmaktadır.

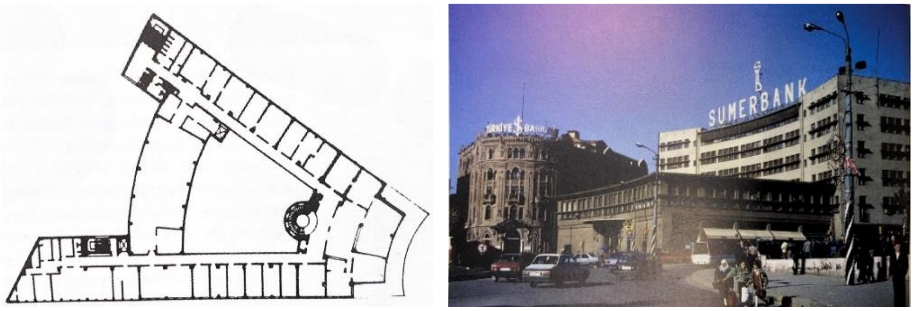
Şekil 3.4 Genelkurmay Başkanlığı (Arslan, 2016)

Şekil 3.5 Cumhurbaşkanlığı Köşkü (Aras, 2008)

Martın Elsaesser; Elsaesser Türkiye'de görev yapmış Almanca konuşan yabancı mimarlardan birisidir. 1934 yılında Ankara'da Ulus Meydanı'nda Sümerbank'ın binası için yarışma açılmıştır (Şekil 3.6). Elsaesser aynı dönemde bir tasarım yapmıştır. Mimar yarışmaya ismi kapalı bir şekilde katılmış ya da yarışma paralelinde bu projeyi hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu proje 1938 yılında betonarme iskelet sistem kullanılarak uygulanmıştır. Sümerbank Elsaesser'in Ankara'daki en önemli yapısıdır. Elsaesser bu

projede Frankfurt'taki okul yapılarında kullanmış olduğu öğeleri tekrar ele almıştır. Sümerbank projesinde tarihsel bir referans verecek öğe kullanılmamıştır. Sümerbank binasının sahip olduğu modern form Türkiye'nin modern konumunu pekiştirmiştir (Nicolai, 2011).

Şekil 3.6. Sümerbank Planı ve Cephesi (Nicolai, 2011)

Bruno Taut; Ersnt Egli gibi ülkemizde hem eğitimci olarak hem de Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nda çalışan yabancı mimarlardandır. Ersnt Egli'nin İnşaat Bürosunda'ki görevinden istifa etmesinden sonra 1936-1938 yılları arasında büronun başına geçmiştir (Kul, 2011). Uluslararası üslup terimini kullanmaktan bilerek kaçınan Taut, yerelliğin ve milli karakterin kendi özelinde biçimlenmesi gerektiğini savunmuştur. Klasik Osmanlı Mimarisi'ne (Sinan mimarlığı) ve geleneksel Türk evlerine büyük saygısı vardır. Bu yüzden Cumhuriyet'in yabancı mimarlar döneminde benimsemiş olduğu kübik mimariye karşı eleştirisel bir yaklaşım benimsemiştir (Bozdoğan, 2002). Ülkemizde iki yıl gibi kısa bir süre bulunmasına rağmen önemli yapılara imza atmıştır. Taut'un yapıları arasında; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1937) (Şekil 3.7), Ankara Atatürk Lisesi (1937-1938), Cebeci Ortaokulu (1938) (Şekil 3.8), Trabzon Lisesi (1937) ve İzmir Kız Enstitüsü (1938) sayılabilir.

Şekil 3.7 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Ankara Üniversitesi, 2021)

Şekil 3.8 Cebeci Ortaokulu (Twitter, 2016)

3.1.3. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı

Yabancı mimarlar, ülkemizin imarında ve mimarlık eğitiminde büyük rol aldığı 1930'lu yılların sonlarında Avrupa'da meydana gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile etki alanlarını kaybetmeye başlamışlardır. Türkiye bu sefer hiçbir tarafta yer almayarak savaşa katılmamıştır ancak ekonomik olarak etkilenmiştir. İttihat ve Terakki'den gelen bir yakınlık ile savaş yıllarında Türkiye Almanya'nın politik görüşlerine yakınlık duymuştur. İkinci Dünya Savaşı'na gidilen süreçte milliyetçilik hareketi tekrar kendisini göstermeye başlamıştır. Özellikle Almanya'da gelişen bu milliyetçilik fikri Türkiye'yi de etkilemiş ve bunun sonucu olarak mimaride yeni bir ulusçuluk anlayışına bağlı akım tekrar görülmeye başlanmıştır. Zaten 1930'lu yılların başlarından beri ülkede yabancı mimarlara verilen büyük ehemmiyetler ve onların getirmiş olduğu modernist yaklaşımlar eleştirilmiştir. Örneğin Mimar Vedat Bey, Güzel Sanatlar Akademi'sindeki reform hareketinin Egli'ye verilmesi ve Akademi'deki görevinden alınmasından sonra yabancı mimarlara gösterilen bu denli ehemmiyetten rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Duyulan bu rahatsızlık Cumhuriyet'in gerçekleştirmeye çalıştığı modernleşmeye karşı değildir. İstenilen şey, hem modern hem de ulusal bir mimarinin oluşabileceği bir zemin için yabancı mimarlara ait uygulamalardan vazgeçilmesidir. Avrupa'nın üslubundan değil tekniğinden yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır. İkinci Ulusal Akım'ın özünü Sedat Hakkı Eldem tarafından yürütülen "ulusal mimari" semineri oluşturmaktadır (Sözen&Tapan, 1973; Bozdoğan, 2002).

Türk mimarların yabancı mimarların uygulamalarından rahatsız olduklarını Arkitekt dergisinde Mimar B. O. Celal şu şekilde ifade etmektedir.

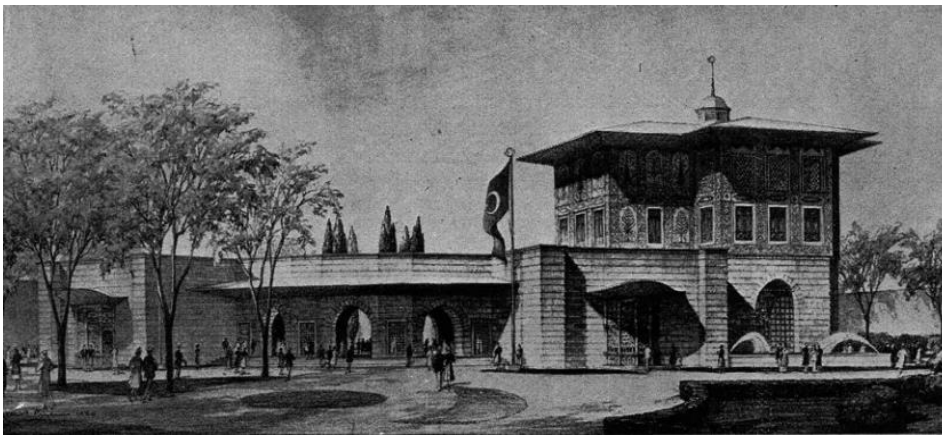
> Yalnız birkaç yazımda olduğu gibi üzerinde durduğum ve ısrar ettiğim nokta görüşlerinden, düşünüşlerinden ilham aldığım kıymetli arkadaşlarım gibi benim de içimi ezen bir acı var; binlerce senelik şanlı ve medeni tarih çok ciltler doldurdu. Şimdi de bütün dünya gözü önünde herkesi imrendiren, tekrar yepyeni bir medeniyet kurulma hamleleri var, bu arada çok güzel ve çok doyurucu mimarimizi unutmak veya onu hiçe saymak Türk genci, Türk genç sanatkârı için büyük bir zevk noksanlığı ve fena bir unutkanlık değil midir? (Celal, 1933, s.163)

Sedat Hakkı Eldem ise şu şekilde bir eleştiri getirmiştir.

> Ankara'nın ilk imar devrinde, ecnebilere müracaat edilmesine başlandığında, o devirdeki müstacel (ivedi) ihtiyaçları bir an evvel karşılamak lazım geliyordu. Bu itibarla, stil meseleleri ile meşgul olmak için vakit bulunamadığını kabul etmek lazımdır. Bugün artık bu mesele ile meşgul olmak zamanı gelmiştir. Milli mimari olabilir mi değil, olmalıdır demek lazımdır (Bozdoğan, 2002, s. 60).

Sedat Hakkı Eldem'in 1939 New York dünya sergisinde tasarlamış olduğu Türk Pavyonu Projesi (Şekil 3.9) yukarıda sözü edilen meselenin üstüne ne kadar düştüğünü göstermektedir. Arkitekt dergisinin 1939 yılı 103-104'üncü sayısında yazmış olduğu makalede şunları ifade etmiştir.

> Türk sitesi binası ve çeşme daha inşası esnasında şöhret bulmağa başlamış, binanın kendisine has milli karakteri her milletin pavyonundan fazla nazarı celp etmiştir… Binada Türk mimarisinde olduğu gibi suya hususi bir ehemmiyet verilmiştir… Türk sitesi binasının çinileri Kütahya'da, alçı pencereleri, tavan göbekleri, havuz taşları, bronz parmaklıkları İstanbul'da Türk sanatkârları tarafından hazırlanmıştır (Eldem, 1939, s.153).

Şekil 3.9. 1939 New York Türk Pavyonu (Eldem, 1939)

Sedat Hakkı Eldem 1934'te düzenlenen milli mimari semineri ile geleneksel Türk ahşap evlerinin o güne kadar ulaşan örneklerini incelemiş ve belgelemeye çalışmıştır. Birinci Ulusal Akım'a artı olarak konut yapıları da bu sayede incelenmiş ve mimariye kazandırılmıştır. O dönemde birçok öğrenci Anadolu kasabalarını gezmiş ve evlerin ölçekli çizimlerini yaparak yapılar üstüne tezler yazmışlardır (Bozdoğan, 2002).

Zeki Selâh'ın 1939 tarihi Arkitekt dergisinde yayınlanan makalesinde inşaatlarda kullanılan yapı malzemelerin yerli olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı süreci sırasında yapı malzemeleri bakımından dışarıya bağımlı ülkelerin bina inşasında zor duruma gireceğini ifade etmiştir. Ayrıca aşağıdaki ifadeleri kullanması yabancı dönem mimarların yapım tekniği olarak dışa bağımlı hale getirdiğinin göstergesi olarak sayılabilir.

> Betonarmeyi hiç lüzumu olmadığı halde, Anadolu'nun en küçük kasabalarına kadar, köy mekteplerine, evlere, belediye binalarına vesaireye kadar soktuk, medeniyet icabıdır diye fabrikalarımızda, imalathanelerimizde en lüks seramik inşaatı tatbik ettik, tek katlı evlerde bile betonarme döşemeleri kanunlar ile mecburi kıldık. (Selah, 1939, s.225).

Yukarıda bahsedilen Zeki Selâh'ın makalesinden sonra, Eldem'in 1940 tarihli Arkitekt dergisinde yazmış olduğu "Yerli Mimariye Doğru" makalesi bir manifesto niteliğini taşımaktadır. Makalesinde kullanılan malzemelerin mümkün mertebe yerli olmasına dikkat edilmesi gerektiğini özel durumlarda ise dışarıdan temininin yapılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca mimarlık üslubunun dışarıdan ithal edilebilecek bir şey olmadığını, her memleketin kendine mahsus mimarisinin olması gerektiğini, kısaca yapı üslubunun yerli olması gerektiğini belirtmektedir (Eldem, 1940).

Üstün Alsaç'ın (1973) Mimarlık Dergisi'nde yer alan makalesine göre İkinci Ulusal Mimarlığı oluşturan ana fikirler şu şekildedir:

- Geleneksel Türk Mimarlığı'nın incelenmesi ile kaybolmaya yüz tutmuş "Türk Evi" ve "Türk Şehir Strüktürü" gibi konularda belgelemeler yapılarak geleceğe aktarılmıştır.
- Yerli bir mimari üslup geliştirmenin yanında yerli yapı malzemelerinin geliştirilmesine önem verilmiştir.
- Mimarlığın bölgesel nitelikte bir olgu olduğunu ve bölgeye göre çözümler geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.
- Mimarlıkta var olan anıtsallık üzerine düşünmeler yoğunlaşmıştır.

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın eğitim yapılarında önde gelen örnekleri arasında Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından 1943 yılında yapılan Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (Şekil 3.10) ile 1952 yılında yapılan İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi (Şekil 3.11) yer almaktadır.

Şekil 3.10. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (Ne nerede, 2022)

Şekil 3.11. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi (İstanbul Üniversitesi, 2022)

3.2. Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapıları

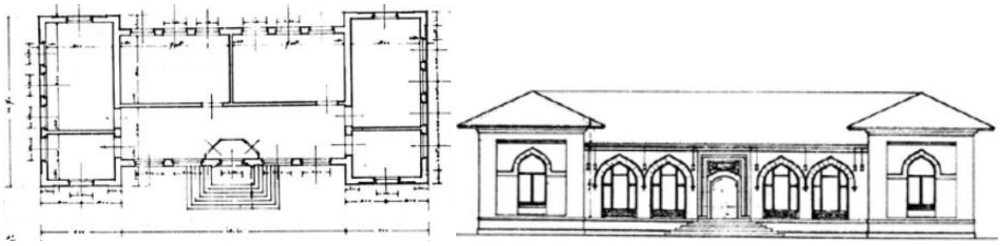
Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitimin temelinin atıldığı ilkokullara büyük önem vermişlerdir. Medreselerin kapatılması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimin tek çatı altından kontrolünün sağlanması ile birlikte yeni eğitim yapılarının yapılması zaruri hale gelmiştir. Yapılan yeni müfredat ile değişen eğitimin sınıflarda uygulanma biçimi de değişmiştir. Öğrencilerin ders gördükleri derslikler, okulda eğitim veren kişiler için odalar, öğrencilerin spor yapabileceği büyük avlular, uygulamalı dersler için laboratuvarların yapımı mimarlıkta mekân organizasyonlarında yeni arayışların girişimine neden olmuştur. Ayrıca yapılara tiyatro salonu ve konferans salonu gibi mekânlar eklenmiştir. Betonarme olarak yapılan bu yapılar arasında yığma tekniği kullanılarak da yapılmış örnekler mevcuttur. Seçilen üst örtüler ise yapının bulunduğu iklim şartlarına göre kırma çatı ya da geniş saçaklı olarak yapılmıştır (Işık, 2010).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokulların yaygınlaştırılmasına ve halka ulaşmasına büyük önem vermiştir. Bu sayede halk Cumhuriyet'i benimseyecek ve kurulmak istenen ulus-devlet anlayışı yerleşmiş olacaktır. Bu bakımdan Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ilkokulların tasarımı ve yapımına büyük önem verilmiş ve Maarif Vekâleti'ne bağlı İnşaat Bürosu 1926 yılında kurulmuştur. Ancak büronun verimli çalışması 1930'lu yılları bulmuştur. Bu döneme kadar İmparatorluk'tan kalan projeler uygulanmaya devam edilmiştir. Mukbil Kemal Taş tarafından tasarlanan Ankara'daki Gazi ve Latife Okulları (Şekil 3.12) tip proje olarak 1930'lu yıllara kadar ülkemizin birçok yerinde kullanılmıştır. Köy okullarında ise tek kat olarak düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Köy okulları için ayrıca Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanan Karaağaç Mektebi (Şekil 3.13), savaştan dolayı inşa edilemedi) tip proje olarak kullanılmıştır. Kullanılan tip projelerin inşa edilecek arsaya uygun olarak planları büyütülmüş ya da küçültülmüştür. İnşaatın bütçesine bağlı olarak cephe düzenlemelerinde farklılıklar da oluşmuştur. Bozdağan tip plan üzerine şunları belirtmektedir:

> Okullar yeni rejimin ideallerini temsil eden özellikte önemli bina tipleriydi ve 1920'lerde Nafia Vekâlet'inin ürettiği Osmanlı canlandırması niteliğindeki prototip tasarıma göre inşa edildiler. Hepsi aynı plana dayalıydı: girişleri merkez eksen üzerinde olan ve her uçta üç pencereli bölmelerle cepheye çıkma yapan simetrik ve iki katlı bir tasarım; pencerelerin üzerinde sivri kemerler ve geniş, çıkmalı bir çatı. Ankara'da Mukbil Kemal Taş tarafından inşa edilen Gazi ve Latife Okulları (1924), Konya'da (1926-28) ve Denizli'deki (1920'lerin sonları) Gazi Mustafa Kemal ilkokullarında kullanılmıştır (Bozdoğan, 2002, s. 54).

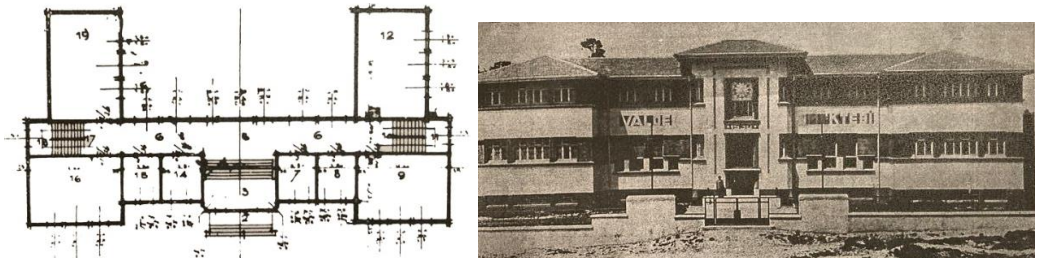

Şekil 3.12. Gazi ve Latife Okulları Planı ve Cephesi (Parlak, 2018)

Şekil 3.13. Edirne Karaağaç Mektebi Planı ve Cephesi (Kul, 2011)

Birinci Ulusal Mimarlık üslubunu taşıyan bu tip projeler 1930'lu yıllarda yabancı mimarların etkili olması ile cephe süslemeleri kullanılmayarak veya "modernleştirilerek" uygulanmaya devam edilmiştir. Bu kullanım şekline verilebilecek en iyi örnek İstanbul'da bulunan Valde Mektebi ve Konya'da bulunan Karma İlkokulu'dur (Şekil 3.14, 3.15)

Şekil 3.14 Valde Mektebi Planı ve Görseli (Aslanoğlu, 1985)

Şekil 3.15 Karma İlkokulu Cephesi (Öner, 2016)

Birinci Ulusal Akım'da tasarlanan bu yapılarda esin kaynağı olarak Osmanlı ve Türk mimari öğeleri kullanılmıştır. İkinci Ulusal Akım'da ise geçmiş mimari öğelerin

kullanımının yanında sivil Türk mimarisinin izleri görülmektedir. Cumhuriyet'in erken dönemlerinde yapılan eğitim yapılarının çoğu plan düzleminde dikdörtgen şemaya sahiptir. Ek olarak U ve I şemaya sahip planlarda da kullanılmıştır. Yapılarda giriş önemli bir yer tutmaktadır, giriş aksı bazen ortada kendisini gösterirken bazen yapının köşesinde kendisini göstermektedir. Cephede ise her kattaki pencerelerde farklı kemerler kullanılmıştır. Gazi ve Latife Okulları'nda kullanılan ve tip proje olarak seçilen plan incelendiğinde simetrik olarak tasarlandığı görülmektedir. Giriş aksı bu yapıda ortadan sağlanmıştır. Koridor düzeni olarak I koridora sahip olan yapıda koridor cepheye bakmakta olup ışık almaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında genel olarak cephede pencerelerin çevresini saran taş malzemeler taşırılmıştır. Bu sayede pencere formunun algılanabilmesi güçlü hale getirilmiştir (Yaldız&Parlak, 2017).

3.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Tip İlkokul Yapıları

Cumhuriyet'in benimsemiş olduğu ilkelerin halkın tabanına yayılması amacıyla eğitimin ilk ve en önemli kademesi olan ilkokulların ülke çapında yaygınlaştırılması için girişimlere hız verilmiştir. Eğitim alanındaki en temel ve gerekli adımların atılması ile (örneğin Tevhid-i Tedrisat Kanunu gibi) sıra ilkokul yapılarının köylere kadar ulaşmasını sağlayacak adımın atılmasına gelmiştir. İlk dönemlerde Osmanlı'dan kalan planlar ve Osmanlı'da gelişen Birinci Ulusal Mimari'ye uygun tasarımlar yapılmıştır. Kul'un belirttiği gibi Mimar Kemaleddin'in tasarlamış olduğu Karaağaç Mektebi'nin (Şekil 3.16) planları hem Osmanlı'da hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında köylerde uygulanmıştır. Yapılacağı alana bağlı olarak planlarda küçültmeler ve büyütmelere gidilmiştir (Şekil 3.17) (Kul, 2011).

Şekil 3.16 Karaağaç Mektebi Planı ve Cephesi (Kul,2011)

Şekil 3.17. Karaağaç Mektebi Planının Farklı Bir Cephe ile İnşa Edilmiş Hali, Ödemiş Suludere Köyü İlkokulu (Kul, 2011)

Mimar Kemalettin'nin tasarlamış olduğu Karaağaç Mektebi planının büyültülüp kullanıldığı Konya Tuzlukçu Merkez İlkokulu, Tuzlukçu Erdoğdu İlkokulu (Şekli 3.18), Akşehir Gözpınarı İlkokulu ve Akşehir Üçhüyük İlkokulu'dur (Şekil 3.19).

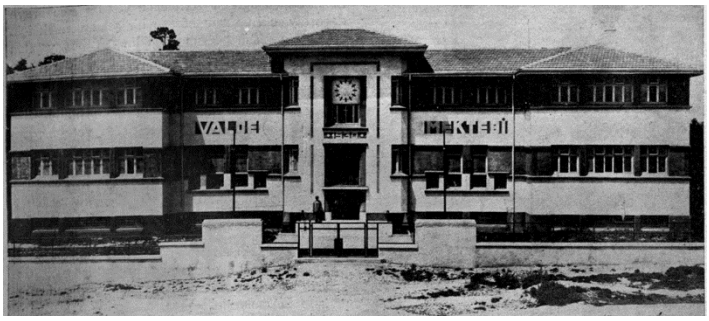
Şekil 3.18. Tuzlukçu Merkez İlkokulu ve Tuzlukçu Erdoğdu İlkokulu (Öner, 2016)

Şekil 3.19. Akşehir Üçhüyük İlkokulu ve Akşehir Gözpınarı İlkokulu (Öner, 2016)

Bir diğer tip proje ise 1924 yılında Mukbil Kemal Taş tarafında tasarlanan Gazi ve Latife Okulları'nın planıdır. Bu tip proje Konya ve diğer şehirlerde uygulanırken aynı zamanda köylerde de uygulanmıştır.

Tip proje olarak yapılan diğer bir eğitim binası ise Valde Mektebi'dir (Şekil 3.20). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin plan şeması ile yapılan Kadıköy 35. Okul'un projesi kullanılarak Mimar Sırrı Arif tarafından modernist bir cephe yaklaşımı ile tekrar tasarlanmış ve betonarme yapım tekniği kullanılmıştır. Yapı zaten kütle biçimlenmesi ile milli üslubu yansıtmaktadır (Kul, 2011).

Şekil 3.20. Valde Mektebi Ön Görünüşü (Vedat, 1931)

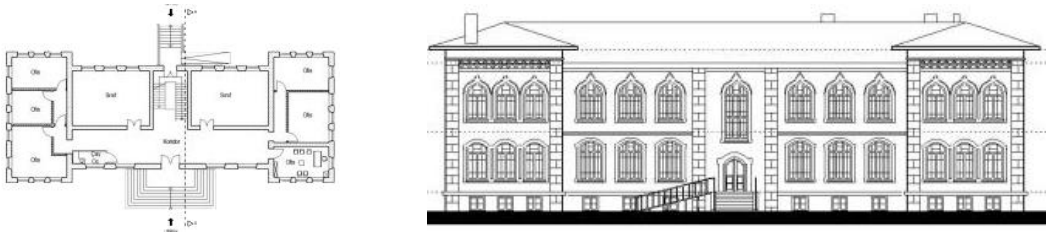
Bozdoğan tip projelerin kullanımı ile ilgili aşağıdaki ifadelere yer vermektedir.

> Ankara'daki yüksek eğitim kurumlarının ünlü modern binaları Maarif Vekâlet'inin mimarlık bürosunun oynadığı sıra dışı role tanıklık etse de, ulus-devletin birleştirici gündemini daha anonim, tekrarlanabilir ve tanınabilir prototip binalar temsil ediyordu. 1931 civarında modernizme geçilene kadar neredeyse her şehir ya da taşra kasabasındaki prototip ilk ve orta okullar hala Milli Mimari Rönesans'ı üslubundaydı. Bu okullara daha çok Gazi Okulları adı veriliyordu. 1931'den sonra prototip okulların üslubu değişmekle birlikte, Maarif Vekaleti ve Nafia Vekâlet'inde prototiplerle çalışma uygulamasına devam etti (Bozdoğan, 2002, s. 104,105).

Ayrıca Tarihe Tanıklık Eden Okullar kitabında Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin mimarının Alman olduğu ve okulun tip proje olarak yapıldığı belirtilmektedir. Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1938 yılında yapılmıştır. Bu dönemde Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başında Alman mimar Bruno Taut bulunmaktadır. Bu bilgi ışığında Maarif Vekâlet'inin tip projeleri ihtiyaç halinde 1938 yılında dahi kullandığı görülmektedir.

Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Okul, Ankara'da bulunan Gazi ve Latife Okulları'nın mimarı Mukbil Kemal Taş'ın çizmiş olduğu tip projeye sahiptir. Yapıda Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi plan şeması görülmektedir. Dikdörtgen bir şemaya sahip olan okul simetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.21). Yapı, bölgedeki kuzey rüzgârından en az etkilenecek şekilde konumlandırılmıştır. Ancak batı güneşinden korunumu sağlanamamıştır. Okul binası bodrum üzeri iki kattan oluşmaktadır. Okulun cephe özellikleri de Birinci Ulusal Mimarlık özelliklerini göstermektedir ancak daha sade tutulmuştur. Her cephe süsleme olarak aynı özelliktedir. Pencere düzeni olarak; bodrum kat düz kareye yakın, zemin kat basık kemerli, birinci kat ise sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Yapı kırma çatıya sahiptir ve geniş saçaklar bulunmaktadır (Şekil 3.22). Yapı küçük ölçekli olduğu için ana giriş kapısı üzerinde Birinci Ulusal Mimarlık'ta görülen çıkma veya kapalı balkon bulunmamaktadır. Yapı 10,9 metre yüksekliğe, 14,5×36,30 metre ölçülere sahiptir. Özgün halinde volta olan döşemeler sonradan betonarmeye çevrilmiştir. Bodrum katta 80 cm olan duvar kalınlığı zemin ve birinci katta 60 cm'ye düşmektedir. Yapım tekniği yığmadır, döşemelerde ise betonarme sistem kullanılmıştır. Yapının sağ ve sol cephe mekânlarında sonradan oluşturulmuş mekânlar bulunmaktadır. Ayrıca yapının özün halinde ıslak hacim bulunmamaktadır (Bozkurt, 2012).

Şekil 3.21. Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Planı ve Görünüşü (Parlak, 2018)

Şekil 3.22. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Cephesi (Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, 2012)

Hakimiyet-i Milliye İlkokulu

Okul, Konya'daki Gazi Mustafa Kemal İlkokulu gibi Mukbil Kemal Taş tarafından hazırlanmış olan ve Maarif Vekâleti tarafından gönderilen tip projedir (Şekil 3.23). 1926 yılında yapımına başlanmış, 1927 yılında öğretime açılmıştır. Yapı, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile aynı plan özelliklerine sahiptir. Bodrum kat üzeri zemin ve normal kat olmak üzere üç katlıdır (Şekil 3.24). Yapının özgün planında ıslak hacim bulunmamaktadır. Cephe özelliği olarak ve yapım tekniği olarak yine Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile aynı özelliklere sahiptir. (Parlak, 2018).

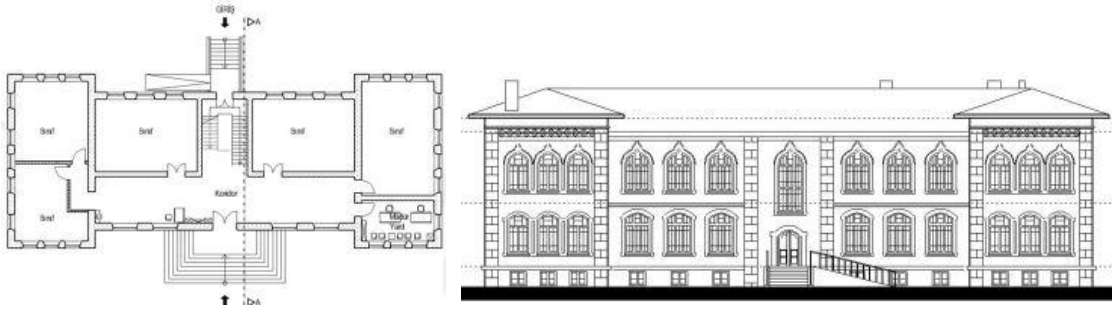
Şekil 3.23. Hakimiyeti Milliye İlkokulu Planı ve Görünüşü (Parlak, 2018)

Şekil 3.24. Hakimiyeti Milliye İlkokulu Cephesi (Eroğlu, 2012)

İsmetpaşa İlkokulu

Yapının 1926 yılında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve Hakimiyeti Milliye İlkokulu ile aynı tarihte yapımına başlanmıştır ve 1927 yılında bitirilmiştir. Bu üç yapının da inşasını Alman Lenc şirketi yapmıştır. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Hakimiyeti Milliye İlkokulu ve İsmetpaşa İlkokulu hem plan hem de cephe olarak aynı özelliklere sahiptirler (Şekil 3.25). Sadece zaman içerisinde geçirmiş oldukları tadilatlar farklılık göstermektedir (Parlak, 2018).

Şekil 3.25. İsmetpaşa İlkokulu Planı ve Görünüşü (Parlak, 2018)

Akşehir Cumhuriyet İlkokulu

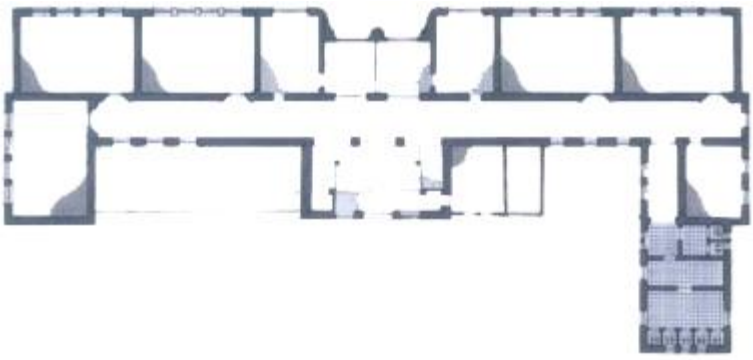
Yapı 1927 yılında yaptırılmıştır. Bodrum kat ile birlikte üç katlıdır. Plan özelikleri bakımında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, İsmetpaşa İlkokulu ve Hâkimiyeti Milliye İlkokulu çok benzer özellikler taşımaktadır. Cephe anlayışı olarak diğer üç yapı ile ortak bir üslup bulunmaktadır (Şekil 3.26). 1927 yılında yapılan Kadınhanı İlkokulu ve Doğanhisar Cumhuriyet İlkokulu binaları da plan ve cephe anlayışı olarak diğer yapılar ile aynı özellikleri göstermektedir (Öner, 2016).

Şekil 3.26. Akşehir Cumhuriyet İlkokulu Cephesi (Akşehir Belediyesi, 2022)

Karma İlkokulu

Yapı 1899 tarihli Konya İdadisi'nin yerine 1931 yılında inşa edilmiştir. Yapı doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Yapı iki katlıdır ve E formda bir plana sahiptir (Şekli 3.27). Yapının batı tarafına tuvalet bloğu ilave edilmiştir ve bir kademe uzatılmıştır. Yapım tekniği olarak betonarmedir. Yapının dört cephesinde birbirinden farklı balkon, pencere ve kapı açıklıkları mevcuttur (Şekil 3.28). Yapının inşa edildiği tarih 1930-1940 yılları arasında olduğundan yapı, yabancı mimarların önderliğinde modern-işlevsel mimarlığa geçiş sürecini yansıtmaktadır. Yapının kitabesinde "Mimar İ. İhsan" ibaresi yer almaktadır. Modern mimarlığa geçiş sürecinde Türk mimarların da betonarme tekniğine uygun hızlı, ucuz ve fonksiyonel yapı üretimine imkân sağlayan bir yapı örneğidir (Bozkurt, 2013).

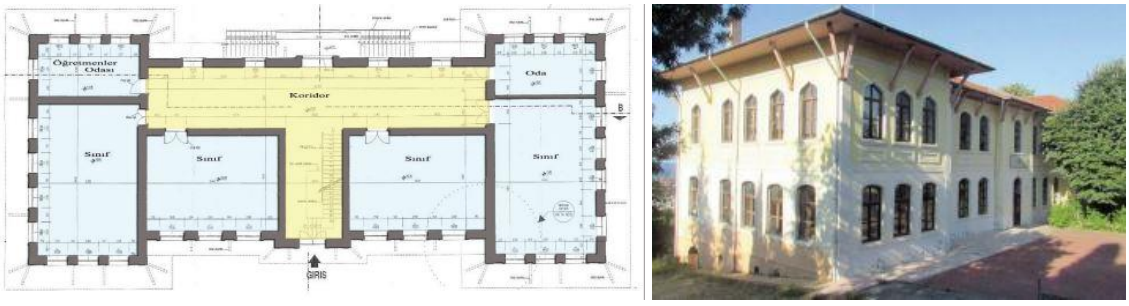
Şekil 3.27. Karma İlkokulu Zemin Kat Planı (Öner, 2016)

Şekil 3.28. Karma İlkokulu Cephesi (Öner, 2016)

Düzce-Akçakoca Orhan Gazi İlkokulu

Akçakoca İlkokulu'nun Mukbil Kemal Taş tarafından hazırlanan tip projeye göre 1926 yılında yapımına başlanmış ve okul 1929 yılında eğitime açılmıştır. Bodrum kat üzeri iki normal kat olmak üzere üç katlıdır (Şekil 3.29). Yapının özgün halinde tuvaletler dışarıda yer almaktadır. Bodrum katta yapılan tadilatlar ile tuvaletler bina içerisine alınmıştır. Cephe özellikleri Konya'da yapılmış olan İsmetpaşa İlkokulu ve Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile benzerdir. Yapı eğimli araziye yapıldığı için bodrum kat ana girişte toprak altındadır. Yapının strüktürü yığma taştır. Kat döşemeleri ve merdivenin taşıyıcı ahşaptır (Sahtiyancı&Benli Yıldız, 2020).

Şekil 3.29. Akçakoca Orhan Gazi İlkokulu Planı ve Cephesi (Sahtiyancı&Benli Yıldız, 2020)

Uşak Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Yapı 1925 yılında yapılmıştır. Plan ve cephe anlayışı olarak Mukbil Kemal Taş'ın hazırlamış olduğu tip proje örneğidir (Şekil 3.30) (Gürsoy, 2019).

Şekil 3.30. Uşak Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Cephesi (Gürsoy, 2019)

İzmir Ödemiş Konaklı Adagüre İlkokulu

Yapı Mukbil Kemal Taş'ın hazırlamış olduğu Gazi ve Latife Okulları'nın tek kat plan üzerine inşa edilmiş örneğidir (Şekil 3.31) (Kul, 2011).

Şekil 3.31 Ödemiş Konaklı Adagüre İlkokulu (Kul, 2011)

3.4. Tip Proje Uygulamasının Olumsuz Yönleri

Cumhuriyet kadroları tarafından hızlı bir şekilde okulların ülkenin her tarafına yayılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda büyük vilayetlerde ikonik olarak değerlendirilebilecek okullar inşa edilmiştir. Bunların büyük bir kısım yine tip projelerden üretilmiştir. Köylerde ise inşaatının kolay bir şekilde yapılacağı ve maddi açıdan külfet olmayacak bir tarz benimsenmiştir. Cumhuriyet'in ideolojisini benimsetmesi açısından okulların neden hızlı bir şekilde yapıldıkları anlaşılabilir. Ancak bu tip bir politikanın sürdürülmesinin olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu olumsuz yönler Zeki Sayar (Selah)[6] tarafından 1931-1950 yılları arasında Arkitekt dergisinde altı

[6] 1905 tarihinde İstanbul'da doğan Zeki Sayar (Selah), 50 yıl gibi uzun bir süreye yayılmış olan mimarlık yaşamı boyunca pek çok alanda adını duyurmuş ve bu çok yönlü mimar kimliği onun diğer meslektaşlarından ayrılmasında en önemli özelliği olmuştur. Sayar, tutarlı mimarlık üretimi ve mimarlığın kurumsallaşma sürecine katkılarının yanı sıra, bugün kendi ismiyle birlikte anılan ve Türkiye mimarlığının, erken Cumhuriyet dönemi mimarlık ortamına ışık tutan belgelerin günümüze kadar ulaşmasına olanak

ayrı yayında değerlendirilmiştir. Bu yayınlar; Mektep İnşaatında (plan-tip) in Mahzurları (1931a), Mektep Arsalarının İntibahında Bazı Esaslar (1931b), Mektep İnşaatında İktisadi Düşünceler (1931c), Mektep Binalarında Estetik (1931d), Devlet İnşaatında Tip-Plan Usulünün Mahzurları (1936), Okul Binaları (1950)'dır.

Selah, yazılarında okulların devlet tarafından en çok inşa edilen yapılar olduğunu ve tetkike değer bir mevzu olduğunu söylemekte ve eklemektedir "Aynı plan üzerine inşa edilen yapıların faydaları ve zararları var mıdır?" Üretilen tip projelerin müsait bir arsa üzerine istenildiği gibi yerleştirmeye müsait olduğunu ve köy okulları için daha uygun olduğunu söylemektedir. Şehirlerde inşa edilecek okullar için durum farklıdır. Çünkü şehirlerde bulunan arsaların özellikleri farklılık göstermektedir. Arsaların geometrisi ve sokaklar ile olan ilişkisi elbette ki yapılacak olan yapının tasarımını etkilemektedir. Yazının devamında Selah oluşturulan bir iki tip projenin muhtelif olarak farklılık gösteren bu arsalara oturtulmasının uygun olmadığını söylemektedir. Ayrıca yapılacak olan okullar bölgenin nüfusuna göre planlanmalıdır ve oluşturulan tip projeler bunu zorlaştırmaktadır (Selah, 1931a, 1931b, 1931c, 1936)

> Merkezi mahallatta 350 talebelik bir mektep talebe miktarına tekabül etmez. Bazan sayfiyelerde 250 talebelik tip fazla gelebilir. Kesafet (yoğunluk) olan mahallat, 1000-1200 talebelik mektep icap ettirir. O zaman 350 kişilik tip projenin üç veya iki tanesinin yan yana inşa edilmesi ne kadar muvafıktır (Selah, 1931a, s.124).

Okulların tasarımları ele alınırken resmi bir kurum hissi verecek şekilde olmamalıdır. Okul yapılarındaki bu havayı kırmak için girinti ve çıkıntı yapmak hissedilen bu havayı kırmamaktadır. Bu bakımdan okulların sınıfları, pencereleri ve koridorları gibi elemanları okul mimarisi göze alınarak tasarlanmalıdır (Selah, 1931d). Bu noktada her okulun yapılacağı arsaya göre tasarlanması şartı karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sınıfların yerleştirilmesi arsa yol ilişkisi ile arsanın kuzey yönünün dikkate alınması ile mümkün olmaktadır. Selah bahsettiği bu sorunları örnek bir tip proje okulu üzerinden açıklamaktadır. Kadıköy'de bulunan ve bir tip proje örneği olan şimdiki adıyla Özdemiroğlu İmam Hatip Ortaokulu (1930'daki adı 10. İlkmektep) kuzey cephesinde bulunan Acıbadem Caddesi dikkate alınarak yerleştirilmiş ve sınıfların çoğu bu sebeple kuzeye bakmaktadır. Hâlbuki arsa köşe bir konumda ve iki caddeye de bakmaktadır. Tip proje olarak yapıldığı için esnek bir tasarımın yapılması mümkün olmamıştır. Bu

sağlayan belki de tek kaynak olan "*Mimar*" ya da sonraki ismiyle "*Arkitekt*" dergisinin 50 yıllık yayın hayatını borçlu olduğu kişidir (Salt Arşiv, 2022).

bakımdan okulun yapılacağı arsa önceden belirlenmeli ve yapının sokak ile şehir ilişkisi iyice irdelenmelidir (Selah,1931a).

Ancak tip projelerin olumsuz yönleri sadece mimari boyutu ile ilgili değildir. Çünkü bir yapıyı tasarlamak sadece mimari bir kaygı ile tasarımın yansıtmaya çalıştığı ideoloji değildir. Aynı zamanda ortaya fiziksel bir kütle ortaya çıktığı için işin içerisine ekonomi de girmektedir ve bunun sonucunda düzgün bir planlama yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan okulların yapılacağı arsa seçimleri büyük önem arz etmektedir. Nüfusun kalabalık olduğu bölgelerde aynı tip proje kullanılarak üç tane yapılması gelecek açısından düşünüldüğünde artan nüfusa hizmet edecek yeni okulların yapılamaması anlamına gelmektedir. Bunun yanında her okul için spor salonu, konferans salonu ve atölyeler yapılacağı için ek bir maliyet oluşmaktadır. Okul yapılacak olan bu arsalarda tip projeler kullanılmamış olsaydı ve arsaya özgü bir tasarımla bulunduğu muhite hizmet edebilecek büyük bir okul yapılmış olsaydı yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik kaynaklarının daha verimli kullanılmasının yolu açılmış olacaktı (Selah,1931b, 1931c, 1950).

Tip planların kullanılması Zeki Selah'ın dikkatini fazlası ile çekmiştir. Arkitekt dergisinde 1936 yılında 69. Sayı olarak yayınlanan makalesinde geçen ifadeleri vermek tip plan kullanımının artılarının yanında neler götürdüğünü görmek bakımından önemlidir.

> Tip plan, mimari ve sanat bakımından ehemmiyeti (önemi) az, hususiyetleri (özellikleri) olmayan, basit ve yardımcı binalar için kabul edilebilir… Köy evleri, amele mahalleleri, ucuz ikametgâhlar bu sınıfa sokulabilir. Fakat bunlarda bile tenevvü (farklılık) vardır… Mesele böyle olduğu halde, bizde Maarif Bakanlığı'nın bundan sekiz yıl evvel Anadolu için tip mektep planları vücuda getirdiği, daha sonra 1931 yılında bir tip planla İstanbul Belediyesi tarafından inşa edilen otuz kadar ilk mekteplerin inşası, Başvekâlet tarafından şehir ve kasabalarda için kabul edilen mezbaha tipleri ve hala da Nafia Bakanlığı tarafından mektep, postane ve saire gibi amme binaları planları için tipler hazırlandığına şahit oluyoruz (Selah,1936, s.259).

Tip projelerin uygulanmasında ki bütün bu olumsuzluklara rağmen neden uzun yıllar boyunca tip proje üretmenin devletin müracaat ettiği bir çözüm yolu olduğunu Selah üç madde ile açıklamaktadır.

- Devletin fen bürolarının proje işlerine verilmesi gereken ehemmiyeti vermemesi,
- Kadro eksikliğinden dolayı ihtiyaç duyulan farklı projelerin hazırlanamaması,
- Tip proje uygulamasında mahzur görmemeleri hatta milli bir mimari yapıldığı

düşüncesine kapılmaları olarak sıralamaktadır (Selah,1936; 69).

Selah son maddede yer alan tip proje yapmak ile milli bir mimari yapıldığını zanneden kurumların büyük bir yanılgı içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Bu konuda sadece okul yapılarının tip proje ile yapılmasını eleştirmemektedir. Yapılan diğer devlet binalarını da aynı şekilde eleştirmektedir.

> Milli mimari milletin kültüründen doğacak, iklim ve malzemesinden hâsıl olarak, milli sanatkârın heyecanından meydana gelecek eserlerdir. Her türlü mimarinin yaptığı eser (milli) dir. Seri veya tip mahsulü birbirinin benzeri binaların çoğalması ile milli mimari yaratılamaz. Mimaride milliyeti, detaylardaki ve heyeti umumiyelerdeki tesirlerde aramalıyız. Bunların bize yapacağı tesir yabancı değilse o eser millidir (Selah,1936, s.260).

BÖLÜM 4

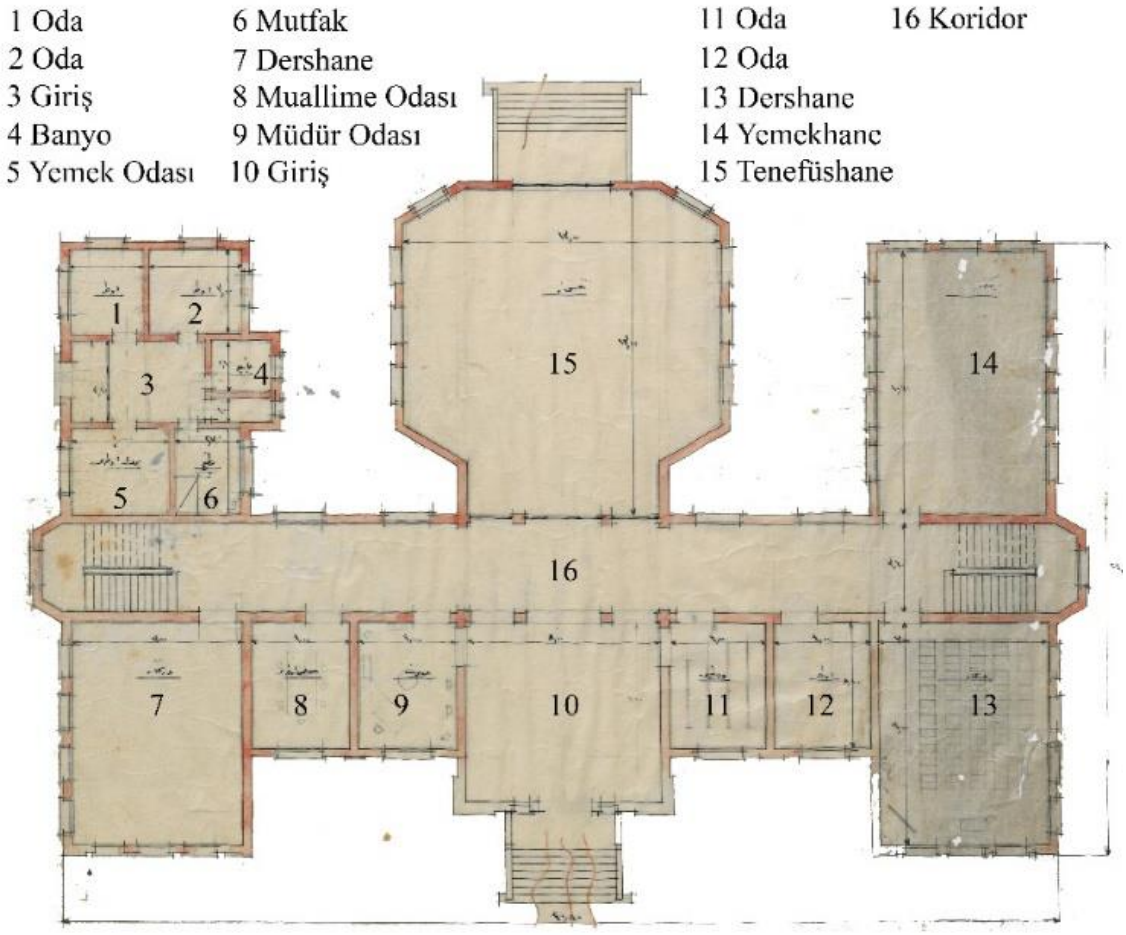
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE İSTANBUL'DAKİ İLKOKUL BİNALARI

Türk halkı zor şartlar altında verilmiş olan Kurtuluş Savaşı'ndan galip çıkmış ve Cumhuriyet ilan edilmiştir. Savaştan yeni çıkıldığı için yeteri kadar ekonomik gücün bulunmamasının yanı sıra yetişmiş insan eksiği de çok fazladır. Yetişmiş insanlar da ülkenin her tarafına homojen olarak dağılmamışlardır. Yetişmiş mimar sayısının da az olması sebebiyle halkın eğitimi için tip okul projelerine yönelim olmuştur. Yapılmış olan bu tip projeler bazı ufak farklılıklar dışında aynı özellikleri göstermektedirler.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Mimar Şemsettin Şeniz'e[7] ait farklı tip planlara ulaşılmıştır. Şekil 4.1'de bulunan plan zemin kat planıdır ve bu kat planı Kasımpaşa'da bulunan Ahmet Emin Yalman İlkokulu ve Fatih'te bulunan Akşemsettin (Şekil 4.2) İlkokulu'nda kullanılmıştır. Adı geçen okulların mekânsal işlevleri günümüzde değişime uğramıştır. Şekil 4.1'deki plan okulların zemin kat planlarının özgün haline ulaşılmasına yardımcı olmuştur. Planın özgün şemasına bakıldığında zemin katta iki adet oda, bir adet banyo, yemek odası ve mutfaktan oluşan ve öğretmenlere tahsis edilen bir lojman olduğu görülmektedir. Okula ilk girildiğinde ölçüleri 8×7 metre olan geniş bir karşılama alanı bulunmaktadır. Giriş alanından sonra uzunlamasına oluşan ve her iki ucunda düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenlerin bulunduğu 3,4 metre genişliğinde koridor bulunmaktadır ve lojman hariç tüm mekânlara bu koridor vasıtası ile ulaşılmaktadır. Giriş alanının tam karşı aksında en geniş kısımları 13×13 metre olan ve sekizgen plana sahip

[7] Erken Cumhuriyet Dönemi'nde birçok ilkokul, köy mektebi ve halkevi projesinde görev alan mimarlardan bir tanesidir (Salt Arşiv, 2022a).

teneffüshane mekânı mevcuttur. Giriş mekânının sağ ve sol taraflarında genişlikleri 4 metre olan ikişer adet oda bulunmaktadır. Bu odalar idari birim için kullanılan öğretmenler odası, müdür odası ve hizmetli odalarıdır. Zemin katta yapının ön cephesinde her iki uçta ölçüleri 9×7 metre olan iki adet dershane bulunmaktadır. Giriş aksının sağ tarafında arka cephede ölçüleri 10,6×7 metre olan yemekhane alanı mevcuttur.

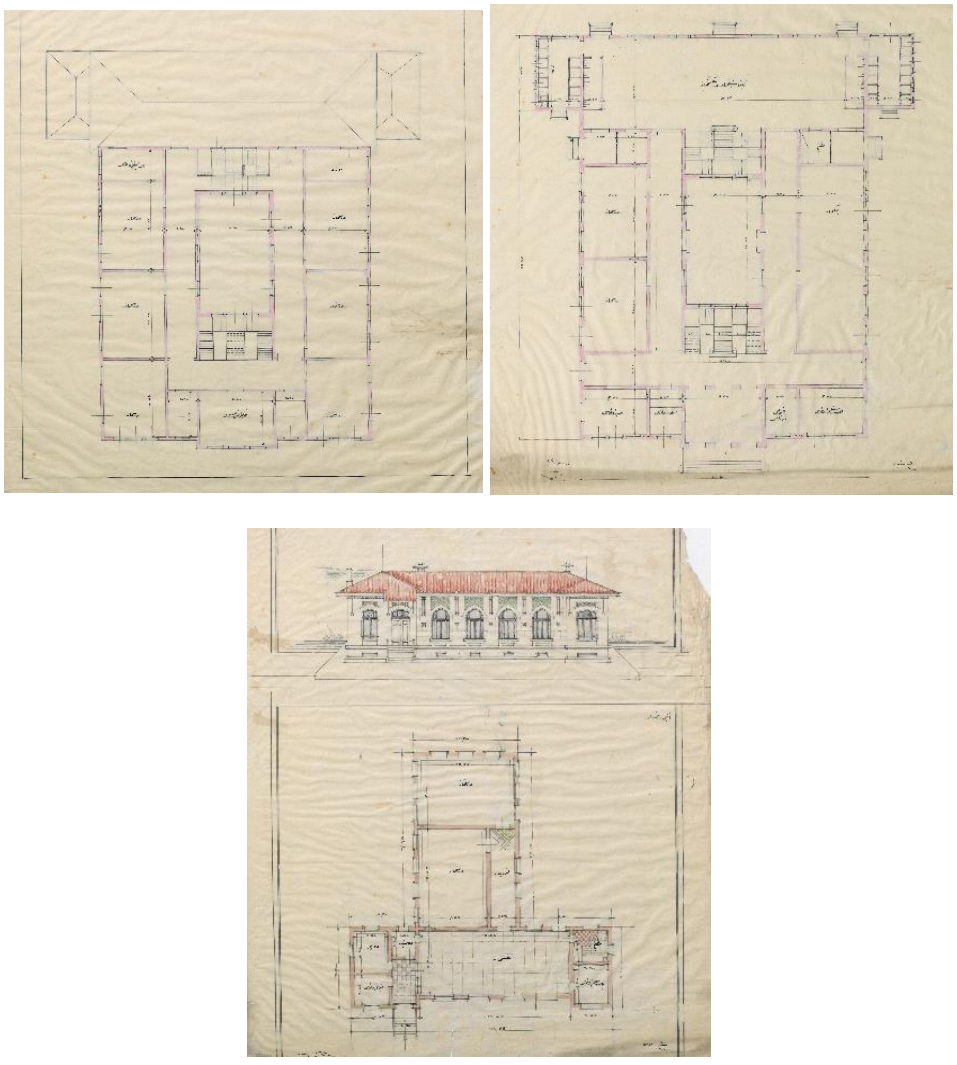
Şekil 4.1. Mimar Şemsettin Şeniz'e ait tip proje (Salt Arşiv, 2022b)

Plan şeması 40,80 metre uzunluğunda 24,60 metre genişliğindedir. Bu plan şeması mevcut bir arsaya göre çizilmediği için yani tip plan olduğundan genişlik ve uzunluk ölçülerinde ufak farklılıklar görülmektedir. Ahmet Emin Yalman İlkokulu'nun ölçüleri 45×26 metre iken Akşemsettin İlkokulu'nun (Şekil 4.2) ölçüsü 41,42×23,42 metredir.

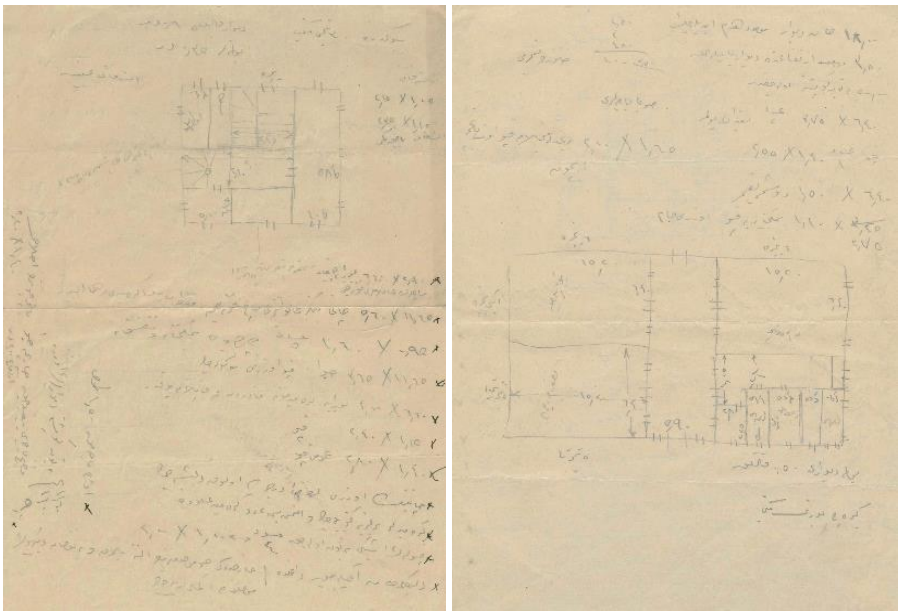
Şekil 4.2. Fatih Akşemsettin İlkokulu'nun Giriş Cephesi (Salt Arşiv, 2022c)

Mimar Şemsettin Şeniz'e ait farklı tipte okul planları da mevcuttur (Şekil 4.3). Mimar Şemsettin Şeniz'in okul yapıları ile ilgili çalışmaları olduğu ve komisyonda yer aldığına ilişkin belgeler bulunmaktadır.

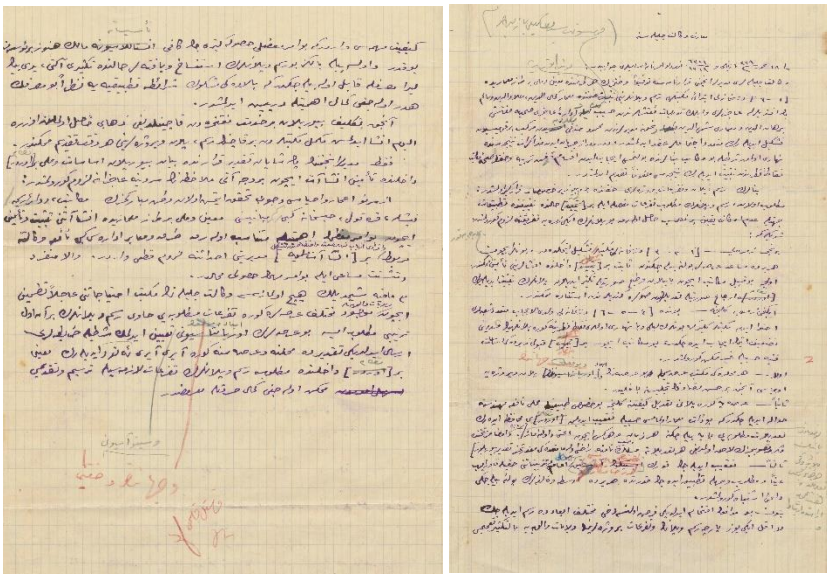
Şekil 4.3. Mimar Şemsettin Şeniz'e ait okul planları (Salt Arşiv, 2022d)

Şekil 4.4’te bulunan belgenin tanımı “Dershaneli ibtidâî mektepleri resim ve planlarını tespit amacıyla Mimar Kemaleddin, Alaaddin, Salim beyefendiler ile ilk tedrisat müfettişlerinden Hasip Bey, Sıhhiye müfettişi Burhaneddin Bey, Mimar Şemseddin, Müdür Sıdkı Mahmud Bey'den oluşan bir komisyon teşkil edilmiştir. Bu mektep binalarında bulunması gereken düzen, fenn-i terbiye (teknik önlemler) ve hıfz-ı sıhha (sağlıklı yaşamak için önlemler) noktaları tespit edilerek neticesi takdim edilmiştir. Binaların resim, plan, tefriat projelerinin iki zümreye ayrılması gerekli görülmüştür. Birinci zümre: Dershaneli mektepler. İkinci zümre: Dershaneli ve müteaddid şubeleri ihtiva eden mektepler.” olarak geçmektedir.

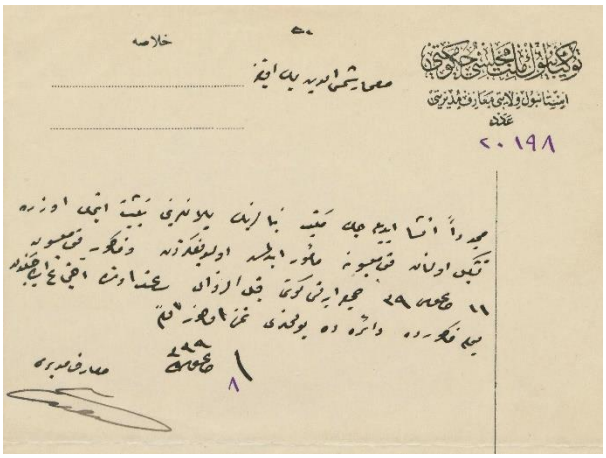

Şekil 4.4. Büyükdere 30. Mektep ve Kireçburnu Mektebi’nin keşfine dair not ve çizimler (Salt Arşiv, 2022e)

Şekil 4.5’te ve Şekil 4.6’da bulunan belgeler ışığında Mimar Şemseddin Şeniz’in okul mimarisi ile ilgili komisyonlarda yer aldığı görülmektedir. Şekil 4.3’te ise tasarlamış olduğu farklı tipte ilkmektep planları görülmektedir. Mimar Şemseddin sadece ilkmektep üzerine çalışmalar yapmamıştır. Ancak araştırma konusu ilkokullar üzerine olduğu için diğer çalışmalarına değinilmemiştir. Bu belgeler aynı zamanda Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ilkokul mimarisi ile ilgili tip projelerin uygulandığı ve Maarif Vekaleti tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. Bu bakımdan elde edilen belgeler çalışmada tip proje olarak ele alınan yapıların resmi dayanağını oluşturmaktadır.

Şekil 4.5. İnceleme komisyonu tarafından Maârif Vekâleti Celîlesi'ne hitaben yazılan mektep inşalarına dair 18 Temmuz 1339 tarihli ve 6326/1369 numaralı emirnamenin cevabı (Salt Arşiv, 2022f)

Şekil 4.6. İnşa edilecek mektep binalarının planlarının tespit edilmesi hususunda Mimar Şemseddin'in de aralarında bulunduğu komisyonun toplanacağını haber veren belge (Salt Arşiv, 2022g)

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde hizmet veren ilkokulların hangi ilçelerde ne kadar sayıda bulunduğunu ve hangi semtlerde bulunduğunu dair bilgilere İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları tarafından yayınlanan 1936 tarihli "İstanbul Okulları Kılavuzu" adlı eserden ulaşılmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi 1923-1945 yılları olarak ele alındığında eser İstanbul içinde bulunan Erken Cumhuriyet Dönemi okulları ile ilgili olarak geniş çapta fikir edinilmesini sağlamaktadır.[8] Çalışmanın temel altlığını oluşturan

[8] 1936 yılı ile günümüz arasında İstanbul ilinin ilçe ve semtleri değişiklik göstermektedir. Bu nedenle ilçeler ve semtler kitaba sadık kalınarak verilmiştir. Gereken durumlarda günümüz ile karşılaştırılabilir.

okulların listesi (Ek 2) hazırlanmış ve çalışmaya dâhil edilen okullar işaretlenmiştir. Kitaptan edinilen bilgilere göre 1936 yılı itibari ile İstanbul'da toplam 535 okul bulunmaktadır. Bu okullardan 431 tanesi resmi okul olup içerisinde köy okulları ile yatılı okullarda yer almaktadır. Günümüzde ilçe olan birçok yer kitabın basıldığı yıl itibari ile semt olarak geçmektedir. Bu nedenle tablo incelenirken bu hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Ek 8'de yer alan bilgiler okulların 1936 yılına ait bilgilerdir. Cumhuriyet döneminde yapılan okulların bir kısmı öğretmenler için lojman olarak tahsis edilmiştir. Ancak günümüzde bu alanların kullanımları farklılaşmıştır. Günümüz şartlarının gerektirdiği gerekli mekânsal düzenlemeler yapılmıştır. Şehir ve köyde bulunan okulların bulunduğu alanlardaki yaşayış tarzı dikkate alınarak şehir ve köy için iki farklı müfredat programı hazırlanmıştır. Köy okullarında ayrı bir müfredat programının tatbik edilmekte olması sadece köydeki hayat şartları ile şehirdeki hayat şartlarının uymaması neticesidir. Ancak birçok ders şehir okulları müfredatı ile aynıdır. Köy okullarında üçüncü sınıfı bitiren öğrenciye ilk tahsil diploması verilmektedir. Bu öğrenciler 5 sınıflı ilkokullara başvurdukları zaman sınavsız olarak 4. sınıfa alınmışlardır (İstanbul Okulları Kılavuzu, 1936, s.4).

4.1. İstanbul'daki İlkokul Binalarının Sınıflandırılması

Yapılan araştırmalar doğrultusunda 31 adet ilkokul binası ele alınmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda A ve B olmak üzere 2 adet tip plan belirlenmiştir. Bununla birlikte 8 adet okulun herhangi bir tipe girmeyip münferit olarak tasarlandıkları görülmektedir. A plan tipi kendi içerisinde plan düzlemi ve cephe karakteristiklerine bağlı olarak A1 ve A2 olarak iki gruba ayrılmıştır.

4.1.1. A Tipi Okullar

A tipinde bulunan yapılar düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven alanı ve bu alanın yanında bulunan mekânlar ile plan düzleminde, ayrıca pencere formlarına bağlı olarak da cephe düzleminde farklılaşmaktadır. Bu noktada A1 ve A2 olmak üzere iki farklı tip şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak A1 ve A2 tipleri plan düzleminde çok büyük farklılıklar göstermemektedir. A plan tipinde bulunan bütün yapılar bodrum kat üzerine zemin ve bir normal kat planından oluşmaktadır. Yapıların tümünde su basman kotu oluşturulmuş ve yapılara girişler merdivenler ile sağlanmıştır.

A tipi okulların tip proje olarak adlandırılmasının nedenleri gerek plan düzleminde gerekse cephe düzleminde benzerlik göstermeleridir. Ayrıca okullara ait uzunluk ve genişlikleri ile çatı yüksekliklerinin benzerlik göstermeleri tip proje olarak adlandırmada destek olmuştur. A tipi plana sahip okulların listesi Çizelge 4.1'de bulunmaktadır. A tipi altında değerlendirilen bazı okulların ebatlarına ait bilgiler ise Çizelge 4.2'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. A Tipi Plana Sahip Okulların Listesi

Okul İsmi	Yapım Tarihi	Konumu	Plan Tipi
Katip Çelebi İlkokulu (Unkapanı 54.İlkmektep)	1932	Fatih	A1
Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu (Acıbadem 10.İlkmektep)	1930	Kadıköy	A1
Engin Sever Anaokulu (İbrahim Alaettin Gövse İlkokulu, Topkapı 34. İlkmektep)	1931	Fatih	A1
Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1938	Fatih	A1
Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1932	Beyoğlu	A1
Ahmet Mithat Efendi İlkokulu (Beykoz 40. İlkmektep)	1932	Beykoz	A1
Salacak İmam-Hatip Ortaokulu (İhsaniye 19. İlkmektep)	1930	Üsküdar	A1
Eyüp Merkez İlkokulu (Eyüp 36. İlk Mektep)	1932	Eyüp	A1
Büyük Reşitpaşa Ortaokulu	1933	Fatih	A1
Ulubatlı Hasan İlkokulu (Balat 55. İlkmektep)	1932	Fatih	A1
Sururi Ortaokulu (Kasımpaşa 10. İlkmektep)	1930	Beyoğlu	A1
Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu (Haseki 24. İlkmektep)	1932	Fatih	A1
Nilüfer Hatun İlkokulu (Nişantaşı 15. İlkmektep)	1929	Şişli	A1
Ahmet Emin Yalman İlkokulu (Kasımpaşa 9. İlkmektep)	1926	Kasımpaşa	A2
Akşemsettin İlkokulu (Karagümrük 27. İlkMektep)	1925	Fatih	A2

Çizelge 4.2. A Tipi Plana Sahip Okulların Ebatları

Okul Adı	Genişlik (m)	Uzunluk (m)	Yükseklik (Çatı hariç) (m)
Akşemsettin İlkokulu	23,42	41,42	12
Ahmet Emin Yalman İlkokulu	26	45	12
Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu	26	39	12
Eyüp Merkez Ortaokulu	26	42	12
Salacak İmam-Hatip Ortaokulu	25	40	12
Ulubatlı Hasan İlkokulu	25	38	12
Kâtip Çelebi İlkokulu	23,42	43,12	12

4.1.1.1. A1 Tipi Okullar

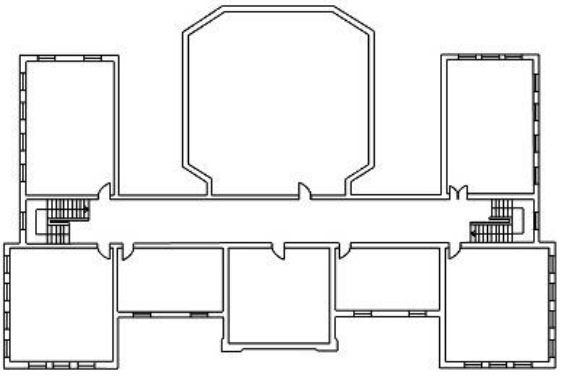
A1 plan tipi içerisinde 11 tane okul incelenmiştir. A1 plan tipinde bulunan bütün yapılar bodrum kat üzerine zemin ve bir normal kat planından oluşmaktadır. Yapıların tümünde su basman kotu oluşturulmuş ve yapılara girişler merdivenler ile sağlanmıştır.

A1 Tipi Plan Özellikleri

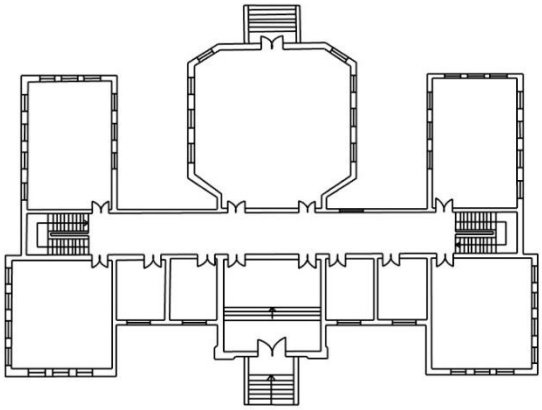
A1 plan tipinde bulunan yapılar U plan şeması ile biçimleniş göstermektedirler (Şekil 4.7). Plan, giriş aksına göre simetrik mekân kurgusuna sahiptir ve giriş aksının karşısında sekizgen planlı mekân bulunmaktadır. Yapılar bodrum kat, giriş kat ve normal kat olmak üzere üç kat üzerine inşa edilmişlerdir. Giriş katları zemin kotundan basamaklar ile çıkılabilecek şekilde yükseltilmişlerdir. Ayrıca ana giriş holünde dört basamak daha oluşturulmuştur. Bu sayede bodrum kat pencereleri açığa çıkarılarak, bodrum katın doğal ışık ve havalandırmadan yararlanılması sağlanmıştır. A1 plan tipinde giriş aksına ulaşan merdivenler tek kollu ve bazı yapılarda çift kollu olacak şekilde yerleştirilmiştir. Giriş mekânından sonra uzun ince bir koridor yer almaktadır ve mekânlar koridorun tek tarafına dizilmişlerdir. Yapılarda düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler simetrik olacak şekilde giriş aksının sağ ve sol tarafında koridorların uç kısımlarında olacak şekilde konumlandırılmışlardır. Giriş aksının bulunduğu ön cephe yapılarda hareketliliğin en çok hissedildiği cephe olma özelliğini taşımaktadır ve bu hareketlilik kendisini plan düzleminde de göstermektedir. Ön cephede sağ ve sol tarafta bulunan uç mekânlar giriş kapısının bulunduğu mekâna göre daha fazla dışarıya taşırılmıştır. Sağ ve

sol mekânlardaki dışa taşmalar yapının sağ ve sol cephelerinde de kısmi olarak devam etmiştir (Ek 3).

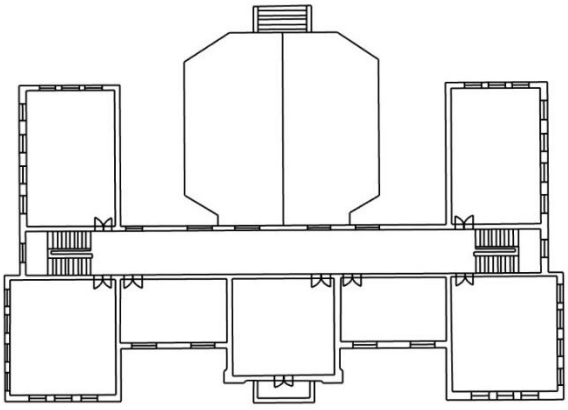
Ulubatlı Hasan İlkokulu'nun Koruma Kurulu dosyasında bulunan restorasyon raporunda eski mezun ve emekli öğretmenler ile yapılan sözlü tarih araştırmasında öğrenci tuvaletlerinin bahçe içerisinde ayrı bir binada günümüzde kantin olarak kullanılan yapıda olduğu belirtilmiştir (4 Nolu K.V.K.M., 2022b).

Bodrum Kat Planı

Zemin Kat Planı

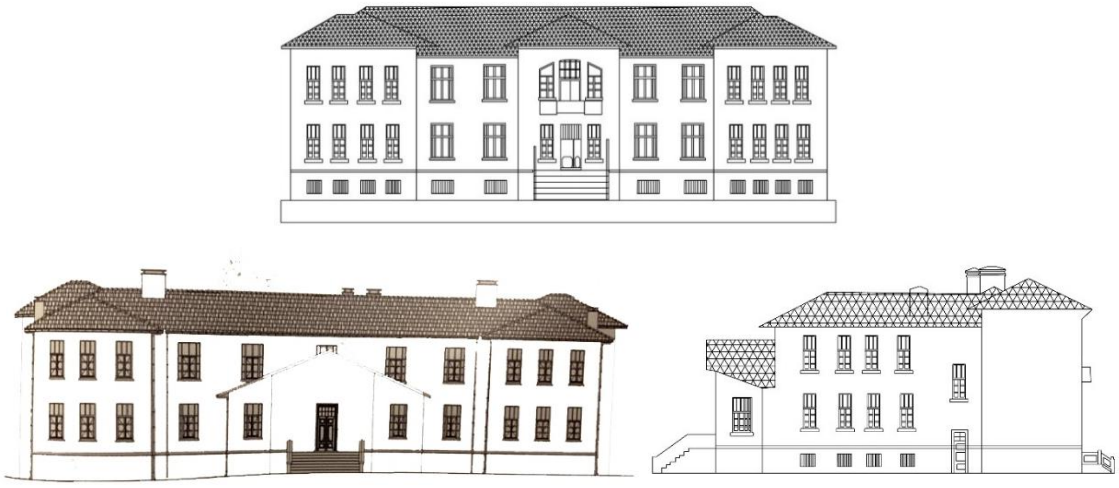

Birinci Kat Planı

Şekil 4.7. Topkapı 34. İlkmektep (Engin Sever Anaokulu) Planları (4 Nolu K. V. K. M., 2022f Arşivinden Düzenleyen Gürtekin, 2022)

A1 Tipi Cephe Özellikleri

A1 tipi yapılarda cephelerin tümü sade ve yalın olacak şekilde tasarlanmıştır. Şekil 4.8'de cephelerin genel hatlarının anlaşılmasını sağlayacak çizimler mevcuttur. Pencere biçimlenişi düz lento kullanılarak kare ve dikdörtgen form kullanılmıştır. Bodrum katlarda kare, giriş ve normal katta ise dikdörtgen form kullanılmıştır. Binaların ön cepheleri girinti ve çıkıntılı olmak üzere iki kademelidir. Geride bulunan pencerelerin genişlikleri ileride bulunan cephe pencerelere göre fazladır ancak boyları aynıdır. Ön cephede köşelerde bulunan dışarıya taşırılmış mekânlarda dörtlü pencere düzeni hâkim iken girintili alanlardaki mekânlarda ikili pencere düzeni hâkimdir. Dışarı taşırılmış köşe mekânların sağ ve sol cephesine bakan kısımları sağır duvar olarak bırakılmıştır. Yapılarda giriş kapısının iki yanında birer pencere, üst katta orta kısımda balkon, yine orta kısımda balkona çıkışta kullanılan bir kapı ile kapının iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Bu kapı ve pencereler ortak bir kemerin içine yerleştirilmiş izlenimi veren bir organizasyonda olup cephenin orta kısmına yapılan vurgu arttırılmıştır. Giriş cephesinde her katta bulunan pencereler düşey olarak aynı aks üzerinde bulunmaktadır. Bu sayede yapı hem plan düzleminde hem de cephe düzleminde simetriyi yakalamıştır. Daha önde olan yan ve orta kısımların saçak kotları daha yüksektedir. Yapılarda cephede bodrum kat ile giriş kat yatay bir silme ile ayrılmıştır. Normal kat pencerelerin üst lentolarının hizasında yatay bir şerit bulunmaktadır. Arka cephede ise sekizgen planlı kütle ve kırma çatısı yapılara farklı bir hareketlilik kazandırmıştır (Ek 4).

Şekil 4.8. Salacak İmam-Hatip Ortaokulu (İhsaniye 19. İlkmektep) Ön, Arka ve Yan Cephe Çizimi (6 Nolu K.V.K.B.M., 2022a (arka görünüş), 6 Nolu K. V. K. M. Arşivinden (ön ve yan görünüş) düzenleyen Gürtekin, 2022)

A1 Tipi Yapısal Özellikler ve Değişimler

A tipi yapılarda ilgili yazılı kaynaklarda taşıyıcı sistemin betonarme iskelet sisteme göre yapıldığı ve duvarları tuğla ile doldurarak yapıya kâgir bir görünüm verildiği ifade edilmiştir (Küçük, 2001; Turan, 2010). Ancak Akşemsettin İlkokulu'nun koruma kurulu dosyasında bulunan restorasyon raporunda yapıların betonarme sisteme göre yapılmadığı zemin etüt raporu ile ifade edilmiştir.

Akşemsettin İlkokulu'nda yapılan metal tespiti çalışması ve GPR çalışmalarının sonucunda taşıyıcı sistemlerde bir metal donatıya rastlanılmadığı, sadece zemin ve tavan kirişleri arasında donatılar tespit edildiği ifade edilmektedir. Yapının döşeme sistemi betonarme kirişlidir ancak akslar birbirini tutmamaktadır. Bina boyunca uzanan koridorun ve ana giriş holünün döşemesi nervür kirişlerle geçilmiştir. Yapılan ölçümler sonucunda hasır döşemeler tespit edilmiştir. Hazırlanan rapora göre döşemelerde 2 metrede bir kiriş ve 20 cm aralıklarla 8 mm'lik demir ile hazırlanmış hasır bulunmaktadır. Kirişlerde bulunan donatıların kalınlığı 10 mm'dir ve 10 cm aralıklarla döşenmiştir. Hasırın kalınlığı ise yaklaşık 15 cm olarak ölçülmüştür ve kirişlerin kalınlığı toplamda 45 cm'dir. Yapılan çalışma sonucuna göre bina tamamen taş yığma tarzında inşa edilmiştir ve çok seyrek kenetler tespit edilmiştir. Bina duvarları köşe noktalarında 90 cm civarında iken iç kısımlarda yaklaşık olarak 40 cm'dir. Yapı içerisinde bulunan kolon benzeri elemanların kesit alanı ise 50 cm^2'dir ve bu elemanlarda herhangi bir metal donatı bulunmamaktadır (4 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2021). Melik Küçük'ün çalışmasında ise yapıların yapım tekniği betonarme olarak belirtilmiştir. Bodrum katta duvar kalınlığı 50-58 cm iken zemin ve 1. katta 38 cm, bölücü duvarların kalınlığı ise 27 cm olarak belirtilmiştir. Taşıyıcı sistemdeki betonarme kolonlar dolu tuğla duvarlar içerisine gizlendiği ifade edilmiştir (Küçük, 2001).

A tipi yapılarda genel olarak sekizgen planlı çok amaçlı salonun çatı tipi İngiliz çatı tipidir. Çatı ahşap olarak eklemesiz uzun kalasların yan duvarların üstüne oturtulması ile oluşturulmuştur. Çatının oturduğu duvarın kalınlığı ise 40 cm'dir. Engin Sever Anaokulu ve Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde bulunan sekizgen planlı çok amaçlı salonun çatısı betonarme sistem üzerine yapılmıştır. Bu bakımdan çatı sistemi kendi içerisinde farklılık göstermektedir (4 Nolu K.V.K.B.M arşivi, 2022f).

Yapılarda zaman içerisinde artan ve değişen ihtiyaçlar ile yapısal bozulmalar dolayı hem kullanılan özgün malzemelerde hem de özgün plan özelliklerinde değişiklikler yaşanmıştır. Cephelerde pencere ve kapı doğramalarında ahşap malzeme kullanılmıştır ancak zaman içerisinde yıpranan ve tahrip olan doğramlara PVC ile değiştirilmiştir. İlerleyen yıllarda artan ihtiyaçlara göre yapılara yeni elektrik tesisatları, doğalgaz tesisatları gibi mekanik eklemeler yapılmıştır. Onarım geçiren bazı okullar aşağıda sıralanmıştır.

- Kâtip Çelebi İlkokulu 1995 yılında aslına uygun olarak restore edilmiştir. 2003 yılında ise onarımdan geçmiştir (Turan, 2010).
- Salacak İmam-Hatip Ortaokulu 2006 yılında büyük çaplı bir onarım geçirmiştir. Elektrik tesisatı yenilenmiştir. Kapı ve pencereler aslına uygun olarak değiştirilmiştir. Kalorifer tesisatı değiştirilmiştir. Yangın söndürme sistemi ve boruları yenilenmiştir. Okul çatısı tadilattan geçirilmiştir. Koruma kurulu arşivinde bulunan ve 2013 yılında hazırlanan rölöve raporunda bodrum katta özgün kâgir duvarların yanında betonarme muhdes duvarlar ile plan şemasını değiştirdiği tespit edilmiştir. Özgün kapı boşluklarının bazılarında aslına uygun yapılmış ahşap kapı varken bazılarında muhdes kapı kanatları bulunmaktadır. Bodrum kat pencereleri ise PVC malzemedir. Tuvalet mekânlarının üç duvarı muhdes malzeme ile kapatılmıştır. Zemin katta ise iki adet özgün giriş ile bir adet muhdes giriş bulunmaktadır. Zemin katta bulunan pencerelerin aslına uygun olarak yapıldığı tespit edilmiştir. 1. katta muhdes ayırıcı duvar bulunmamaktadır, bu bakımdan plan şemasının değişmediği söylenebilir. Bu katta bulunan pencerelerin ve kapıların aslına uygun olarak yapıldığı belirtilmiştir. Restitüsyon projesinde tespit edilen muhdes alanların kaldırılacağı ifade edilmiştir (6 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022a).
- Ahmet Mithat Efendi İlkokulu için 1970 yılında kalorifer tesisatı, 1975 yılında ise elektrik tesisatı döşenmiştir. Bunun yanında ihtiyaca binaen bazı pencereler kapatılmış veya kapıya çevrilmiş, aynı zamanda plan şemasına eklemeler yapılmıştır. Bodrum katta sekizgen planlı mekânının iç kısmı muhdes malzemelerle çeşitli amaçlar için bölünmüştür. Zemin

katta girişin sağ tarafında, çok amaçlı salonun solunda arka cephede bulunan muhdes bir mekân ve çok amaçlı salonun arka cephesine bitişik muhdes mekân bulunmaktadır. 1. kat plan şeması özgün halini korumuştur. 2013-2017 yılları arasında geçirmiş olduğu restorasyon sonucunda muhdes alanların tamamı restitüsyon projesine sadık kalınarak kaldırılmıştır. Restorasyon raporunda, yapıda muhdes mekânlarda sağlanan tuvalet ihtiyacı yapı içerisinde sağlanmıştır ve yapı arkasında bağımsız tek katlı su deposu ile kombi mekânı yapılmıştır (6 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022b).

- Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin 1972 yılında derslik sayısının ihtiyaca cevap veremez hale gelmesinden dolayı Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü'nden okul salonu üzerine kat çıkılması ve salon ile yan bloklar arasına derslik ilave edilmesi ile ilgili talepte bulunulmuştur. Yapılan analizler sonucunda hazırlanan raporda on beş metreyi geçen ahşap makasların taşıdığı çatının üzerine kat çıkılmasının statik bakımdan imkânsız olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca duvarlar ve temeller bakımından da yüklerin arttırılmasının uygun olmadığı ve yan bloklar arasında derslik ilavesi ile ışıklanma ve mimari sistemin bozulacağından uygun olmadığına karar verilmiştir. Ancak okulun bahçesine ilave bina yapılmasının ve binanın bir geçitle ana binaya bağlanmasının statik ve mimari yönden uygun görüldüğü raporda ifade edilmiştir. Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin bahçesine 1972 yılında ek bina yapılmıştır ve eski binadan geçiş verilmiştir (Turan, 2010).
- Kadıköy Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 1999 yılında onarım görmüş, sonraki yıllarda yerel yönetimlerce boya-badana gibi küçük onarımlar ile korunması sağlanmıştır. Okul 2007 yılında İstanbul İl Özel İdare tarafından onarıma girmiş, ahşap olan tuvalet kapıları PVC olarak değiştirilmiş, lavabolar ve elektrik panoları yenilenmiş, kömür ile çalışan ısınma sistemi doğal gaza dönüştürülmüş, boya-badana ve sıvaları yenilenmiştir (Özdemiroğlu, 2012).

- 2010 yılında yayınlanan Tarihe Tanıklık Eden Okullar kitabında Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin tanıtıldığı kısımda "Yapıldığı günden bugüne sadece kapıları onarımdan geçmiştir. Bunun dışında herhangi bir restorasyon çalışması yapılmamıştır" ibaresi bulunmaktadır. Ancak koruma kurulu dosyasında hazırlanmış restorasyon projesi bulunmaktadır. Projede zemin katta giriş mekânının solunda bulunan iki mekânın sonradan muhdes duvar ile ayrıldığı belirlenmiştir. Zemin katta bulunan sekizgen planlı konferans salonunun tavanında bulunan alçı kaplama ile trapez levha olan çatı örtüsünün tip projelerin incelenmesi ile muhdes olduğu anlaşılmıştır. Bodrum katta sekizgen birimin arkasına düzgün bir geometrik plan vermeyen ve bahçeden ayrı girişi bulunan muhdes olduğu anlaşılan iki mekân eklenmiştir. Bodrum katta sekizgen mekânın içerisinde oluşturulan mekânların sonradan oluşturulduğu muhdes ayırıcı elemanlar ile anlaşılmıştır. Sadece mekânı ortadan ikiye bölen almaşık duvarın özgün olduğu tespit edilmiştir. Zemin kat, sekizgen planlı kısmın iki yanına eklemlenmiş birimler ile U plan formunu kaybetmiştir. Restitüsyon projesinde bu alanlar kaldırılmıştır. Projenin hangi tarihte yapıldığına ulaşılamamıştır. Ancak yapının koruma kurulundaki dosyasında raporlar mevcuttur (4 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022a).
- Ulubatlı Hasan İlkokulu 1997 ve 1998 yıllarında onarım geçirmiştir. Pencereler PVC olarak değiştirilmiştir. Tesisatlar yenilenmiş ve sıva altına alınmıştır. Yer döşemeleri yenilenmiştir. 1999 yılında ise girişte sekizgen mekânın sol tarafında arka cephedeki kısma üç kat yüksekliğinde tuvalet birimi eklenmiştir. Ulubatlı Hasan İlkokulu giriş katında çok amaçlı salon olarak kullanılan sekizgen planlı mekân okula giriş alanı olarak kullanmaktadır ve çok amaçlı salon bodrum katta işlevlendirilmiştir. Koruma kurulunda yer alan restorasyon raporunda; yapıya sonradan eklenen PVC ve özgün olmayan ahşap pencere ve kapı doğramalarının özgün hali ile değiştirileceği belirtilmiştir (4 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022b).
- Beyoğlu Sururi Ortaokulu'nda giriş olarak orijinal planda yer alan kısım

kullanılmamaktadır. Onun yerine giriş olarak, yapıda düşey sirkülasyonu sağlayan, koridorun iki ucunda bulunan merdivenlerden, girişte sağ tarafta bulunan merdivenin ara sahanlıktan dışarıya açılan kapısı kullanılmaktadır. Ayrıca zemin katta günümüzde tuvalet olarak kullanılan ek bir bölüm yapılmıştır. Ek bina 1983 yılında yapılmıştır (Turan, 2010)

- Eyüp Merkez Ortaokulu'nda öğrenci girişi zemin katta koridorun iki ucunda bulunan düşey sirkülasyon merdivenin ana girişte sağ tarafta kalan merdiveni ile sağlanmaktadır. 1990 yılında yapı içerisine Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yerleşmesi ile iç mekân şeması değişime uğramıştır (Küçük, 2001).
- Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu 1978 ve 2005 yılları arasında 4 kez tadilat geçirmiştir. Plan şeması olarak çok fazla değişikliğe uğramamıştır (Turan, 2010).

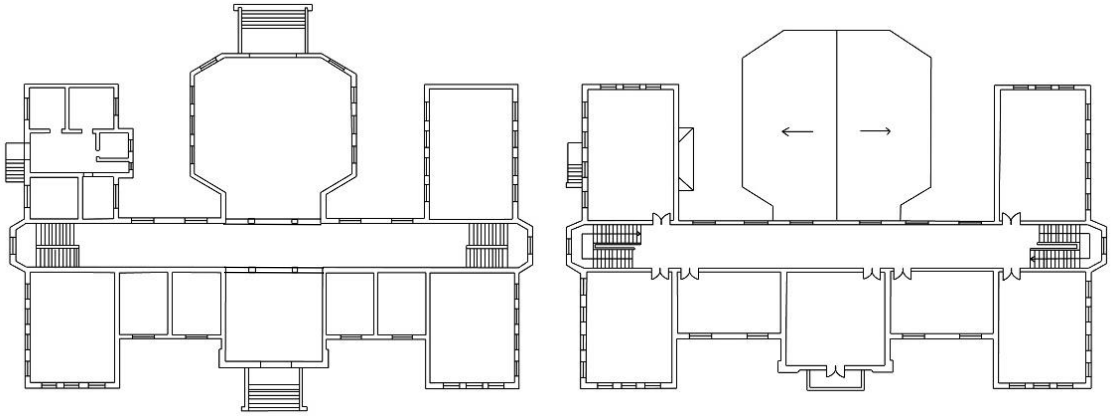
4.1.1.2 A2 Tipi Okullar

A2 tipi okul planına sahip iki okul bulunmaktadır. Bu okullar Ahmet Emin Yalman İlkokulu ve Akşemsettin İlkokulu'dur. Şekil 4.11'de A2 plan tipi içerisinde yer alan Ahmet Emin Yalman İlkokulu'na ait zemin kat planı ile giriş cephesi yer almaktadır. A1 plan tipi okul yapılarından farkı merdiven kovasının biçimlenişi ve cephe anlayışındaki farklılıklardır.

A2 Tipi Plan Özellikleri

A2 tipi okullar A1 tipi okullar ile benzer plan özelliklerine sahiptir. Bodrum kat üzerine giriş ve normal kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadırlar. U plan şemasına sahip olan A2 tipi okullar da A1 tipinde mevcut olan giriş aksının karışışında bulunan sekizgen planlı mekâna sahiptirler (Şekil 4.9, 4.10). Yapıların giriş katı yerden yükseltilmiş ve tek kollu merdivenler ile ulaşım sağlanmıştır. Yapılara girildikten sonra lineer bir koridor düzeni bulunmaktadır. Giriş katta mekânlar koridorun iki tarafına sıralanırken 1. katta ise tek tarafına sıralanmıştır ve koridorun diğer cephesi arka bahçeye bakmaktadır. 1. katta giriş aksının üzerinde bulunan dersliğe ait açık çıkmalı balkon hem plan düzleminde hem de cephe düzleminde yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Koridorların sağ ve sol uçlarına merdiven kovaları yerleştirilmiştir. A2 tipi okullarda A1 tipinde bulunan okulların plan

şemasından farklı olarak; düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler cepheden taşırılmıştır ve bu sayede düşey sirkülasyon vurgulanmıştır. A2 tipi içerisinde bulunan Akşemsettin İlkokulu'nda giriş aksının karşısında bulunan sekizgen planlı mekân A1 tipinde bulunan yapılarda ve A2 tipinde bulunan diğer yapıda olduğu gibi bodrum katında devam etmemektedir (Ek 5).

Şekil 4.9. Ahmet Emin Yalman İlkokulu Zemin Kat Planı

Şekil 4.10. Birinci Kat Planı (Küçük, 2001 kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

A2 Tipi Cephe Özellikleri

A2 tipi okullar A1 tipi okullar ile benzer plan şemasına sahipken cephelerinde pencere biçimlenişleri olarak büyük farklılıklar göstermektedir. A2 tipi okulların cephelerinde her katta farklı pencere düzenleri görülmektedir (Şekil 4.11). Bodrum kat pencereleri kare ve dikdörtgen, giriş kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Her katta görülen farklı pencere dizilimi ile A2 tipi A1 tipindeki yapıların cephelerinden ayrışmaktadır. Giriş aksının bulunduğu ön cephenin biçimlenişine A1 tipi okullarda olduğu gibi önem verilmiştir ve plan düzleminde göstermiş oldukları mekânların ön cephede girintili-çıkıntılı olma özelliği her iki tip yapılarda kendisini cephede göstermiştir. Ön cephede köşelerde bulunan ve cepheden dışarı taşırılarak cephede kademe oluşturulan kısımlarda üçlü pencere düzeni kullanılmıştır. Girintili kısımlarda ise ikili pencere düzeni kullanılmıştır. 1. katta yer alan açık çıkmalı balkon kısmında yanlarda küçük pencereler ortada büyük pencere bulunmakta olup bu pencere düzeni sivri kemerin içerisine yerleştirilmiştir. Giriş aksında bulunan sütun görünümlü çıkıntılarda bulunan silmeler giriş kütlesine hareketlilik kazandırmıştır. Ön cephede yer yer çini panolar kullanılırken; ön ve yan cephelerde silmeler kullanılmıştır. Düşey

sirkülasyonu sağlayan merdiven kovasının dışarı taşırılması ile yan cephelerde hareketlilik elde edilmiştir (Ek 6).

Şekil 4.11 Ahmet Emin Yalman İlkokulu Giriş Cephesi (Salt Arşiv, 2022c kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

A2 Tipi Yapısal Özellikler ve Değişimler

A tipi yapılarda ilgili yazılı kaynaklarda taşıyıcı sistemin betonarme iskelet sisteme göre yapıldığı ve duvarları tuğla ile doldurarak yapıya kâgir bir görünüm verildiği belirtilmiştir (Küçük, 2001; Turan, 2010). Ancak Akşemsettin İlkokulu'nun koruma kurulu dosyasında bulunan restorasyon raporunda yapıların betonarme sisteme göre yapılmadığı zemin etüt raporu ile ifade edilmiştir. Akşemsettin İlkokulu'na ilişkin detaylı bilgiler yukarıda A1 tipi yapısal özellikleri bölümünde aktarılmıştır.

A2 tipteki okulların onarımları hakkındaki bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

- Ahmet Emin Yalman İlkokulu arsasına 1963 yılında ek bina yapılmıştır. Okul 1998 yılında büyük onarım geçirmiştir. Çatı onarımı yapılmış, elektrik tesisatı sıva altına alınmıştır. 2003 yılında ahşap pencereler PVC'ye çevrilmiştir. 2005 yılında ısınma şekli doğal gaza dönüştürülmüştür. Koruma kurulundaki dosyasına ulaşılamamıştır. Ancak Melih Küçük'ün (2001) yüksek lisans tezi kapsamında ele almış olduğu okul için tespitleri aşağıdaki gibidir;
    - Düşey sirkülasyonu sağlayan koridorun her iki ucunda bulunan giriş mekânının solunda kalan merdivenin ara sahanlığı kapatılarak öğretmenler tuvaleti olarak kullanılmıştır. Bu muhdes alan kaldırılarak merdivenin tüm katlar boyunca sürekliliği sağlanması önerilmiştir.

- Bodrum kat geçirmiş olduğu tadilatlar sonucunda özgünlüğünü kaybetmiş ve taşıyıcı sistemi (kolon ve kiriş) tamamen açığa çıkmıştır. İçteki bölücü ve taşıyıcı duvarlar kaldırılmıştır. Bodrum katta bulunan lojman bölümünün sonradan eklendiği ve kullanıma açıldığı saptanmıştır. Bodrum katın tamamen temizlenmesi, derslik mekânlarının oluşturulması, sahanlığı zemin katta tuvalet olarak kullanılan merdivenin kullanıma açılması ile koridorun oluşturulması yapıya plan özgünlüğünü kazandıracağı belirtilmiştir.
- PVC ve özgün olmayan ahşap doğramaların özgün hali ile değiştirilmesi önerilmiştir.
- 1. katın özgün biçimlenişini koruduğu ifade edilmiştir.

- Akşemsettin İlkokulu'nun 1991 yılında elektrik tesisatı sıva altına alınmıştır. Koruma kurulunda bulunan restorasyon raporunda giriş katlarda bulunan demir parmaklıklar kaldırılmıştır. Ana giriş kapısı eski fotoğraflara ve Ahmet Emin Yalman İlkokulu'nun kapısına göre restitüsyondaki gibi önerilmiştir. Özgün olmayan kapıların özgün olan kapı detaylarına göre yeniden yapılması önerilmiştir. Çok amaçlı salonun tavanı alçıpan asma tavan olarak önerilmiştir. Bazı muhdes bölme duvarlar okulun ihtiyacı olduğu gerekçesiyle olduğu gibi bırakılmıştır. Çok amaçlı salonun koridora ve bahçeye açılan kapılarının özgün şekilde yapılması önerilmiştir (4 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022c).

4.1.2. B Tipi Okullar

B tipi okullarda 7 tane okul incelenmiştir (Çizelge 4.10). Kartaltepe İlkokulu, Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu ve Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin mimarı ise kayıtlarda Mimar Yahya Efendi olarak geçmektedir. Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu eğimli araziye inşa edildiği için 2 adet bodrum kat, giriş ve birinci kat kat olmak üzere 4 kat üzerine inşa edilmiştir. Diğer okullar ise bodrum kat, giriş ve birinci kat olmak üzere 3 kattan oluşmaktadır. Okullara ait uzunluk ve genişlikleri ile taban oturum alanlarının benzerlik göstermeleri tip proje olarak adlandırmada çalışmaya katkı sağlamıştır. B tipi altında değerlendirilen bazı okulların ebatlarına ait bilgiler Çizelge 4.11'de verilmiştir.

Çizelge 4.3 B Tipi Plana Sahip Okulların Listesi

Okul İsmi	Yapım Tarihi	Konumu
Kartaltepe İlkokulu (Bakırköy 2. İlkmektep)	1930	Bakırköy
Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu (Eyüp 38. İlkmektep)	1931	Eyüp
Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Bakırköy 4. İlkmektep)	1933	Bakırköy
Şehit Erkan Pala İlkokulu (Rami 33. İlkmektep)	1927	Eyüp
Firuzağa İlkokulu (Firuzağa 12. İlkmektep)	1931	Beyoğlu
Talatpaşa İlkokulu (Şişli 44. İlkmektep)	1928	Şişli
Küçüksu Sabancı Öğretmenevi (Anadolu Hisarı 34. İlkmektep)	-	Beykoz

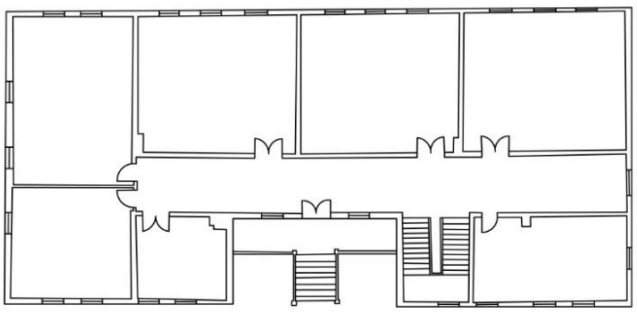
Çizelge 4.4. B Tipi Plana Sahip Okulların Ebatları

Okul Adı	Genişlik (m)	Uzunluk (m)	Yükseklik (m) (Çatı Hariç)
Kartaltepe İlkokulu (Bakırköy 2. İlkmektep)	15	33	9,75
Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu (Eyüp 38. İlkmektep)	15	33	9,75
Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Bakırköy 4. İlkmektep)	15	33	9,75

B Tipi Plan Özellikleri

Yapıların tümünde giriş kat yerden yükseltilmiştir. Yapılar dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Giriş aksının vurgulanması için ön cephede giriş aksı geri çekilmiştir (Ek 7). Tüm yapılarda bütün cepheler ele alındığında göze çarpan hareketlilik giriş aksındaki bu geri çekilmedir. Bu bakımdan yapılarda plan düzleminde çıkmalar olmadığı için yalın ve sade bir plan şeması göze çarpmaktadır. Yapılar cephe düzleminde simetrik

bir karaktere sahipmiş gibi gözükse de plan düzleminde mekânların yerleşimlerinde simetri görülmemektedir. Düşey sirkülasyonun sağlandığı merdiven alanı yapılara girildiğinde sağ taraftaki ilk mekândır ve ön cephe duvarında bulunmaktadır. Yapılarda lineer bir koridor düzeni mevcuttur ve mekânlar koridorun sağ ve sol tarafında olacak şekilde iki yönde dizilmişlerdir (Şekil 4.12). Kartaltepe İlkokulu ile Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi yapılarına giriş tek kollu merdiven ile sağlanmıştır. Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu'nda ise çift kollu merdiven ile bir ara sahanlığa ulaşıldıktan sonra tek kollu merdiven ile giriş kata ulaşılmaktadır. İki tip merdiven kullanılmasının nedeni yapının iki adet bodrum katı olmasıdır.

Şekil 4.12. Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Giriş Kat Planı (1 Nolu K. V. K. M Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Dosyasından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

B Tipi Cephe Özellikleri

Yapıların cephe düzenlemeleri oldukça yalın ve sadedir. Okullarda bodrum kat pencereleri kare iken giriş kat ile birinci kat pencereleri dikdörtgen şeklinde biçimlenmiştir. Cephede şerit sadece birinci kat pencerelerinde devam etmektedir. Kat silmesi ise sadece bodrum kat ile giriş kat arasında bulunmaktadır (Şekil 4.13). Giriş kat pencereleri ile birinci kat pencerelerinin arasında kalan kısımlar ise farklı bir boya ile vurgulanarak kat silmesi kullanılmamıştır (Ek 8).

Şekil 4.13. Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Giriş Cephesi ((1 Nolu K. V. K. M Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Dosyasından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

B Tipi Yapısal Özellikler ve Değişimler

Yapıların taşıyıcı sistemi yığma taştır ve cepheleri sıva üzeri boyalıdır. Döşemesi ise kirişli betonarmedir. Yapılar zaman içerisinde bazı değişiklere uğramış olsa da cephesel özelliklerini ve oranlarını korumuştur. Zaman içerisinde değişen ihtiyaçlar doğrultusunda plan şemasında değişikler yaşanmıştır.

- Kartaltepe İlkokulu 1970'li yıllarda büyük bir yangın geçirmiştir. Yapı mimarisine sadık kalınarak restore edilmiştir. En son yapılan yangın merdiveni projesinde yapıya girildikten sonra koridorun sağ tarafında cephe kısmına yangın kapısı açılmıştır ve koridorun bu alanına sonradan eklenen muhdes duvarlar kaldırılmıştır (1 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022a).

- Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 2009 yılında depreme karşı güçlendirme çalışması yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında plan şemasında meydana gelen değişikler, özgün olmayan pencere doğramaları gibi yapının ana karakterinin kaybolmasına sebep olan malzemelerin kaldırılıp özgün form ve malzemeler ile yapının restore edilmesi önerilmiştir (1 Nolu K.V.K.B.M Arşivi, 2022b).

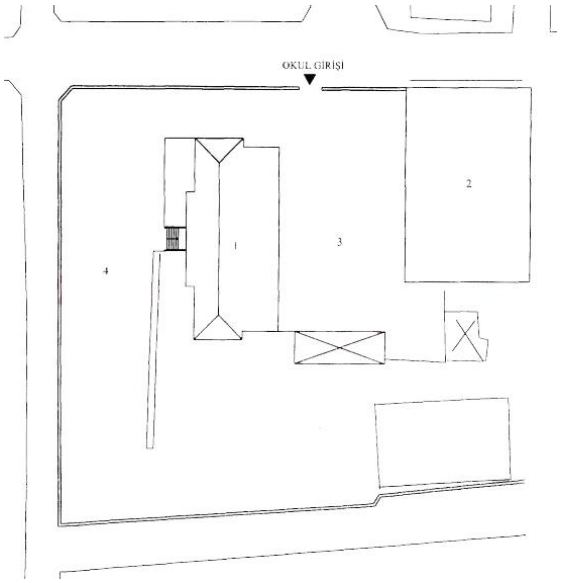
- Nişancı Şehit Eyüp Beyazıt İlkokulu'nun taşıyıcı sistemi yığma taş olup sıva üzeri boyadır. Pencereler PVC'dir. Okulun web sitesinde orijinal plan şemasının 16 derslikli ve 4 odadan oluştuğu ifade edilmiştir. Günümüzde ise 14 derslikle işlevini sürdürmektedir (Nişancı, 2022).

4.1.3. Farklı Plan Tipine Sahip Okullar

Yapılan incelemeler sonucunda Cumhuriyet'in erken dönemlerinde yapılmış ancak aynı plan şemasının kullanıldığı başka okul yapısı bulunamayan 9 tane yapı belirlenmiştir. Tip plan teşkil etmeyen bu yapıların çizimlerine ait veriler kısıtlıdır. Üç yapının plan çizimleri bulunurken, diğerlerine ait vaziyet planı çizimleri ise Pervıtıch Haritaları'ndan ve hali hazır haritalardan elde edilmiştir.

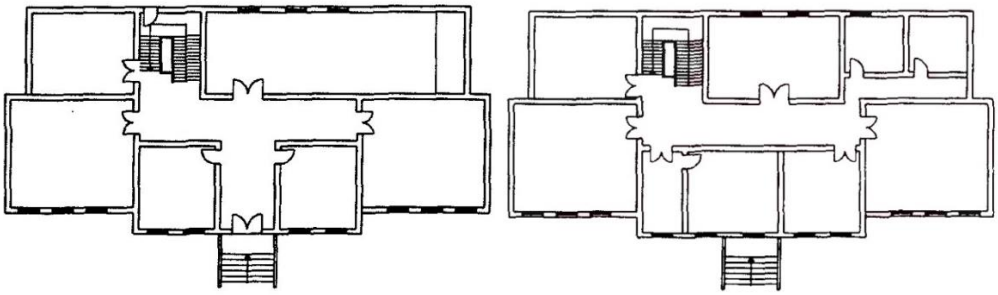
4.1.3.1. Fatih-Vezneciler İşitme Engelliler Ortaokulu (Bayazıt 6. İlkmektep)

Okul İstanbul İli, Fatih İlçesi, Bozdoğan Kemeri Caddesi'nde bulunmaktadır. Okul 1923 yılında çok harap durumda olduğu için İstanbul Valisi Haydar Bey ve Mili Eğitim Müdürü Saffet Bey tarafından yıktırılarak yeniden inşa edilmiştir ve 6. İlkmektep olarak açılmıştır. 1949 yılında Vezneciler İlkokulu adı verilmiştir. 1980 yılından itibaren Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu olarak hizmet vermektedir. Okul 2 katlı, 450m²'dir ve kâgir yapıdır (Turan, 2010). Yapı dikdörtgen forma sahiptir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Vaziyet Planı (Küçük, 2001)

Giriş bölümü yapıdan öne doğru çıkarılarak giriş vurgulanmıştır. Koridor L şeklindedir ve koridorun kısa tarafına merdiven yerleştirilmiştir ve zemin katta merdiven kısmından dışarıya çıkış verilmiştir. Giriş cephesinin her iki ucunda bulunan mekânlar yanlardan taşırılarak yan cephelere hareket kazandırmıştır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Zemin Kat ve Birinci Kat Planı (Küçük, 2001)

Şekil 4.16. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu Cephesi (Google Maps, 2016)

Giriş katı pencereleri basık kemerli iken üst kat pencereleri sivri kemerlidir (Şekil 4.16). Ön cephe kaplaması kesme taştan yapılmıştır ancak diğer cephelerde bu tutum devam ettirilmemiştir. Yan cepheler sağır olarak bırakılmıştır. Yapım sistemi betonarmedir. Kolonlar A tipi okullarda olduğu gibi duvara gizlenmemiştir (Küçük, 2001).

4.1.3.2. Şile Anadolu Lisesi (Şile 1. İlkmektep)

Yapı İstanbul İli, Şile İlçesi'nde bulunmaktadır. Yapı ilk olarak ilkokul olarak 1924 yılında faaliyete geçmiştir ve uzun yıllar tek ilkokul olarak varlığını sürdürmüştür. İki katlı kâgir bina formunda inşa edilmiş tip proje olarak kayıtlarda geçmektedir. Ancak aynı plana sahip başka bir yapıya ulaşılamamıştır. Okulun zemin katında biri merdiven ile birinci kata çıkmak üzere toplam üç giriş kapısı bulunmaktadır (Turan, 2010).

Yapı 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 28.01.1992 tarihinde tescil edilmiştir. 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından 21.05.2017 tarihinde koruma grubu 2. grup olarak belirlenmiştir. 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu dosyasında yapıya ait plan, kesit ve görünüş elde edilememiştir. Dosyada yapıya ait 2 adet onarım isteği olduğu

görülmektedir. İlk istek 2003 yılında olmuştur ancak bu isteğe ait rapor mevcut değildir. Yazıda sadece yapının özgün biçimini bozmayacak basit onarımların yapılması istenmektedir. Diğer rapor için tetkikler 04.09.2020 tarihinde yapılmıştır ve onarım uygunluk belgesi kurul tarafından tanzim edilmiştir.

Raporun kapsamı,

- Onarım esnasında plan şeması ve cephe kompozisyonunda değişiklik yapılmayacağı, yapının mevcut haliyle onarımın gerçekleştirileceği,
- Yapıdaki ahşap pencere ve kapıların özgün malzeme ile biçim ve detaylarının korunarak tamir edilmesi, çürümüş olanların değiştirilmesi,
- Çatı saçaklarının özgün malzeme ile biçim ve detaylarının korunarak tamir edilmesi, çürümüş olanların değiştirilmesi,
- Yağmur iniş boruları ve yağmur oluklarının özgün, mimariye uygun bir malzeme ile uygun boyut ve detaylarda yapılması ve kiremitlerin özgünlüğünün korunarak değiştirilmesi,
- Eskiyen tesisat ve lavaboların yenilenmesi,
- Pencere doğramaları ve kapıların tadilatı sırasında zarar gören alanlarda iç boya yapılması,
- Dış cephede, özgün taş yüzeylere herhangi bir müdahale bulunulmadan sadece sıvalı yüzeylerde boya yapılması uygun görülmüştür (6 Numaralı K.V.K.M arşivi, 2022c).

Yapı U forma sahiptir (Şekil 4.17). Yapının giriş aksının bulunduğu kısım geri çekilmiş; giriş aksının arka cephesi de dışarıya taşırılmıştır. Bu sayede ön ve arka cephelerde hareketlilik elde edilmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.17. Hali Hazır Haritada Şile Anadolu Lisesi ve Hava Fotoğrafı (6 Nolu K.V.K.M Arşivi, 2022d)

Şekil 4.18. Şile Anadolu Lisesi Ön ve Arka Cepheleri (6 Nolu K.V.K.M Arşivi, 2022d)

Yapı iki katlıdır ve bulunduğu arazide kot bulunmaktadır. Bu yüzden zemin kat pencereleri arka cephede yol kotunda iken ön cephede parapet yüksekliği görülmektedir. Zemin kat pencereleri kare formundadır. Birinci kat pencereleri ise sivri kemerlidir. Birinci kata ulaşan merdiven tek kolludur. Giriş aksının geriye çekilmesi ve merdiven ile desteklenmesi ön cepheyi vurgulamakta ve özelleştirmektedir. Zemin kat ile birinci kat arasında kat silmesi bulunmaktadır. Ayrıca üst kat pencerelerinin üstünde tüm cepheler boyunca kuşatan silme ve altında kare şekiller bulunmaktadır.

Ön cephede bulunan merdiven birinci kata çıkmaktadır ve merdivenin altında zemin kata girişi sağlayan bir başka kapı bulunmaktadır. Ayrıca arka cephede zemin kata girişi sağlayan ve ön cephe ile aynı aksta bulunan bir başka kapı bulunmaktadır (Şekil 4.19). Yapının giriş cephesi ile sol cephesi sıva üzeri boyalı iken sağ ve arka cepheleri taştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19. Şile Anadolu Lisesi Arka Giriş Kapısı ve Ön Giriş Kapısı (6 Nolu K.V.K.M Arşivi, 2022d)

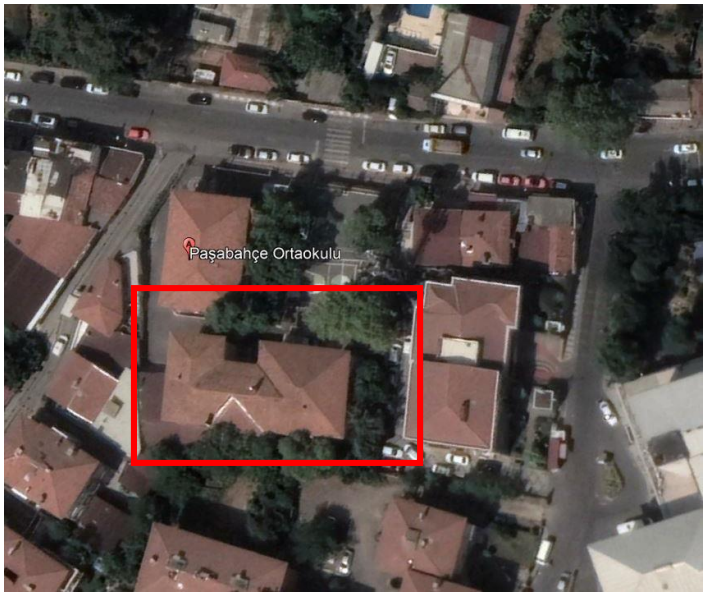
Şekil 4.20. Şile Anadolu Lisesi Arka ve Yan Cepheleri (6 Nolu K.V.K.M Arşivi,2022d)

4.1.3.3. Beykoz Paşabahçe Ortaokulu (Paşabahçe 39. İlkmektep)

Paşabahçe Ortaokulu İstanbul İli, Beykoz İlçesi, Paşabahçe Semti'nde bulunmaktadır. Okul 1924 yılında 39. İlkmektep olarak eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Binanın yapım tarihi Cumhuriyet'in erken dönemlerine rastladığından Cumhuriyet mimarisi izlerini taşımaktadır. 1997-1998 yılında okul bahçesinde bulunan kütüphane yıkılarak yerine 12 derslikli betonarme ek bina yapılmıştır (Paşabahçe Ortaokulu, 2021).

Şekil 4.21. Hali Hazır Haritada Paşabahçe Ortaokulu (6 Nolu K.V.K.M., 2022e)

Şekil 4.22 Paşabahçe Ortaokulu Hava Fotoğrafı (Google Maps)

Okul bodrum, zemin ve bir normal kat olmak üzere 3 katlıdır. Daha sonrasında binaya bitişik olarak sonradan yapıldığı söylenen o gün için lojman olarak kullanılan ek bölüm yapılmıştır. Bina uzunluğu 33 metre, genişliği 15 metre, yüksekliği ise çatı hariç 12 metredir (Turan, 2010). Okul plan düzleminde incelendiğinde dikdörtgen planlıdır (Şekil 4.40, 4.41). Yapı sahip olduğu ölçüler ve giriş aksının olduğu bölümdeki geri çekilmeyle vurgulanan giriş kurgusu ile B tipi okul yapıları ile benzerlik göstermektedir. Ancak giriş aksı plan düzleminde simetrik olarak yerleştirilmemiştir.

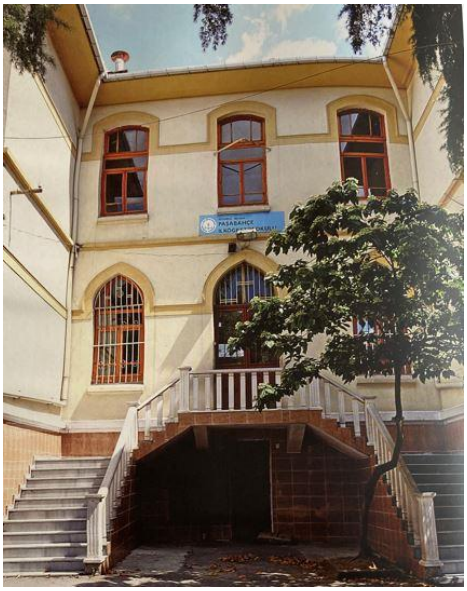
Yapının cephe anlayışı B tipi okullardan çok farklıdır. Düzenli bir pencere organizasyonuna sahip değildir. Sivri kemerli ve basık kemerli pencere düzeni karışık olarak kullanılmıştır (Şekil 4.23, 4.24). Giriş aksında çift kollu merdiven kullanılmıştır ve bodrum kata merdivenin altından bir kapı ile girilebilmektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.23. Paşabahçe Ortaokulu Ön Cephesi (Paşabahçe Ortaokulu, 2022a)

Şekil 4.24 Paşabahçe Ortaokulu Yan Cephesi (Turan, 2010)

Şekil 4.25. Paşabahçe Ortaokulu Giriş Cephesi (Turan, 2010)

Şekil 4.26. Paşabahçe İlkokulu Ön Cephesi (Paşabahçe Ortaokulu, 2022b)

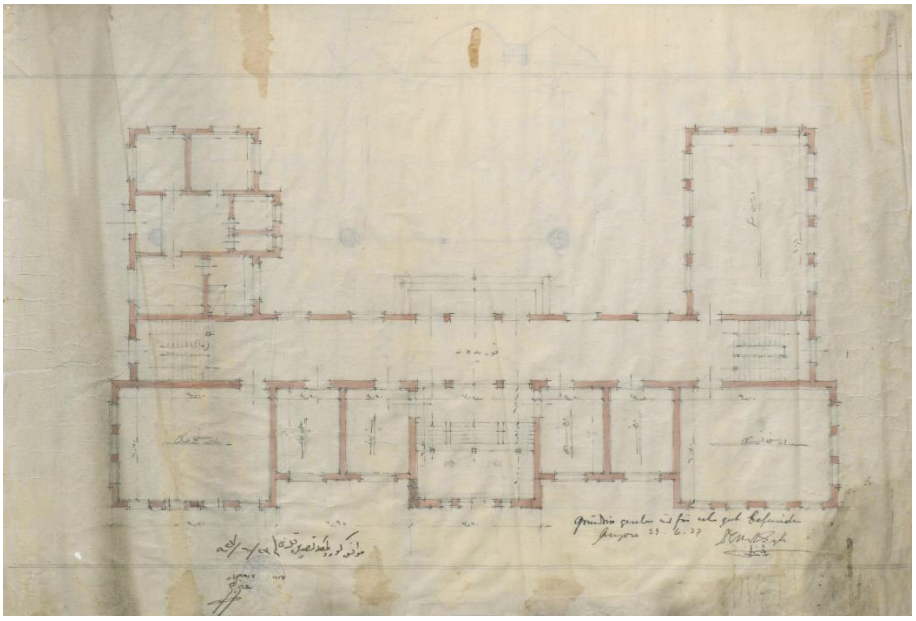
4.1.3.4. Kadıköy – Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu (Talimhane 35. İlkmektep)

Okul İstanbul İli, Kadıköy İlçesi, Osmanağa semtinde bulunmaktadır. Okulun yapımına Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ile 1925 yılında başlanmıştır. Değişik illerde özel tip proje ile yapılmış sekiz okuldan bir tanesidir. 1927 yılında 35. İlkmektep adıyla eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. 1936 yılında İl Encümen kararı ile adı Gazi Mustafa Kemal Paşa olarak değiştirilmiştir. Yapıldığı günden 1993 yılına kadar ilkokul, 1993'ten sonra çalışan anne-babaların çocuklarına hizmet vermek amacıyla MEB'e bağlı özel yönergesi ile Etüt ve Beslenme İlkokulu olarak hizmet vermiştir. 2003 yılında okulun adı Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu olarak değiştirilmiştir (Turan, 2010).

Şekil 4.27. Pervıtıtch Haritası'nda Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu (Salt Arşiv, 2022h)

Okulun özgün zemin kat planına ulaşılmıştır. Okulun plan şeması A1.1 plan tipi okullara benzemektedir. Ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu'nda sekizgen mekânlı teneffüshane kısmı yer almamaktadır. Özgün plan şemasında düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler cephede çıkma yapmamaktadır. Ancak Pervititch Haritasında (Şekil 4.27) ve hava fotoğraflarında merdiven kısmı cephede A2 plan tipinde olduğu gibi çıkma yapmaktadır. Görülen bu farklılık, resmi bir bilgisi olmamakla birlikte uygulama aşamasında revize edilmiş olabileceğiyle açıklanabilir.

Şekil 4.28. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Zemin Kat Planı (Salt Arşiv, 2022ı)

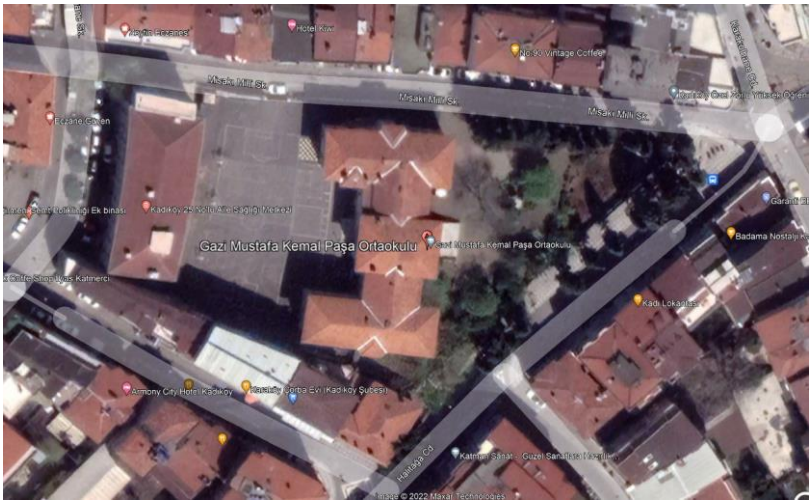
Şekil 4.28’de okulun zemin kat planı bulunmaktadır. Belge üzerinde “Muvafık görülmekle tasdik kılındı” yazmaktadır. Mimar Arnold Egli ve [Mimar Ali] tarafından onaylanmıştır” ibaresi yer almaktadır.

Şekil 4.29. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Ön Cephesi (Salt Arşiv, 2022ı)

Şekil 4.29’da okulun görünüşü yer almaktadır ve cephe ile ilgili olarak Salt Arşiv’de “Maârif Vekâleti tarafından 23.06.1927'de onaylanan bir görünüşü” ibaresi yer almaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu U plan şemasına sahiptir (Şekil 4.30). Öne ve arka cepheden aynı aks doğrultusunda iki adet girişi mevcuttur. Yapı, bodrum kat üzeri zemin kat ve bir normal kattan oluşmaktadır. Bodrum kat pencereleri kare formlu, zemin kat pencereleri dikdörtgen formlu, birinci kat pencereleri ise sivri kemerlidir (Şekil 4.31). Yan cephelerde çıkma mevcuttur ve pencereleri ince uzun yapıya sahiptir. Bu çıkmalar yapı içerisinde düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven alanları olma ihtimali yüksektir. (Şekil 4.32). A2 plan tipi okul yapılarında da aynı çıkmalar mevcuttur ve bu alanlar merdiven alanıdır. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulunun U şemayı oluşturan kısa kollar A plan tipi okulların U şemayı oluşturan kısa kollara göre daha uzun ve pencere düzeni farklıdır. Ayrıca en farklı kısım ise A plan tipinde orta aksta bulunan sekizgen planlı mekânın bu yapıda olmamasıdır (Şekil 4.33, 4.34).

Şekil 4.30. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Hava Fotoğrafı (Google Maps)

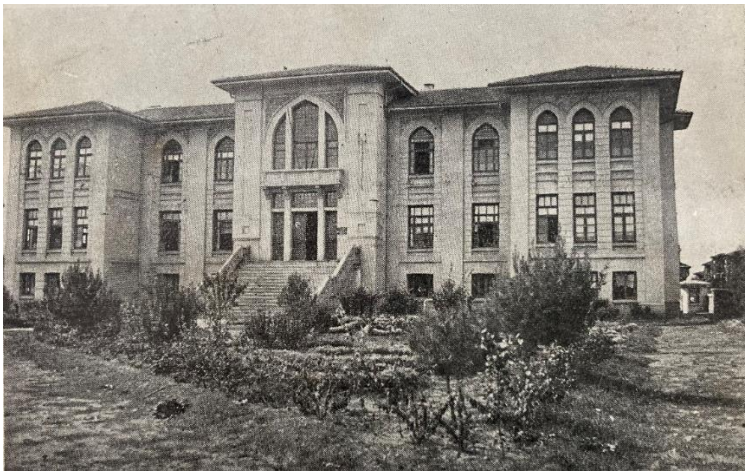
Şekil 4.31. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Yan Cephesi (Google Maps, 2022)

Şekil 4.32. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Giriş ve Yan Cephesi (Google Maps, 2022a)

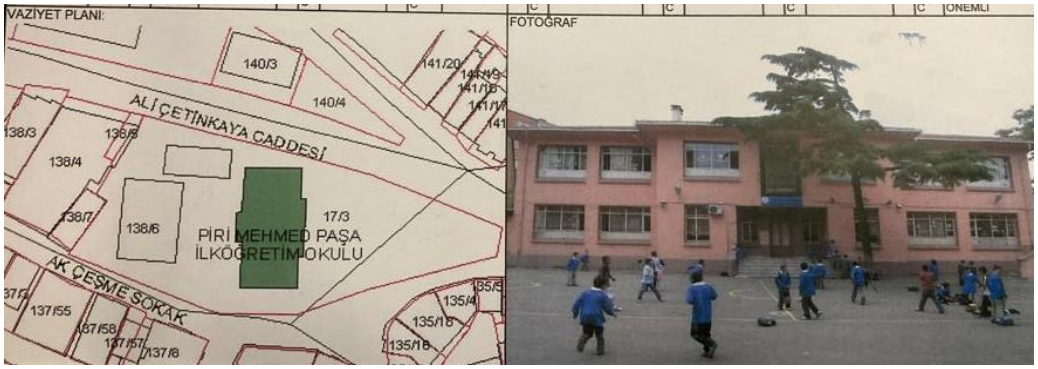
Şekil 4.33. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Arka Cephesi (Google Maps, 2022c)

Şekil 4.34. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Eski Fotoğrafı ("İstanbul Okulları Kılavuzu, 1936, s.98)

4.1.3.5. Silivri – Piri Mehmet Paşa İlkokulu (Silivri 1.İlkmektep)

İstanbul İli, Silivri İlçesi, Alibey Mahallesi'nde yer alan yapı bodrum üzerine zemin kat artı bir normal kattan oluşmaktadır. 1928 yılında yapımına başlanmış ve 1932 yılında tamamlanarak eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Yapıya 1984 yılında kalorifer tesisatı kurulmuştur. 1997 yılında ise tüm çerçeveleri plastik çerçeve ve ısıcama dönüştürülmüştür. Piri Mehmet Paşa İlkokulu Cumhuriyet'in erken dönemlerinde Silivri'de yapılmış ilk iki okuldan birisidir. Ancak yapı tescil edilmemiştir (1 Nolu K.V.K.M. arşivi, 2022c).

Şekil 4.35. Hali Hazır Haritada Piri Mehmet Paşa İlkokulu ve Giriş Cephesi (1 Nolu K.V.K.M. arşivi, 2022c)

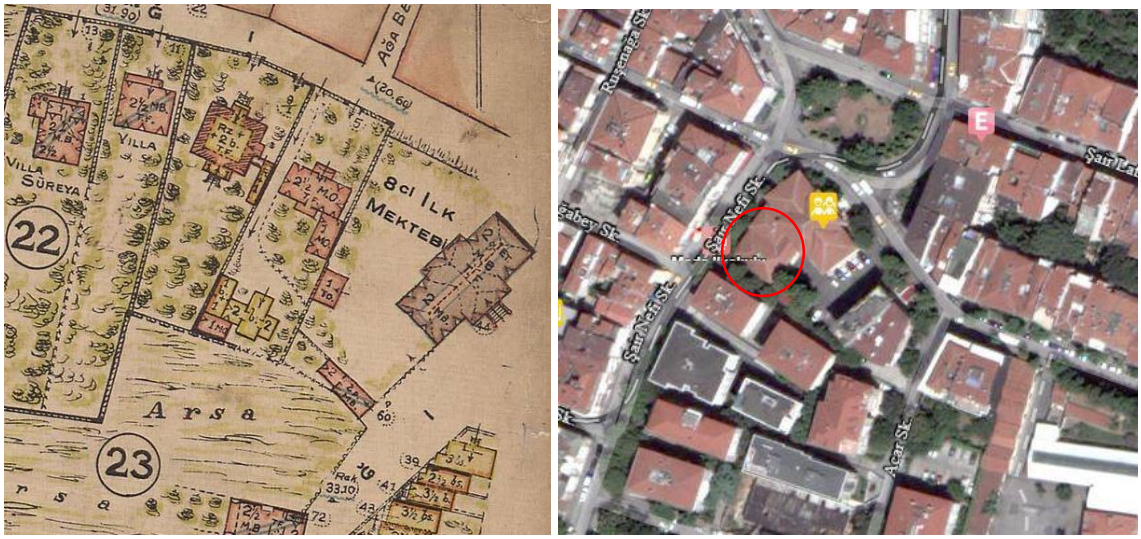
Yapı dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Ön cephede giriş aksına vurguyu arttırmak için giriş mekânı dışarıya taşırılmış ve böylece cephede hareketlilik kazanılmıştır. Aynı hareket arka cephede de yapılmış ve aynı aks doğrultusu dışarıya taşırılmıştır (Şekil 4.35). Yapının kısa cepheleri sağırdır. Pencere düzeninde şerit pencereler kullanılmıştır. Yapıda çift kollu olarak başlayan ve ara sahanlıkta tek kol olarak devam eden merdiven tipi kullanılmıştır. Merdiven anlayışı bakımından ulusal üsluba dair izler olduğu söylenebilir. Geniş saçaklar cephede kendisini hissettirmektedir (Şekil 4.36).

Şekil 4.36. Piri Mehmet Paşa İlkokulu Yan Cephesi ve İç Mekân Merdiveni (1 Nolu K.V.K.M. arşivi, 2022c)

4.1.3.6. Kadıköy – Moda İlkokulu (Moda 8.İlkmektep)

Okul İstanbul İli, Kadıköy İlçesi, Moda Semti'nde bulunmaktadır. 1932 yılına kadar kiralık binalarda eğitim-öğretim hayatını sürdüren okul 1932 yılında bugünkü binasına taşınmıştır ve 8. okul adını almıştır. Okul 2006 yılında küçük onarım geçirmiştir. Yapı iki katlıdır. Ana bina 2 katlı ek bina ile desteklenmiştir (Turan, 2010).

Şekil 4.37. Pervititch Haritası'nda Moda İlkokulu(Salt Arşiv, 2022h) ve Hava Fotoğrafı (Google Maps)

Moda İlkokulu'na ait Pervititch Haritası incelendiğinde dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.37). Hava fotoğrafına bakıldığında ise yapının arka kısmına eklenmiş (kırmızı daire ile işaretlenmiş) ek yapı görülmektedir (Şekil 4.38). Karşılaştırılan iki kaynak ile yapının özgün plan şemasının dikdörtgen olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Pervititch Haritası'ndaki orijinal çizime göre okulun hem ön hem de arka cephede aynı aks üzerinde giriş kısmı bulunduğu görülmektedir.

Şekil 4.38 Moda İlkokulu Ek Binası (Google Maps, 2022d)

Şekil 4.39 Moda İlkokulu Giriş Cephesi (Google Maps, 2022e)

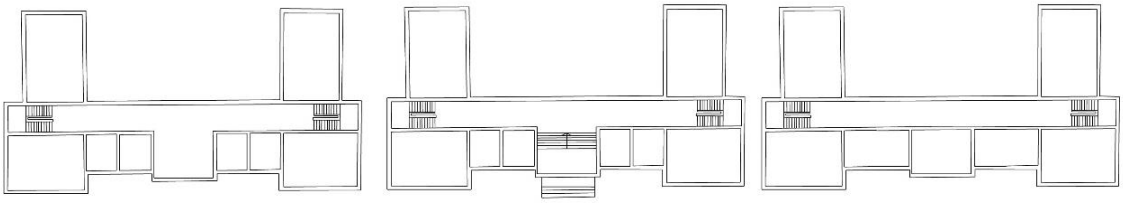
Moda İlkokulu'nun dikdörtgen plan şeması ve cephe anlayışı birlikte ele alındığında bir modern mimarlık ürünü olduğu söylenebilir. Yalın ve sade cephe anlayışı dikkat çekmektedir. Ayrıca plan düzleminde kullanılan net çizgiler kübik anlayışı yansıtmaktadır (Şekil 4.39). Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul yapıları içerisinde modern anlayış ile inşa edilmiş az sayıda okullardan bir tanesidir.

4.1.3.7. Pertevniyal Lisesi (Valde Mektebi)

Valde Mektebi İstanbul İli, Fatih İlçesi'nde yer almaktadır. Valde Mektebi'nin müteahhitliğini Sırrı Bilen ve arkadaşlarının kurduğu İmar Yurdu şirketi üstlenmiştir.

Valde Mektebi U plan şemasına sahiptir. Yapıya giriş iki kademli olarak sağlanmıştır. Öncelikle dış merdiven ile yapıya girilmekte ve bu alan ara sahanlığı oluşturmaktadır. Daha sonra yine merdivenlerden çıkılarak giriş kata ulaşılmaktadır.

Yapının giriş katı zemin kotundan yükseltilmiştir ve tek kollu merdiven ile ulaşılmaktadır. Yapıya girildiğinde lineer bir koridor bulunmaktadır ve mekânlar bu koridorun tek tarafına konumlandırılmıştır. Koridorun her iki tarafına düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler yerleştirilmiştir ve merdivenlerin planda ki konumu A1 plan tipi ile benzerlik göstermektedir. Yapı, mekânların kurgusu bakımından simetriktir. Yapının ön cephesinde bulunan mekânlar kademelendirilmiştir. Yapının sağ ve sol köşelerinde bulunan mekânlar ile giriş mekânı dışarı çıkarılmıştır. Bu sebeplerden dolayı yapının plan kurgusu ana hatlarıyla A1 plan tipinde bulunan diğer yapılar ile benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.40. Valde Mektebi Planları (Aslanoğlu, 1984)

Valde Mektebi plan kurgusu olarak A1 tip ile benzer özellikler gösterirken cephe anlayışı olarak son derece farklılaşmaktadır. Cephe anlayışı oldukça modernize edilerek alışılagelmiş tip projelerin cephesinden farklıdır. Pencereleri sürekli bir şekilde biçimlenmiştir ve gün ışığından mümkün olduğunca fazla yararlanılmıştır. Ayrıca şerit pencere düzeni ile yapının yatay etkisi güçlendirilmiştir. Yapıya giriş doğrudan zemin kattan olmadığı için bu tasarım cephede yapının dört katlı olduğu algısı katmaktadır. Pencere şekilleri kare ve dikdörtgen forma sahiptir (Şekil 4.41). Taşıyıcı sistem cepheden okunabilmektedir. Şerit pencerelerin aralarında kalan kısımlar kolonların okunmasını sağlamaktadır. Cephe oldukça yalın ve sade bırakılmıştır. Yapım tekniği olarak betonarme sistem kullanılmıştır.

Şekil 4.41. Valde Mektebi Görünüşü (Aksoy, 2022)

4.1.3.8. Beyoğlu - Namık Kemal İlkokulu (Fındıklı 13. İlkmektep)

Okul İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Fındıklı semtinde bulunmaktadır. 5318 m^2 yüzölçümüne sahip olup; bir dönem Meclisi Mebusan'a konuk evi olarak da hizmet veren Faik Paşa Konağı'nın yerine dönemin valisi Muhittin Üstündağ'ın girişimleri ile

yaptırılmıştır. Okulun projesi İTÜ Öğretim üyesi Prof. Germain Debre tarafından "Modern Mimarlığın Beş Noktası-Kübik Mimari" tasarımına göre çizilmiştir. Okul 1933-1934 Eğitim Öğretim yılında 13. Mektep adı ile Eğitim Öğretime başlamıştır. Bir süre sonra 13. Okul İnönü adını, 1960 yılında ise Namık Kemal İlkokulu adını almıştır (Namık Kemal İlkokulu, 2017).

Avluyu güneyde ve doğuda çevreleyen L planlı yapı (Şekil 4.42), özgün durumda zemin üstü iki katlıdır ve hem doğu-batı hem de kuzey-güney kolunun, saçakla yarı tanımlı hale getirilen teras katları vardır. Doğu-batı kolunun uçlarındaki büyük merdivenler öğrenci için tasarlanan ana merdivenlerdir ve 2-2,5 metre kol genişlikleri vardır. Yine bu bloğa takılmış, kuzeye çıkıntı yapan tuvalet birimleri, hem kuzey yönündeki korumayı sağlamakta, hem de teneffüshane ve derslik yoğun kullanımlı bu bloğun hizmetini kolaylaştırmaktadır. Bloğun kuzey-güney kolunda oluşan bodrum katı ısıtma ve depolar için kullanılmaktadır. Müdür odasındaki cumba (Şekil 4.43), Fındıklı, Cihangir ve Saray Arkası bölgesinde fazla görülen o döneme özgü İstanbul apartmanlarındaki cumbaların yenilenmesiyle elde edilerek resmi kurum kimliğine sahip okul yapısı kırılmıştır. Yapı, Zeki Selah'ın tip proje okullarının hükümet binasına benzer tarzda yapılmasına karşı eleştirisinin uygulamaya dökülmüş hali olarak değerlendirilebilir. Okulun mimarı tarzı dünyada aynı planla Lahey ve Fransa'da iki kentte olmak üzere dört yerde uygulandığı söylenmektedir (Cengizkan, 2009).

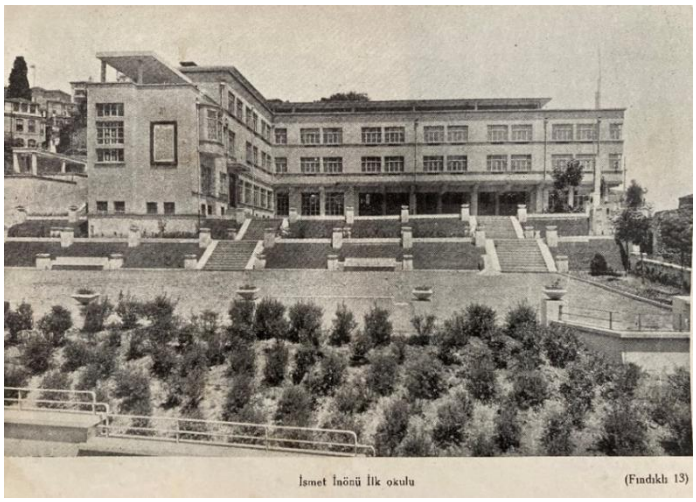

Şekil 4.42. Namık Kemal İlkokulu Hava Fotoğrafı (Google Maps)

Şekil 4.43. Okulun doğu Cephesi ve Cumba (Cengizkan, 2009)

Yapının eğimli araziye L plan çözümü ile uyumlu bir şekilde oturtulduğu görülmektedir. Namık Kemal İlkokulu modern mimarlık etkilerini birinci elden yaşayan bir mimarlık örneğidir (Şekil 4.44). Yer yer düz çatı kullanılan, ikinci zemin olarak ele alınan terasları (Şekil 4.45), zemin kat planlarının yemekhane ve yarı açık teneffüshane olarak kolonlarla yükseltilmiş olması göze çarpmaktadır. Neredeyse dış mekânla bütünleşen serbest tasarımı, yataylık vurgusunu artıran yatay bant pencereler (Şekil 4.46) kullanılması, taşıyıcı sistemin açığa çıkarılarak vurgulanması (Şekil 4.47) gibi modern mimarlığın temel unsurların bünyesinde barındırdığını göstermektedir (Cengizkan, 2009).

Şekil 4.44. Namık Kemal İlkokulu Cephesi (İstanbul Okulları Kılavuzu, 1936, s.97)

Şekil 4.45. Okulun Yönetim Girişi ve Teraslama (Cengizkan, 2009)

Şekil 4.46. Okulun Güney Cephesi (Cengizkan, 2009)

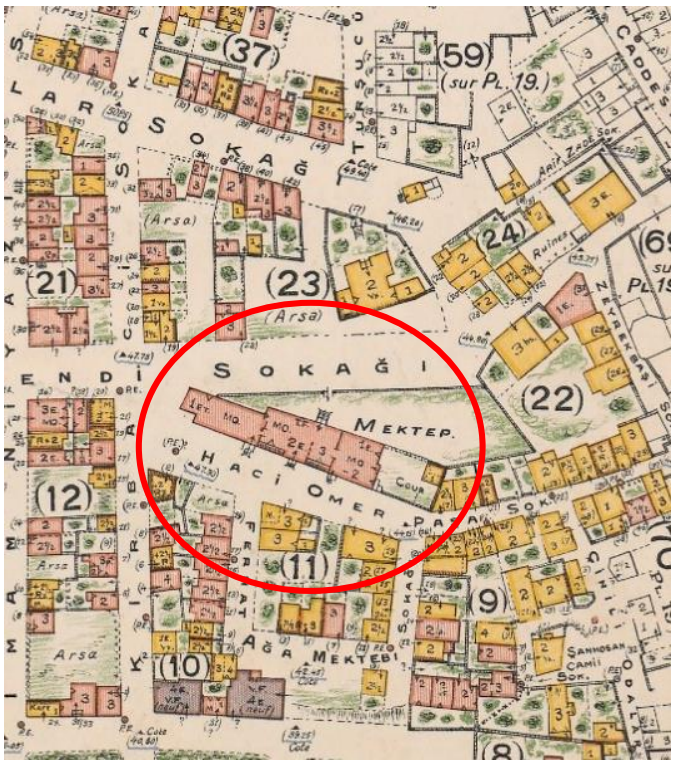

Şekil 4.47. Okulun Giriş Saçağı (Cengizkan, 2009)

4.1.3.9. Fatih - Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu (Cibali 40. İlkmektep)

Okul İstanbul İli, Fatih İlçesi, Zeyrek Mahallesi'nde bulunmaktadır. Okul binası 1876 Numune-i Şükran adıyla açılmıştır. Daha sonra okulun adı Akşemseddin İlkokulu olarak değiştirilmiştir. 1924 yılında 11. Okul olarak adlandırılmıştır. 1935 yılında bina yıkılıp, yeniden yapılmış ve 1936 yılında 40. okul olarak tekrar açılmıştır. 1951 yılında okulun adı Akşemseddin İlkokulu olarak tekrar değiştirilmiştir (Akşemsettin, 2019).

Yapı lineer bir plana sahiptir. Planda bazı kısımlarda geri çekilmeler yapılmıştır ve bu sayede cephe hareketlilik kazanmıştır (Şekil 4.48). Yapının girişi doğrudan sokak ile ilişki kurmaktadır. Aynı zamanda giriş kısmı geri çekilerek hem vurgulanmış hem de güvenli bir giriş alanı oluşturulmuştur (Şekil 4.49). Yapı bodrum kat üzeri zemin kat ve bir normal kat olmak üzere üç katlıdır. Pencere düzeni tüm katlarda dikdörtgen forma sahiptir (Şekil 4.50). Yapı aynı dönemde yapılan tip projeler temel alındığında plan ve cephe anlamında oldukça yalın ve sadedir. Yapı cephe anlayışı ile inşa edildiği tarihler göz önüne alındığında ülkemizdeki modern mimarlık örnekleri arasında gösterilebilir.

Şekil 4.48. Pervititch Haritası'nda Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu (Salt Arşiv, 2022h)

Şekil 4.49. Akşemsetin İmam-Hatip Ortaokulu Girişi (Google Maps, 2019)

Şekil 4.50. Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu Arka Cephesi (Google Maps, 2022f)

BÖLÜM 5

DEĞERLENDİRME

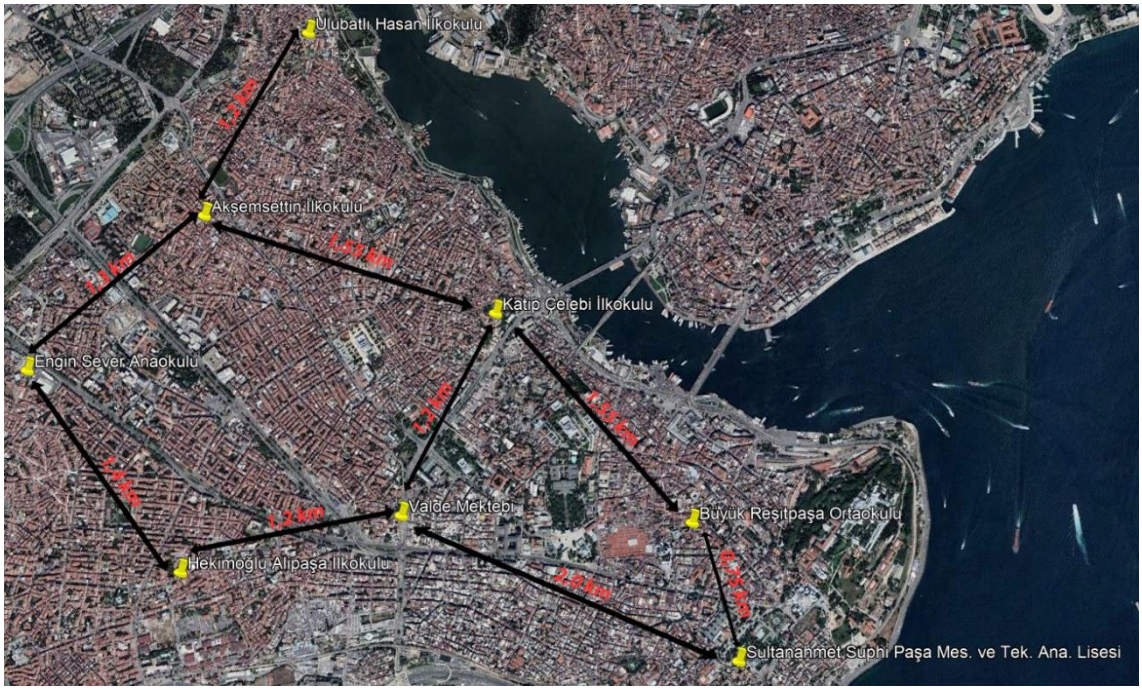
Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eğitim müfredatında yenilikler yapılmıştır. 1924 yılında ilkokul müfredatı 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir. Köy okullarında ise 3 ve 5 yıl eğitim verecek okullar yapılmıştır. 3 yıl eğitim veren bir köy okulundan mezun olan bir öğrenci 5 yıl eğitim veren bir ilkokula 4. sınıftan devam etmiştir. Bu bakımdan 1924 yılından sonra inşa edilen ilkokul yapıları 3 ve 5 sınıflı olacak şekilde yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilk zamanlarında okulların adlandırılması sayı verilerek yapılmıştır. Okul sayısının artması ile birlikte bulundukları ilçe içerisinde sıralamaya gidilmiştir. 3 sınıflı okullar nüfusun az olduğu bölgelerde yapılmıştır. Şehir merkezlerinde ise 5 sınıflı ilkokullar inşa edilmiştir. A tipi okul yapılarının hepsi şehir merkezlerinde inşa edilmiştir. Ayrıca A tipi okulların ilk açıldıklarındaki adları ile (örn. Kadıköy 10. İlkmektep) İstanbul Okulları Kılavuzu'na bakıldığı zaman hepsinin 5 sınıflı oldukları görülmektedir. Bu bakımdan A tipi okulların tip proje olarak tasarlanarak İstanbul'un çeşitli bölgelerinde yapıldıkları görülmektedir.

1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre İstanbul'un nüfusu 883.599'dur. İlçelerin merkezlerindeki nüfus, Üsküdar'ın 54.848, Beşiktaş'ın 55.007, Fatih'in 172.201, Eminönü'nün 100.993, Kadıköy'ün 57.358, Beykoz'un 15.103 olarak tespit edilmiştir (Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935). A tipi okulların ebatları bulundukları ilçelere göre farklılık göstermemektedir. Bu durumda okulların ebatları nüfus yoğunluğuna göre inşa edilmemektedir. Ayrıca Zeki Selah'ın Arkitekt (Selah, 1931a) dergisindeki yazısında tip proje okulların, bölgedeki nüfusa göre yapılmadığı belirtilmektedir. Sadece nüfusun yoğun olduğu yerlerde Zeki Selah'ın belirttiği gibi okul sayısı fazla yapılmıştır. Nüfusun yoğun olduğu Fatih ve Eminönü'nde tip proje okul

sayısı fazla iken, aynı tip proje Beykoz, Üsküdar gibi bölgelerde ise az sayıdadır. A tipine göre ebatları daha küçük olan B tipi okul yapıları da nüfusun 230.000 olduğu Beyoğlu ile nüfusun 55.007 olduğu Beşiktaş ilçelerinde bulunurken, Bakırköy gibi nüfusun 18.844 olduğu yerlerde de bulunmaktadır. Bu bakımdan tip projeler oluşturulmuş ve ebatları çok değiştirilmeden (yapılacağı arsaya göre değişkenlik göstererek) ihtiyaca göre inşa edilmiştir (Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935).

Çalışma kapsamında incelenen İstanbul'da bulunan ilkokul yapıları A ve B tip plan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bunun dışında çalışma kapsamında ele alınan yapılar ile aynı planı paylaşmayan münferit ilkokul binaları da bulunmaktadır. A tipi ilkokul yapıları kendi içerisinde A1 ve A2 olarak ikiye ayrılmıştır.

Fatih bölgesinde bulunan A tipi okulların yapıldıkları bölgeler ve birbirlerine göre konumları incelendiğinde (Şekil 5.1) ortalama 25 dakikalık (1,5 km) olduğu görülmektedir. 2014 tarihinde yayınlanan yönetmeliğe göre ilkokul yapılarının yürüme mesafesi 500 m. yarıçap içerisinde olacak şekilde belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2014, mad.12). Okulların yapıldıkları dönemdeki nüfus yoğunluğu dikkate alındığında ilkokulların inşasında öğrencilerin ulaşımları göz önüne alınarak ve ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edildiği söylenebilir. Ayrıca kiralık binalarda veya Osmanlı dönemi yapılarında da okullar bulunduğu düşünüldüğünde A tipi okulların konumlanmaları öğrencilerin ulaşımları bakımından makul düzeydedir.

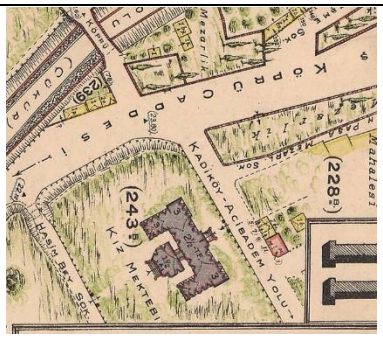
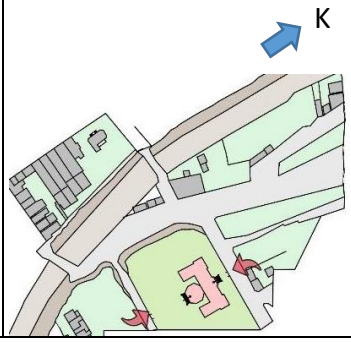
Şekil 5.1. Fatih Bölgesi'nde Bulunan A tipi Okulların Birbirlerine Göre Uzaklıkları (Google Maps üzerinden Düzenleyen Gürtekin, 2022)

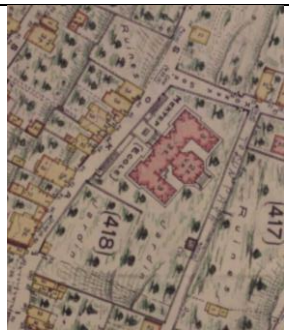
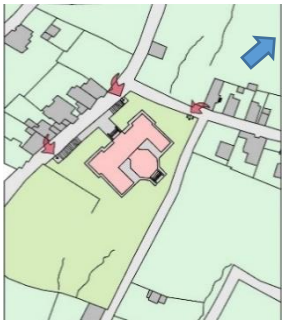
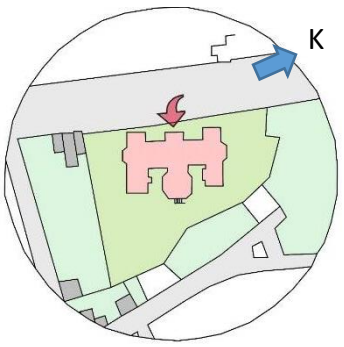
A tipi okullar yapıldıkları döneme ait Pervititch haritalarındaki vaziyet planları üzerinden incelendiğinde (Çizelge 5.1) bulundukları konumlara göre sokak veya cadde ile güçlü ilişkiler kurduğu görülmektedir. A tipi okulların arsaya konumlandırılmalarında ortak bir biçimleniş görülmektedir. Bütün yapıların ana giriş aksları cadde veya sokağa paralel olarak yerleştirilmiştir. Salacak İmam-Hatip Ortaokulu'nun ana girişi hariç diğer okullarda ana girişleri verimli çalışabileceği bir konuma göre yerleştirildikleri görülmektedir. Ana giriş cephelerinin yerleşimlerine göre incelendiklerinde ise bulundukları bölgede bir tamamlayıcı unsur oldukları söylenebilir. Örneğin Ahmet Emin Yalman İlkokulu, Valde Mektebi ve Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu'nun giriş cephelerinin cadde ile ilişkileri oldukça güçlüdür. Cephe kurgusu ve doldurdukları alan itibariyle cadde aksı üzerinde kendilerini güçlü bir şekilde hissettirmektedirler. Kâtip Çelebi İlkokulu'nun girişi ise iki sokak kesişiminde bulunmaktadır. Bu bakımdan kesişmiş olduğu iki sokak tarafından yapının algılanabilirliğinin oldukça güçlü olduğu söylenebilir. Büyük Reşitpaşa Ortaokulu'nun girişi de sokak ile hem yüz oluşturarak sokaktaki kütle algısını doldurmaktadır. Salacak İmam-Hatip Ortaokulu'nun ana girişi ise bulunduğu sokak ile bina arasında oldukça yüksek kot farkı olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bundan dolayı sokaktan yapıya merdiven ile geçiş sağlanmaktadır. Bu

bakımdan Salacak İmam-Hatip Ortaokulu'nun sokaktan algılanabilirliği düşüktür. Giriş çıkışların rahat bir şekilde sağlanabilmesi için arsanın kuzeyinden bir adet daha giriş sağlanmıştır.

A tipi okulların arsa üzerine konumlandırılmaları ve kuzeye göre yönelmeleri incelendiğinde (Çizelge 5.1) bulundukları arsaya göre tasarlanmadıkları söylenebilir. Dersliklerin doğal aydınlatma için verimli olacak cephe güney, güney-doğu ve güney-batıdır (Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu, 2015, s.12). Ancak Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu'nun yönelimi kuzey yönüne doğrudur ve derslikler kuzeye bakmaktadır. Ahmet Emin Yalman İlkokulu'nun derslikleri ise kuzey-batı olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu bakımdan derslikler verimli doğal aydınlatama alamamaktadır. Salacak İmam-Hatip Ortaokulu'nda derslikler batı yönüne yerleştirilmiştir. Batıya yönelmeden dolayı U planın kuzeye bakan derslikleri doğal aydınlatmadan yeterli verim sağlanamamaktadır. Büyük Reşitpaşa Ortaokulu'nun giriş cephesi doğu yönünde konumlandırılmıştır. Bu bakımdan derslikler öğleye kadar sabah güneşini almakta, öğleden sonra ise verimli bir doğal aydınlatma sağlanamamaktadır.

Çizelge 5.1. A Tipi Okulların Vaziyet Planları (Okul Girişlerini Pervıtıtch Haritasından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

Plan Tipi ve Okul Adı	Pervititch Haritası	Okul Girişleri
A1 Katip Çelebi İlkokulu		
A1 Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu		

A1 Salacak İmam-Hatip Ortaokulu		
A1 Büyük Reşitpaşa İlkokulu		
A2 Ahmet Emin Yalman İlkokulu		

Yapıların yapım tekniği incelendiği zaman demir çubuklardan oluşturulan karkas sistem içerisinde kalıbının içine çimento ve kumdan oluşan harç doldurularak oluşturulan taşıyıcı sistem aralarına tuğla örülmesiyle oluşturulmuştur. Bu sistemde duvarlar genellikle taşıyıcıdır ve kalın kesitlere sahiptir. Bu yapım tarzına "simenarme" denilmektedir (Uzun, 2008). A tipi okul yapıları içerisinde yapım tarihi olarak ilk önce gelen A2 tipidir. 1925 yılında Ahmet Emin Yalman İlkokulu, 1926 yılında Akşemsettin İlkokulu inşa edilmiştir. 4 Nolu K.V. K. B. M arşivinde yer alan rapora göre yapının döşeme sistemi hasır döşemedir ve kirişler betonarmedir. Yapının içerisinde kesit alanı 50cm² olan kolonlar bulunmaktadır. Yerinde yapılan gözlemlerde A1 plan tipi yapıların döşemelerinde beton ve demir donatının kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca sarkan kirişler gözlenmiştir. Şekil 5.2'de A1 plan tipine sahip bir okulun inşa sürecinde çekilmiş fotoğrafı bulunmaktadır. Şekil 5.2'ye bakıldığı zaman kolon kiriş sistemi görülmektedir. A1 tipi plana sahip Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu'nda yapılan ölçümlerde bodrum

duvar kalınlığının 50 cm olduğu görülmüştür. Zemin ve birinci katta ise duvar kalınlıkları 28 cm ölçülmüştür. Kolonların arası tuğla ile doldurularak duvar kesiti arttırılmış ve kolonlar gizlenmiştir. Bodrum katta ise kolonların arası taş ile doldurularak kesit alanı zemin ve birinci kata göre arttırılmıştır. Pencerelerin üst noktaları betonarme kirişe denk gelmektedir ve pencereler için lento görevi görmektedir.

Şekil 5.2. A1 Plan Tipi Okul İnşaat Fotoğrafı (Salt Arşiv, 2022i)

2011 yılında hazırlanan Katip Çelebi İlkokulu rölöve raporundan elde edilen Şekil 5.3'te yer alan fotoğraf A1 plan tipi yapılarının yapım tekniğinin betonarme olduğunu ve kolon aralarının tuğla ile doldurulduğunu göstermektedir.

Şekil 5.3. Katip Çelebi İlkokulu Yapım Tekniğini Gösteren Detay (4. K.V.K.M., 2022d)

A1 ve A2 tipi okulların plan düzleminde karşılaştırmalı analizi çerçevesinde düşey sirkülasyon, koridor, giriş holü, yapıya girişler ve ıslak hacimler ele alınmıştır (Çizelge 5.2). Düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven kovaları analiz edildiğinde A1 plan tipi merdiven kovasının cephe beden duvarı ile hem yüz olduğu görülmektedir. A2 plan tipinde ise pahlanarak beden duvarından dışarıya taşırılmıştır. Bu sayede düşey sirkülasyon tanımlı hale getirilmiştir. Koridor kurgusu her iki plan tipinde de lineer olarak kurgulanmıştır.

Ana giriş holü incelendiğinde ise A1 plan tipinde yapıya 6 basamak ile girildikten sonra giriş holünde tekrar 3 basamakla çıkılmaktadır. Bu şekilde mekân iki farklı kot olacak şekilde düzenlenmiştir. A2 plan tipinde ise giriş holü merdivensiz olarak düzenlenmiştir.

Ulubatlı Hasan İlkokulu koruma kurulu raporunda ıslak hacim olarak A1 tipi yapılarda tuvaletlerin bina dışında yapıldığına dair sözlü tarih araştırması bulunmaktadır. A2 tipi yapılarda ise giriş katın sol arka cephesinde lojman olarak düzenlenmiş kısım bulunmaktadır. Bu kısımda lojmana ait ıslak hacim mekânı bulunmaktadır. Ancak öğrenciler için yapı içerisinde özgün olarak herhangi bir ıslak hacim tespit edilememiştir.

Yapılar da iki adet giriş bulunmaktadır. Ön cephede bulunan giriş geniş bir hol ile tanımlı hale getirilmiştir. Özgün plan şemasında bu holün koridorla ilişkisi kapı aracılığıyla kesilmiştir. Holün sağ ve solunda idari odalar bulunmaktadır ve bu odalara holde bulunan kapılar ile geçilmektedir. Ulubatlı Hasan İlkokulu'nda hol ile koridoru ayıran kapı günümüzde bulunmaktadır (Şekil 5.4). Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu'nda ise bulunmamaktadır (Şekil 5.5). Giriş holünün büyük olması gelen misafir ya da ziyaretçiler için bekleme alanı oluşturulması ile açıklanabilir. Ön cephedeki bu girişin idari ve misafir girişi olarak tasarlanmış olma ihtimali yüksektir. Arka cephede sekizgen planlı mekânda bulunan giriş ise öğrencilerin okula giriş ve çıkışını yaptığı kısımdır. Nitekim sekizgen planlı mekân özgün plan şemasında kapalı teneffüshane olarak tasarlanmıştır. Bu bakımdan modern mimarinin konusu olan özel alan, yarı özel alan ve kamusal alan gibi konular A tipinde ele alınmıştır. Giriş holü ile koridorun kapı ile ayrılması okula gelen misafirlerin öğrencilerin içerisine kontrolsüz geçişini engellemektedir. Sekizgen planlı mekân bazı okullarda çok amaçlı salon olarak işlev

değişikliğine uğramıştır (Şekil 5.6). Ulubatlı Hasan İlkokulu'nda ise özgün halini korumaktadır (Şekil 5.7).

Şekil 5.4. Ulubatlı Hasan İlkokulu Hol ile Koridoru Ayıran Kapı (Azak, 2019)

Şekil 5.5. Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu Hol ile Koridor İlişkisi (okul.com.tr, 2022)

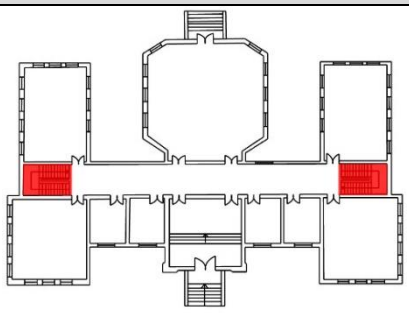
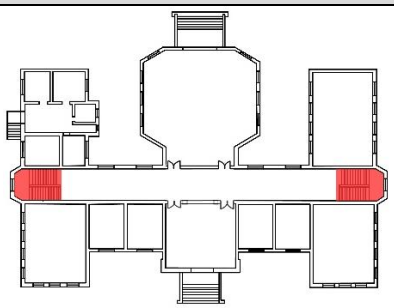
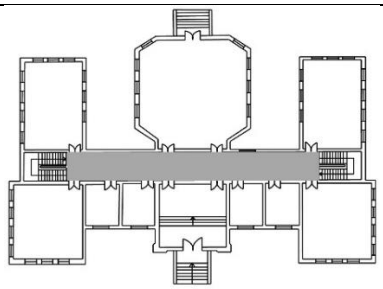
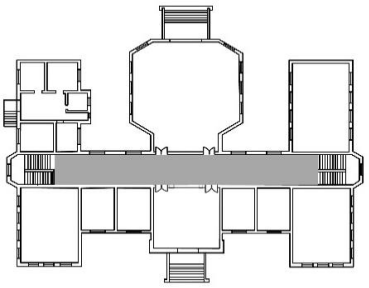
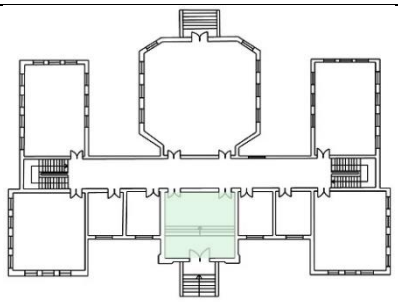
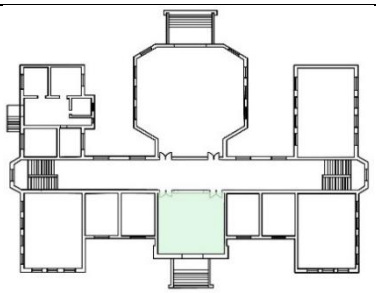
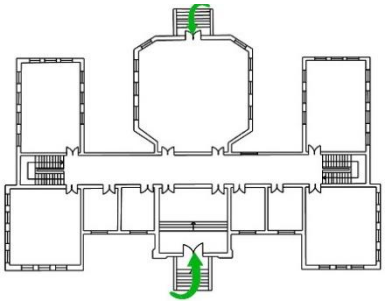
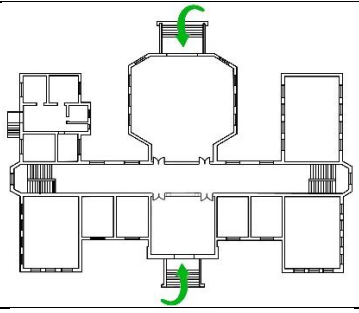
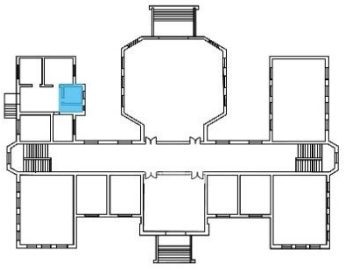

Şekil 5.6. Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu (çok amaçlı salona çevrilmiş teneffüshane) (Tolunay,2018)

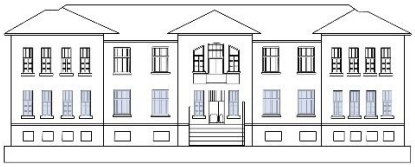
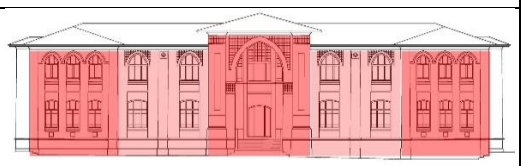
Şekil 5.7. Ulubatlı Hasan İlkokulu Teneffüshane (Azak, 2022a)

Çizelge 5.2 A1 ve A2 Tipi Yapıların Plan Karşılaştırması (4 Nolu K. V. K. M. Arşivi, 2022f (Engin Sever Anaokulu, A1) ve Salt Arşiv, 2022b (A2) Kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

Plan Tipi	A1	A2
Düşey Sirkülasyon		
Koridor		
Giriş Holü		
Giriş		
Islak Hacim	-	

Cephe düzleminde ise net bir ayrım görülmektedir. A1 tipi yapılarda bodrum katta kareye yakın dikdörtgen pencere, zemin ve birinci katta ise lentolu dikdörtgen pencere düzeni bulunmaktadır. A2 plan tipinde ise bodrum katta aynı şekilde kareye yakın dikdörtgen pencereler bulunurken zemin katta basık kemerli pencere düzeni mevcuttur. Birinci katta sivri kemerli pencere düzeni bulunmaktadır (Çizelge 5.3). Ayrıca A2 tipi yapıda giriş aksında çini süslemeler yer almaktadır. Giriş aksı A1 ve A2 plan tiplerinin ikisinde de dışarı taşırılmışken pencere düzenlerinde farklılaşma görülmektedir. A1 plan tipinde giriş kapısının yanında birer dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Birinci katta ise ortadaki daha geniş ve yüksek yanlarda daha dar ve orta pencereye doğru yükselecek şekilde açılı olacak şekilde üçlü bir düzen kurgulanmıştır. A2 plan tipinde ise altta kapı ve yanda pencere, birinci katta ise geniş bir sivri kemer içerisine alınmış üçlü bir pencere düzeni mevcuttur.

Çizelge 5.3. A1 ve A2 Tipi Yapıların Cephe Karşılaştırılması (6 Nolu K. V. K. M Arşivi, 2022a (Salacak İmam-Hatip Ortaokulu, A1) ve Salt Arşiv, 2022b (A2) Kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022

Plan Tipi	A1	A2
Zemin Kat Pencere Düzeni Dikdörtgen Lentolu Pencere Düzeni Basık Kemerli Pencere Düzeni		
Birinci Kat Pencere Düzeni Dikdörtgen Lentolu Pencere Düzeni Sivri Kemerli Pencere Düzeni		
Cephe Hareketleri İçeriye Çekilmiş Cephe Dışarıya Taşırılmış Cephe		

A2 tipi yapılar, plan ve cephe kurgusu ile beraber ele alındığında Birinci Ulusal Mimarlık Akım'ın izlerini taşıdıkları söylenebilir. Yapılmış oldukları yıllar da (1925-1926) dikkate alındığında Cumhuriyet'in ilanından çok az bir zaman geçtiği

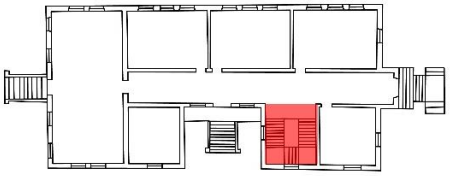
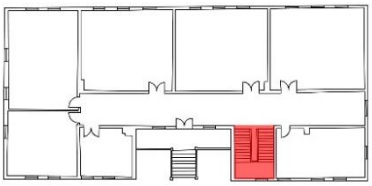
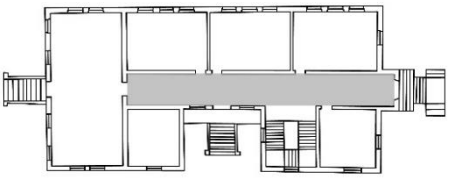
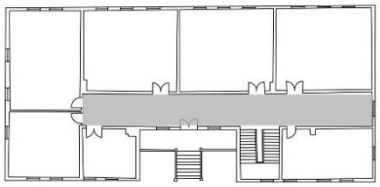
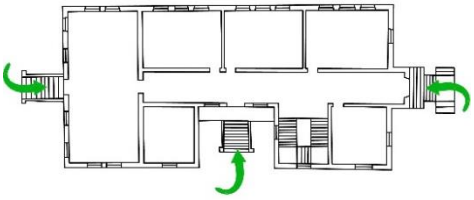
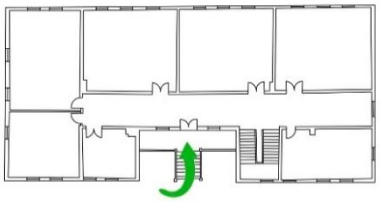
görülmektedir. Bu dönemlerde hem Mimar Kemaleddin hem de Mimar Vedat Bey'in Birinci Ulusal Mimarlık Akımı örnekleri mevcuttur.

A1 tipi yapılar plan kurgusu olarak A2 ile hemen hemen aynı iken cephe kurgusu olarak ayrışmaktadır. A1 tipi yapıların yapım yılları dikkate alındığında hepsinin 1927 yılından sonra yapıldıkları görülmektedir. 1927 yılında Maarif Vekâlet İnşaat Bürosu'nun başına Ernst Egli'nin geçtiği ve 1927 yılından itibaren yabancı mimarların ülkemize çağrıldığı dönem olduğu dikkate alındığında A2 tipi yapıların planına müdahale edilmeden, cephe kurgusu revize edilerek modernize edilmiş olduğu söylenebilir. Bu sayede cephe anlayışı olarak pencere düzenlerinde kemerli organizasyondan vazgeçilerek yapıların cephelerinin sadeleştiği görülmektedir.

B tipi okullar 1936 tarihli İstanbul Okulları Kılavuzu kitabında 5 sınıflı müfredata göre eğitim veren okullar olarak işlenmiştir. B tipi okullar ebat olarak A tipi okullardan küçük olmalarının yanı sıra plan ve cephe kurgusu bakımından da ayrışmaktadırlar. Dikdörtgen plan kurgusuna sahiptirler. Giriş aksının içeriye çekilmesi ile ön cephede hareketlilik sağlanmıştır. Diğer cepheler oldukça yalın ve hareketsizdir. Düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven kovası ön cephe ile hem yüz olması koridor sistemini de A tipi okullardan faklı kılmıştır. Zemin kat yerden yükseltilmiştir. Giriş holü bulunmadığından doğrudan koridora girilmektedir.

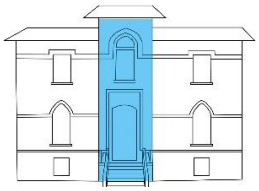
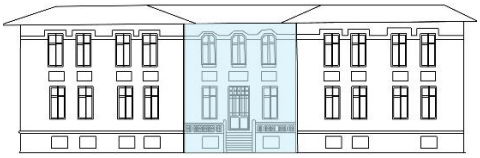
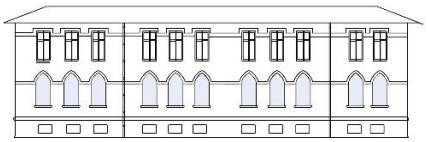
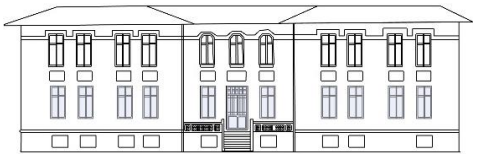
Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tip proje olarak çeşitli bölgelere yapılan B tipi okul yapıları, Mimar Kemaleddin tarafından 1914 yılında yapılan Göztepe İlkokulu ile plan ve cephe anlayışı olarak benzerlik göstermektedir. Her iki yapı da dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Ayrıca B tipi okullar ile Göztepe İlkokulu ebatları benzerlik göstermektedir. B tipi okul yapılarının uzun cephesi 33 metre kısa cephesi ise 15 metredir. Göztepe İlkokulu'nun uzun cephesi 33 metre kısa cephesi 17 metredir. Çizelge 5.4'te B tipi okul yapılarından Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Göztepe İlkokulu plan düzleminde değerlendirilmiştir. Her iki yapıda da düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven mekânı aynı yerde bulunmaktadır. Koridor düzeni iki yapıda da sağ ve sol tarafında mekânlara geçiş bulunacak şekilde lineer planlanmıştır. En büyük ayrılık ise yapı girişleri olarak göze çarpmaktadır. Göztepe İlkokulu'nda üç adet giriş bulunmaktadır. Giriş olarak benzerlik her iki yapıda da uzun cephede bulunan merdivenli giriştir.

Çizelge 5.4. Göztepe İlkokulu ve B Tipi Okulu Plan Karşılaştırılması (Batur, 2017 (Göztepe İlkokulu) ve 1 Nolu K. V. K. M., 2022b kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

Göztepe İlkokulu (1914)		Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (1930)
	Düşey Sirkülasyon	
	Koridor	
	Giriş	

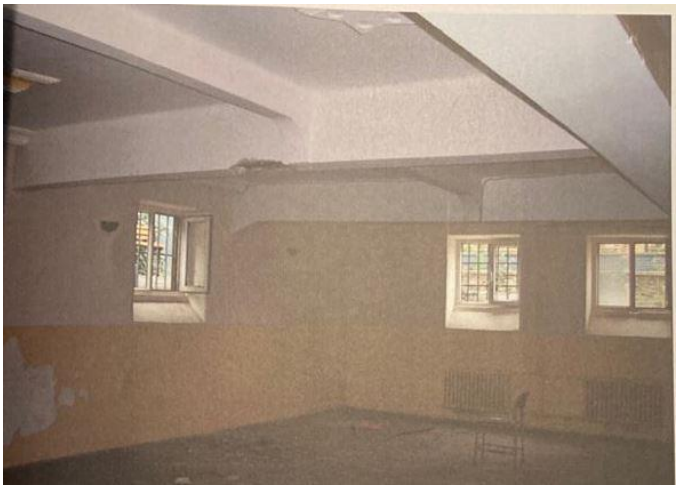
B tipi okullar ile Göztepe İlkokulu arasındaki farklılığı giriş aksı oluşturmaktadır. Göztepe İlkokulu'nda ana giriş kısa cepheden sağlanmıştır. Giriş mekânı dışarıya taşırılmış ve çatı seviyesi yükseltilmiştir. Göztepe İlkokulu'nun girişi kısa cepheden olduğu için kısa cephesinin B tipi okul yapılarından 2 metre uzun olması bu durumun neticesi olarak söylenebilir. Pencere düzeni bakımından incelendiğinde Göztepe İlkokulu'nun zemin kat pencereleri Birinci Ulusal Akım'ı yansıtan sivri kemerli pencereler şeklindedir. Aynı zamanda pencere üst bitiş kısmında bulunan profiller zemin kat ve birinci katta yapı boyunca devam etmektedir. B tipi okul yapılarında pencere düzeni lentolu dikdörtgen biçimindedir ve pencere üst bitiş hizasında bulunan profiller sadece birinci kat pencerelerinde yapı boyunca devam etmektedir. B tipi okul yapılarında giriş aksı uzun cepheden sağlanmıştır ve geriye çekilmiştir (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5 Göztepe İlkokulu ve B Tipi Okulunun Cephe Karşılaştırılması (Google Haritalar (Göztepe İlkokulu) ve 1 Nolu K. V. K. M., 2022b kaynağından Düzenleyen Gürtekin, 2022)

Göztepe İlkokulu (1914)		Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (1930
	Giriş Dışarı Taşırılmış Kısa Cephe Giriş İçeri Çekilmiş Uzun Cephe Giriş	
	Pencere Düzeni Sivri Kemerli Pencere Düzeni Düz Lentolu Pencere Düzeni	

Göztepe İlkokulu ile B tipi okul yapıları plan ve cephe düzleminde benzerlik gösterseler bile üslup olarak farklı özellikler taşımaktadır. Göztepe İlkokulu üç giriş alanının simetrik olması ve cephesinde bulunan klasik Türk mimari öğeleri ile Birinci Ulusal Akım'ın izlerini taşırken, B tipi okul yapıları ise Birinci Ulusal Akımın modernize edilmiş şekli olarak cephede sadeleşme eğilimlerinin görülmeye başlandığı bir organizasyon sunmaktadır.

B tipi yapıların yığma yapım tekniğine sahip oldukları görülmektedir. Kalın kesitli duvarlar bulunmaktadır ve kirişli betonarme döşemeye sahiptir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8. Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Bodrum Kat (1 Nolu K.V.K.M., 2022b)

Tip proje olmayan yapıların değerlendirmesinde referans noktası ülkemizde yabancı mimarların etkinliğinin arttığı ve resmi olarak Ernst Egli'nin Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başına geçtiği yıl olan 1927 esas alınmıştır. Nitekim A ve B tipi gibi tip plan teşkil eden okul yapılarının gelişim süreçleri ele alınırken de 1927 yılı ve okulların yapım yılları esas alınmıştır.

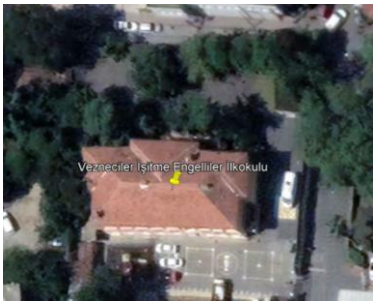
Tip teşkil etmeyen okul yapıları tarihsel süreç içerisinde kendi içlerinde değerlendirildiğinde A ve B tip projelerinde de görülen değişimler benzerdir. 1927 yılından önce yapılan okullar; Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu (1923), Şile Anadolu Lisesi (1924), Paşabahçe Ortaokulu (1924) ve Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu (1925, Kadıköy 35. İlkmektep)'dur. 1927 yılından sonra yapılan okullar; Piri Mehmet Paşa İlkokulu (1928, Silivri 1. İlkmektep), Valde Mekebi (1930), Moda İlkokulu (1932, Kadıköy 8. İlkmektep), Namık Kemal İlkokulu (1933, Beyoğlu 13. İlkmektep) ve Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu (1935, Fatih 40. İlkmektep)'dur.

Çizelge 5.6'da yer alan okul yapıları vaziyet planı düzleminde incelendiğinde ortak bir plan şemasına sahip olmadıkları görülmektedir. Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu'nda giriş aksı dışarıya taşırılarak vurgulanmıştır. Şile Anadolu Lisesi ve Paşabahçe Ortaokulu'nda ise giriş aksı geriye çekilerek belirgin hale getirilmiştir. Ancak bu yapılar cephe karakteristiği bakımından ortak bir üsluba sahiptir. Bu dört okul, pencere düzeni ve tüm cephede yer alan kat silmesi ile üst kat pencere silmesinin devam etmesi ile Birinci Ulusal Mimarlık Akımı izlerini taşımaktadır.

Çizelge 5.7'de yer alan okul yapıları vaziyet planı düzleminde incelendiğinde ortak bir plan şemasına sahip olmadıkları görülmektedir. Piri Mehmet Paşa İlkokulu ve Moda İlkokulu dikdörtgen plan şeması ve girişlerinin dışarıya taşırılması bakımından ortak bir şemaya sahiptir. Ancak Piri Mehmet Paşa İlkokulu'nun arka cephesindeki kırma çatı kısmı ile Moda İlkokulu'ndaki aynı değildir. Giriş aksının cephe olarak kurgulanmaları da farklılık göstermektedir. Namık Kemal İlkokulu L plan şemasına sahiptir. Arazide mevcut kot farkı ile yapı entegre edilmiştir. Bu noktada Salacak İmam-Hatip Ortaokulu'nun (A1 plan tipi) mevcut olduğu arazide kot farkının kullanılamaması gibi bir durum Namık Kemal İlkokulu'nda bulunmamaktadır. Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu'nun lineer plan şemasına sahip olduğu görülmektedir. Planda yer yer geri çekilmeler yapılmıştır ve hareketlilik kazanılmıştır. Bu dört yapı cephe kurgusu olarak

incelendiğinde modern mimarinin getirmiş olduğu büyük dikdörtgen pencereler görülmektedir. Ayrıca herhangi bir cephenin süslenmesiyle özellikle vurgulanmaması sade ve yalın anlayışa sahip olması bu beş okulu ilkokul yapıları içerisinde modern mimarlık örnekleri olarak gösterilebilir.

Çizelge 5.6 1927 Yılından Önce Yapılan Tip Olmayan Okullar

Okul Adı	Hava Fotoğrafı	Cephe Fotoğrafı
Vezneciler İşitme Engelliler İlkokulu (1923, Fatih 6.İlkmektep) Cephe,(Google Maps, 2016)		
Şile Anadolu Lisesi (1924, Şile 1.İlkmektep) Cephe (6 Nolu K.V.K.M Arşivi, 2022d)		
Paşabahçe Ortaokulu (1924, Beykoz 39.İlkmektep) Cephe (Paşabahçe Ortaokulu, 2022a)		
Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu Cephe (Google Maps, 2022c)		

Çizelge 5.7. 1927 Yılından Sonra Yapılan Tip Olmayan Okullar

Okul Adı	Hava Fotoğrafı	Cephe Fotoğrafı
Piri Mehmet Paşa İlkokulu (1928, Silivri 1.İlkmektep) Cephe (Facebook, 2020)		
Valde Mektebi (1930) Cephe (Aksoy, 2022)		
Moda İlkokulu (1932, Kadıköy 8.İlkmektep) Cephe (Google Maps, 2022e)		
Namık Kemal İlkokulu (1933, Beyoğlu 13.İlkmektep) Cephe (İstanbul Okulları Kılavuzu, 1936)		
Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu (1935, Fatih 40.İlkmektep) Cephe (Google Maps, 2022f)		

BÖLÜM 6

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve sonrasında Cumhuriyet'in ilan edilmesi, halk nezdinde yeni bir toplumsal anlayış ve yönetim anlayışı anlamına gelmektedir. Cumhuriyet'in ilanı ile oluşabilecek sorunlar öngörülmüş olup birçok eğitim politikaları yürürlüğe girmiştir. Bu noktada eğitim sisteminin ilk ve temel basamağını oluşturan ilkokulun ülke genelinde yaygınlaşmasını sağlamak adına birçok adım atılmıştır. İlkokul eğitiminin yaygınlaşması beraberinde okul binası sorunsalını da beraberinde getirmiştir. Mukbil Kemal Taş'ın yanı sıra Mimar Şemsettin Şeniz'e ait tip projeler devletin eğitim politikası için ortaya çıkan okul sorunsalını çözmeye yardımcı olmuştur. Devlet aynı zamanda okul sayısını artırmak için gayret ederken aynı zamanda imparatorluk dönemi mimari anlayışın kırılması için ve yeni tarzın halka tanıtılması amacıyla modern mimarinin ilkelerini kullanarak da okul yapıları inşa etmiştir.

Çalışmanın konusunu oluşturan Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait ilkokul yapıları, Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklere bağlı bir değişim ile birlikte yeni-klasik olarak tanımlanabilecek ulusal üslubun 20. yüzyılın başlarında etkisini göstermesi bakımından tarihi birer şahittirler. İncelenen okul yapılarının yapım tarihleri göz önüne alındığında Cumhuriyet'in getirmeye çalıştığı yeni politikaların etkisi görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından 1927 yılına kadar Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat gibi mimarların Osmanlı Dönemi mimari anlayışı devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca Mukbil Kemal Taş'ın tasarlamış olduğu Gazi ve Latife Okulları'na ait plan tipi ülkenin her yerinde uygulanmıştır. Ancak Cumhuriyet'in birçok alanda getirmiş olduğu ya da getirmeye çalıştığı yenilikler gibi mimarlık alanında da yeni bir arayış içine girilmesini sağlamıştır. 1927 yılında Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu'nun başına Ernst Egli'nin getirilmesi ve aynı tarihte Mimar Kemaleddin'in vefatı ile mimaride modern anlayış kendisini göstermeye

başlamıştır. İlerleyen dönemlerde Sedat Hakkı Eldem ile tekrar gündeme gelen milli mimari ile mimaride yabancı etkisinin tartışılması sağlanmıştır. Çalışmanın saha kısmını oluşturan İstanbul'da, birçok tip proje örnekleri bulunmuştur. Uygulanan bu tip projelerin getirdiği olumlu yönlerden birisi eğitimin kısa sürede halka yansıtılması olmuştur. Olumsuz tarafları ise Cumhuriyet'e ait bir mimari tarzın oluşturulmasını geciktirmiştir ve aynı dönemde iki farklı üsluba (1.Ulusal Akım ve modernleşme/sadeleşme eğilimleri) ait yapıların bulunması Sedat Hakkı Eldem'in milli mimariyi tekrar gündeme getirmesine neden olmuştur.

Tarihe Tanıklık Eden Okullar kitabında Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin mimarının Alman olduğu belirtilmektedir. Aynı tip binadan Fatih, Eyüp, Beyoğlu ilçelerinde de bulunduğu ve bu yapıların MEB'e bağlı olduğu belirtilmektedir. Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin yapım yılı 1938'dir ve bu tarihlerde Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu'nun başında Bruno Taut bulunmaktadır. Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi plan düzleminde 1925 yılında yapılan Akşemsettin İlkokulu ile benzerlik göstermektedir. Ancak cephe anlayışındaki farklılaşma yabancı mimarların etkisini göstermesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca tip projelerin Maarif Vekâleti tarafından İstanbul içerisinde farklı yerlerde yapıldığının bir kanıtı olarak ele alınabilir.

Çalışmada 31 adet ilkokul ele alınmıştır. Bu okullardan 15 tanesi A (U plan) tipi 7 tanesi B (dikdörtgen plan) tipi içerisinde değerlendirilmiştir. 9 tane okul ise herhangi bir plan tipine dahil olmayan münferit plan olarak ele alınmıştır. A tipi içerisinde bulunan okul yapıları A1 ve A2 olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. A1 tipi okul yapılarından Nilüfer Hatun İlkokulu 1929, Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ise 1938 yılında yapılmıştır. Geriye kalan okul yapıları 1930-1933 yılları arasında yoğun olarak yapılmıştır. A2 tipi okul yapısı içerisinde yer alan iki tane okul bulunmaktadır. Bu okullarda 1925 ve 1926 yıllarında yapılmıştır. A1 tipi okul yapılarının yapıldıkları dönemi göz önüne aldığımızda 1927 yılından sonra olduğu görülmektedir. Ernst Egli'nin Maarif Vekaleti İnşaat Bürosu'nun başına geçmesi ve kamu yapılarında görülen modernleşme hareketinin sonucu olarak A2 tipi plan ve cephe anlayışı modernleştirilerek A2 plan tipinin sahip olduğu Birinci Ulusal Akımın çağrışımlarının azaltıldığı görülmektedir. B tipi okul yapılarının plan şemasının Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanmış olan Göztepe İlkokulu ile benzer özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Göztepe

İlkokulu'nun çağrıştırmış olduğu klasik Türk mimari öğeleri B tipi okullarda gözlenmemektedir. B tipi okul yapılarının yapım tarihlerinin 1928-1933 yılları arasında olduğu görülmüştür. Bu bakımdan B tipi okul yapıları modernleşme eğilimlerinin sonucu olarak cephe kurgusu bakımından revize edilerek sadeleştirilmiştir. Münferit plan olarak ele alınan okullar kendi içerisinde 1927'den önce yapılmış ve 1927'den sonra yapılmış olmak üzere iki farklı kategoride ele alınmıştır. 1927'den önce yapılmış 4 tane okul, 1927'den sonra ise 5 tane okul yapısı belirlenmiştir. Münferit plan olarak ele alınan 9 adet okulun 1927 yılı referans alındığında sahip oldukları üslup olarak Birinci Ulusal Akım'dan modernleşme eğilimine doğru gittiği görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi tip planları Osmanlı Dönemi'nde yapılan tip plan anlayışının sonucudur. İdadi binalarının tip plan olarak tasarlanması ve kullanımlarına göre ayrılması ile başlayan süreç, Birinci Ulusal Akım'ın getirdiği ortak plan ve cephe kurgusu ile devam etmiştir. Geç Osmanlı Dönemi'ne ait bu plan ve cephe anlayışları Cumhuriyet Dönemi'ne kadar taşınmış ve 1927 yılından sonra tekrar yorumlanarak 1940'lara kadar sadeleşerek devam etmiştir.

Sonuç olarak çalışmada ele alınan yapılar, Erken Cumhuriyet dönemi okul mimarisi hakkında bize bilgi vermesi, yapıldıkları dönem itibariyle bulundukları çevrenin bir parçası olmaları açısından ve taşıyıcı sistem olarak Erken Cumhuriyet döneminin betonarme tekniğinin kullanılması yönü ile de strüktürel belge değeri taşımaktadırlar. Kütlesel anlamda değişiklik yaşamadıkları ve kütlesel organizasyon olarak dolu-boş oranları korundukları için yapıldıkları dönemin dinamiklerini yansıttıklarından dolayı yapıların özgünlük değerleri bulunmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı ele alınan yapılar günümüze bırakılan tarihi birer mirastırlar. Aynı zamanda bulundukları dönemin dinamiklerini günümüze kadar taşıyan şahitlerdir. Bu kapsamda günümüze kadar ulaşan bu yapıların belirlenmesi, analizlerinin yapılması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Çalışma bu noktada yapıları sadece mimari düzen anlamında ele almamıştır. Yapıların bulundukları dönem ve şartları ele alınarak, politikaların sadece toplumsal düzeni değiştirmediği mimarinin de bu şartlar altında değiştiği değerlendirilmiştir. Tip projelerin yaygın bir şekilde uygulanması Cumhuriyet'in eğitim politikasının halk genelinde yaygınlaşmasını sağlamaktadır. 1927 yılında Ersnt Egli'nin Maarif Vekâletini İnşaat Bürosu'nun başına geçmesinden sonra farklı plan tiplerine sahip okul yapılarının yapılması Cumhuriyet'ten önceki mimari üslubun değiştirilmesi olarak

değerlendirilebilir. Bu bakımdan hem tip projeleri hem de farklı plan tipleri (modern mimarinin izlerini taşıyan yapılar) Cumhuriyet'in benimsemek istediği (modern mimarlık) ve benimsemiş olduğu (eğitimin tüm halka yayılması) politikaları uygulamak için kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (1998). *Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Aksoy, Ö. (1968). *Osmanlı Devri İstanbul Mektepleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Aksoy, O. (2022). 15 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Pertevniyal+Lisesi/@41.010679,28.9529875,1a,74y/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipMhHFQLeLSd0lL5mdCjH3f4r-AN_F0y8H8-G_v8!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMhHFQLeLSd0lL5mdCjH3f4r-AN_F0y8H8-G_v8%3Dw203-h270-k-no!7i3024!8i4032!4m5!3m4!1s0x14cab987fea2c943:0x79bd193072ae9667!8m2!3d41.010679!4d28.9529875 adresinden erişildi.

Akyüz, Y. (1997). *Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1997'ye*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem.

Akşemsettin, Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu, (2019) 15 Kasım 2021 tarihinde https://fatihaksemsettinimamhatip.meb.k12.tr/ adresinden erişildi.

Akşehir Belediyesi, (2022). 20 Ekim 2022 tarihinde https://aksehir.bel.tr/galeri/aksehirde_resmi_yapilar/tarihi_cumhuriyet_okulu/ adresinden erişildi.

Alp, H. (2017). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İlköğretim ve Müfredat Programları (1913-1936)*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Alpagut, L. (2005). *Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara' da ki Eğitim Yapıları*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alpagut, L. (2018). Üretken Bir Mimar Ve Ankara'da Modern Bir Bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi . Sanat Tarihi Dergisi , 27 (1) , 135-161 . DOI: 10.29135

Alsaç. Ü. (1973). Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi. *Mimarlık Dergisi,* 11, 12-23.

Ankara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 21 Ağustos 2021 tarihinde https://www.ankara.edu.tr/fakulteler/dil-ve-tarih-cografya-fakultesi/ adresinden erişildi.

Aras, G. (2008) Erken Cumhuriyet İstanbul'u Bir Mimari Direnme Odağı mı? 21 Ağustos 2021 tarihinde Erken Cumhuriyet İstanbul'u Bir Mimari Direnme Odağı mı? (arkitera.com) adresinden erişildi.

Arkitekt (1940). Köy Enstitüleri Mezunlarının Çalışacakları Köylerde Yaptırılacak Okul Binalarının Planlarına ait Müsabaka Şartnamesi, *Arkitekt Dergisi*. 115-116, 187-188.

Arkitekt (1941). Köy Okulları Proje Müsabakası, *Arkitekt Dergisi*. 121-122, 12-23.

Aslan, N. (2020). 16 Ekim 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Atat%C3%BCrk+Ortaokulu/@40.1800411,29.0677307,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipNZPubny2XWfRZAcLbV2zG3KYE_YOaHZrSkIUZc!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipNZPubny2XWfRZAcLbV2zG3KYE_YOaHZrSkIUZc%3Dw203-h152-k-no!7i4128!8i3096!4m5!3m4!1s0x14ca3de714dd011b:0xea4b57249158790f!8m2!3d40.1800437!4d29.0677365 adresinden erişildi.

Arslan, M. (2016). Modern Ankara'yı Taçlandıran Mimarlar (1): Clemens Holzmeister 21 Ağustos 2021 tarihinde http://mimargozundenankara.weebly.com/yaz305lar/modern-ankaray-taclandran-mimar-clemens-holzmeister adresinden erişildi.

Aslanoğlu İ. (1984). Ernst a. Egli mimar, eğitimci, kent plancısı, *Mimarlık Dergisi*. 209-210, 15-19.

Aslanoğlu, İ.(1985). Pertevniyel Lisesi (Valde Mektebi), *Mimarlık Dergisi*, 211, 34-35.

Aslanoğlu, İ. (1992). *"1923-1950 Yılları Arasında Ankara'da Çalışan Yabancı Mimarlar"*. Ankara Konuşmaları, Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları.

Aslanoğlu İ. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, Ankara: ODTÜ Yayınları.

Ayasbeyoğlu, N. (1948). *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi - Kuruluşlar ve Tarihçeler*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Azak, A. (2019). 25 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Ulubatl%C4%B1+Hasan+%C4%B0lkokulu/@41.0350162,28.9439329,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipOCKNiguFm0J2ZFq2Ifmmakl35qwLn4HyMCGGZC!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipOCKNiguFm0J2ZFq2Ifmmakl35qwLn4HyMCGGZC%3Dw203-h114-k-no!7i1920!8i1080!4m5!3m4!1s0x14caba05b4c9b40f:0xaaea49c708600187!8m2!3d41.034951!4d28.9440575 adresinden erişildi.

Azak, A. (2022a). 25 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Ulubatl%C4%B1+Hasan+%C4%B0lkokulu/@41.034949,28.9440382,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipMhry1zol4TMksJGJ50aSHzNyA-mElKEXrNtM2i!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMhry1zol4TMksJGJ50aSHzNyA-mElKEXrNtM2i%3Dw203-h114-k-no!7i1920!8i1080!4m5!3m4!1s0x14caba05b4c9b40f:0xaaea49c708600187!8m2!3d41.034951!4d28.9440575 adresinden erişildi.

Başar, E. (2004). *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960).* İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

Batur, A. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* içinde (Cilt 5, s. 1380-1420). Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Batur, A. (2017). *Mimar Kemaleddin Yapıları*. Afife Batur, Yıldırım Yavuz (Ed.), İstanbul: Mimarlar Odası.

Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü (B.İ.G.D), (1935). Genel Nüfus Sayımı, 15 Ekim 2022 tarihinde http://www.mku.edu.tr/files/200-0cfb0f06-28b5-4acf-9ed8-138ec43c4d95.pdf adresinden ulaşılmıştır.

Birbudak. T. S. (2016). Türk Eğitim Tarihi El Kitabı. Kırpık, G., Ünal, U., Işık, H., Demirtaş, B., Tokdemir, M. A., Birbudak, T. S., Akyol, H., (diğer yazarlar). *Meşrutiyet ve Milli Mücadele Yıllarında Eğitim* (s. 173-190). Ankara: Grafiker.

Boyacıoğlu, E. (2016). Ersnt A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: yerel torumlar, eğitimde program, pratiğin muhasebesi. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan (Ed.), *Jimnastik Okulu* (s. 119-124) İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Bozdemir, İ. (1991). *Osmanlı Sıbyan Mekteplerinde Eğitim ve Öğretim*. Marmara Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bozdağan, S. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*. İstanbul: Metis Yayınlar.

Büyük Reşitpaşa Ortaokulu, (2022) 30 Haziran 2022 tarihinde https://buyukresitpasa.meb.k12.tr/34/10/741953/okulumuz_hakkinda.html adresinde erişildi.

Celal, B.Ö. (1933). Büyük İnkılap Önünde Milli Mimari Meselesi, *Arkitekt Dergisi*, 30, 163-164

Cengizkan, A. (2009). *Modernin Saati.* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Cengizkan, N. M., Bancı, S. (2016). Ersnt A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: yerel yorumlar, eğitimde program, pratiğin muhasebesi. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan (Ed.), *Gazi Eğitim Enstitüsü Renavasyonu* (s. 118) İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Çalbay, Ö. (2017). *Kütahya-Simav Çevresi Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları ve Gökçeler Köy İlkokulu Koruma Projesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi/Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Değirmenci, S. (2017). 5 Aralık 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Ulubatl%C4%B1+Hasan+%C4%B0lkokulu/@41.034949,28.9440382,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipNqUnBGjlUWJiFCLPzgQbyRp75FnpXCbxwtWG6I!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipNqUnBGjlUWJiFCLPzgQbyRp75FnpXCbxwtWG6I%3Dw203-h152-k-no!7i4128!8i3096!4m10!1m2!2m1!1sulubatl%C4%B1+hasan+ilkokulu!3m6!1s0x14caba05b4c9b40f:0xaaea49c708600187!8m2!3d41.034951!4d28.9440575!15sChh1bHViYXRsxLEgaGFzYW4gaWxrb2t1bHVaGiIYdWx1YmF0bMSxIGhhc2FuIGlsa29rdWx1kgERZWxlbWVudGFyeV9zY2hvb2zgAQA!16s%2Fg%2F1tcwbddq adresinden erişildi.

Dere, M. E.,Oral M. (2020). Erken Cumhuriyet Döneminde Ernst Arnold Egli'nin Köy İlkmektep Planları ve Eğitimin Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 21(47), 252-277.

Demirtaş, B., (2016) Türk Eğitim Tarihi El Kitabı. Kırpık, G., Ünal, U., Işık, H., Demirtaş, B., Tokdemir, M. A., Birbudak, T. S., Akyol, H., (diğer yazarlar). *1923-1960 Döneminde Türk Eğitimi* (s. 191- 256). Ankara: Grafiker.

Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu, (2015). Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı https://iegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_08/17032245_2015asgaritasarmklavuzu.pdf.

Eldem, S. H. (1939). 1939 New York Sergisinde Türk Pavyon Projesi, *Arkitekt Dergisi*, 103-104, 145-149

Eldem, S. H., (1940), Yerli Mimariye Doğru, *Arkitekt Dergisi*, 111-112, 69-74

Ergin, O. N.(1977). *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat,

Ergün, M. (2005), Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 18 Ocak 2021 tarihindehttps://silo.tips/download/medreseden-mektebe-osmanli-etm-sstemndek-deme-klasik-osmanl-eitim-sisteminin-olu adresinde erişilmiştir.

Ergün, M., (2021). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Facebook, (2015), 25 Ekim 2022 tarihinde https://www.facebook.com/photo/?fbid=484044136760535&set=a.484044103427205 adresinden erişildi.

Facebook, (2020). 18 Kasım 2022 tarihinde https://www.facebook.com/PIRIMEHMETPASA/photos/pcb.3508765845833390/3508759875833987/?type=3&theater adresinden erişildi.

Firuzağa İlkokulu, (2021). 3 Temmuz 2022 tarihinde https://firuzagailkokulu.meb.k12.tr/tema/index.php adresinden erişildi.

Franck, O. A. (2015). *Politika ve Mimarlık: Ernst Egli ve Türkiye'de Modernliğin Arayışı*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Franck, O. A. (2019). *"*,Erken Cumhuriyet dönemindeki Almanca konuşan mimarlar" Bir Başkentin Oluşumu: Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların İzleri Projesi Goethe Institut, 02 Mart 2021 tarihinde http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/arc/trindex.htm adresinden erişildi.

Gazi Üniversitesi, (2022). 11 Ağustos 2021 tarihinde http://webftp.gazi.edu.tr/basin/images/8.jpg adresinden erişildi.

Bozkurt, T. (2012). *Konya Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 3, s. 341-342). Gazi Mustafa Kemal İlkokul. Konya: Konya Ansiklopedisi.

Gürsoy, E. (2019). Uşak'ta Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Mimari Yapısı: Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (69), 32-40. DOI: 10.17755/esosder.379977.

Google Maps, (2016). 25 Ekim 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Vezneciler+%C4%B0%C5%9Fitme+Engelliler+%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretim+Okulu/@41.0122034,28.9611665,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1srMvOIYy2YURLwG_vPgODa-kARd1u0GIch2pbntgL_oClZE4urOkwhLvDXQWWZHAREw!2e9!3e27!6s%2F%2Flh4.googleusercontent.com%2FrMvOIYy2YURLwG_vPgODa-kARd1u0GIch2pbntgL_oClZE4urOkwhLvDXQWWZHAREw%3Dw203-h114-k-no!7i3264!8i1836!4m5!3m4!1s0x14cab98e8845ef79:0xf4dc93bc54411b0b!8m2!3d41.0122028!4d28.9614477 adresinden erişildi.

Google Maps, (2019). 20 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@41.018184,28.9543751,3a,75y,80.48h,88t/data=!3m6!1e1!3m4!1s49pBOB9HDtJRwc0407b2kQ!2e0!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2020). 10 Aralık 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@41.0209144,28.9582737,3a,90y,10.29h,94.41t/data=!3m7!1e1!3m5!1s6_ptVOLmtWsT6MEDsCT6sA!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3D6_ptVOLmtWsT6MEDsCT6sA%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D78.16274%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192?hl=tr adresinden erişildi.

Google Maps, (2022). 10 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@40.9932864,29.0295536,3a,90y,179.11h,108.8t/data=!3m6!1e1!3m4!1s31nQw_tefiuz_z8U0pz5Gg!2e0!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2022a). 10 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@40.9932937,29.0298002,3a,75y,221.92h,96.34t/data=!3m7!1e1!3m5!1sNqdVuhVzC2VokHkldf0-rw!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3DNqdVuhVzC2VokHkldf0-rw%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D113.33163%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2022c). 10 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@40.9932745,29.0291263,3a,72.8y,132.15h,95.62t/data=!3m6!1e1!3m4!1s7kMO0rQeYq7Jc482iXaTPw!2e0!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2022d). 12 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@40.9842458,29.0267698,3a,75y,125.15h,95.5t/data=!3m7!1e1!3m5!1saQoPNuh50lZ9FYWN53ka-w!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3DaQoPNuh50lZ9FYWN53ka-w%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D40.564472%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2022e). 12 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@40.984271,29.0272522,3a,90y,231.33h,99.08t/data=!3m7!1e1!3m5!1sYQN7KrcCfSjFs2RmyMngMA!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3DYQN7KrcCfSjFs2RmyMngMA%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D60.330444%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192 adresinden erişildi.

Google Maps, (2022f). 25 Haziran 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@41.0343921,28.9697546,3a,44.1y,86.9h,94.65t/data=!3m6!1e1!3m4!1sP7VZBU1aCI642s49d6maPw!2e0!7i16384!8i8192?hl=tr adresinden erişildi.

Google Maps, (2022f). 20 Kasım 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/@41.0183301,28.9550934,3a,75y,281.16h,87.13t/data=!3m6!1e1!3m4!1sf__LvN6LRMH884YHm2CMig!2e0!7i16384!8i8192 adresinden

Eroğlu, B. (2012). Konya Ansiklopedisi içinde (Cilt. 4, s. 146-147). Hakimiyeti Milliye İlkokulu. Konya: Konya Ansiklopedisi.

Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (2. Baskı), İstanbul: YEM yayınevi.

İlk Mektep Albümü, (1933), Maarif Vekâleti. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

İmamoğlu, B. (2016). Ersnt A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: yerel torumlar, eğitimde program, pratiğin muhasebesi. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan (Ed.), *Ankara Ticaret Lisesi* (s.112-117). İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Işık, G, (2010). *Kayseri' de erken cumhuriyet dönemi eğitim yapıları*. (Yayımlanmamış yükseklisans tezi). Erciyes Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.

Işık, N.,(2019). Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır. Oktay Bozan, Hakan Asan, Hatip Yıldız, Mehmet Salih Erpolat (Ed.), *Hamidiye Sanayi Mektebi Binasının Geçmişten Günümüze Mimari Gelişimi ve Kullanım Sorunları* (s. 504-514). Ankara: Manas.

İstanbul Okulları Kılavuzu (1936), İstanbul Kültür Direktörlüğü

İstanbul Üniversitesi, (2022) İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi 22 Ağustos 2021 tarihinde https://edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/erasmus/edebiyat-fakultesinde-erasmus-programi adresinden erişildi.

Bozkurt, T. (2013). Konya Ansiklopedisi içinde (Cilt. 5, s.121-122). Karma İlkokulu Konya: Konya Ansiklopedisi.

Kasap, S., Arslan. Ş., Irmak, Y., (2018). Ebusuud Prşmary School Restoration Project, International Journal of Engıneerıng Science and Application. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611861.

Kaprol, T. (2000). *Bursa'da 1930-1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Ceğhe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Kılıç, A. (2011). 8 Aralık 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/Ulubatl%C4%B1+Hasan+%C4%B0lkokulu/@41.0350162,28.9439329,3a,115.9y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipOH_6qBOnDTcttZ0HYBq8XQCANDbIpOfZj168U0!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipOH_6qBOnDTcttZ0HYBq8XQCANDbIpOfZj168U0%3Dw203-h152-k-no!7i500!8i375!4m10!1m2!2m1!1sulubatl%C4%B1+hasan+ilkokulu!3m6!1s0x14caba05b4c9b40f:0xaaea49c708600187!8m2!3d41.034951!4d28.9440575!15sChh1bHViYXRsxLEgaGFzYW4gaWxrb2t1bHVaGiIYdWx1YmF0bMSxIGhhc2FuIGlsa29rdWx1kgERZWxlbWVudGFyeV9zY2hvb2zgAQA!16s%2Fg%2F1tcwbddq adresinden erişildi.

Kodaman, B. (1991). *Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kopuz, A. (2018). Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi Yabancı Mimarların İzleri, Franz Hillinger Örneği, *Megaron Dergisi,* doi: 10.5505/MEGARON.2018.79664.

Köy Enstitüleri Mezunlarının Çalışacakları Köylerde Yaptırılacak Okul Binalarının Plânlarına Ait Müsabaka Şartnamesi. (1940). *Arkitekt Dergisi*, 115-116, 187-188.

Küçük, M. (2001). *İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi.* (Yayımlanmamoş yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kul, F. N. (2011). Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları. *Mimarlık Dergisi,* 5 Mart 2021 tarihinde http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=374&RecID=2862 adresinden erişildi.

Kul, F. N. (2016). Ersnt A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: yerel yorumlar, eğitimde program, pratiğin muhasebesi. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan (Ed.), *Anadolu Kentleri İçin Okul Tipleri* (s. 214) İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Maarif Bakanlığı, (1945), *Tebliğler Dergisi*, Maarif Matbaası, Ankara, Cilt 7, Sayı 323.

Namık Kemal İlkokulu, (2017) 25 Mayıs 2022 tarihinde https://beyoglunamikkemalilkokulu.meb.k12.tr/ adresinden erişildi.

Ne nerede, (2022) 22 Ağustos 2021 tarihinde https://www.nenerede.com.tr/ilan/ankara-universitesi-fen-fakultesi-2/ adresinden erişildi.

Nicolai, B. (2011). *Modern ve Sürgün, Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de, 1925-1955*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Nişancı, Nişancı Şehit Eyüp Beyazıt İlkokulu, (2022) 15 Mayıs 2021 tarihinde https://eyupnisanci.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_7388835.html adresinden erişildi.

Ölmez, (2018). 12 Ekim 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/G%C3%B6ztepe+%C4%B0lkokulu/@40.9770409,29.0623021,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipPQqscDj5g8f0rvOIW84NTzkz0pXZFpx8_Kdga2!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPQqscDj5g8f0rvOIW84NTzkz0pXZFpx8_Kdga2%3Dw203-h114-k-no!7i4160!8i2340!4m5!3m4!1s0x14cac79bc1eac0af:0xab5654c47909c7c0!8m2!3d40.9765838!4d29.0624197 adresinden erişildi.

Öner, G. Ö.(2016). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Konya'da Eğitim Yapıları (1839-1939).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, S. (2015). *II. Abdülhamid Devri Vilayet Sanayi Mektepleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.

Özgüven, H. B. (1989). *Idadi Schools: Standard Secondary School Buildings in The Ottoman Empire (1884-1908).* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu, (2012) 1 Mayıs 2022 tarihinde https://ozdemiroglu.meb.k12.tr/ adresinden erişildi.

Özgüven, B. (1990). İdadi Binaları, *Tarih ve Toplum Dergisi,* 82, İletişim Yayınları

Özgüven, B. (2016). Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Meslek Öğrenimi: Sanayi Mektebi Binaları. *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları içinde (s.45-49).* İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Özturna, F.(1991). *Sinan Dönemi Sıbyan Mektepleri*, (yayımlanmamış yüksek lisans yezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özyalvaç, A. N. (2011). *Bir Müfettiş Raporu'nda Erken 20.Yüzyıl İstanbul Suriçi Sıbyan Mektepleri*. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul: Türkiyat Mecmuası.

Parlak, Ö. (2018). *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapı Tipolojileri ve Konya'daki Eğitim Yapılarının Analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Parmaksız, E. (2008). *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Paşabahçe Ortaokulu, (2022a). 30 Ekim 2022 tarihinde https://pasabahceoo.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/04/733319/icerikler/tarihcemiz_61304.html adresinden erişildi.

Paşabahçe Ortaokulu, (2022b). 30 Ekim 2022 tarihinde https://pasabahceoo.meb.k12.tr/34/04/733319/okulumuz_hakkinda.html adresinden erişildi.

Resmi Gazete, (2014), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği, Madde 12 https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140614-2.htm.

Sahtiyancı, E., Benli Yıldız, N., (2020). Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Akçakoca'dan Bir Örnek: Orhan Gazi İlkokulu. *Sanat Tarihi Dergisi*-Ekim 2, s.589-603, DOI: 10.29135/std.678784

Salt Arşiv, (2022), 15 Şubat 2022 tarihinde Salt Araştırma: Mustafa Şemsettin Şeniz (saltresearch.org) adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022a) 20 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/407?locale=tr adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022b) 25 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022c) 25 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192977 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022d) 26 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192970 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022e) 28 Haziran tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192982 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022f) 30 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/193333 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022g) 1 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192267 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022h) 10 Mart 2021 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1824 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022ı) 20 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192965 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022i) 5 Ekim 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192676 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022k) 20 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192701 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022l) 21 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192699 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022m) 22 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192697 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022n) 25 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192713 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022p) 28 Haziran 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192689 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022r) 1 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192709 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022s) 5 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192686 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022t) 7 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192702 adresinden erişildi.

Salt Arşiv, (2022u) 7 Temmuz 2022 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192694 adresinden erişildi.

Selah, Z. (1931a), Mektep İnşaatında (Plan-Tip) in Mahzurları, *Arkitekt Dergisi*, 4, 124-125

Selah, Z. (1931b), Mektep Arsalarının İntibahında Bazı Esaslar, *Arkitekt Dergisi*, 5, 160-161

Selah, Z. (1931c), Mektep İnşaatında İktisadi Düşünceler, *Arkitekt Dergisi*, 6, 205-206

Selah, Z. (1931d), Mektep Binalarında Estetik, *Arkitekt Dergisi*, 8, 253-254

Selah, Z. (1936), Devlet İnşaatında Tip-Plan Usulünün Mahzurları, *Arkitekt Dergisi*, 69, 259-260

Selah, Z. (1939), Buhran ve Bina İnşa Etmek Mecburiyeti, *Arkitekt Dergisi*, 105-106, 224-227

Selah, Z. (1950), Okul Binaları, *Arkitekt Dergisi*, 227-228, 227-228,231.

Sözen, M., Tapan, M. (1973). *50 Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları* (Cilt 1-2), Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı / İstanbul.

Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planı*. İstanbul: Tarih Vakkfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2016). Ersnt A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: yerel torumlar, eğitimde program, pratiğin muhasebesi. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan (Ed.), *Egli'nin Yaşam Öyküsünü Öğrenmek, Türkiye'de Modern Mimarlığın Gelişiminin Anlaşılmasına Ne Tür Katkılar Veryor?* (s. 23-36). İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Tirfil, T. (2022). *Osmanlı Modernleşme Sürecinde Eğitim Yapısında Değişim ve Dönüşüm: Sultaniler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tolunay, İ. (2018). 10 Aralık 2022 tarihinde https://www.google.com/maps/place/%C3%96zdemiro%C4%9Flu+%C4%B0mam+Hat

ip+Ortaokulu/@40.9947678,29.0332527,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipNkVmdBCxYjDxrLS043SxKtj9pSdRRh0J8R5jTA!2e10!3e12!6shttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipNkVmdBCxYjDxrLS043SxKtj9pSdRRh0J8R5jTA%3Dw203-h114-k-no!7i4032!8i2268!4m5!3m4!1s0x14cab86d924a5679:0xaa14d573a8d3f7b3!8m2!3d40.9945743!4d29.0333844?hl=tr adresinden erişildi.

Toptaş, R. (2020). *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) İdadi Yapıları (Türkiye Örnekleriyle)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Uzun, T. (2008). *Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Pratiğinde Bilgi ve Yapım Teknolojileri Değişimi Erken Betonarme İstanbul Örnekleri:1906-1930*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, U. (2016). Türk Eğitim Tarihi El Kitabı. Kırpık, G., Ünal, U., Işık, H., Demirtaş, B., Tokdemir, M. A., Birbudak, T. S., Akyol, H., (diğer yazarlar). *III. Selim'den Meşrutiyet'e Osmanlı'da Eğitim* (s. 151-172). Ankara: Grafiker.

Turan, Ş. (Ed) (2010). *Tarihe Tanıklık Eden Okullar,* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Twitter, (2016) Cebeci Ortaokulu 22 Ağustos 2022 tarihinde https://twitter.com/ankaraapartman/status/732115484154470400 adresinden erişildi.

Vedat, M., (1931), Valde Mektebi, *Arkitekt Dergisi*, 2, 37-40.

Vurgun, A. (2018). *II. Abdülhamid Döneminde Bursa'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yaldız, E. & Parlak, Ö. (2017). Konya'da Erken cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapıları *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 175-202.

Yelkenci, Ö. F. (2010). *Türk Modernleşmesi ve II. Abdülhamid'in Eğitim Hamlesi*. İstanbul: Kaktüs

İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri;

1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022), Nuket Ercan Mes. Ve Tek. Ana. Lisesi Dosyası.

1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022a), Kartaltepe İlkokulu Dosyası.

1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022b), Nuket Ercan Mes. Ve Tek. Ana. Lisesi Dosyası.

1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022c), Piri Mehmet Paşa İlkokulu Dosyası.

1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022d), Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022a), Sultanahmet Suphi Paşa Ticaret Mes. Lisesi Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022b), Ulubatlı Hasan İlkokulu Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022c), Akşemsettin İlkokulu Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022d), Katip Çelebi İlkokulu Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022e), Büyük Reşitpaşa İlkokulu Dosyası.

4 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, (2022f), Engin Sever Anaokulu Dosyası.

6 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Arşivi, (2022a), Salacak İmam-Hatip Ortaokulu Dosyası.

6 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Arşivi, (2022b), Ahmet Mithat Efendi İlkokulu Dosyası.

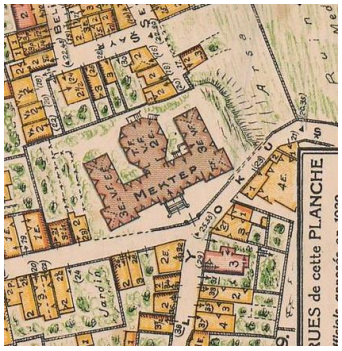
6 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Arşivi, (2022c), Şile Anadolu Lisesi Dosyası.

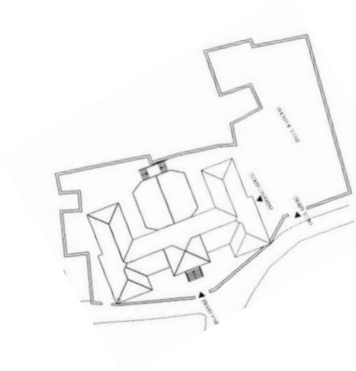
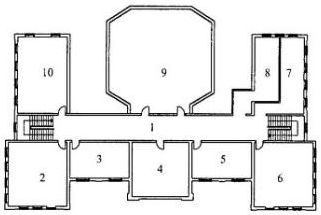
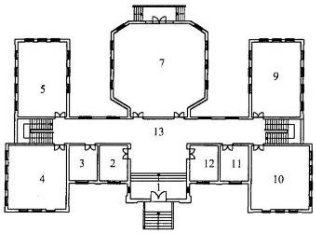
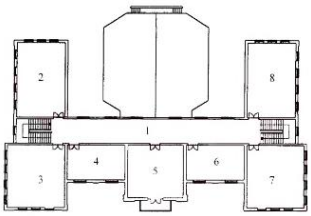
6 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Arşivi, (2022d), Şile Anadolu Lisesi Dosyası.

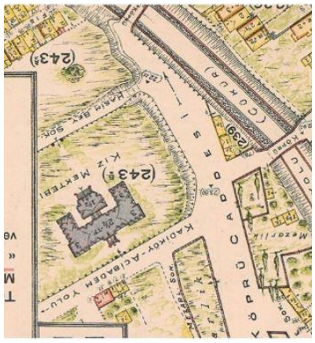
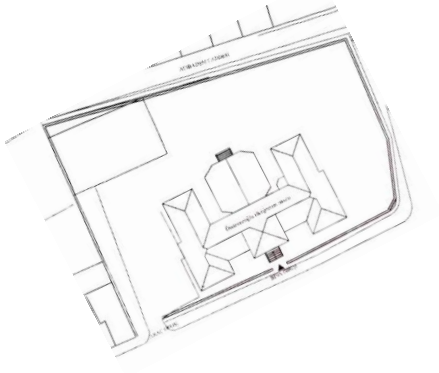
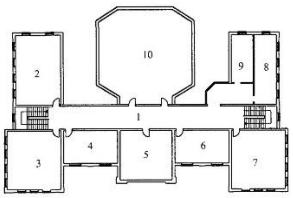
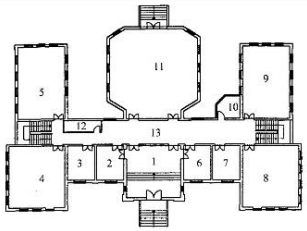
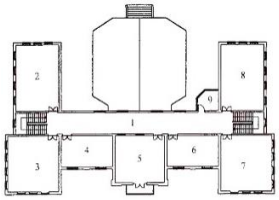
6 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Arşivi, (2022e), Paşabahçe Ortaokulu Dosyası.

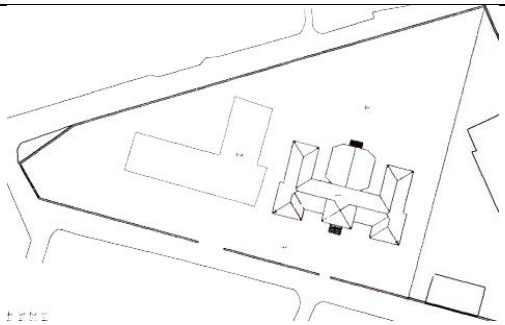
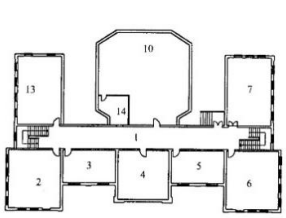
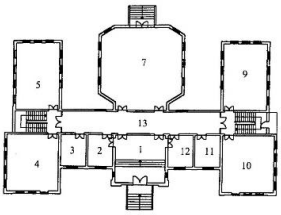
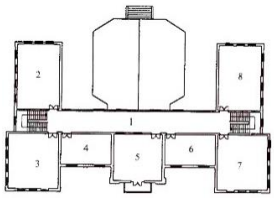
EK 1. İNCELENEN YAPILARIN BİLGİ FİŞLERİ (31 adet)

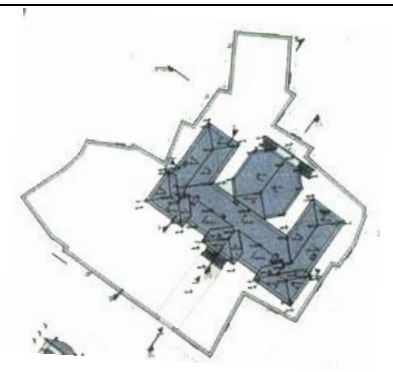
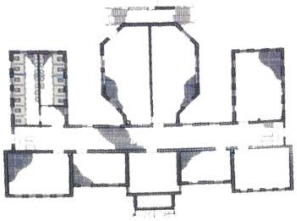
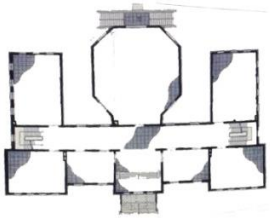
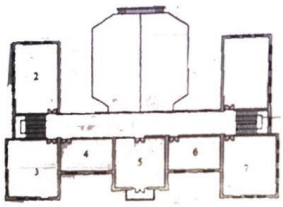
(Yapılar plan tiplerine göre sıralanmıştır)

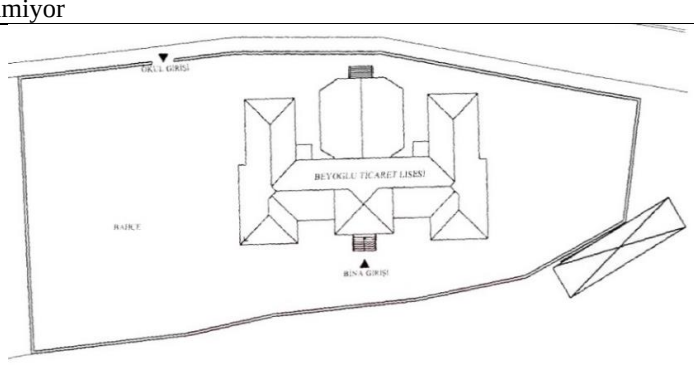
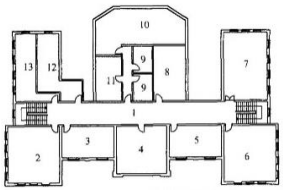
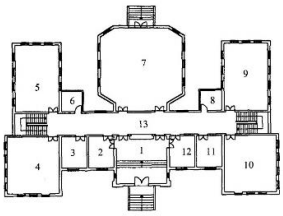
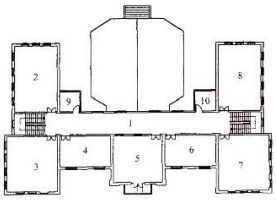
<table>
<tr><td colspan="3">Kâtip Çelebi İlkokulu (Unkapanı 54.okul)</td></tr>
<tr><td rowspan="3">1</td><td colspan="2">Adres: Cibali, Musa Bey Sk. No:25 Fatih/İstanbul Ada/Parsel: 2527/1</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimarı: Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td>Vaziyet Planı</td><td colspan="2">

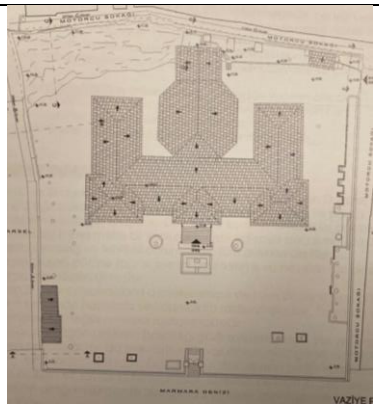
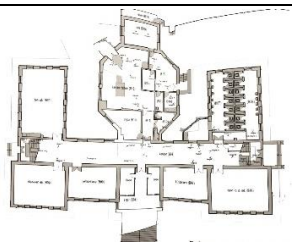
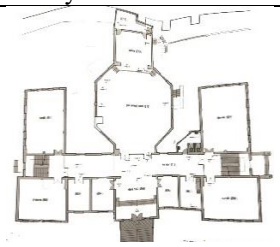
Pervititch Haritası

Vaziyet Planı</td></tr>
<tr><td>Kat Planları</td><td colspan="2">
Bodrum Kat Planı

Giriş Kat Planı

1.Kat Planı</td></tr>
<tr><td>Görsel</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="7">Plan Özellikleri</td><td>Plan Şeması</td><td>A1 Plan Tipi</td></tr>
<tr><td>Mekânların Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Kat Adedi</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Dışa Taşkın</td></tr>
<tr><td>Giriş Merdiveni</td><td>Tek Kollu</td></tr>
<tr><td>Yapı İçi Merdiven Yeri</td><td>Koridorun iki ucunda</td></tr>
<tr><td>Yapım Tekniği</td><td>Betonarme</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Cephe Düzeni</td><td>Bodrum Kat Pencere Düzeni</td><td>Kare</td></tr>
<tr><td>Giriş Kat Pencere Düzeni</td><td>Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Pencere Düzeni</td><td>Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni</td><td>Basık kemer içerisinde 3’lü pencere düzeni</td></tr>
<tr><td>Giriş Cephe Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Saçak Düzeni</td><td>Geniş Saçak</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Mevcut Durum</td><td>Bugünkü Kullanımı</td><td>İlkokul</td></tr>
<tr><td>Değişmişlik Durumu</td><td>Yapı 1995 yılında aslına restorasyon geçirmiştir. 2003 yılında ise onarımdan geçmiştir. Pencere doğramaları pvc olarak değiştirilmiştir.</td></tr>
</table>

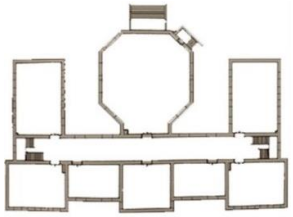
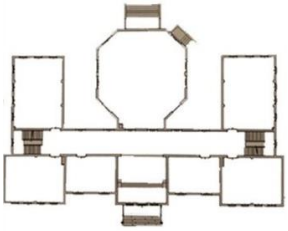
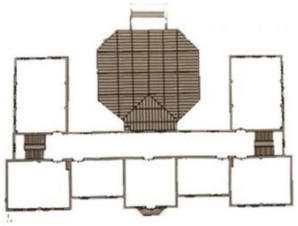
Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu (Acıbadem 10.İlkmektep)		
2	**Adres:** Acıbadem, Acıbadem Cd. No:2 Kadıköy/İstanbul **Ada/Parsel:** 464/19	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı 2007 yılında büyük çaplı onarıma girmiştir. Ahşap olan tuvalet kapıları pvc olarak değiştirilmiştir. Lavabolar, elektrik panoları yenilenmiş, kömürle ısınan binanın ısıtma sistemi doğal gaza dönüştürülmüş, boya, badana ve sıvaları yapılmışıdır.

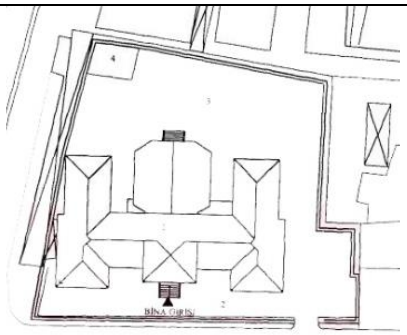
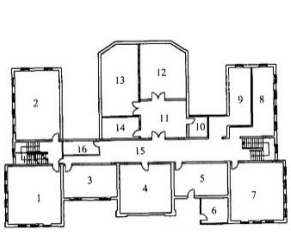
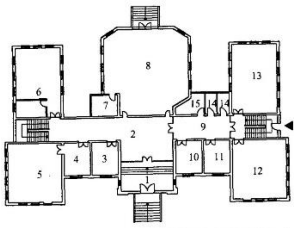
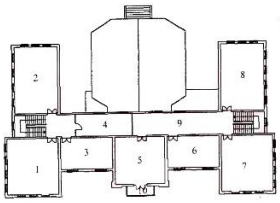
Engin Sever Anaokulu (İbrahim Alaettin Gövse İlkokulu,Topkapı 34.İlkmektep)		
3	**Adres:** Mevlanakapı Mh, Karanfilli Çavuş Sk. No:4, Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 1570/1	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1931/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Anaokulu
	Değişmişlik Durumu	Resmi kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamadı. Ancak yapının dış cephe rengi değiştirildiği eski fotoğrafları ile kıyaslandığında anlaşılmaktadır. Bu bakımdan küçük çaplı da olsa bir tadilat geçirdiğini söyleyebiliriz.

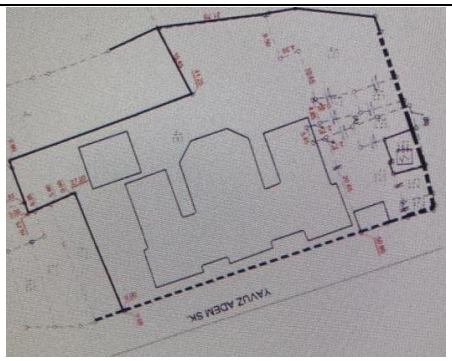
Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		
4	**Adres:** Sultan Ahmet, Tavukhane Sk. No:13 Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 98/18	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1938/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Lise
	Değişmişlik Durumu	Yapı tip proje olduğu için U plana sahiptir ve U planı bozan muhdes eklemeler kaldırılmıştır. Ayrıca yapı içerisinde muhdes duvarlar kaldırılmıştır. Konferans salonunun alçı tavanı sökülerek aslına geri getirilmiştir.

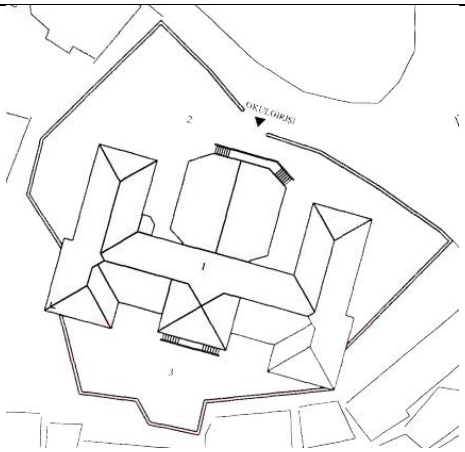
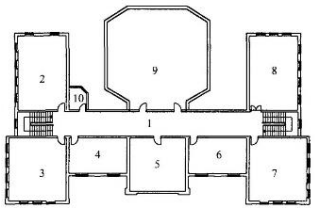
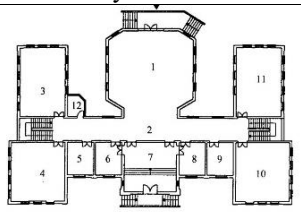
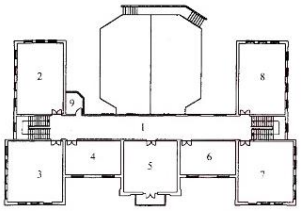
Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		
5	**Adres:** Evliya Çelebi Mah. Meşrutiyet Cad. Beyoğlu İSTANBUL **Ada/Parsel:** 916/-	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Lise
	Değişmişlik Durumu	1972 yılında okulun bahçesine ek bina yapılmıştır ve eski binadan geçiş verilmiştir.

Ahmet Mithat Efendi İlkokulu (Beykoz 40.İlkmektep)		
6	**Adres:** Yalıköy, Beykoz/İstanbul	**Ada/Parsel:** 474/5
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı 2013 tarihinde geniş çapta restorasyona alınmıştır ve 2017 yılında restorasyon çalışması bitirilmiştir. Bütün muhdes kısımlar kaldırılmıştır.

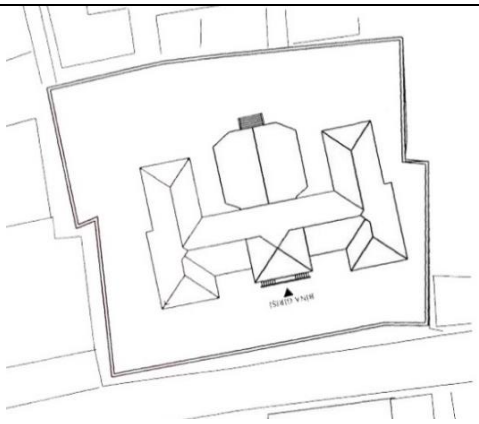
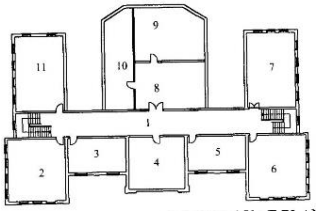
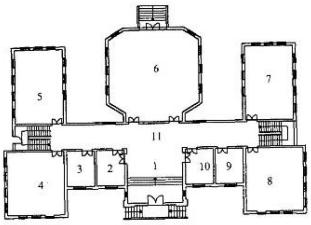
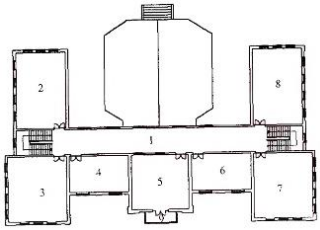
Salacak İmam-Hatip Ortaokulu(İhsaniye 19.İlkmektep)		
7	**Adres:** Salacak Mah. Köprülü Konak Sok. No92 Üsküdar/İSTANBUL **Ada/Parsel:** 340/1-2	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı, 2006 yılında büyük çaplı bir onarım geçirmiştir. Elektrik tesisatı yenilenmiştir. Kapı ve pencereler aslına uygun olarak değiştirilmiştir. Kalorifer tesisatı değiştirilmiştir. Yangın söndürme sistemi ve boruları yenilenmiştir. Okul çatısı tadilattan geçirilmiştir. 2013 yılında yeni bir rölöve raporu hazırlanmıştır.

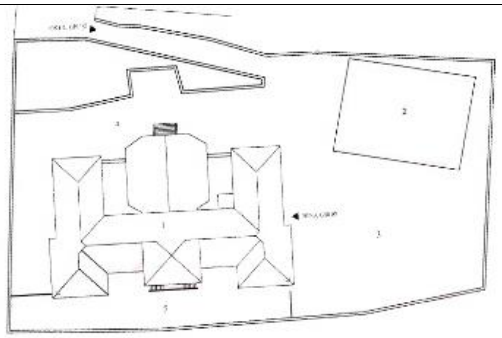
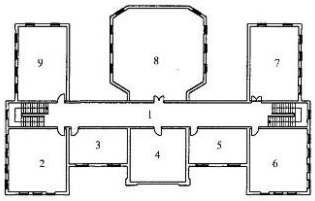
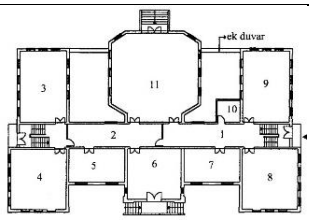
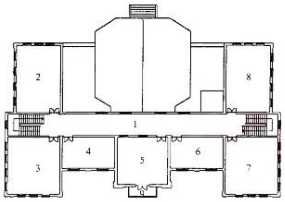
<table>
<tr><th colspan="3">Eyüp Merkez Ortaokulu(Eyüp 36.İlk Mektep)</th></tr>
<tr><td rowspan="3">8</td><td colspan="2">Adres:İslambey, Fahrikorutürk Cd, BestekarNihat Incekara Sk. No:6, Eyüpsultan/İstanbul
Ada/Parsel: 189/36</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimarı: Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td>Vaziyet Planı</td><td colspan="2">
Vaziyet Planı</td></tr>
<tr><td>Kat Planları</td><td colspan="2">
Bodrum Kat Planı

Giriş Kat Planı

1.Kat Planı</td></tr>
<tr><td>Görsel</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="7">Plan Özellikleri</td><td>Plan Şeması</td><td>A1 Plan Tipi</td></tr>
<tr><td>Mekânların Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Kat Adedi</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Dışa Taşkın</td></tr>
<tr><td>Giriş Merdiveni</td><td>Tek Kollu</td></tr>
<tr><td>Yapı İçi Merdiven Yeri</td><td>Koridorun iki ucunda</td></tr>
<tr><td>Yapım Tekniği</td><td>Betonarme</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Cephe Düzeni</td><td>Bodrum Kat Pencere Düzeni</td><td>Kare</td></tr>
<tr><td>Giriş Kat Pencere Düzeni</td><td>Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Pencere Düzeni</td><td>Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni</td><td>Basık kemer içerisinde 3’lü pencere düzeni</td></tr>
<tr><td>Giriş Cephe Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Saçak Düzeni</td><td>Geniş Saçak</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Mevcut Durum</td><td>Bugünkü Kullanımı</td><td>Ortaokul</td></tr>
<tr><td>Değişmişlik Durumu</td><td>Resmi kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamadı. Ancak yapının dış cephe rengi değiştirildiği eski fotoğrafları ile kıyaslandığında anlaşılmaktadır. Bu bakımdan küçük çaplı da olsa bir tadilat geçirdiğini söyleyebiliriz.</td></tr>
</table>

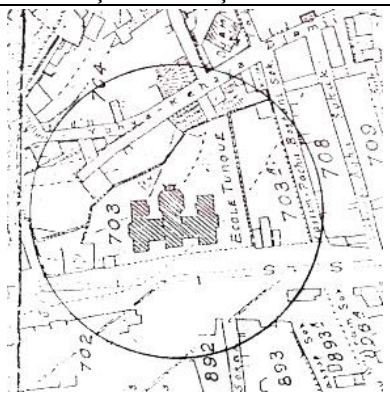
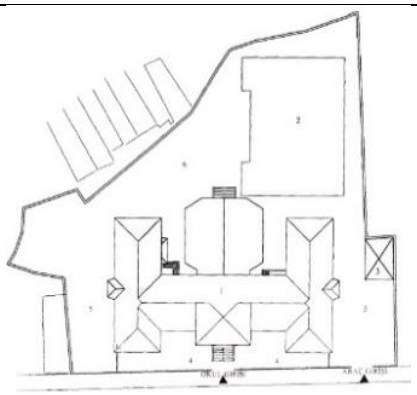
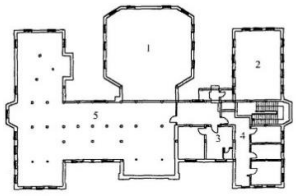
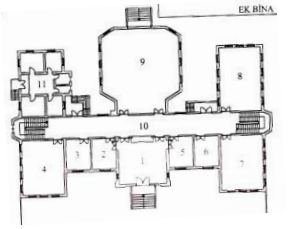
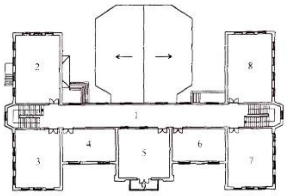
Büyük Reşitpaşa Ortaokulu		
9	**Adres:** Molla Fenari Mah. Adem Yavuz Sok No 25 Nuruosmaniye Fatih / İstanbul **Ada/Parsel:** 324/48	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1933/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervıtıch Haritası	 Hali Hazır
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	-

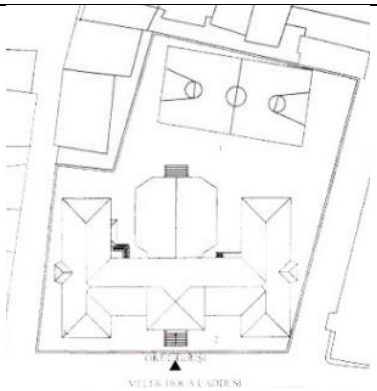
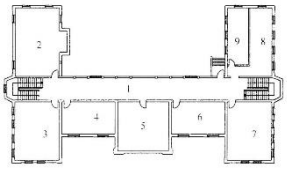
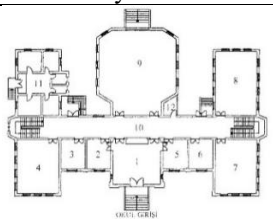
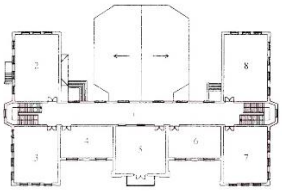
Ulubatlı Hasan İlkokulu (Balat 55.İlkmektep)		
10	**Adres:** Ayvansaray, Sunullah Efendi Sk. No:1, Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 2581/29	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Ulubatlı Hasan İlkokulu 1997 ve 1998 yıllarında onarım geçirmiştir. Pencereler pvc olarak değiştirilmiştir. Tesisatlar yenilenmiş ve sıva altına alınmıştır. Yer döşemeleri yenilenmiştir.

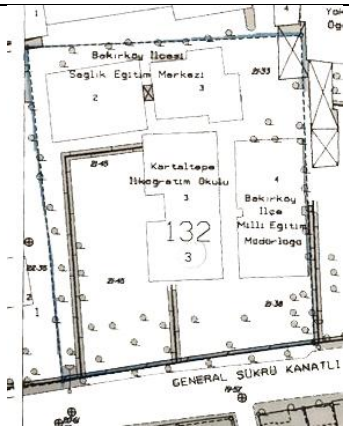
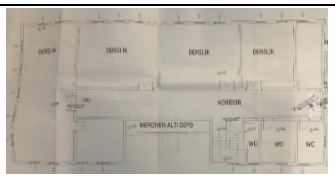
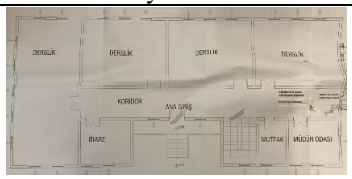
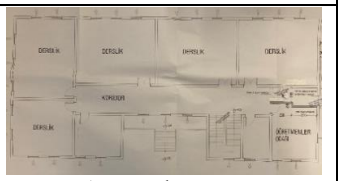
Şişli-Nilüfer Hatun İlkokulu(Nişantaşı 15.İlkmektep)		
11	**Adres:** Valikonağı cad. Şakayık Sok No50 Nişantaşı/İSTANBUL **Ada/Parsel:** 832/4	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı 2003 yılında tescillenmiştir ve koruma grubu II olarak belirtilmiştir. 2010 ve 2016 yılında KUDEP tarafından iki kere onarım raporu düzenlenmiştir. Raporlar doğrultusunda yapıda herhangi bir kalem işine rastlanılmadığı ifade edilmektedir

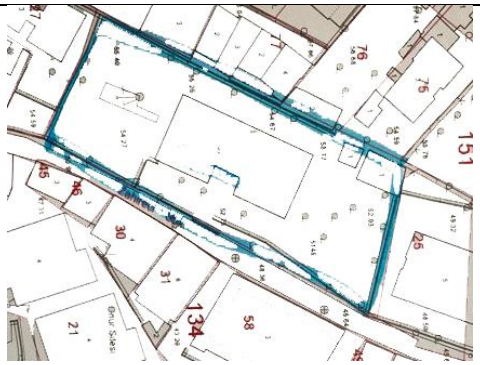
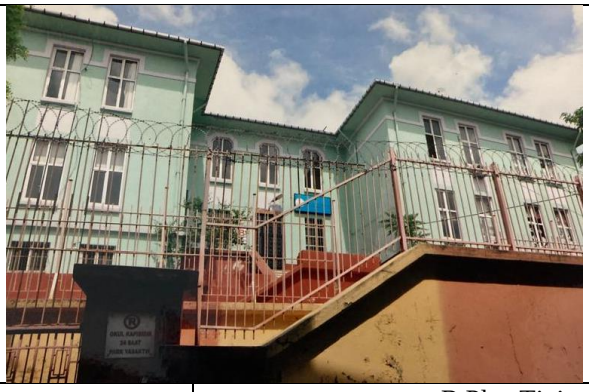
Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu (Haseki 24.İlkmektep)		
12	**Adres:** Cerrah Paşa Mh. Hekimoğlu Ali Paşa Cd Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 1134/41	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı 1978-2005 yılları arasında 4 kez tadilat geçirmiştir.

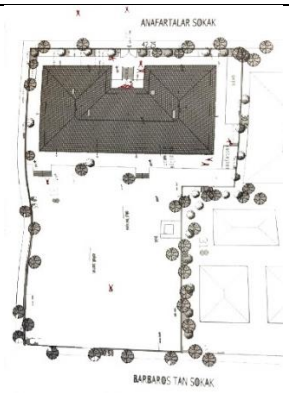
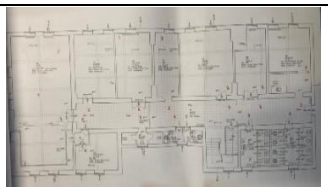
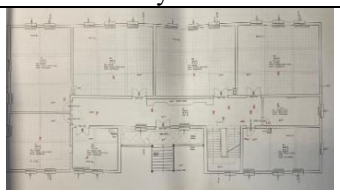
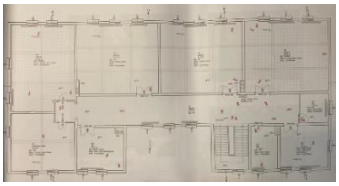
SururiOrtaokulu (Kasımpaşa 10.İlk Mektep)		
13	**Adres:** Sururi Mehmet Efendi, Keramet Sk. No:19, Beyoğlu/İstanbul **Ada/Parsel:** 862/80	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A1 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Basık kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	Yapının bulunduğu arsaya 1983 yılında ek bina yapılmıştır. Resmi kaynaklarda tadilat veya restorasyon bilgisine ulaşılamadı. Ancak cepheden tadilat geçirmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Ahmet Emin Yalman İlkokulu (Kasımpaşa 9.İlkmektep)		
14	**Adres:** Yahya Kahya, Bahriye Cd. No:44, Kasımpaşa/İstanbul **Ada/Parsel:** 877/17	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1926/Tescilli	
	Mimarı: Mimar Şemseddin Şeniz	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	A2 Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Basık Kemerli Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Sivri Kemer Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Sivri kemer içerisinde 3'lü pencere düzeni
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı arsasına 1963 yılında ek bina yapılmıştır. Okul 1998 yılında büyük onarım geçirmiştir. Çatı onarımı yapılmış, elektrik tesisatı sıva altına alınmıştır. 2003 yılında ahşap pencereler pvc'ye çevrilmiştir. 2005 yılında ısınma şekli doğal gaza dönüştürülmüştür.

<table>
<tr><th colspan="3">Akşemsettin İlkokulu(Karagümrük 27.İlkMektep)</th></tr>
<tr><td rowspan="3">15</td><td colspan="2">Adres: Hırkai Şerif Mahallesi, Melek Hoca C. No.67, Fatih /İSTANBUL Ada/Parsel: 1604/10</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1925/Tescilli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mimarı: Mimar Şemseddin Şeniz</td></tr>
<tr><td>Vaziyet Planı</td><td colspan="2">
Vaziyet Planı</td></tr>
<tr><td>Kat Planları</td><td colspan="2">
Bodrum Kat Planı

Giriş Kat Planı

1.Kat Planı</td></tr>
<tr><td>Görsel</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="7">Plan Özellikleri</td><td>Plan Şeması</td><td>A2 Plan Tipi</td></tr>
<tr><td>Mekânların Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Kat Adedi</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Dışa Taşkın</td></tr>
<tr><td>Giriş Merdiveni</td><td>Tek Kollu</td></tr>
<tr><td>Yapı İçi Merdiven Yeri</td><td>Koridorun iki ucunda</td></tr>
<tr><td>Yapım Tekniği</td><td>Betonarme</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Cephe Düzeni</td><td>Bodrum Kat Pencere Düzeni</td><td>Kare</td></tr>
<tr><td>Giriş Kat Pencere Düzeni</td><td>Basık Kemerli Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Pencere Düzeni</td><td>Sivri Kemer Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni</td><td>Sivri kemer içerisinde 3’lü pencere düzeni</td></tr>
<tr><td>Giriş Cephe Düzeni</td><td>Simetrik</td></tr>
<tr><td>Saçak Düzeni</td><td>Geniş Saçak</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Mevcut Durum</td><td>Bugünkü Kullanımı</td><td>İlkokul</td></tr>
<tr><td>Değişmişlik Durumu</td><td>Ana giriş kapısı eski fotoğraflar ve Ahmet Emin Yalman İlkokulu’nun kapısına göre onarılmıştır. Yapı 2004 yılında eski fotoğrafları baz alınarak geniş çaplı bir restorasyon süreci geçirmiştir.</td></tr>
</table>

Kartaltepe İlkokulu (Bakırköy 2.İlkmektep)		
16	**Adres:**Kartaltepe Mah, General Şükrü Kanatlı Cd. No:3, Bakırköy/İstanbul **Ada/Parsel:** 132/3	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Mimar Yahya Efendi	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı 1970 yılında yangın geçirmiştir ve aslına sadık kalınarak restorasyon edilmiştir. Giriş alanına sonradan sundurma çatı yapılmıştır.

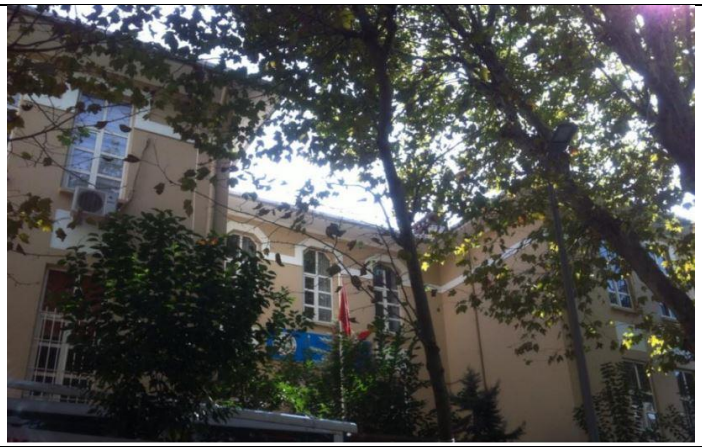
Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu(Eyüp 38.İlkmektep)		
17	**Adres:** Nişancı Mah. Zahireci Sok. No 16 Eyüpsultan İSTANBUL **Ada/Parsel:** 151/26	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1931/Tescilli	
	Mimarı: Mimar Yahya Efendi	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu Merdiven Tek Kol Merdivene Bağlanıyor
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	Resmi kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamadı.

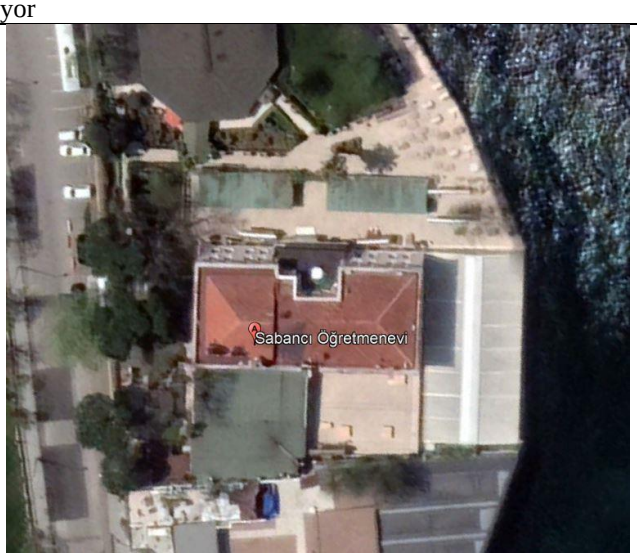
Nuket Ercan Mesleki Ve Teknik Ana. Lisesi(Bakırköy 4.İlkmektep)		
18	**Adres:** Yeşilköy Mh, Anafartalar Sk. Pk:34149, Bakırköy/İstanbul **Ada/Parsel:** 318/6	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Mimar Yahya Efendi	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Lise
	Değişmişlik Durumu	Yapılan analizler sonucunda yapı 2009 yılında restorasyon ve strüktürel sağlamlaştırmanın çalışmaları geçirmiştir.

Şehit Erkan Pala İlkokulu (Rami 33.İlkmektep)		
19	**Adres:** Rami Cuma Mahallesi Ayten Sokak No21 Eyüpsultan/İSTANBUL**Ada/Parsel:** 211/10	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1927/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı / - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	

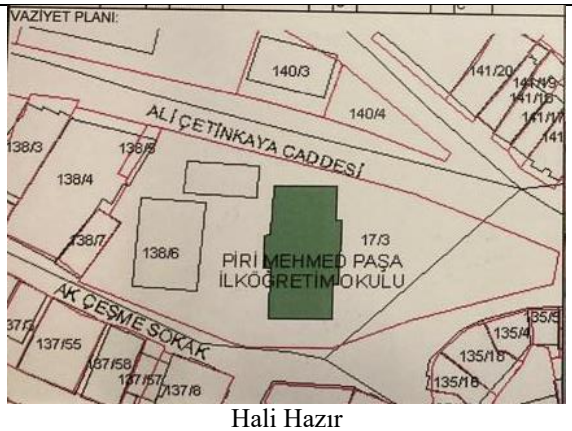
Firuzağa İlkokulu (Firuzağa 12.İlkmektep)		
20	**Adres:** Firuzağa, Türkgücü Cd. No:64, Beyoğlu/İstanbul **Ada/Parsel:** 496/2	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1931/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı / - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	

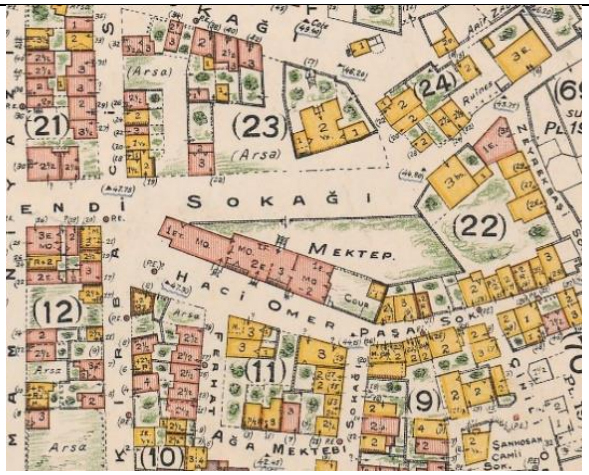
<table>
<tr><td colspan="4">Talatpaşa İlkokulu (Şişli 44.İlkmektep)</td></tr>
<tr><td rowspan="3">21</td><td colspan="3">Adres: Cumhuriyet Mah., Sadık Şendil Sokak, No54/1, Şişli İSTANBUL Ada/Parsel: 999/22</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1928/Tescilli</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mimarı: Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td>Vaziyet Planı</td><td colspan="3">

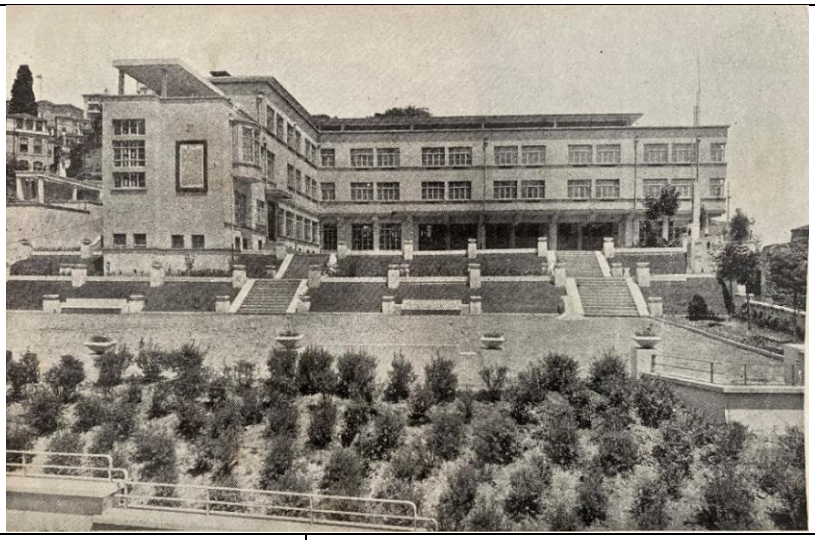
Hava Fotoğrafı</td></tr>
<tr><td>Kat Planları</td><td>-
Bodrum Kat Planı</td><td>-
Giriş Kat Planı</td><td>-
1.Kat Planı</td></tr>
<tr><td>Görsel</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td rowspan="7">Plan Özellikleri</td><td>Plan Şeması</td><td colspan="2">B Plan Tipi</td></tr>
<tr><td>Mekânların Düzeni</td><td colspan="2">Simetrik Değil</td></tr>
<tr><td>Kat Adedi</td><td colspan="2">3</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td colspan="2">Geri Çekilmiş</td></tr>
<tr><td>Giriş Merdiveni</td><td colspan="2">Tek Kollu</td></tr>
<tr><td>Yapı İçi Merdiven Yeri</td><td colspan="2">Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet</td></tr>
<tr><td>Yapım Tekniği</td><td colspan="2">Yığma</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Cephe Düzeni</td><td>Bodrum Kat Pencere Düzeni</td><td colspan="2">Kare</td></tr>
<tr><td>Giriş Kat Pencere Düzeni</td><td colspan="2">Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Pencere Düzeni</td><td colspan="2">Dikdörtgen</td></tr>
<tr><td>1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni</td><td colspan="2">3 Yüzlü Ayrık 3’lü Pencere</td></tr>
<tr><td>Giriş Cephe Düzeni</td><td colspan="2">Simetrik</td></tr>
<tr><td>Saçak Düzeni</td><td colspan="2">Geniş Saçak</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Mevcut Durum</td><td>Bugünkü Kullanımı</td><td colspan="2">Ortaokul</td></tr>
<tr><td>Değişmişlik Durumu</td><td colspan="2"></td></tr>
</table>

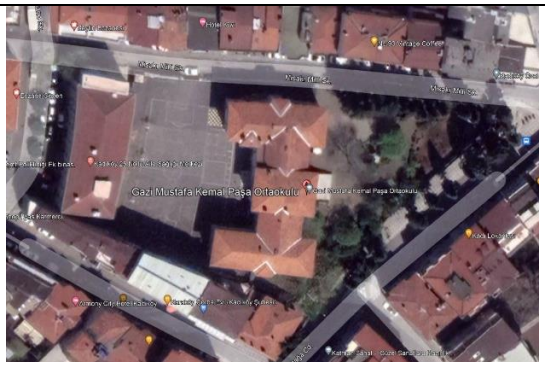
Küçüksu Sabancı Öğretmenevi (Anadolu Hisarı 34.İlkmektep)		
22	**Adres:** Göksu, Küçüksu Cd. No:10, Beykoz/İstanbul **Ada/Parsel:** 4/8	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: -	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Yığma
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Öğretmenevi
	Değişmişlik Durumu	

Şile Anadolu Lisesi (Şile 1.İlkmektep)		
23	**Adres:** HACI KASIM MAH. ÜSKÜDAR CAD. Şile/İstanbul **Ada/Parsel:** 136/1	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1924/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	Dikdörtgen Plan(Geri Çekilmeli)
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	2
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Bilinmiyor
	Yapım Tekniği	Bilinmiyor
Cephe Düzeni	**Giriş Kat Pencere Düzeni**	Kare
	1.Kat Pencere Düzeni	Sivri Kemer
	1.Kat Giriş Kapı Düzeni	Sivri Kemerli
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Lise
	Değişmişlik Durumu	

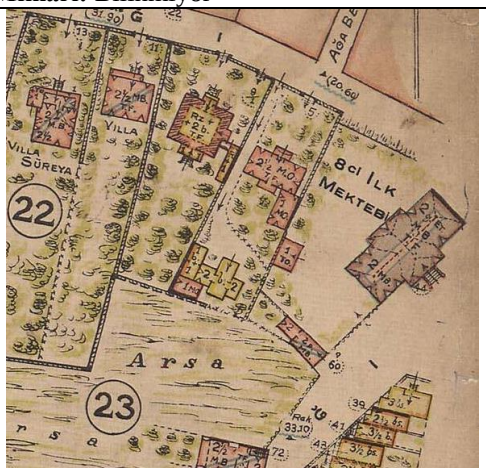
Silivri – Piri Mehmet Paşa İlkokulu(Silivri 1.İlkmektep)		
24	**Adres:** Alibey Mahallesi Akçeşme Sokak No2 Silivri / İstanbul **Ada/Parsel:** 5687/6	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hali Hazır	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	Dikdörtgen Plan(Dışa Taşmalı)
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	2
	Giriş	Dışarı Taşırılmış
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Aksında
	Yapım Tekniği	Bilinmiyor
Cephe Düzeni	**Giriş Kat Pencere Düzeni**	Bant Pencere
	1.Kat Pencere Düzeni	Bant Pencere
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	-
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	

Fatih - Akşemsettin İmam- Hatip Ortaokulu(Cibali 40.İlkmektep)		
25	**Adres:** Zeyrek Mah. Ömer Efendi Sk. No22 Fatih İstanbul **Ada/Parsel:** 1944/22	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1935/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	Lineer Plan(Geri Çekilmeli)
	Mekânların Düzeni	Bilinmiyor
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Düz Giriş
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Bilinmiyor
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen Şerit Pencere
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen Şerit Pencere
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	-
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik Değil
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	

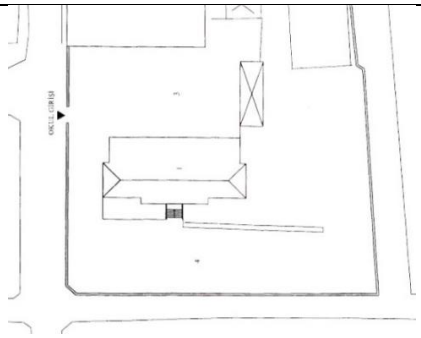
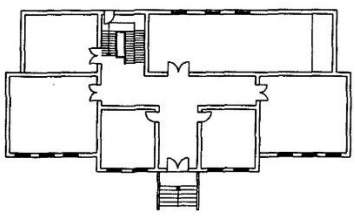
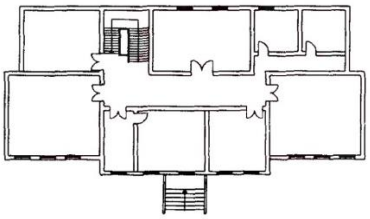
Beyoğlu - Namık Kemal İlkokulu(Fındıklı 13.İlkmektep)		
26	**Adres:** ÖmerAvni Mah. Selime Hatun Cami Sok. No4 Beyoğlu/İstanbul **Ada/Parsel:** 1486/7	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1933	
	Mimarı: Prof. Germain DEBRE	
Vaziyet Planı	 Hava Fotoğrafı	
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	L Plan
	Mekânların Düzeni	Bilinmiyor
	Kat Adedi	4
	Giriş	Saçak Oluşturulmuş
	Giriş Merdiveni	-
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Bilinmiyor
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Pencere Düzeni**	Yatay Bant Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik Değil
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
	Cephe Düzeni	Teraslanma
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	

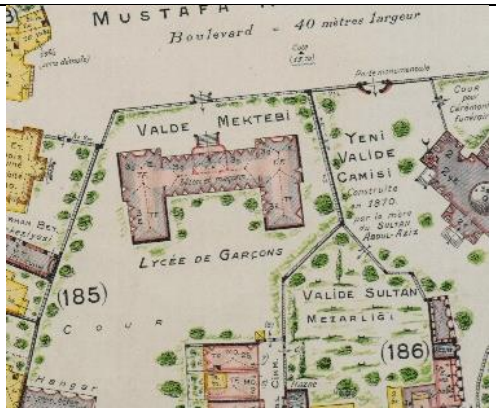
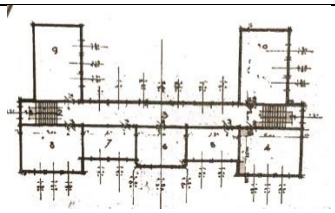
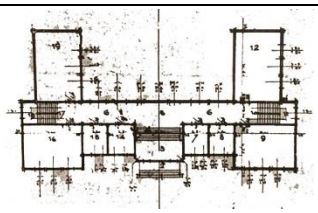
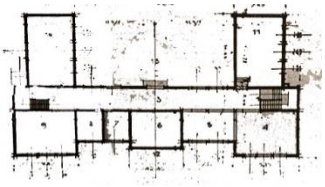
Kadıköy – Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu(Talimhane 35.İlkmektep)		
27	**Adres:** Osmanağa, Halitağa Cd. No:41, Kadıköy/İstanbul **Ada/Parsel:** 183/3	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1927/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası	 Hava Fotoğrafı
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		

Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	U Plan
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışarı Taşırılmış
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun Her İki Ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kareye Yakın Dikdörtgen
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Düz Lentolu Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Sivri Kemer
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3'lü Pencere Düzeni Sivri Kemerli
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik Değil
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	

Kadıköy – Moda İlkokulu(Moda 8.İlkmektep)		
28	**Adres:** Caferağa Mah. Dr. Esat Işık Cad. No 44 Moda Kadıköy/İstanbul **Ada/Parsel:** 1239/63	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1932/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Pervititch Haritası	 Hava Fotoğrafı
Kat Planları	- Bodrum Kat Planı	- Giriş Kat Planı - 1.Kat Planı
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	Dikdörtgen Plan(Dışa Taşmalı)
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışarı Taşırılmış
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Aksında
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Giriş Kat Pencere Düzeni**	Bant Pencere
	1.Kat Pencere Düzeni	Bant Pencere
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	-
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	İlkokul
	Değişmişlik Durumu	

Paşabahçe Ortaokulu(Paşabahçe 39.İlkmektep)		
29	**Adres:** Paşabahçe Mh. Barbaros Cd. Beykoz/İstanbul **Ada/Parsel:** 217/5	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1924/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Vaziyet Planı	
Kat Planları	Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	B Plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	3
	Giriş	Geri Çekilmiş
	Giriş Merdiveni	Çift Kollu Merdiven Tek Kol Merdivene Bağlanıyor
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Giriş Cephesinde, Girişin Sağında Tek Adet
	Yapım Tekniği	Bilinmiyor
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Kare
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Pencere Düzeni	Dikdörtgen
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	3 Yüzlü Ayrık 3'lü Pencere
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Ortaokul
	Değişmişlik Durumu	Yapı zaman içerisinde büyük ve küçük onarımlar geçirmiştir. Kuruldan alınan bilgiye göre 2010 yılında yapının restorasyonu istenmiştir ancak restorasyon raporuna ulaşılamamıştır.

Fatih-Vezneciler İşitme Engelliler Ortaokulu (Bayazıt 6.İlkmektep)		
30	**Adres:** Süleymaniye, Bozdoğan Kemeri Cad. No:18 Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 577/3	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1923/Tescilli	
	Mimarı: Bilinmiyor	
Vaziyet Planı	 Hali Hazır	
Kat Planları	 Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	Dikdörtgen
	Mekânların Düzeni	Simetrik Değil
	Kat Adedi	2
	Giriş	Dışarı Taşırılmış
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Arka Cephede
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Giriş Kat Pencere Düzeni**	Basık Kemer
	1.Kat Pencere Düzeni	Sivri Kemer
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Sivri Kemer
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
	Bugünkü Kullanımı	Ortaokul
Mevcut Durum		
	Değişmişlik Durumu	

Pertevniyal Lisesi (Valde Mektebi)		
31	**Adres:** İskenderpaşa, Atatürk Blv. No:1, Fatih/İstanbul **Ada/Parsel:** 886/6	
	Yapım Yılı/Tescil Durumu: 1930/Tescilli	
	Mimarı: Mimar Sırrı Arif Bilen	
Vaziyet Planı	 Pervıtıtch Haritası	
Kat Planları	 Bodrum Kat Planı Giriş Kat Planı 1.Kat Planı	
Görsel		
Plan Özellikleri	**Plan Şeması**	U plan Tipi
	Mekânların Düzeni	Simetrik
	Kat Adedi	3
	Giriş	Dışa Taşkın
	Giriş Merdiveni	Tek Kollu (günümüzde çift kollu)
	Yapı İçi Merdiven Yeri	Koridorun iki ucunda
	Yapım Tekniği	Betonarme
Cephe Düzeni	**Bodrum Kat Pencere Düzeni**	Dikdörtgen
	Giriş Kat Pencere Düzeni	Şerit pencere
	1.Kat Pencere Düzeni	Şerit pencere
	1.Kat Giriş Üstü Pencere Düzeni	Dikdörtgen çerçeve içerisinde
	Giriş Cephe Düzeni	Simetrik
	Saçak Düzeni	Geniş Saçak
Mevcut Durum	**Bugünkü Kullanımı**	Lise
	Değişmişlik Durumu	1911 yılında Büyük Aksaray Yangını'nda yanan Mahmudiye Rüştiyesinin yerine 1930 yılında inşa edilmiştir.

EK 2. İSTANBUL OKULLARI KILAVUZU İSİMLİ KAYNAKTAN ELDE EDİLEN OKULLARIN LİSTESİ

İncelenen 31 adet yapıdan özgün isimleri belirlenen okullar gri ile işaretlenmiştir. Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Büyük Reşitpaşa Ortaokulu ve Valde Mektebi okullarının özgün isimlerine ulaşılamamıştır.

EMİNÖNÜ KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Sirkeci 48.okul	4	Ebussut Cad.
Alemdar Nahiyesi		
Cağaloğlu 1.okul	5	Mahmutpaşa, Mengene Sok.
Alemdar 2.okul	5	Sultanahmet, Tavukhane Sok.
Alemdar 44.okul	5	Sultanahmet
Alemdar 49.okul	4	Alemdar Cad
Bayazıt Nahiyesi		
Bayazıt 5.okul	5	Takvimhane Cad.
Bayazıt 6.okul Fatih-Vezneciler İşitme Engelliler Ortaokulu	5	Vezneciler, Kemeraltı Cad.
Bayazıt 9.okul	3	Vefa Cad.
Bayazıt 10.okul	5	Feyziye Cad.
Bayazıt 42.okul	5	Tramvay Cad.
Küçükpazar Nahiyesi		
Süleymaniye 7.okul	5	Dökmeciler
Süleymaniye 8.okul	5	Mehmetpaşa yokuşu
Zeyrek 41.okul	3	Zeyrek Camii yanında
Kumkapı Nahiyesi		
Kadırga 3.okul	5	Kadirga Meydanı
Gedikpaşa 4.okul	1	Kadırga Yokuşu
Çarşıkapı 47.okul	3	Balipaşa Yokuşu
Gedikpaşa 59.okul	5	Gedikpaşa yokuşu
Kadırga 61.okul	4	Kadırga Meydanı

FATİH KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Fatih 11.okul	5	Atpazarı
Fatih 13.okul	5	Tramvay Durak yeri
Fatih 18.okul	5	Gelenbevi Cad.
Saraçhane 56.okul	4	Horhor Cad.
Fatih 63.okul	4	Haydar
Eyüp Nahiyesi		
Defterdar 23.okul	3	Yeniçeşme Mah.
Rami 33.okul Şehit Erkan Pala İlkokulu	5	Cuma Mah.
Rami 35.okul	3	Cuma Mah.

Eyüp 36.okul Eyüp Merkez İlkokulu	5	Eski yeni Mah.
Eyüp 38.okul Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu	5	Fesane Cad.
Defterdar 46.okul	5	Çömlekçiler Cad.
Rami 57.okul	2	Yeni Mah.
Alibeyköyü okulu	5	-
Küçükköy okulu	2	-
Fener Nahiyesi		
Unkapanı 12.okul	5	Fil Yokuşu
Cibali 14.okul	3	Gül Camii
Fethiye 16.okul	5	Cami avlusu
Cibali 40.okul Akşemsettin İmam-Hatip Ortaokulu	5	Fil Yokuşu
Unkapanı 54.okul Katip Çelebi İlkokulu	5	Fil Yokuşu
Balat 55.okul Ulubatlı Hasan İlkokulu	5	Eğrikapı Kesmekaya Mah.
Şehremini Nahiyesi		
Merkezefendi 22.okul	5	Mevlanakapı Cad.
Şehremini 30.okul	2	Uzunyusuf Mah
Çapa 31.okul	5	Çapa
Topkapı 32.okul	5	Topkapı Maltepe Cad.
Topkapı 34.okul Engin Sever Anaokulu (İbrahim Alaettin Gövse İlkokulu)	5	Beyazıtağa Mah
Topkapı 50.okul	4	Mevlanakap
Topkapı 51.okul	2	Kürkçübaşı Mah.
Topkapı 65.okul	2	Tramvay Cad.
Karagümrük Nahiyesi		
Çarşamba 15.okul	5	Çarşamba Cad.
Salmatomruk 17.okul	5	Salmatomruk Cad
Atikali 19.okul	5	Hırkaişerif Mah.
Zincirlikuyu 20.okul	5	Karakol Sok.
Karagümrük 27.okul Akşemsettin İlkokulu	5	Karabaş Mah.
Atikalipaşa 53.okul	2	Hırkaişerif
Çarşamba 60.okul	4	Valde medresesi
Karagümrük 62.okul	3	Lökünçüler Cad. Türkistan Sok.
Samatya Nahiyesi		
Silivrikapı 21.okul	5	Bala Mah.
Haseki 24.okul Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu	5	Hekimoğlu Alipaşa Cad.
Davutpaşa 25.okul	5	Kürkçübaşı Sok.
Langa 26.okul	1	Kürkçübaşı Mah.
Koca Mustafa Paşa 28.okul	5	Sümbülef Cad.
Samatya 29.okul	5	Samatya Hacıkadın
Yedikule 43.okul	5	SamatyaArapkuyusuMektepSok.
Aksaray 45.okul	5	Sinekli Bakkal Sok.
Samatya 52.okul	4	Alifakih Mah.
Gazlıçeşme 58.okul	5	Demirhane Cad.
Aksaray 64.okul	5	Aksaray Teceddüt Sok.

BEYOĞLU KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Firuzağa 12.okul Firuzağa İlkokulu	5	Türkgücü Cad.
Beyoğlu 35.okul	4	Tünelbaşı
Parmakkapı 47.okul	3	Ağacamii
Kasımpaşa Nahiyesi		
Kasımpaşa 3.okul	5	Yeniçeşme
Kasımpaşa 4.okul	5	Yel değirmeni
Kasımpaşa 5.okul	5	Gazi Hasan paşa Mah.
Kasımpaşa 6.okul	5	Zincirlikuyu
Kasımpaşa 7.okul	1	Yenişehir
Kasımpaşa 8.okul	1	Kulaksız
Kasımpaşa 9.okul Ahmet Emin Yalman İlkokulu	5	Uzunyol
Kasımpaşa 10.okul Sururi Ortaokulu	5	Sururi Yokuşu
Şişhane 11.okul	5	Azapkapı
Kasımpaşa 21.okul	4	Zincirlikuyu Cad.
Galata Nahiyesi		
Fındıklı 13.okul Namık Kemal İlkokulu	5	Fındıklı
Firuzağa 31.okul	3	Kadirler yokuşu
Cihangir 32.okul	1	Taksim Nahiyesi yokuşu
Tophane 37.okul	5	İlyasçelebi Mah.
Kuledibi 45.okul	5	Yüksekkaldırım
Halıcıoğlu 1.okul	5	Turşucu yokuşu
Halıcıoğlu 2.okul	5	Peştemalcı Sok.
Şişli Nahiyesi		
Feriköy 17.okul	5	Mektep Sok.
Mecidiyeköy 42.okul	5	Büyükdere Cad.
Şişli 44.okul Talatpaşa İlkokulu	5	Bomonti
Şişli 43.okul	5	Tramvay İstasyonu
Feriköy 49.okul	4	Kasımpaşa Cad.
Mecidiyeköy 50.okul	4	Büyükdere Cad.
Düşkünler yatı okulu	3	Büyükdere Cad.
Kağıthaneköy okulu	5	-
Taksim Nahiyesi		
Boyoğlu 29.okul	5	Parmakkapı Telgraf Sok.
Azapkapı 48.okul	3	Cevahir çıkazı
Kemerburgaz Nahiyesi		
Kemerburgaz okulu	5	-
Aşağıağaçlı okulu	2	-
Akpınar okulu	3	-
Cebeci okulu	2	-
Çiftalan okulu	3	-
İhsaniye okulu	3	-
Kısırmandıra okulu	3	-
Odayeri okulu	3	-
Petnahor okulu	3	-

Pirinççi okulu	3	-
Yukarıağaçlı okulu	3	-

BEŞİKTAŞ KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Nişantaşı 15.okul Nilüfer Hatun İlkokulu	5	Şakayık Sok.
Teşvikiye 16.okul	3	Çınar Sok.
Beşiktaş 18.okul	3	Ortabahçe
Beşiktaş 19.okul	5	Kılıçali
Kılıcali 20.okul	5	Tramvay Cad
Maçka 22.okul	5	Silahhane Cad.
Ortaköy 23.okul	5	Tramvay Cad.
Beşiktaş 24.okul	4	Yıldız Cad.
Dikilitaş 34.okul	5	Dikilitaş
Beşiktaş 38.okul	5	Akaretler
Ortaköy 39.okul	5	Tramvay Cad.
Beşiktaş 46.okul	5	Akaretler
Arnavutköy Nahiyesi		
Arnavutköy 25.okul	5	Akıntıburnu
Bebek 26.okul	5	Tramvay Cad.
Yatı Okulları		
Dumlupınar yatı okulu	5	Zincirlikuyu
Hakimiyeti Milliye yatı okulu	5	Yıldız

SARIYER KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Sarıyer 14.okul	5	Dere boyu
Büyükdere 30.okul	5	Topçukarakol Sok.
Kireçburnu 36.okul	5	Büyüdere Cad.
Rumelikavağı 41.okul	5	Kavak Cad
Bahçeköy Okulu	3	-
Demirci köyü okulu	3	-
Garipçe okulu	3	-
Gümüşdere okulu	3	-
Kumköy okulu	5	-
Rumelifeneri köyü okulu	5	-
Uskumru okulu	3	-
Zekeriya okulu	3	-
Yeniköy Nahiyesi		
Rumelihisarı 27.okul	5	-
Uluköy 28.okul	5	-
Yeniköy 33.okul	5	-
İstinye 40.okul	2	-
Ayazağa köyü okulu	3	-
Tarabya 51.okul	1	-

ŞİLE KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi	5	-
Şile 1.okul Şile Anadolu Lisesi	2	-
Şile 2.okul	3	-
Ahmetli Okulu	3	-
Akçekese okulu	3	-
Darlık okulu	3	-
Doğancılı okulu	3	-
Erenler okulu	3	-
Evrenli okulu	3	-
Hiciz okulu	3	-
İmrandere okulu	3	-
İmranlı okulu	3	-
Kabakoz okulu	5	-
Karacaköy okulu	3	-
Karabeyli okulu	3	-
Kızılca okulu	3	-
Korucu okulu	3	-
Kömürlük okulu	3	-
Meşrutiyet okulu	3	-
Orucoğlu okulu	3	-
Ulupelit okulu	3	-
Üvezli okulu	3	-
Satmazlı okulu	3	-
Ağva Nahiyesi		
Ağva okulu	5	-
Çataklı okulu	3	-
Göçe okulu	3	-
Gökmaslı okulu	3	-
Göksü okulu	3	-
Hamitli okulu	3	-
İsa okulu	3	-
Kurfallı okulu	3	-
Soğullu okulu	3	-
Alacalı Nahiyesi		
Alacalı okulu	3	-
Avcıkoru okulu	3	-
Domalı okulu	3	-
Karakiraz okulu	3	-
Kurna okulu	3	-
Sofular okulu	3	-
Tekke Nahiyesi		
Tekke okulu	3	-
Değirmençayırı okulu	3	-
Hasanlı okulu	3	-
Osmanköy okulu	3	-
Yaylalı köyü okulu	3	-
Yazımanayır okulu	3	-

BEYKOZ KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Paşabahçe 39.okul Paşabahçe Ortaokulu	5	Paşabahçe
Beykoz 40.okul Ahmet Mithat Efendi İlkokulu	5	Yalı köy
Anadolu Kavağı 42.okul	5	Yalı Cad.
Beykoz 50.okul	3	-
Akbaba okulu	5	-
Anadolu Feneri okulu	5	-
Dereseki okulu	3	-
Polonez okulu	3	-
Poyraz okulu	3	-
Anadoluhisarı Nahiyesi		
Göksu 33.okul	1	
Anadolu Hisarı 34.okul Küçüksu Sabancı Öğretmenevi (Anadolu Hisarı İlkokulu)	5	Küçüksu
Kanlıca 36.okul	5	Çubuklu
Çubuklu 37.okul	5	Çayır Cad.
Mahmut Şevketpaşa Nahiyesi		
Mahmut Şevketpaşa okulu	3	-
Alibahadır okulu	2	-
Bozhane okulu	5	-
Cumhuriyet okulu	5	-
Esenceli okulu	1	-
Hüseyinli okulu	3	-
Kılıçlı okulu	3	-
Koçullu okulu	3	-
Muratlı okulu	3	-
Ömerli okulu	5	-
Paşamandıra okulu	3	-
Sırapınar okulu	3	-

ÜSKÜDAR KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Toptaşı 15.okul	5	Toptaşı Cad.
Harmanlık 17.okul	5	Nuhkuyusu Cad.
İhsaniye 19.okul Salacak İmam-Hatip Ortaokulu	5	Orta Sok.
Paşakapısı 20.okul	5	Tunusbağı Cad.
İmrahor 21.okul	5	Ayazma
Atlamataşı 22.okul	5	Atlamataşı
Atlamataşı 23.okul	4	Atlamataşı

Sultantepe 24.okul	5	İcadiye Cad.
Nakkaştepe 25.okul	5	Nakkaştepe Cad.
Kepçedede 30.okul	5	Kızlarağası
Kuzguncuk 45.okul	5	Kuzguncuk
Tabaklar 46.okul	5	Selimpaşa Cad.
Üsküdar 47.okul	5	-
Selamsız 48.okul	5	Selamsız
Beylerbeyi Nahiyesi		
Çengelköy 26.okul	3	Talimhane Kaldırım Cad.
Beylerbeyi 27.okul	5	Abdullahağa Mah.
Çengelköy 28.okul	5	Havuzbaşı Mah.
Burhaniye 29.okul	5	-
Kandilli 32.okul	5	Draman Sok.
Beylerbeyi 43.okul	3	Küplüce Çeşme Sok.
Kısıklı Nahiyesi		
Kısıklı 13.okul	5	Küçük Çamlıca
Tophanelioğlu 14.okul	5	Tophanelioğlu Altunizade
Bulgurlu 44.okul	3	Bulgurlu Cad.
Alemdar okulu	3	-
Çekme okulu	3	-
Dudullu okulu	3	-
Umraniye okulu	3	-
Reşadiye okulu	3	-
Sultançiftliği okulu	3	-

KADIKÖY KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
İkbaliye 2.okul	4	İkbaliye Rasim Paşa Sok.
Cevizlik 7.okul	5	Cevizlik Bakla Sok.
Moda 8.okul Moda İlkokulu	5	Caferağa moda Cad.
Kurbağalıdere 9.okul	3	Hasanpaşa Mah.
Acıbadem 10.okul Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu	5	Hünkar imamı Acıbadem
Yel değirmeni 11.okul	5	Yel değirmeni Rıhtım
Yel değirmeni 12.okul	5	Rasimpaşa Mah. Karakol Sok.
Talimhane 35.okul Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu	5	Rasimpaşa Mah
Moda 41.okul	5	Caferağa sakız gölü Sok.
Erenköy Nahiyesi		
Bostancı 1.okul	5	Bostancı Vükela Cad.
Acıbadem 3.okul	2	-
Erenköy 4.okul	5	Erenköy sahratıced itistasyon Cad.
İçerenköy 16.okul	5	İçerenköy Üsküdar Cad.
Kozyatağı 31.okul	3	Kozyatağı Tekke Sok.
Erenköy 38.okul	5	Kokarpınar hamam Sok.
Küçükbakkal köy okulu	3	İçerenköy Cami Sok.
Kızıltoprak Nahiyesi		
Göztepe 5.okul	5	Göztepe Mehmet Efendi Mah.
Kızıltoprak 6.okul	5	Kızıltoprak Hasanamir Sok.
Merdivenköy 18.okul	5	Merdivenköy Arş Sok.

Kızıltoprak 49.okul	5	Kızıltoprak İstasyon Cad.

KARTAL KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Kartal Merkez okulu	5	-
Başıbüyük okulu	3	-
Dolayoba okulu	3	-
Kurtköy okulu	3	-
Maltepe 1.okulu	5	-
Maltepe 2.okulu	4	-
Pendik 1.okulu	5	-
Pendik 2.okulu	3	-
Soğanlı okulu	3	-
Şıhlı okulu	3	-
Yakacık okulu	5	-
Yayalar okulu	3	-
Yenikarye okulu	3	-
Samandıra Nahiyesi		-
Samandıra okulu	5	-
Büyükbakkal okulu	3	-
Emirli okulu	3	-
Kurna okulu	3	-
Kurtdoğmuş okulu	3	-
Paşaköy okulu	3	-
Sarıgazi okulu	3	-
Üçağaç(Ballıca) okulu	2	-

ADALAR KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Büyükada okulu	5	Meşrutiyet Mah.
Burgaz Nahiyesi		
Burgazada okulu	5	Sarnıç Sok.
Kınalıada okulu	5	Akasya Cad.
Heybeliada Nahiyesi		
Heybeliada okulu	5	İsmetpaşa Cad.

BAKIRKÖY KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Bakırköy 1.okul	5	Yenimahalle
Bakırköy 2.okul Kartaltepe İlkokulu	5	Kartaltepe
Bakırköy 3.okul	3	Cevizlik
Bakırköy 4.okul Nuket Ercan Mesleki Ve Teknik Ana. Lisesi	5	Osmaniye
Yeşilköy Nahiyesi		
Yeşilköy okulu	5	-
Avcılar 1.okul	3	-

Avcılar 2.okul	3	-
Büyükhalkalı okulu	3	-
Firuz okulu	5	-
Kalitarya okulu	3	-
Küçükçekmece okulu	3	-
Safra okulu	5	-
Mahmudbey Nahiyesi		
Mahmudbey okulu	5	-
Avaz okulu	3	-
Ayayorgi okulu	3	-
Çıfıtburgaz okulu	5	-
İkitelli okulu	3	-
Litros okulu	3	-
Nifos okulu	3	-
Şamlar okulu	3	-
Vidos okulu	3	-
Yeni Bosna okulu	3	-

BÜYÜKÇEKMECE MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Büyükçekmece Nahiyesi		
Büyükçekmece okulu	5	-
Ahmediye okulu	3	-
Anarşa okulu	3	-
Bahşayış okulu	3	-
Bujdar okulu	3	-
Çakmaklı okulu	3	-
Çöplüce okulu	3	-
Ekşinos okulu	3	-
Kamiloba okulu	3	-
Karaağaç okulu	3	-
Kavaklı okulu	3	-
Kıraç okulu	3	-
Kumburgaz okulu	3	-
Mimarsinan okulu	5	-
Muha okulu	3	-
Ömerli okulu	3	-
Tepecik okulu	3	-
Türkoba okulu	2	-
Yakuplu okulu	3	-

SİLİVRİ KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Silivri 1.okul Piri Mehmet Paşa İlkokulu(	5	-
Silivri 2.okul	3	-
Akviran okulu	5	-
Celaliye okulu	5	-
Çanta okulu	5	-
Fener okulu	5	-
Fete okulu	3	-

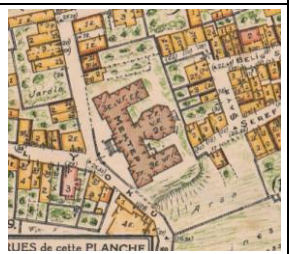
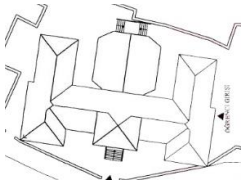
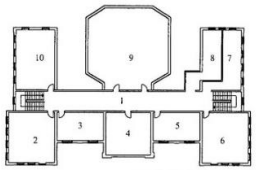
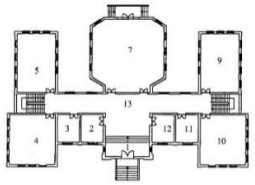
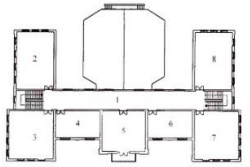
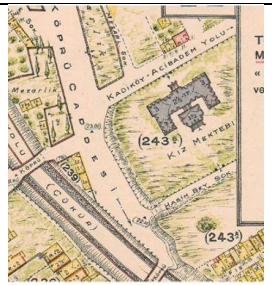
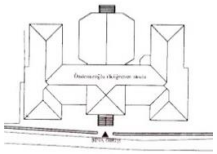
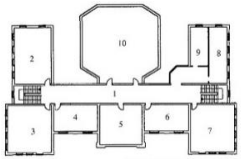
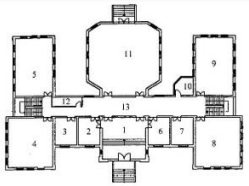
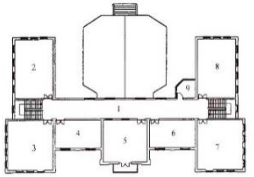
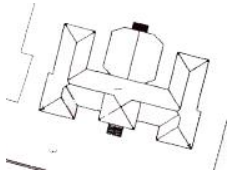
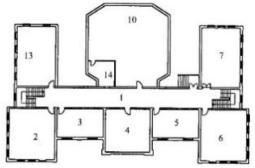
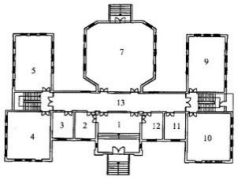
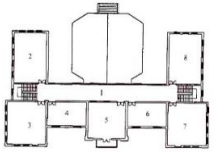
Gelevri okulu	3	-
Kadıköy okulu	3	-
Küçük Kılıçlı okulu	3	-
Ortaköy okulu	5	-
Selimpaşa okulu	5	-
Yapağca okulu	3	-
Sinekli Nahiyesi		
Sinekli okulu	3	-
Bekirli okulu	3	-
Beyceler okulu	3	-
Büyük Kılıçlı okulu	3	-
Cücesymen okulu	5	-
Büyük Çavuşlu okulu	3	-
Çayırdere okulu	5	-
Danamandıra okulu	3	-
Gümüşpınar okulu	3	-
Kurfallı okulu	5	-
Saylalar okulu	3	-
Haraççı okulu	3	-

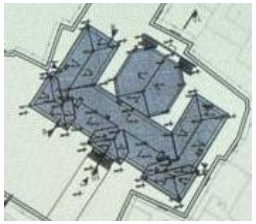
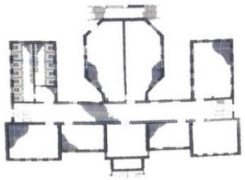
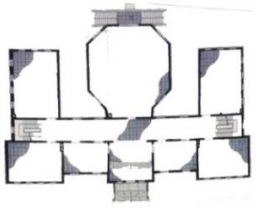
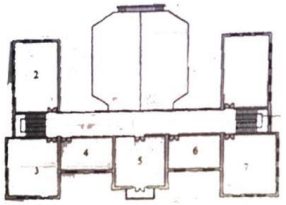
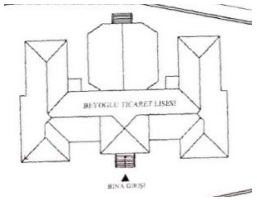
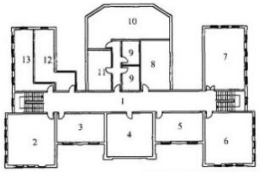
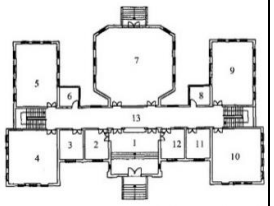
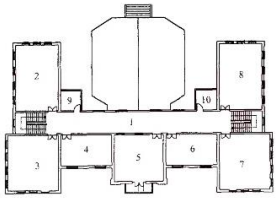
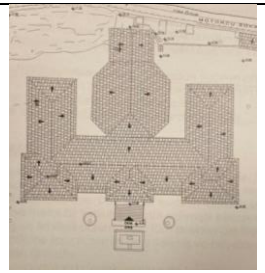
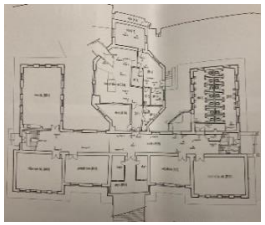
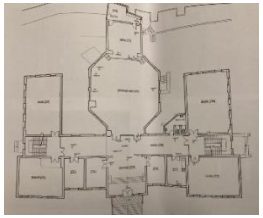
ÇATALCA KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

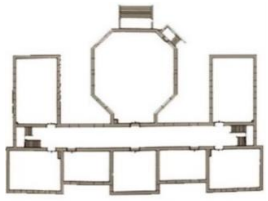
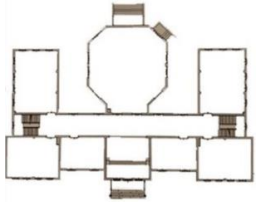
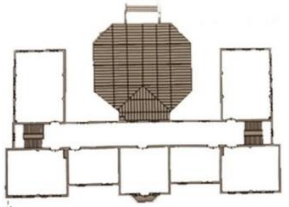
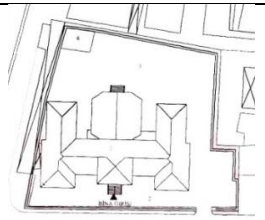
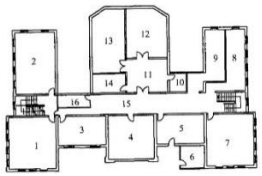
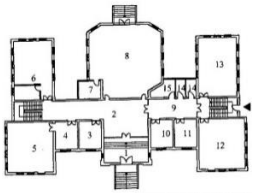
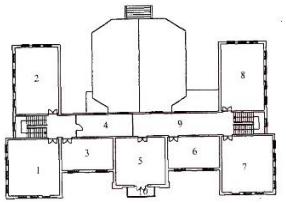
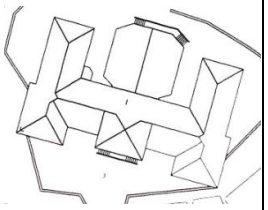
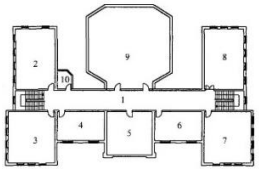
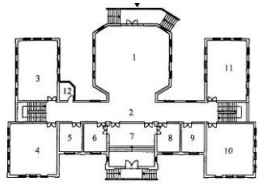
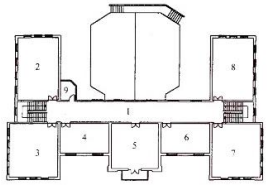
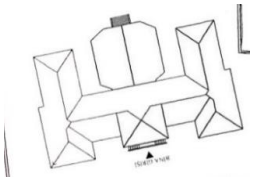
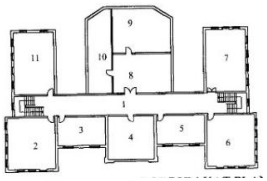
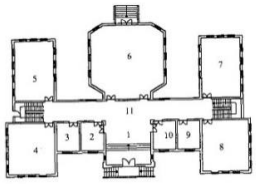
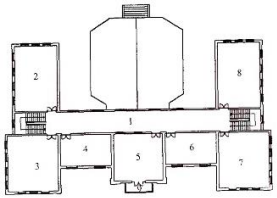
Okul Adı	Sınıf Sayısı	Mevki
Merkez Nahiyesi		
Çatalca 1.okul	5	-
Çatalca 2.okul	3	-
Akalan okulu	3	-
Celep okulu	3	-
Belgrat okulu	3	-
Çakıl okulu	3	-
Çanakça okulu	3	-
Çiftlik okulu	3	-
Dağyenice okulu	3	-
Elbasan okulu	5	-
Hisarbeyli okulu	3	-
İhsaniye okulu	3	-
İnceğiz okulu	3	-
İzzettin okulu	3	-
Kabakça okulu	3	-
Kalfa okul	3	-
Kestanelik okulu	3	-
Kızılcaali okulu	3	-
Muratbey okulu	3	-
Nakkaş okulu	5	-
Oklalı okulu	3	-
Ormanlı okulu	3	-
Ovayenice okulu	5	-
Sıvas okulu	3	-
Subaşı okulu	3	-
Boyalık Nahiyesi		
Çilingir okulu	3	-
Dayakadın okulu	3	-
Dursun okulu	3	-
Hacımaşlı okulu	3	-
Hadımköy okulu	5	-

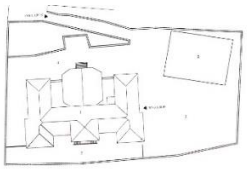
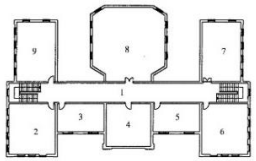
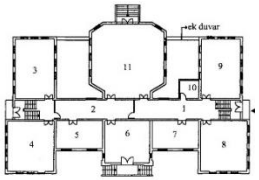
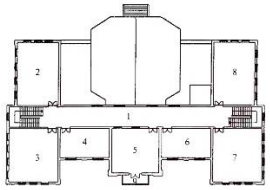
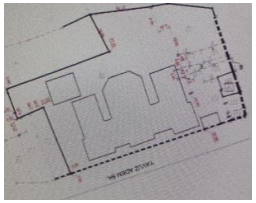
Haraççı okulu	3	-
İmrahor okulu	3	-
Karaburun okulu	3	-
Sazlıbosna okulu	5	-
Terkes okulu	3	-
Yassıviran okulu	3	-
Yeniköy okulu	3	-
Boyalık okulu	3	-
Arnavtköy okulu	3	-
Ayazma okulu	3	-
Baklalı okulu	3	-
Balabanburnu okulu	3	-
Boğluca okulu	3	-
Boğazköy okulu	3	-
Karacaköy Nahiyesi		
Karacaköy okulu	5	-
Alaton okulu	3	-
Halaçlı okulu	3	-
Istranca okulu	5	-
Karamandıra okulu	3	-
Podima okulu	3	-

Ek 3. A1 Tipi Okul Planları

Okul Adı	Yapım Yılı	Pervititch Haritası	Vaziyet Planı	Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	1. Kat Planı
Katip Çelebi İlkokulu (Unkapanı 54.İlkmektep)	1932					
Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu (Acıbadem 10.İlkmektep)	1930					
Engin Sever Anaokulu (Topkapı 34.İlkmektep)	1931	—				

Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1938	—				
Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1932	—				
Ahmet Mithat Efendi İlkokulu (Beykoz 40.İlkmektep)	1932	—				—

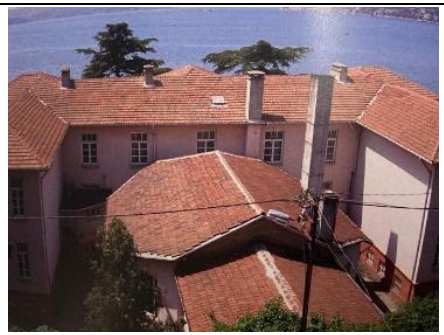
Salacak İmam-Hatip Ortaokulu (İhsaniye19.İlkmektep)	1930					
Eyüp Merkez İlkokulu(Eyüp 36.İlk Mektep)	1932	—				
Ulubatlı Hasan İlkokulu (Balat 55.İlkmektep)	1932	—				
Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu (Haseki 24.İlkmektep)	1932	—				

Sururi Ortaokulu (Kasımpaşa 10.İlk Mektep)	1930	—				
Büyük Reşitpaşa İlkokulu	1933			-	-	-

*Katip Çelebi İlkokulu Pervititch Haritası (Salt Arşiv, 2022h), Planlar (Küçük,2001) / Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu Pervititch Haritası (Salt Arşiv, 2022h), Planlar (Küçük, 2001) / Engin Sever Anaokulu Planlar (Küçük, 2001) / Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Planları (4 Nolu K.V.K.B.M., 2022a) / Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Planları (Küçük, 2001) / Ahmet Mithat Efendi İlkokulu Planları (6 Nolu K.V.K.B.M., 2022b) / Salacak İmam-Hatip Ortaokulu Pervititch Haritası (Salt Arşiv, 2022h), Planları (6 Nolu K.V.K.B.M., 2022a) / Eyüp Merkez İlkokulu Planları (Küçük, 2001) / Büyük Reşitpaşa İlkokulu Pervititch Haritası (Salt Arşiv, 2022h), Planı (4 Nolu K.V.K.B.M., 2022e)

Ek 4. A1 Tipi Okul Cepheleri

Okul Adı	Yapım Yılı	Ön Cephe	Arka Cephe	Yan Cephe
Katip Çelebi İlkokulu (Unkapanı 54.İlkmektep)	1932		-	-
Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu (Acıbadem 10.İlkmektep)	1930			
Engin Sever Anaokulu (Topkapı 34.İlkmektep)	1931			-
Sultanahmet Suphi Paşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1938		-	-

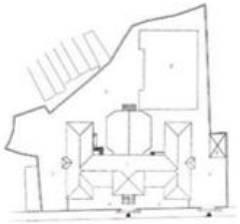
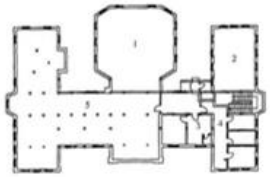
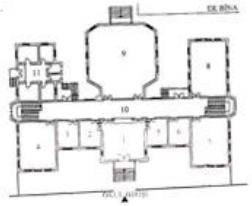
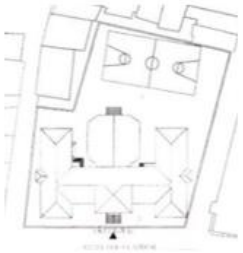
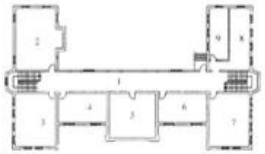
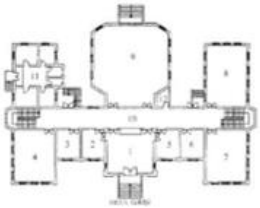
Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1932		-	
Ahmet Mithat Efendi İlkokulu (Beykoz 40.İlkmektep)	1932			-
Salacak İmam-Hatip Ortaokulu (İhsaniye19.İlkmektep)	1930	-		

Ulubatlı Hasan İlkokulu (Balat 55.İlkmektep)	1932			
Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu (Haseki 24.İlkmektep)	1932			-

Sururi Ortaokulu (Kasımpaşa 10.İlk Mektep)	1930			-
Eyüp Merkez İlkokulu(Eyüp 36.İlk Mektep)	1932		-	
Büyük Reşitpaşa İlkokulu	1933		-	

*Katip Çelebi İlkokulu Fotoğrafı (Google Maps, 2020) / Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu Fotoğrafı(Tolunay, 2018) / Engin Sever Anaokulu Fotoğrafı Ön Cephe (Salt Arşiv, 2022k) Arka Cephe (Turan, 2010) / Sultanahmet Suphi Paşa Tic. Ve Mes. Li. Fotoğrafı (Turan, 2010) / Beyoğlu Tic. Ve Anad. Li. (Turan, 2010) / Ahmet Mithat Efendi İlkokulu Fotoğrafı(6 Nolu K.V.K.B.M., 2022b) / Salacak İmam-Hatip Ortaokulu Fotoğrafı (6 Nolu K.V.K.B.M., 2022a) / Eyüp Merkez İlkokulu Fotoğrafı Ön Cephe (Salt Arşiv, 2022l) Arka Cephe (Turan, 2010) / Büyük Reşitpaşa İlkokulu Fotoğrafı Ön Cephe(Büyük Reşitpaşa İlkokulu, 2022) Arka Cephe(4Nolu K.V.K.B.M., 2022e)/ *Ulubatlı Hasan İlkokulu Ön Cephe Fotoğrafı(Turan, 2010), Arka Cephe(Değirmenci, 2017) ve Yan Cephe (Kılıç, 2011) / Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu Fotoğrafları(Turan, 2010) / Sururi Ortaokulu Fotoğrafları(Salt Arşiv, 2022m) 2001) /*Ulubatlı Hasan İlkokulu Ön Cephe Fotoğrafı(Turan, 2010), Arka Cephe ve Yan Cephe(Google Maps) / Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu Fotoğrafları(Turan, 2010)

Ek 5. A2 Tipi Okul Planları

Okul Adı	Yapım Yılı	Pervititch Haritası	Vaziyet Planı	Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	1.Kat Planı
Ahmet Emin Yalman İlkokulu (Kasımpaşa 9. İlkmektep)	1926					
Akşemsettin İlkokulu (Fatih 27. İlkMektep)	1925	—				

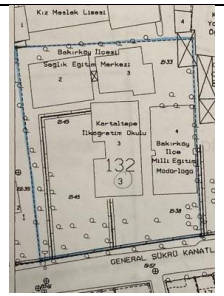
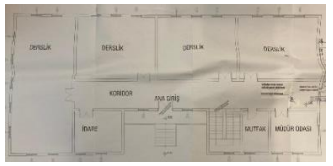
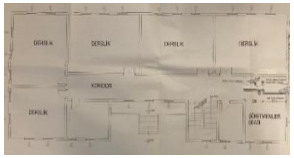
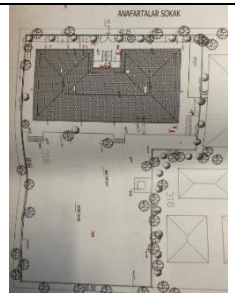
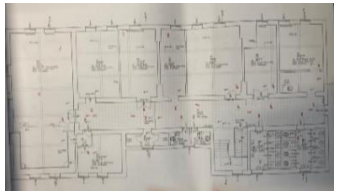
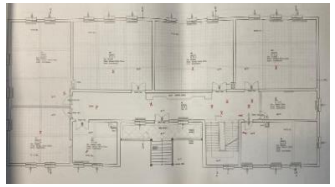
*Ahmet Emin Yalman İlkokulu Pervıtıtch Haritası(Salt Arşiv, 2022h), Planları(Küçük, 2001) / Akşemsettin İlkokulu Planları(Küçük, 2001)

Ek 6. A2 Tipi Okul Cepheleri

Okul Adı	Yapım Yılı	Ön Cephe	Arka Cephe	Yan Cephe
Ahmet Emin Yalman İlkokulu (Kasımpaşa 9.İlkmektep)	1926	 	-	
Akşemsettin İlkokulu (Karagümrük 27.İlkMektep)	1925		-	

*Ahmet Emin Yalman Ön Cephe Fotoğrafı(Google Maps, 2022f; Salt Arşiv, 2022n), Yan Cephe Fotoğrafı(Turan, 2010) / Akşemsettin İlkokulu Fotoğrafları(4 Nolu K.V.K.B.M., 2022c)

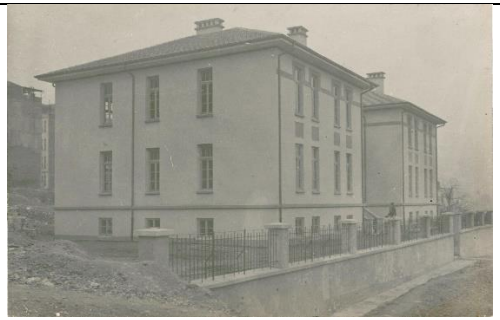
Ek 7. B Tipi Okul Planları

Okul Adı	Yapım Yılı	Pervititch Haritası	Vaziyet Planı	Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	1.Kat Planı
Kartaltepe İlkokulu (Bakırköy 2.İlkmektep)	1930	-				
Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu(Eyüp 38.İlkmektep)	1931	-		-	-	-
Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Bakırköy 4.İlkmektep)	1930	-				

*Kartaltepe İlkokulu Planları (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022a) / Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu Planları (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022d) / Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Planları (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022b)

Ek 8. B Tipi Okul Cepheleri

Okul Adı	Yapım Yılı	Ön Cephe	Arka Cephe	Yan Cephe
Kartaltepe İlkokulu (Bakırköy 2.İlkmektep)	1930			
Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu(Eyüp 38.İlkmektep)	1931	 		

Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Ana. Lisesi (Bakırköy 4.İlkmektep)	1930			
Firuzağa İlkokulu (Firuzağa 12.İlkmektep)	1931			
Şehit Erkan Pala İlkokulu (Rami 33. İlkmektep)	1927			

Küçüksu Sabancı Öğretmenevi (Anadolu Hisarı34.İlk mektep)				

*Kartaltepe İlkokulu Fotoğrafları (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022a) / Nişancı Şehit Er Eyüp Beyazıt İlkokulu Fotoğrafları (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022d) Ön Cephe (Salt Arşiv, 2022p) / Nuket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Ön Cephe Fotoğrafı (Salt Arşiv, 2022r) Arka ve Yan Cephe (1 Nolu K.V.K.B.M., 2022b)/ Firuzağa İlkokulu Fotoğraf (Salt Arşiv, 2022s) / Şehit Erkan Pala Fotoğrafı (Salt Arşiv, 2022t) / Küçüksu Sabancı Öğretmenevi (Salt Arşiv, 2022u)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad	Burak Gürtekin

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans	2019, İstanbul Medipol Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi-Mimarlık

MESLEKİ DENEYİM

01/08/2020 – Devam Ediyor	İstanbul Arel Üniversitesi, Araştırma Görevlisi
01/09/2019 – 01/08/2020	Hilal İstanbul Yapı Denetim LTD. ŞTİ.- Kontrol Mimarı

Yayınlar

GÜRTEKİN, B., & ÖZGÜVEN, H. B. (2021). ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE İSTANBUL DA AKARYAKIT DAĞITIMI VE BENZİN İSTASYONLARI. Presented at the INTERNATIONAL KOSOVO CONGRESS ON CULTURE,ARTS AND MULTI-DISCIPLINARY STUDIES, Kosova

Mimarlık ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar Prof. Dr. Mete Tapan'a Armağan, Bölüm adı:(BRÜTALİZMİN TARİHİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMASINA KISA BİR BAKIŞ) (2022)., GÜRTEKİN BURAK, KAYAOĞLU YAMAN DEFNE GÜL, Hiper Yayın.

GÜRTEKİN, B., & MISIRLI, A. (2022). Kadıköy 10 İlkmektep Özdemiroğlu İmam-Hatip Ortaokulu . Presented at the DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVIII, İstanbul.